

Szerkeszti:
Tar Károly

Munkatársak:
Békássy N. Albert, Kasza Imre (képzőművészeti
rovatvezető), **Kovács Ferenc** (szerkesztőhelyettes),
Maros Miklós, Ortman Mária, Patachich Csilla,
Sulyok Vince, Sente Imre, Ungváry Tamás

6-7. szám (645– 878. oldal) ● 2004.

Tartalom

Tar Károly: Tovább	648
IRODALOM	
Sall László: Globál morál	650
Gergely Edo: Három vers	654
Gergely Edo: Gyermeki hétköznapiak	659
Janáky Réka: Versek	662
Tar Károly: Gyermekversek	665
Szeles Judit: Versek	670
Szeles Judit: Írások	673
Molnár István: Mint pillangó a tűzhöz - regény	677
ÉSZAK HÍRNÖKEI	
Kalevala - Második ének - Szent Imre fordítása	725
Szent Imre: A tizenötödik magyar magánhangzó	730
Gyermekversek - Ingrid Sjöstrand	734
Gyermekversek - Siv Widerberg	738
Gyermekversek - Britt, G. Hallqvist	741
Bernhard Nordh: A hódtavi újtelepesek (Nybyggarna vid Bäversjön)	744
Kovács katáng Ferenc: Észak hideg lehetete	785
RÜGYEK	
Szarka András: A „Kaszás” vállalkozásai	792
ZENE/SZÓ	
Magyarok a Norvég Operában	801
KÉP/FÉNY	
Szent Imre: Filmélmények	814
KÉPTÁR	
Kasza Imre: A gyermekrajz-múzeumokról	824
Halász-Szabó Sándor	828
Csikós Tibor	829
Gyulai Farkas Sándor	830
Rügyek: Mórítz Livia	831
Rügyek: Csíkszögödi Szabó Zoltán	831
JÁRKÁLÓ	
Kovács katáng Ferenc: Oslói séta	832
AKIK MELLETTÜNK JÁRNAK	
A Svéd Írószövetség magyar tagjai	839
Klein György	840
Rosenberg Ervin	841

KÖNYVEK

Kovács katáng Ferenc: Hazafelé	844
Kolbein Falkeid-Kovács Ferenc-Vasadi Péter könyvéről	847
A Stockholmi Egyetemes Képzőművészeti Egyesület	852
Erdős Irma	853
Kasza Imre: Következmények következményei	853
Híradó-irodalmi melléklet	854
Tar Károly: Svédországi magyarító szószerdet	854
MEGJEGYZÉSEK	855
A SKANDINÁVIAI MAGYAR ALKOTÓK NÉVSORA	865
KÉPTÁR MELLÉKLET	867

Az első oldalon Várkonyi Erika (Helsinki) munkája látható.

Lapszámunkat Csikós Tibor, Dániel Éva, Kasza Imre, Kovács Ferenc munkáival és gyermekrajzokkal díszítettük.

Tovább!

Célunk ismeretében a felkiáltójel helyett nem tehetünk kérdőjelet. Célunk pedig nem változott. Ismételjük hát, hogy tudásunk öreganyját öregbíthessük. Az indulásunk óta eltelt két esztendőben műhelyépítéssel foglalkoztunk. Gyarapodó közösségünkben születésünkkel kapott tehetségünket, otthonról hozott, iskolákban ránk ragadt értékeinket és hitünket összeszedve irodalmi és művészeti alkotásainkat becslő olvasótábort és anyagi támogatókat kerestünk. Előbbit - szép számmal, utóbbit - alig találtunk. Beruháztunk javainkból majd minden szellemit, de nemhogy anyagi, de még erkölcsi támogatókra sem leltünk. Sem itt északon, sem otthon. Pedig hangoztattuk mindenfelé, hogy tettünk közösségszolgáló indítékú: ahhoz, hogy az anyaországunkon kívül élő magyarok nyelvükben, hagyományainkban megmaradjanak, szükséges az irodalom és a művészet helyi alkotóinak a szolgálata, a példamutatása is. „Magyarnak lenni ma nem állami hovatartozást jelent, hanem az érzésnek és gondolatnak egy specifikus módját, ami ezer év értékeiből szűrődött le: kultúrát...” A többször elismételendő idézet egyik a jövőt világosan látó nagyságunktól, Szerb Antaltól való. Az idén az európai közösségbe gyakorlatilag beilleszkedő Magyarországon is tudják ezt, és vallják tiszteletreméltó, művelt fők szép számmal. De talán azt hiszik, hogy itt északon lazacból fonják a kerítést, és azok, akik irodalmi és művészeti alkotásra adják a fejük: milliomosok. Sajnos, nem így van. Az északra vándorolt magyarok számához viszonyítva, az itteni magyar vagy magyar származású értelmiségiek száma jelentős, de csak kivételes összefogással lesznek képesek szellemi műhelyt képező saját folyóiratot eltartani. De mivel ez az összefogás egyaránt szolgál minket és szülőhazánkat, reménykedtünk némi elismerésben és támogatásban. És szüntelenül keresgélünk az értők érvei között, és hirdetjük a Mészöly Miklós által hangoztatott „osztatlan magyar érdekek” szellemében, hogy „az európai kultúra nem más, mint soha meg nem szűnő folyamatos cseréje a kulturális értékeknek.”* Az északon fogant magyar alkotás előszámolásával csereképességünket óhajtjuk növelni. Tisztában vagyunk azzal is: „Cserére a kultúrában csak az képes, aki értéket teremt, akinek van mit felkínálnia, és aki nyitott a Másik szavának befogadására.”**

A magyarországi és a svédországi különféle – nehezen elérhető - pályázatok hálójában vergődve egyetlen reményünk erősödött: magunkra vagyunk utalva. Így aztán, induláskor kitűzött célunk, miszerint lapfolyamunk nemcsak a világhálón, hanem legalább néhány száz példányban nyomtatott formában is megjelenjen – csak nagyon nehezen, sok ügyel-bajjal, szégyenletes anyagi körülmények között, minőségi megalkuvások árán valósulhatott meg. A skandináviai és a magyarországi anyagi támogatás két széke közötti pad alatt, de saját erőből, félévszáznyi nemes támogató előfizetésének köszönhetően végül mégis megjelentünk hat-

* Bányai János: Kisebbségek: Európa védett vesztesei, Nyelvünk és Kultúránk, 2003/5

** Uo. 11. oldal

száz példányban. Azt, hogy a skandináviai magyar irodalmi és művészeti kiadvány szükség, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy köteteinkből mára már alig maradt mutatónak néhány.

Igy lépünk hát - tovább. Mert kell!

Mert most különösen szükséges: a skandináv országokban élő magyarok hídszerepe ez év májusától hangsúlyozottan fontos. És felemelő is. Mert adhatunk, mert szolgálhatunk hazánknak. A befogadóinknak éppen úgy hasznára lehetünk, mint az otthoniaknak. És ahhoz, hogy ezt az utánunk jövők is így cselekedjék: meg kell tanulniuk magyarnak maradni. Ebben segíthet, és segít az a magyar alkotóközösség, amelynek műhelye az *Ághegy*.

Hídszerepünket mutatjuk azzal is, hogy ettől a számunktól kezdődően egy, a régi északi életet ábrázoló regény magyar fordításának közlését kezdjük el. Egy másik, ízig-vérig mai izgalmas regényt, amelyet ugyancsak jelen számunkban kezdünk, azzal ajánljuk olvasóink figyelmébe, hogy szerzője stockholmi magyar. Eredetileg svédül írt izgalmas és olvasmányos művének magyar változata különleges világba enged bepillantást.

És lapfolyamunkat, ebben a számban is, olyan magyar vagy magyar származású északi képzőművészek munkáival díszítjük, akiknek elismertségére büszkék lehetünk.

Folyamatosan összegyűjtött értékeinket azzal a gondolattal továbbítjuk olvasóinkhoz, hogy sokféleségünket igenelve, összefogásunk eredményességét bizonyíthatjuk.

A Gaudeamus bizakodó, naiv és elszánt hangulatával hirdetjük most is:

„Tovább, tovább, tovább...”

Tar Károly

**Balogh Beáta: Fa
színes krétarajz**

Sall László

Globál morál

Nálunk a Jézuska hozza az ajándékokat.

A történet további szereplői: Erik szomszéd, őt, ti, leghűségesebb olvasóim sem ismeritek. Én is alig. Két idegen, ők hozták Eriket. Fiatal pár, lány és fiú. Továbbá Erik rokonai (négyen) és két mentős. És egy másik szomszéd, aki muzulmán.

Tehát, nálunk a Jézuska hozza az ajándékokat, mondta Margitka, ugyanis nekem úgysem lenne annyi pénzem, hogy megvegyem mindazt, amit ő kért (de az is lehet – ez változó – a Téalapótól). A biztonság kedvéért még megnézte a pénztárcámat, mennyi pénz van benne, hogy azt majd reggel újra ellenőrizhesse, ha megjött az ajándék?

Az időjárás: a megszokott göteborgihoz képest hideg. A történet második, befejező részében azonban már ismét enyhe, esős.

Táj: ennél fogva enyhén havas, mindenesetre benne van a tél (a Karácsony) ígérete.

Az időpont: este fél tizenegy.

A cselekmény: éppen a Duna tv hat órás híreit nézem az Interneten (az egyszerűség kedvéért maradjunk ennél a változatnál). Néhány napja szélessávú hozzáféréssel rendelkezünk (többek között mondjuk ezért nincs, vagy nem lenne pénzem karácsonyi ajándékokra)!

Ám a híreket nem a hírek kedvéért nézem, igazából apukámnak kapcsoltam be, hátha mondanak valamit Szaddamról...

Az elképzelés, mely családi hagyománnyá nemesült (a meglepetés!!!), hogy a Jézuska nem Karácsony estéjén jön hozzánk, hanem „Karácsony estéjének reggelén”. Így tudtuk eddig megoldani. Az idén, hogy Margitka „már” nyolcéves felmerült, hogy esetleg a fát díszítsük vele együtt s az ajándékok legyenek továbbra is meglepetés. Aztán ezt mégis elvetettük s maradt a régi bevált: majd segítenek a fiúk, meg apukám meg Jutka s hamar kész leszünk vele. Ez volt az elképzelés.

Jutka elvitte Margitkát lefektetni: olvasott neki s majd egyszer csak elaludtak. Margitka szerint, én is le kellett volna feküdjek legkésőbb tízkor, hogy ne zavarjam a Jézuska-járást... Az óra tehát fél tizenegy volt, a fiúk is ágyban már, az elképzelés szerint majd jönnek, már apu is alszik, ő is azonban majd jön, ha vége a híreknek, addigra Margitka is elalszik, amikor is egyszer csak:

– Helvete, mondom (ez annyit tesz: az ördögbe is, de szó szerint meg annyit, hogy pokol, ugyanis a svédek protestánsok – lutheránusok – s ők, ha káromkodnak, akkor ők tőlem – tőlünk – katolikusoktól eltérően, ők nem felfelé, hanem lefelé káromkodnak: nem a Fennvalót, hanem a lentit hívják „segítségül”). Helvete, szólal meg bennem egy hang, mintegy válaszul arra a két csengetésre, mely a be-

járatí ajtón keresztül mintegy a külvilág kiáltását hozza be a lakásba. Helvete, mondom s rohanok az ajtóhoz, hogy kinyissam s kinézzek, ki az, aki ilyenkor csenget be hozzánk, ráadásul kettőt, jó hosszan. Gondolom, már oda minden, Margitka, ha már el is aludt volna, erre biztos megint felébred! Mikor alszik el ismét, mikor lesz ebből karácsonyfa díszítés! Hozzánk valóban a Jézuska hozza majd, gondolom, de nem csak az ajándékot, még a fát is díszítheti, én már alig bírok ébren lenni!

Kinézek, ott van Erik, ő csenget. Előfordult már máskor is, hogy becsengetett, mert nem tudta a kódot, amivel a lépcsőház ajtaját nyitja, máskor meg igen erősen ittas volt s haza kellett kísérni. De hogy Eriknek hívják, nem tudtam. Most is igen ittas volt. Az első pillanatban azt hittem, csak véletlenül csengetett épp hozzánk, s mikor beeresztettem a lépcsőházba a kaputelefon gombjának megnyomásával, vissza is akartam húzódni az előszobába, de akkor láttam meg a két fiatait, akik csak annyit mondtak, elvesztette a kulcsait! Az eset, Erik esete, a klasszikus. Már legalább két napja volt távol lakásától, s nem találja a kulcsait, de hazatalált. Útközben elesett valahol s ez a fiatal pár talált rája. Elkísérték idáig s most tőlem várnak segítséget: telefonálhatnak-e. Kihoztam a hordozható telefont (ez a rendes hálózati telefonnak egy dróttalanított változata, igen praktikus) s felhívták a szolgálatos házmestert: kellene egy ajtónyitás: „nyema problem”, megadtuk a számonmat, s néhány perc múlva telefonált egy lakatos, pár perc múlva itt van, hány zár van bezárva, mind a kettő, a biztonsági is? 1800 korona (kb. 200 euró). Késspénzben s előre fizetve. Hát Eriknek a bukszája is elveszett s ez mégiscsak sok pénz, majd telefonáljon még, mondjuk, meggondoljuk! Kérdezzük Eriket, hátha kiderül van-e még másnak is kulcsa a lakásához, nincs! Eközben az ifjú hölgy elment a kocsmába, megnézni, nem maradt-e ott Erik kulcsa. Nem. Tovább tanakodunk, telefonál a lakatos, köszönjük, nincs pénz!

Nincs megoldás! Közben a fiatal férfi bátorítja Eriket, semmi baj, majd találunk megoldást. Eriknek kezd fájni a gyomra, de annyira, hogy már alig bírja magát tartani. Mondom, lent a pincében van egy WC, hozom a kulcsot, ha kellene hánynia vagy ehhez hasonló. Erik közben mond egy-két dolgot. Próbálunk utánakérdezni, hátha találunk egy világos, tiszta összefüggő foltot az agyában, ahol megtaláljuk a kulcsot. Nem.

De most jön a másik szomszéd, Erik szomszédja, egy emeleten laknak. Aj, aj, aj már megint, Erik. Most tudom meg, hogy Eriknek hívják, meg azt is, hogy híres focista volt, meg játékevezető. Csak néhány éve iszik, mióta elvesztette feleségét. Még egyszer elmondjuk, amit eddig tudtunk, összefoglaljuk, s akkor a szomszéd azt mondja, telefonáljunk Ullanak. Tudod, mondja, Ulla meg Ove. Erik elhunyt feleségének nővére. Nem, mondja, Erik, ők nem is akarnak hallani rólam, nem lehet, nekik különben sincs kulcsuk, nem!

S ismét fáj Erik gyomra, könyörög, segítsünk rajta. A fiatal férfi, nyugtatja, segí-

tünk. Dehogy, nem segít senki, mondja Erik! Tudom, mit fogok csinálni, mosolyodik el Erik, megkérlek valakit, vigyen el a pokolba ! (Na, ugye, mit mondtam nektek?!) Ez már nekem is sok volt, s beleszóltam, ha bárki is tudná, hogyan lehet oda eljutni, már túl sokan lennének ott, s neked úgysem jutna ott hely ! Ez nem nagyon tetszett neki, de rögtön másról beszéltünk már s a szomszéd elment, megpróbálja felhívni Ullat. Hozott egy banánt is, hátha attól elmúlik Erik gyomor-fájása. Erik hajthatatlan, nem kéri.

Közben telt az idő, ott álltunk a lépcsőn, Erik már le is ült, eddig a fűtőtestnek támaszkodott, bementem, kihoztam egy olyan sátoraljat, illetve hálózásák-aljat, ezt Erik alá tettük, ne a hideg kőlépcsőn üljön. Telt az idő, s lassan megtelt a lépcsőház is, mert közben megjöttek Erik rokonai is, négyen. Épp kilencen voltunk már a lépcsőházban. A család férfi tagjai, igen rossz szemekkel néztek Erikre, ő meg szegény örült ezeknek az embereknek, ennyi ismeretlen után néhány ismert, talán mégiscsak barátságos arcot láthat. A férfiak rögtön cselekedni akartak, hol esett el Erik, hátha ott a kulcs, hozzak egy elemlámpát, menjünk, nézzük meg. Sajnos nincs lámpám, nem baj, elmentek azok lámpa nélkül is. Elvitték a fiatal párt, mutassák meg, hol találták Eriket. Elköszöntem tőlük, (mintha tudtam volna, soha nem látom már őket) megköszöntem (én, mit köszöntem meg?), hogy segítettek s boldog karácsonyt kívántam nekik (talán lépcső-házigazdai minőségemben?)!

A társaság egyik hölgytagja átvette az irányítást, az egészségügyben dolgozott, tapogatta Eriket, hol fáj, mit kell tenni: kórházba méggy Erik! Elkérte a telefonmat vagy odaadtam, s már hívtuk is a 112-t (én tárcsáztam, ő pedig beszélt). Igen hamar jelentkeztek, s a hölgy pár perc alatt elintézte; úgy tűnt, a sok leépítés és takarékoskodások ellenére is, még mindig működik a svéd jóléti mechanizmus, máris jön a mentő, pár perc. Hova? Karácsony estéje utca 14 (ezt ti, leghüségesebb olvasóim, ugye tudátok?). Hát nem jött. Ehelyett telefonált a központos hölgy s kérdezte, hogy van Erik, mert mégsem talált autót, de talán most, most már néhány perc múlva, fáj-e még neki, mondtam, fáj, hullámokban jön, most megint. Megjött a társaság férfi tagozata ismét, kulcsot nem találtak. Ők most már percenként nyitották ki az ajtót, Erik minden alkalommal tiltakozott, hideg van, de ők annyira aggódtak s remélték minden percben, hogy megjön már az a mentő. S ekkor, két ilyen ajtónyitás közt, mindenki Eriket nézi, háttal az ajtónak, csak Erik lát ki igazán meg én, én ugyanis mögöttem állok a lépcsőn, s akkor azt mondja Erik, teljesen józanul, ezt még én is el tudnám vezetni! Mindenki odapil-lant, megjött a mentő, elég volt már ebből a megaláztatásból, s még ők is elkapják: egy motor volt, egy mozgássérült háromkerekű kis járműve (járó-műve)! Mindenki felcacagott, s ekkor Erik megint elkezdte: nagyon fáj neki, a hölgyek már rábeszéltek, hogy a mellkasa is fáj, ő meg rájuk hagyta, ők jobban tudják, s akkor a hölgyek mondták, nem lesz ennek jó vége. Nem – mondta Erik, – nem szabad többé oda menj, ígérd meg. De ígéret nem nagyon jött, csak valami morgás, amit a

hölgyek jó jelnek vettek, s akkor megjött a mentő. Kikísérték Eriket, mondtam, vigye magával a kabátom, amit ráterítettem, nem kell, jó meleg pokrócuk, plédjük van ezeknek a mentőben.

Erik ráfeküdt az ágyra, nyögött, a mentősök kérdezték mi a baja, a hölgy – aki egészségügyben dolgozhatott próbálta mondani, de a mentősök rákérdeztek, jó-jó, de mit mondjanak majd bent a kórházban, ha ott megkérdezik tőlük ? Eközben az egyik mentős egy jól irányzott mozdulattal megnyomta Erik gyomrát, (nyögés) gyomor, mondta a másiknak, s már nyugodtabban csomagolták, tették-vették Eriket. Adatokat is kérdeztek, megtudtam, Erik 72.-et töltötte december elsején.

Már nem vártam meg, hogy elmenjenek, elkészöntem (megköszöntem, hogy segítettek) s bementem.

Már mindenki aludt. Épp elmúlt éjfél. Jutkát megpróbáltam felébreszteni, nem ment. Apukámat már nem is próbáltam. A fiúkat sem.

Egyedül láttam a fának. Néhány óra alatt meg is volt. Akkor kimentem, elszívtam egy cigarettát, a pincébe készültem igazából egy hosszabbítóért, s lám már enyhült is az idő, ahogy ígértem Margitkának, akinek az egész díszítés készült, nagyon tetszett a fa, meg az ajándék. El is felejtette megnézni, megvan-e még a pénz a pénztárcámban ...

Göteborg, 2003.12.2.

**Kovács Ferenc: Winter V.
tus, montázs, 2001.
képméret 9x17 cm, papírméret 15x23 cm**

Gergely Edo**Egy**

Néha egészen belédcsodálkoztam.
Szem voltam csak s tágas szembogár.
Hogy lehet valaki ilyen szép?
Néma kérdésemre a válasz Te voltál.
De nem mindig hagytál örülni,
szemöldököd ráncoltad ijesztve
s én ocsúdtam ijedve,
hogy baj van már megint, haj!
Mi jajj?

Valahol eltörött egy váza
s ablakunk alatt kezében cseréppel
zörgött a Halál csontváza.

Te szinte nyugodtan nézted, gyanús hidegen,
fázó szememtől kérdezted:

- Láttad?

- Láttam. A Halál volt. Lehet ő is magányos.

Félhet egyedül a sötétben,
ezért jár zörögve az éjszakában.

- Nem értesz semmit.

Lemondóan biggyesztetted ajkad rám.

- Értsd meg végre, hisz felnőtt vagy,
a te nyomodban is járhat már a halál.

- De addig békén hagy, míg szeretek,
míg szeretetem friss és egészséges,
hogy piros almát csókolok ajkadra,
érettet, játszi ropogósat.

Fogom a kezéd s nem félek,
mert egy meg egy, az egy.

Az egy oszthatatlan

s az oszlóban van ereje a Halálnak csak.

- Te félrebeszélész! – hüledeztél,
így csak a buta gyerekek szeretnek,
akik még összeadni se tudnak.

Egy meg egy az száz.
Millió cserépben a világ váza.
Felnőtt ember csak úgy szerethet,
ha nem ossza-szorozza önmagát.

De azért átöleltél,
hogy ne féljek,
ölembé hajtottad fejed.
Megint olyan szép voltál.
Szobánkban a Csend is megmelegedett.

Az ablakra pillantva láttam,
Amint a Halál cinkosan rámkacsint.
- Már nem fél, - suttogtam – mert szeret.
- Igen, igen. Jól van. Csak így tovább.
S cserepes önmagát zörgetve mintha félne kicsit,
ablakunk alól elsétált.

Ima

Istenem, Istenem,
én édes Istenem!
Miért teremtettél
gyarló asszonlétre?
Gyarló asszonlétre,
Hitetlen életre?
Mi végre? Mi végre?

Itt feküdtem rajta
betegem, lázasan
S Hozzád fohászkodtam,
míg ő szépen szunnyadt.
Míg ő szépen szunnyadt,
testem párájában,
forró karjaimba.

Uram! Ezt az embert
tartsd meg nekem, kérlek,

s engem ónékije,
mert én őt szeretem!
Mert én őt szeretem,
ha kell szenvedésben,
borúban, derűben.

S lám, ma reggel, Uram,
hogy elszomorodtam,
első próbád alatt
hogy megingadoztam.
Hogy megingadoztam,
könnyűmet hullattam,
kétségben forogtam.

Szeretni szeretnék
teljes bizalommal,
feltételek nélkül,
mint ahogy Te szeretsz.
Mint ahogy Te szeretsz,
Uram, szenvedésben,
borúban, derűben.

Vallomás

Mint anyánk méhében
lűktető szíveink alatt
ültünk kettesben
s egybedagasztott minket
a szaunakőről szálló
sörös kenyérszag

majd úgy tettem mintha úsznék
bátortalan vízbeszűlt gyerek
izgatottan hallgattam – lestem
világ nyílásod
mely csecsemő szememnek új volt
s fénnel telített

aztán a konyhában állt a bál
főztél nekem egzotikust
s a gyógyfűlikőr kesernyés páragőzében
megsúgtam barátomtól hallott titkomat
hogyan van Isten
a konyhákban legalábbis van

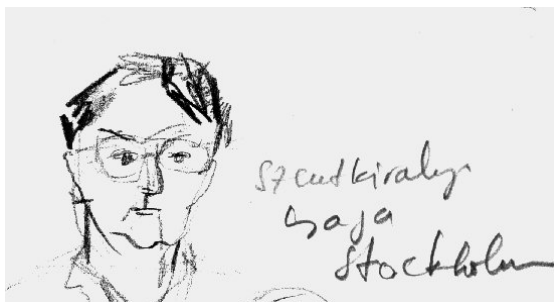
est-hideg cigarettafüstben
álltál előttem
s erős ajkaiddal
izgattad – igazgattad
csókká gazdagított arcomat

születő gyermek meztelenségében
holt lélek Isten előtti színében
álltam előtted
ahogyan csak kedvese előtt áll a kedves

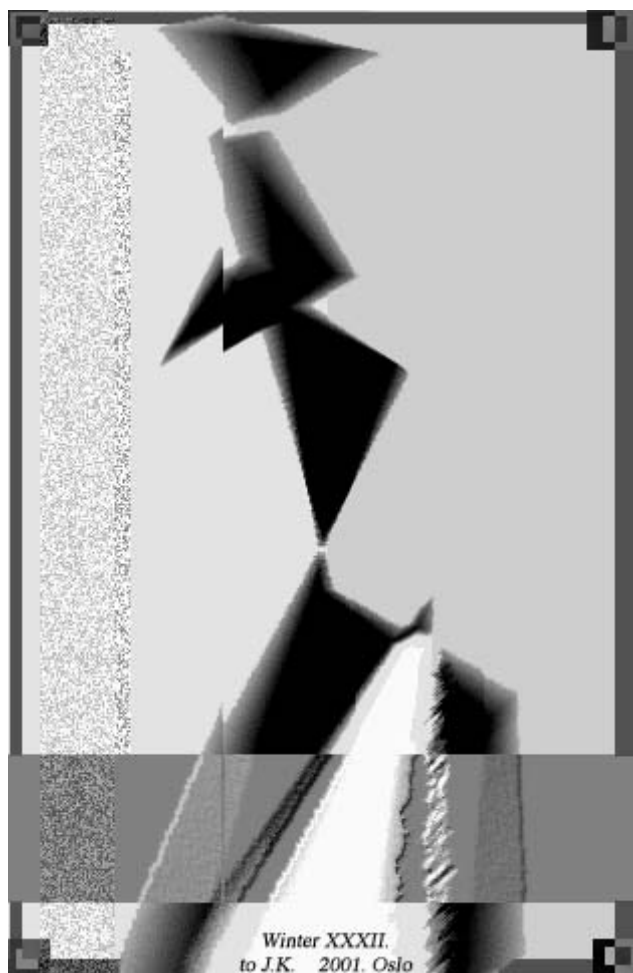
s te talán ismerve sem ismertél
nem tudhattad rólam hogy
TŐLED

belém szállt a szellő zöld remegése
ölem szilaj lóként tiport engem félre
testem és lelkem bennem szétszakadt
szívem és elmém kétségen túl akadt
s ölünk örvényébe énem belehalt

egy életet éltem veled egy nap alatt.

Kasza Imre: Svéd-magyar arcok 1.

**Kovács Ferenc: Winter XXXII.
tus, montázs, 2001.
képméret 9x17 cm, papírméret 15x23 cm**

Gergely Edo

Gyermeki hétköznapiok

A mindenség álsruhás királya

Javában számoltam a juhaimat, amikor a tanárnő rázendített valami énekekre. Nekem is kedvem lett volna nótázni egyet, de a tanárnő nem nótázott.

Énekelt, valami cifra éneket. Meg akarta tanítani nekünk. Bolondságról szólt, de a melódiája jó volt. Tetszett is, ahogy fújta. Meg is mondtam neki a végén, hogy tanárnő, ha egyszer ilyen jó a hangja, mért nem megy el énekesnőnek? Mit mind idegesít itt engem az angollal meg mindenféle hülyeséggel? Úgyse fogom én azokat megtanulni soha, de ha elmenne énekesnőnek, egy csomó ember örvendezne magának. De aztán mégse akart többet énekelni, úgyhogy én szépen számoltam tovább a juhaimat, kecskéimet s óra végére még az aznapi nyúlvasárt is kieszeltem.

Az a gyerek mindennapos szakmabeli kudarcom volt. Magánemberként (lélekként) nagy ujjongásom. Úgy tűnt, születéskor dupla adag életet kapott. Tizenkét éves korára önálló kis gazdaságának ura. A mindenség álsruhás királya.

Pif és Hercule bárányok

Pedig idáig minden jól ment. Első tanuló vagyok, szorgalmas, jó a nyelvérzésem, tisztelettelűdő, szerény, azt mondták rám, jó tanuló mintapéldány.

Amikor a tanár lát.

Ma már órán megigértük a srácoknak. Mi, a három kis bárányka, a jó barátnők. Azért az igazsághoz hozzátartozik, hogy rég nem esett verekedés ilyen jól. Főlényben is voltunk. Jól megkopácsoltuk a két tökfílkót, ahogy csak bírtuk. Igaz, a végén már olyan sűrű volt a krétapor, hogy nem nagyon láttam, hova ütök. Nem is hallottam. Csak a sokadik kiáltást. Lassan szétoszlott a krétapor. Az én jó tanuló mintapéldány képem is. A tanárnő állt az ajtóban.

A ricsajra léptem be. Szemem-szájam tátva maradt. Igazi Pif és Hercule jelenet. (Azóta hiszek a rajzfilmeknek.) Kiáltani kezdtem. Kíváncsi voltam, kik birtokolják a felvillanó kezeket, lábakat. Ez igen. A három bárányka kikente az osztály két nagymenő srácát. Megnyugodtam. A világ egyensúlyban van.

A tanárnő kedvence

Én vagyok a tanárnő kedvence. Ezt persze a többiek nem tudják. Nem is hinnék el.

De én tudom. Érzem.

A tanárnő soha nem árulná el magát, hogy nehogy megbántsa a többieket. Jó fej. Annak ellenére, hogy furcsa dolgokban hisz. Például abban, hogy mi mind nagyon okosak vagyunk és állandóan azt lesi, hogy mit tanulhatna tőlünk. De a kalamajkát nem tűri. Nem a zajra vagyok kíváncsi, hanem rátok, mondja. No, rám ugyan lehet, mert én meg se mukkanok.

Ezért vagyok suttyomban a kedvence.

De így mit tanulhat tőlem...?

Volt egy kedvencem abban az osztályban. Csodálatosan tudott hallgatni. Nekem soha nem sikerül olyan jól.

Tom kontra Huck, Huck kontra Tom

Na, talán most sikerül felhúzni a tanárnőt. Pedig olyan kedves volt. Megengedte, hogy együnk, ha éhesek vagyunk. Azt mondta, hogy úgy csak néhány percet nem figyelünk, de ha lopva eszünk, az egész órát csipegetéssel töltjük. Én pedig hősiesen csipegetek, az első padban. Én csipegetek. Ő figyelmeztet. Csipegetek. Figyelmeztet. Csipegetek.

Még most se haragos. Kér, hogy tegyem szendvicsem a padra. Ó, szívesen. Most biztos eldobatja velem. De nem. Fogja és szétnyitja. Nahát, erre nem gondoltam volna..., hogy megkívánja, s most felezni akar. Hát jó ... jujjjj, prszk, pfhűűűűjjj! Naná, hogy visítozik az osztály! Úgy nézhetek ki, mint egy vajas teleholdzsömle. Jó csel volt, tanárnő! Bravó! S az is biztos, hogy jobban szeretem a zsömlét a hasamban, mint a képembe kenve. Igazából nem is ez bosszant, nem is a hülye osztály, hanem az, hogy a tanárnő még mindig nem mérges. Hm...

Volt egy gyerek. Edzésben tartott. Izgatottan figyeltem magam, hogy van-e bennem kellő lelemény illően reagálni tomsawyeres csínyjeire. Azt hiszem, egy huckfinn-nyi azért tellett tőlem.

**Kovács Ferenc: Winter IV. to K. Á.
ctus, montázs, 2001.
képméret 9x17 cm, papírméret 15x23 cm**

Janáky Réka**Hónaptár**

Megszépítő fátyol,
Selyemként suhogó,
Lágyan földreboruló,
Fehér pihepaplan:

Békébe süppedő,
Búzamag-takaró,
Karácsonyhozó
Decemberi hó.

Fülcimpa-csipkedő,
Tenyérsiklandozó,
Hőembergurító
Pirosarcú gyerek:

Sóhaj-dermesztő,
Szánkósiklató,
Csikorgó-ropogó
Januári hó.

Orrfűjő, köhögő,
Hólapát-koptató,
Csizmatalp-áztató
Füstös unalom:

Csöpögő eresztő,
Latyakba toccsanó,
Cinkeszomorító
Februári hó.

Könnyes-vidáman
Telet búcsúztató,
Foltokká szakadó
Naprágta lepel:

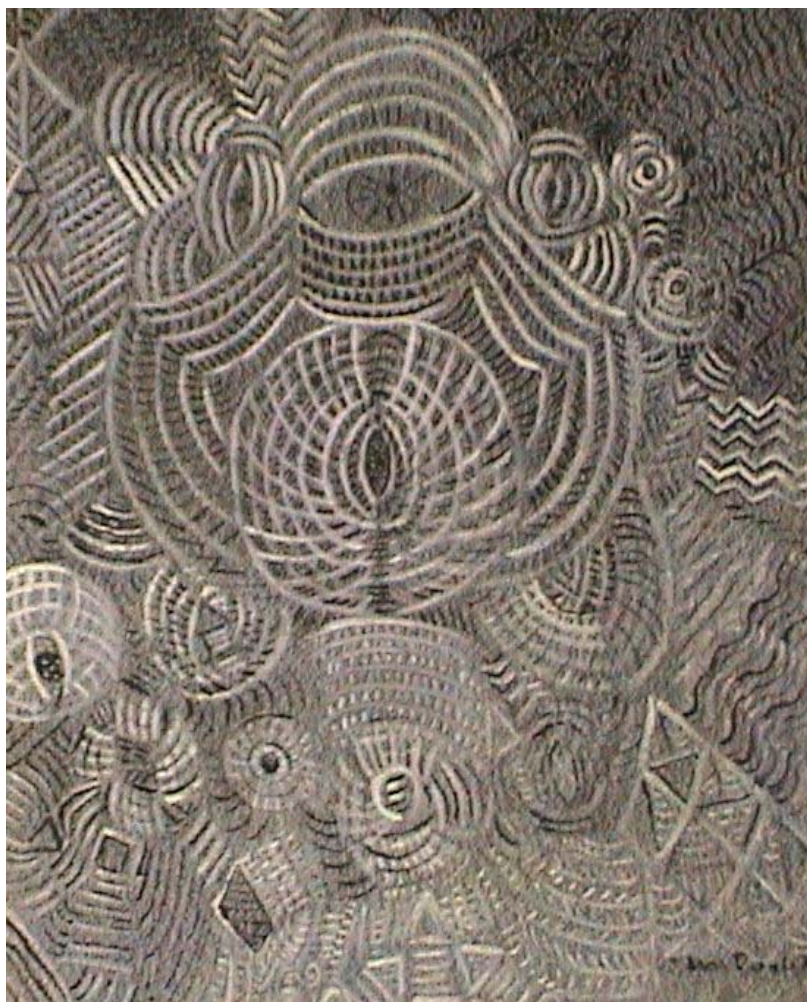
Csillogó olvadás,
Hóvirágfakasztó,
Tavaszcсалogató
Márciusi hó.

Rege

Szalagot köt rá
A karsú hajó,
Lassan magára
Simítja a Tó.

A tükre békés,
De titkos a mélye.
Innen a legszebb
A vizeknek szépe.

Derűsen fénylik,
Álma szelíd
Alszik a nagy víz:
Tengert álmodik.

Dániel Éva: A föld körül
Hillman technika, 1998.
66x55 cm

Tar Károly**Téli történet**

Ropog a hó
Dobog a ló
                    láb
Morcos a tél
hátán ki fér
                    fél
Morog a szó
Ropog a tó
                    táj
Szél úr visít
Jégfényt sűrít
                    itt
gyerekek sej
egy öreg pej
                    hej
rúgkapál száll
máris áll a
                    bál
Tó jegén még
locsog a lék
                    rég
gyűjt vízszeszélyt
Halálveszélyt
                    mélyt
de ott halász
a halvadász-
                    ász
mindent igazít
bajt is lazít
                    itt
kisüt a nap
békét is kap
                    szab

a táj simul
hó száll virul
hull

puhácska lesz
minden mersz-
nesz

korcsolya él
vihog a tél
kél

nem sokáig
tavaszig nyárig
víg

a pej csöndes
a lék kedves
les

halász halat
a víz alatt
kap

s remél a tél
tovább zenél
él

tavaszt tekint
majd búcsút int
kint

Táncház

Szikla szélen
szél száll, kószál.
Tetejében
két szép fűszál

Hajladozik,
szépen táncol.
És kacarász,
meg viháncol.

Hallgatja a
szél énekét.
Ki forgatja
köpenyegét.

A szél picit
ámul-bámul.
Visszafordul,
Ő is táncol.

Lett is legott
dínom-dánom.
Folyt a lagzi
egész nyáron.

Táncolt a szél,
s a vén szikla,
két pár fűszál
felvidulva.

A multság
addig-addig
kerekedett,
folytatódik,
míg a szikla,
- néma öreg -
felébredve,
beleremeg.

Két pár fűszál
táncát ropja.
Szél a hegyet
párba vonja.

Jöttek aztán
más-más szelek
hoztak bőven
hót, hideget.

Sziklabércen
senki sétál,
Pihen a hegy
s minden fűszál

És a szelek
jönnek-mennek,
kószálnak és
fűtyörésnek.

Kutakodnak,
keresgélnek,
forgolódnak,
szemlélődnek.

Nyitogatnak
minden zárat,
mert nem lelik
a táncházat.

De amikor
tavaszodik
az új világ
bizakodik.

Két szép fűszál
hegyek, szelek,
dínomdánom,
lesz sok gyerek.

Sziklatető
éledezik,
s a világ tánc-
házasodik.

Évszakok

Tél tanít hallgatásra
Tavaszbédésre
Ötvös ősz elmúlásra
Nyár reménykedésre

Dániel Éva: A jégen
Hillman technika, 1998.
66x55 cm

Szeles Judit**A skandináviai költő**

A skandináviai költő
az északi tundrán
rénszarvashúst eszik,
rénszarvasbőrbe öltözik,
és meglesi a szaunázó nőket.

A skandináviai költő
elfelejtette az anyanyelvét.
A lappokkal és a finnekkel
érti meg magát a legjobban.

A skandináviai költő
emlékszik valamire,
ami olyan ízű volt,
mint a vodka, csak erősebb.

A skandináviai költő
gyümölcsillatút álmodik,
és vikinghajókon utazik,
de nem lesz már tengeribeteg.

A skandináviai költő
skandináviai verseket ír,
s ha elolvasná valaki,
nagyon elcsodálkozna rajtuk.

Én már nem utazom Argentínába

Én már nem utazom
Nem utazom hét tengeren
Nem érdekel már a tenger
Nem keresek útitársat
Útitáskát, útilaput

Nem érdekel már a tenger
Letettem az utazásról
Letettem az útításkát
Kezem üres, nem cipelek
Ezentúl csak sehova
Ezentúl sehova sem
Én már nem utazom
Elment az utolsó hajó
Elment az utolsó vonat
Minden legutolsó elment
S nagyot sóhajtottam végül
Utolsó argentín tangó

Strömstad

Egy olyan kisvárosban, mint Strömstad,
tudom, hány taxi van, és azt is tudom,
hogy hívják a taxisokat: Gösta, Björn, Thomas,
Yngve és Carl Gustav. Gösta kopasz. Björn vigyorog.
Thomasnak kiverték a szemfogát.
Yngve tengeribeteg, és Carl Gustav a király.

Sorsom

tenyérre festett terrakotta tenyérre
kék vonalak erek eredője, tenyér!
indigó indián festékekkel bevont vitorla
kibontott lobogó fekete haj!
rémségek vidékén jártam-keltem
és jártamban-keltemben leltem
egy levegőn szárított madarat
felköltsem-e? öltözetem egyetlen
öltözékem lebegő anyag
agyagra festett tenyérminta
évek lenyomata a rémisztő téren
mit vigyek magammal?

mit hagyjak a szelekre?
mit a marcangoló lelkiismeretnek?
rest az emlékezet lustán lebzsel

nem tudja egybeforrasztani
a képeket és a köveket
nehezek a kövek kívül belül
ó, tenyér! emeld fel egyiket
és mutasd meg ki is vagy:
furcsán odamázolt képzelet

Tea

tealéghajó formálódik
illata övezze, ki megissza
meleg teagőzfürdő
játszik az ujj
gőzcsipkét köt masnit
ahogy egy szem cukor
elolvad a forró vízben

A halál semmi

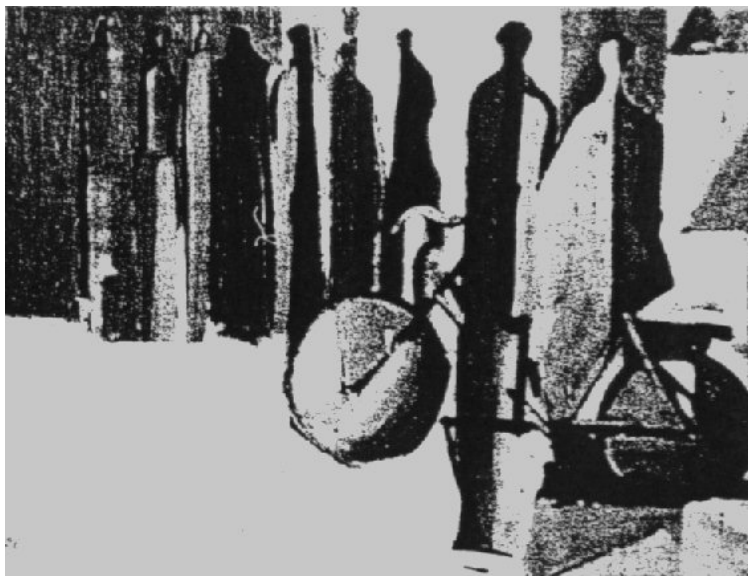
a halál semmi
a halál semmi
élni addig
átélni
átvészelni
átkelni
énekelni
összeszorított fogakkal
altatót énekelni
altatók nélkül lenni
és felkelni
nem semmi
nem semmi
nem semmi

Szeles Judit

A novelláskötet

Egy fekete borítójú, vastag novelláskötet lapjai közül hullt az asztalra, ahogy kinyílt a könyv, az *ellapult tárnics*. Kék bársonykája megbarnult már; levélzöldje megfehéredett. Hogy került a könyvbe ez az encián? Könyvtári könyv, most kölcsönöztem, és még egyetlen sort sem olvastam el belőle a címen kívül, de ez az encián, vagy annak színes lenyomata, kihullván, lap a lapok közül, előérzéseket váltott ki belőlem a kötettel kapcsolatban: amolyan síri hangulatom lett. *Júlia* pókhálót szedegtettem a kezemről és a kávécsészéről, ami az asztalon volt, épp a kezem ügyében, mivel kávé szoktam inni, és a csészéből kiszáradt a kávé, illetve besűrűsödött, akár a karamell, a finom, aszúros porcelánfindzsa aljára rakódott. Bevonta a pókháló. És szorongva néztem a préselt enciánt. Valakié lehetett, különben hogy került a könyvbe? De aztán, ahogy próbáltam ettől a kis csenevészről elvonatkoztatni, s újból felemeltem a fekete borítójú, vastag novelláskötetet, kiesett a lapok közül egy *halcsontváz* is. Napszítta, vékony zsebfésű. Hirtelen nem is jutott eszembe, hogy a minap mit tanácsolt egy ismerősöm, mit kell tenni a halcsonttal, mire jó. Inkább azzal voltam elfoglalva, hogyan lehet ilyen fehér, meg hol a húsa, meg miért nincs szaga, édesvízi vagy tengeri hal volt-e. Kikapartam a karamellkávét a porceláncsészéből, és sokáig bámultam a két idegent. A tárnicsal kapcsolatban az a határozott érzésem volt, hogy valaki benne felejtette a könyvben, kaphatta, és kedves lehetett neki, és nekem azonnal meg kell tudnom, kinél volt előzőleg a könyv, mert egy szerencsétlen szerelmes azóta hiába keresi a kis enciánját, nekem vissza kell juttatnom, tehát. De a halgerincről nem így vélekedtem. Valószínűleg beúszhatott a lapok közé, de egyetlen novella sem szólt a tengerről vagy a folyókról, így a száraz lapok közé vészett. Úgyhogy gyorsan ellenőrizni akartam a fekete borítójú, vastag novelláskötetben, hogy tartalmaz-e vizes témájú írást, vagy a feltételezésem helyes, és nincs ilyen benne. Ám, őszintén szólva, nem mertem a könyvhöz nyúlni, nehogy valami megint kiessen belőle. Roppant kínosan éreztem magam, az asztalon csupa megérinthetetlen, idegen holmi, már azt sem tudtam, mit fogok most csinálni. Felelősséggel tartozom azokért, amik hozzám kerültek, nem? De igazságtalan, hogy minden előzetes bejelentés, felkészítés, távirat vagy ilyesmi nélkül idetolakszik valakinek a valamije meg valaminek a váza, és ehhez hasonlók. Feszülten kocogtattam a körmeimmel a fehér porceláncsészét. És az bosszantott a legjobban, hogy a kávé is elpárolgott, nem tudtam egy jó kis feketét inni, és kiszáradt a torkom, csak néztem a semmibe, mert a könyvre, a fekete borítójú, vastag novelláskötetre rá se bírtam nézni. Azt vádoltam, hogy az tehet minderről, erről a lehetetlen helyzetről, és ez szemtelenség. Néztem hát a semmibe, szemizmaimat ellazítva, körmeimmel a csészét kocogtat-

tam, s megpróbáltam nem gondolni semmire sem. A fekete borító azonban duzzadni kezdett, egyre domborodott, telt, telt, mint egy nagy kelés, és két lapja résén kibuggyant belőle, patakozott belőle a fekete leves, előntötte az asztalomat, alig tudtam felkapkodni a tárnicsot, a halcsontvázat meg a csészét, majd hirtelen a könyvet is kirántottam a szétfolyt, langyos léből, s minden mást elhajítottam, csak a *könyvemet* szorongattam a kezemben. Közelebb emeltem az arcomhoz, s éreztem, hogy már a legelején ezt kellett volna tennem, rendesen kézbe venni, mert az asztalra vetve, fél gondolattal beletúrva, kapkodva nem lehet, elszabadulhat, bohóckodhat, idegesíthet. Most jól fogtam. Határozottan. És megemeltem a borítóját, a legelső novellához lapoztam, jól kézben tartva a fekete borítójú, vastag novelláskötetet. Belevetettem magam a sorokba. Olvastam, lubickoltam, egészen a legutolsó novelláig elolvastam, az utolsó betűig. Megkönnyebbülten tettem le akkor az asztalra, töltöttem magamnak a melegen gőzölgő kávéból, két kockacukor, kis kavargatás, aztán lassú kortyolgatással inni kezdtem. Utána hús ásványvíz következett. Cigaretára gyújtottam, és kéjes karikákat formáztam a füstjéből. Barát-ságos kis gyűrűket, semmiségeket.

Kasza Imre grafikája

A zongora nem hegedű, a zongora dob*

Napkeltekor – egy porbevonatú vonaton – utazom. Ráérünk. Késünk, nem elég gyors a vonat. Mégis, a kattogás, a sínkopogás szédült iramú. Szinkópák – staccatoban... Aztán egy hosszan kitartott hangon, elkezd fékezni a vonat, tán csak azért, hogy újabb témájába majd belelendüljön.

Mi mind Ady Endre zongorájából, hegedűjéből bújtunk ki. Ütötték a billentyűket, mint a dobót, élő dobütők voltak az ujjak – egy néger dzsessz-zongoristáé? – verték a zongorát, és elhúzták a húrok nótáját, csak sírt, lamentáló hangon, parlandóban. A kövér hangok porcelángolyókként gurultak szerteszét, kopogtak, akár a jégdarabok zivatarkor.

Vonatunk már a harmadik variációt játszotta, kezdett *kurva unalmas* lenni. Az ülés alatt staccatozott a kerék, remegett, mintha szöges deszkán kellene mennie. Vörösen csorgott le az ébenvonat oldalán a kelő nap öntete.

Adynak fekete vonata volt. Mielőtt az Dész felé fordult volna, szabályosan besiklott Csacsinszkaék lombos udvarába a pávák közé. Recsegeve röppentek szét a bokorágak. És a madarak rikoltó szólója közben a mozdony, a gép fortissimoban végigszántotta az udvart.

Kicsi fekete emberkék ugráltak ki a vagonokból, ijedt szemű bakák – ezek mind mi voltunk -, s épp jókor, még mielőtt a gőzmozdony felrobbant volna. A forró gőz beborította a völgyet, sípoltak a kémények, megfőttek a pávák.

A lecsapódó hajnali pára nyomán beizzadtak a vonatablakok. Kiábrándító reggel lett. Vonatunk a kezdőmotívummal bajlódva befutott a végállomásra. Hangtalan leszálltunk, és elmenőben a cipőnkkel a járdára kottáztuk vonatozásunk ritmusát.

Szeles Judit önmagáról

1969-ben születtem Csengerben. 2003. június óta élek Svédországban, Strömstadban. Van egy lányom, Bori. A debreceni egyetemen végeztem magyar szakon, magyar és angol szakos tanár vagyok. Verseim és elbeszéléseim jelentek meg magyarországi és jugoszláv lapokban.

* Cecil Taylor

Dániel Éva: Emlékezés
Hillman technika, 1999.
55x66 cm

Molnár István

Mint pillangó a tűzhöz

A Fjärilens tredje val című - svéd nyelven írt és az Ordfront Kiadónál, 1996-ban megjelent - regényének magyar változata

1. A férfi az ágyban

Kevés az ideje. Alig egy hónap. És semmit sem tehet. Sérült a teste, és tudja, hogy a saját erejéből többé nem mozdíthatja.

Az orvosok győzködtek, hogy majd meggyógyul. Sokáig fog tartani, mondogatták. Türelmesnek kell lennie.

Türelem, ízlelgette a szót. Hiszen emberfia nála türelmesebb nem lehet. De mire megy vele? Kevés az idő.

Csak nyugalom. Semmi kapkodás.

Nem engedheti meg, hogy olyan érzések kerítsék hatalmába, amelyeket, úgy hitte, már régesrég elfelejtett.

Behunyta a szemét.

Ki lesz az éjszakai ügyeletes? Hisztérikus Karin, aki a saját hangszintjénél egy oktávval magasabban sipákol, mert fő a jó kedély? Vagy az az ostoba diák, aki az éjszakai munkával szándékozik biztosítani az *életre való felkészülés* anyagi feltételeit? Te jóisten...

Halkan dúdolni kezdett egy régi dalt.

Következik tehát még egy elpocsékolts éjszaka. És az elpocsékolható éjszakák száma egyre csökken. Ez járt a fejében miközben tovább énekelt, egyre inkább belefeledkezve a dalba.

Korbácsütésként érte a nővér rikácsoló köszönése. *Szépjóestét!* Örvend, hogy a kedves betegnek nótázni van kedve, de a legtöbbször ilyenkor már alszanak. Kissé késő van, nem gondolja? Dehogynem, felelte a férfi nyugodtan, anélkül, hogy a szemét kinyitotta volna. *Nagyon* késő van.

*

A nővér a fiúnak ütközött, ráförmedt, mintha az szándékosan állta volna útját, majd tovább futott. A fiú csodálkozva nézett utána, aztán a kórterem felé fordult, ahonnan a lány kiszaladt. Az ajtó félig nyitva állt. Odabent csend. Tétován előre lépett és benézett a szobába. Az egyetlen ágyon egy férfi feküdt, mozdulatlanul, és nyugodt pillantással szemlélte a belépőt. A fiú zavarba jött. Az imént attól tartott, hogy valaki rosszul lett a szobában, esetleg haldoklik, vagy meg is halt, és most

úgy érezte, mintha rajtakapták volna valamin. Emlékeztetnie kellett magát, hogy ő itt ápolószemélyzet, a férfi az ágyban pedig egy beteg.

– Segíthetek valamit? – kérdezte.

A férfi nem válaszolt. Tovább fürkészte a fiút. Végül megszólalt.

– Új munkaerő.

– Igen – mondta zavartan a fiú és hozzátette, hogy első napját tölti a kórházban. Nem tudott megszabadulni attól a kellemetlen érzéstől, hogy mindjárt felelősségre vonják valamiért.

– Hogy hívnak? – kérdezte a férfi az ágyban.

A hang nem volt barátságos, de volt valami tiszteletet parancsoló benne, és ez tovább fokozta a fiú zavarát.

– Bengt – felelte kelletlenül.

– No és mi szél hozott erre?

A fiú kellemetlen érzése most ingerültségbe csapott át. Suta kísérletet tett, hogy magához ragadja a kezdeményezést.

– Azt kérdeztem, hogy segíthetek-e valamit. Talán válaszoljon a kérdésemre!

A férfi fölnevetett.

– Semmi okod nem volt rá, hogy föltedd ezt a kérdést. Ahogy ott álltál az ajtóban és igyekeztél magadra erőltetni valamiféle betegápoló-kínézetet, indokoltabb lett volna, ha én kérdezem meg, hogy miben segíthetek. Nem így volt, kedves Bengt?

– Te jóisten! – tört ki a fiúból. – Amikor láttam, hogy a nővér kirohan innen, hát azt hittem, hogy valaki... – Egy türelmetlen kézmozdulattal fejezte be a mondatot.

– Hogy valaki legalábbis az utolsókat rúgja idebent? De ha a nővér segítségért sietett, nem futott volna el az első kolléga mellett, akit megpillant. Nemde?

– Na jól van – sóhajtott Bengt, mintegy feladva a vitát. – Nem szoktam elemzésekbe bocsátkozni, ha egy ilyen helyzetbe kerülök. Nem vagyok számítógép.

– Azt észrevettem – mondta a férfi az ágyban.

Bengt felnevetett és megcsóválta a fejét.

– Tényleg nehéz eset maga.

– Végre fején találtad a szöveget – mosolygott a férfi. – Húzd ide azt a széket és ülj le egy kicsit!

Bengt szeretett volna tiltakozni. Mondhatta volna, hogy nem ezen az osztályon dolgozik, hogy csak egy rövid szünetet engedhet meg magának, és hogy a társalgó felé tart, hogy végre elszívjon egy cigarettát – és mindez igaz volt. De mégsem szólt semmit. Tudta, akármit is mondana, üres magyarázkodásnak tűnne. Amint rápillantott az üres székre, amelyet fölajánlottak neki, valami megmagyarázhatatlan, pánikszerű érzés kerítette hatalmába, ösztöne azt súgta, meneküljön, másodpercet se maradjon ebben a szobában és egyetlen szavára se figyeljen ennek a férfinak, aki most barátságos mosollyal szemlélte őt, majd a kezében lévő cigarettásdobozra pillantva így szólt:

– Ülj le és gyűjts rá.
És Bengt leült.

*

Katarina fél nyolckor ébredt és csodálkozva állapította meg, hogy Bengt még nincs otthon. A fiú éjszakai műszaka reggel hatig tartott. Már rég itt kellene lennie.

Tudta, hogy Bengt jobban tartott a kórházi ügyeletről, mint azt hajlandó volt beismerni. De az éjszakai műszakot jól fizették, és ha a nyarat valóban Olaszországban szándékozzák tölteni, akkor most meg kell fogni a munka végét.

Reggelit készített és közben ki-kipillantott a konyhaablakon a közeli metróállomás irányába. De Bengt még nem bukkant fel. Jóval később, amikor Katarina már a peron felé sietett, hogy elérje a szokásos vonatját, pillantotta meg a fiút. Utána kiáltott, de Bengt maga elé meredve baktatott a kijárat felé. Katarina megfordult és utána futott.

– Hé! Meg lehet süketülni egy kis munkától?

Bengt csak akkor fordult a lány felé, amikor az már utolérte és megragadta a karját. Úgy meredt rá mintha még sohasem látta volna.

– Na mi van? – nevetett Katarina. – A munkásosztály diszkrét bája?

Bengt tovább meredt rá, és Katarina megértette, hogy a fiú nemcsak egyszerűen fáradt volt. Űzött, nyugtalan volt a pillantása. Hirtelen – egy részéről szokatlanul határozott mozdulattal – megragadta a lány kezét.

– Katti, az ördögbe is, menjünk haza!

Katarina szótlanul követte.

Hát majd beszél a munkahelyére, hogy később megy be.

*

– Nyissunk egy kis ablakot? – kérdezte a nővér.

– Nincs az a kis ablak, amit én kinyitnék – szolt a férfi az ágyban.

A nő erőltetetten felnevetett és magyarázni kezdte, hogy természetesen úgy gondolta, hogy ő maga nyitná ki az ablakot, amennyiben a kedves beteg úgy kívánja. Amennyiben a kedves beteg szeretne egy kis friss levegőt szippantani.

A férfi nem válaszolt. Bengtre gondolt.

Felidézte magában beszélgetésük részleteit és arra a következtetésre jutott, hogy a fiú egészen bizonyosan bekapta a horgot. Lehetetlen lesz túltennie magát a halottakon. Meg fogja tenni, amit kér tőle. Részben a pénzért, részben, mert meggyőzi magát arról, hogy ez a helyes döntés.

Így kell, hogy legyen, gondolta a férfi az ágyban. Így kell, hogy legyen...

– Csukjuk talán be az ablakot? – csicssergett a nővér.

*

Amint beléptek a lakásba, Bengt, továbbra is szótlanul, egyenesen a fürdőszobába ment és a forró zuhany alá állt. Katarina készített egy kanna teát és a nappaliban az asztalra állította. Majd elővett egy üveg konyakot, amit néhány hete kapott ajándékba az egyik csoportjától. Leült és várt.

Bengt visszatért a fürdőszobából és fáradt mosollyal nyugtázta a terített asztalt.

– Katasztrófasegély RT, az úr szolgálatára – szólta Katarina.

Bengt pokrócba burkolózva elhelyezkedett a díványon és kortyolgatni kezdte a teáját.

Ahogy összekuporodva ült ott két kézzel fogva a bögrét, Katarina úgy vélte, hogy valóban úgy néz ki, mint akit épp a tengerből húztak ki.

Végül a fiú beszélni kezdett. Kezdetben akadozva, keresve a szavakat, később mind lendületesebben és izgatottabban, ecsetelte különös találkozását a béna férfival.

Amikor befejezte, Katarina az ablaknál állt, háttal a fiúnak.

Sokáig tartott, míg végre megtörte a csendet.

– A pénzen jár az eszed – mondta komoran.

– Ki a fenének ne járna a pénzen az esze! – tört ki a fiúból.

Katarina villámgyorsan felé fordult.

– Nem tudom, ki a fenének! *Neked* ne járjon a pénzen az eszed!

Egymásra néztek. Bengt úgy festett, mint aki azonnal elsírja magát.

A lány közelebb lépett hozzá.

– Nem tudom, hogy mi helyes és mi helytelen. De a pénznek ehhez semmi köze. Ha csak a pénzen jár az eszed, az már eleve helytelen.

– Tudom. Hát nem mondtam, hogy...

Katarina közbevágott.

– Ha a pénzen jár az eszed, előbb fojtalak meg én téged, mint te őt.

Bengt föl pattant.

– Az ég szerelmére Katti, szó sincs arról, hogy...

A pokróc lecsúszott róla és a fiú suta közelharcot folytatott a takaróval.

– Szó sincs arról, hogy meg kellene fojtanom!

– De igen! – vágott vissza élesen a lány. – Pontosan arról van szó.

Bengt végre ismét maga köré gyűrte a pokrócot, egyik karja visszanyerte mozgási szabadságát. Vadul hadonászott vele.

– Nem! Szó sincs arról! Biztos vagyok benne, hogy nem akar meghalni. Igazából nem akar! Csak azt szeretné, hogy az övé legyen a döntés joga. Hogy választhasson! Azt mondta, hogy tulajdonképpen nem hiszi, hogy képes lenne szétharapni azt a bogyót. Szó szerint azt mondta: *Talán életem legboldogabb pillanata lesz, amikor kiköpöm!*

Katarina mélyet sóhajtott és visszament az ablakhoz.

Ismét hosszú csend következett, mielőtt a lány kimondta, amit Bengt elvárt tőle.

– Szeretnék találkozni vele.

Bengt megkönnyebbülve bólintott. Ha Katarina beszél a férfival, meg fogja érteni a dolgot. Hiszen a fiú nem tudta igazán visszaadni a beszélgetés lényegét, nem tudta érzékeltetni azt a természetes nyugalmat, ami férfiből áradt és nem tudta elfogadhatóvá tenni, hogy miért nem kételkedett egyetlen szavában sem.

Legalábbis addig nem, amíg ott ült, szemben vele, a kórházban. De most, amikor úgy érezte, hogy már nem az ő vállán nyugszik a teljes felelősség, felbukkantak a kérdések. Ha valóban olyan gazdag a pasas, ahogyan állítja, miért nem intézi másképp a kezeltetését? Alkalmazhatna saját orvosokat és gondozókat. Hazaköltözhetne állítólagos djursholmi villájába. Vagy elvitethetné magát valami külföldi luxusszanatóriumba. Ha valóban nem hiszi, hogy az orvosok, itt a kórházban, segíteni tudnak rajta, miért van még mindig ott? Több mint fél évvel a balesete után! Egy sivár szobában, egy sivár folyosón, ahol minden tárgyon az olvasható: *Stockholm város tulajdona*. Talán örült? Vagy notórius hazudozó? Aki abban leli örömet, hogy mindenkit átver, aki a közelébe kerül? Ki tudja, miféle reakciókat vált ki az emberből, ha ilyen állapotba kerül? Hiszen elérte, hogy Bengt nála töltse a cigarettaszünetét, és a munkaideje után ott üljön még csaknem két teljes órát. És azóta is csak a férfi javaslatán jár az esze. A pasas pedig ott fekszik, és talán jót mulat az egészen.

De nem!

A válasz nélküli kérdések ellenére, a javaslat elképesztő és valószínűtlen volta ellenére sem kételkedett a dolog komolyságában. El kell hozni egy méregpirulát a djursholmi villa páncélszekerényéből, és ötmillió koronát nyugtázhat a fáradságért. „Ha megteszed, megérdemled a pénzt”, mondta a beteg. „Tudom, hogy vannak, akik néhány ezresért hajlandók agyonütni valakit. De nem tudják, mit tesznek. Fontosnak tartom, hogy aki segít nekem, tudja pontosan, hogy mit vállal. Te tudod. Ezért aztán én is fel akarok ajánlani valamit neked. Ami a te életedben ugyanolyan sorsdöntő lehet. Habár csak pénzről van szó. Te is választhatsz. Le nyelni vagy kiköpni.”

A beszélgetésnek ezt a részét nem mondta el Katarinának.

Félt, hogy úgy hangzana, mint egy rossz melodráma. De amikor a férfi mondta mindezt, a kórházban, egyszerűen és természetesen hangzott.

Katarina elgondolkozva nézte a fiút.

– Nagyon meg vagy illetődve a pasastól.

– Majd meglátod – dörögte Bengt.

A lány készülődni kezdett, hogy elinduljon a munkahelyére. Bengt azt javasolta, hogy jelentsen beteget és bújjanak vissza az ágyba. Katarina ezt határozottan elutasította. Egy csoportot vár Helsinkiből, és esze ágában sincs elhanyagolni a munkáját, azért, mert egyesek milliós üzleteket szándékoznak lebonyolítani a bérnyilkos-szakmában.

Bengt nem értékelte a viccet, a lány pedig nevetett a fiú zord ábrázatán. Ugyanakkor érezte, hogy a vicc is, a nevetés is erőltetett, suta kísérlet, hogy feloldja a feszültséget.

– Egyébként is – szólt vissza az ajtóból –, vár rád néhány elintéznivaló.

Bengt kérdően nézett rá.

– Mit tudunk róla tulajdonképpen? – folytatta a lány. – Ki ez az alak? Valóban létezik az a djursholmi ház? Lakik ott valaki? Rokonok? Mivel foglalkozott a motorkerékpár-balesete előtt? Honnan van ennyi pénze? És van-e egyáltalán? És így tovább.

Bengt mozdulatlanul ült a díványon, miután a lány elment. Az ajtóra meredt és arra gondolt, hogy azt sem tudja, hogy hívják a férfit.

Néhány másodperccel később már mélyen aludt.

*

Csak egy pohár narancslevet kért ebédre, és miután a nővér megitta, megkérte, hogy hívjon fel egy bizonyos telefonszámot. Közölje Stensson ügyvéd úrral, vagy valamelyik titkárával, hogy juttasson el hozzá egy kulcsosomót.

– Talán elköltözöm – jegyezte meg, látván a nővér kíváncsi pillantását.

Alig félóra múlva futártaxival érkezett az ezüstszürke boríték. A boríték felső-sarkában jó nevű ügyvédi iroda cégjegye, benne félbehajtott ezüstszürke kartonlap, amelyre három kulcsot rögzítettek gondosan egymás mellé, átlátszó ragasztószalaggal. A boríték tartalmazta még Stensson ügyvéd úr névjegyet és kézzel írott, igen szívélyes üdvözlétét.

A beteg megkérte a taxisofőrt, hogy helyezze a borítékot az éjjeliszekrény üres fiókjába.

*

Bengt a telefon berregésére ébredt. Késő délután volt, a szobára már sötétség borult. Morgott valamit a kagylóba, de rögtön magához tért, amikor megismerte a hangot a vonal túlsó végén.

– Bütyök, az ördögbe is, visszajöttél!

– Persze, hogy visszajöttem. Hogy mást ne mondjak, egész Nápolyban nem lehet Kalle-féle kaviárt kapni. Hát mit fogunk enni a nyáron? De azért találtam egy házat. Nápolytól délre. A tengerparton! Heti ötszáz! Június elejétől szabad! Hogy-hogy nem – lefoglaltam!

– Bütyök! De jó, hogy itt vagy!

A vonal végén rövid csend.

– Mi van veled? – kérdezte Bütyök. – Valami baj van?

– Nem is tudom...

– Hülye vagy? Mondd már, hogy mi bajod!

– Föl tudsz ugrani hozzám?

– Már ott is vagyok.

Bengt kinyitotta a külső ajtó zárját, majd újra lezuhanyozott. Éppen elkészült, amikor hallotta Bütöök jellegzetes kopogását – ti-ti-ti-tam-tam – és barátja belépett, mielőtt még ajtót nyitott volna.

– Nocsak – szólott, amikor megpillantotta az üres konyakosüveget az asztalon. – Már nélkülem is piáltok? Hoztam egy kis utánpótlást. – Üveget húzott elő a hátizsákjából.

– Vecchia Romagna – szólott tudálékos hangon, mutatóujját a magasba emelve. – Ezt a nevet jól véd az eszedbe! Természetesen *etichetta nera*! Majdhogynem túl jó nekünk. Azazhogy *neked* mindenképpen túl jó. Na, mesélj már! Összevesztetek? Végleg szakítottatok?

Bengt idegesen intett.

– Szóval nem?! – kiáltotta Bütöök. – Hát akkor meg mi van? Más problémát el se tudok képzelni. Egyébként ez sem lenne probléma. Ellenkezőleg. Sok minden megoldódna. Hiszen tudod, hogy szeretem. És tudod, hogy Katarina is valójában engem szeret! Csak útjában állsz a boldogságunknak!

– Ne idéetlenkedj már – szólott Bengt.

– Sohasem idéetlenkedek – mondta Bütöök.

Főlemelte az asztalról a poharakat, két-két ujjal utálkozva távol tartva őket magától, fintorogva, mint akit hányinger környékeztet, közölte, hogy nem hajlandó mustáros-bödönből konyakot inni. Kiszárgult a konyhába, rövid turkálás után visszatért két hosszú talpas borospohárral.

– Valamivel kevésbé barbár – magyarázta és nekilátott kinyitni az üveget.

Bengt végre szóhoz jutott.

– Tegnap óta egy kórházban dolgozom.

Bütöök mozdulat közben megmerevedett, majd lassan felnézett.

– Rettenetes!

Bengt elvesztette a türelmét.

– Képes lennél befogni a szádat és végighallgatni?

– Nem lennék képes – szólott Bütöök komolyan. – De azért csak mondd. Addig iszogatok.

*

A finn vendégek kitűnő hangulatban voltak és ez kizárólag Katarina érdeme volt. Könnyedén és szakszerűen magyarázva végigvezette őket az eladásra kínált létesítmény különböző részlegein. Az ingatlanközvetítő iroda képviselője besegített egy-egy adattal, egyébként teljesen átengedte a terepet a lánynak. A csoport tagjai fennhangon sajnálkoztak, amikor Katarina közölte, sajnos nem tud részt

venni a tervezett közös vacsorán, a város egyik előkelő éttermében.

Rendelt két taxit a vendégeknek és egy harmadikat magának.

Bütyök már részeg volt és önmagát is túlszárnyalta, amikor Katarinát megpillantotta.

Térdre vetette magát. A lány kezét csókolgatta. És fennhangon magyarázta, miként űzte lovát, éjt nappallá téve, az Alpokon át, a korábbi Nyugati Német Birodalom vígasztalan vidékein keresztül, a félkegyelmű dánok földjén, ahol majdhogynem nekivágtatott Hamlet komor várának, majd megállás nélkül tovább, nem keresván pihenőhelyet a festői délsvéd lugasokban sem, bár alféléből kiserkent a vér, mert tudva tudta, megnyugvást addig úgysem talál, amíg imádott királynője lába elé nem vetheti magát.

Katarina vadul rugdosódott, amikor Bütyök a lába után kapkodott, hogy megcsókolja. Majd, négykézláb kergetve a lányt, azt kiabálta, hogy számára úgyis sokkal nagyobb örömet jelent, ha csak Katarina lábnyomát és nem a valódi lábát csókolgatja. Jól tudja ugyanis, hogy szerelmük teljességgel plátói. És ez így helyes. Maradjon is így, az idők végesten végezetéig. Ámbár egyszer, csak egyetlenegyszer tehetnének egy icipici kivételt és behúzódnának a hálószobába. Csak egy félórásckára. Bengtet addig bezárnák a hűtőszekrénybe. Észre sem venné.

Katarina kilátásba helyezte ezen apró kegyet, amennyiben nemes lovag, von Bütyök, nem elégszik meg félmunkával, hanem valamennyi lábnyomát végigcsókolja, legalábbis az aznapiakat, kezdve azt Högdalen előváros ipartelepének poros útján.

Aztán pedig már nyakig benne voltak a szokásos szócsatáik egyikében. Bengt csak figyelt. Mint mindig, most is ő volt előadásuk állandó közönsége. Miközben nagyokat röhögött, erőt vett rajta valami szentimentális érzés is, hogy újra együtt van barátaival – Katarina ezt, egy amerikai tévésorozat nyomán, kis-kunyhó-á-prérin-érzésnek szokta nevezni – és nevetésébe forró örömkönnyek vegyültek.

Bütyök azonnal abbahagyta az előadást.

– No de Bengt! Csak vicceltem. Nem zárunk be a hűtőszekrénybe.

Bengt felnevetett, aztán sírt egy kicsit, és egyiket sem tudta abbahagyni.

Bütyök és Katarina leült, miközben Bütyök, látszólag a lány felé suttogva, azt javasolta, hogy koccintsanak egyet Bengt hihetetlenül gazdag érzelmi életére.

Bengt is töltött magának, habár korábban úgy döntött, hogy ma már nem iszik többet.

Nemsokára indulnia kell a kórházba.

Csendben kortyolgatták a konyakot.

Aztán Bütyök mesélni kezdett a házról. Számtalan unokatestvére egyikétől kölcsönkért egy autót, és a Nápolytól délre eső tengerparti szakaszon ide-oda furikázott. Mindenkiel szóba elegyedett, az éjszakát pedig egy kis halászfalu vendégfo-

gadójában töltötte. Hajnalra a fél falu a barátja volt. Egy öreg halász följánlotta, hogy kibérelhetnek nyárra egy üresen álló tanyát. Kicsit össze kell majd rámolni, de áram és folyóvíz van, a lakbér pedig nevetségesen alacsony.

Katarina és Bengt fölített néhány kérdést a házról és a vidékről. Bütyök válaszolgatott. Nyilvánvaló volt, hogy megtalálta a helyet, amelyről már régóta álmodoztak.

– Csak már ott lennénk – sóhajtott Katarina.

Bengt fölállt, hogy munkába induljon.

*

A férfi azonnal látta, és magában szórakozott is rajta, hogy Bengt erősen eltökélte, ezúttal ő fogja irányítani a beszélgetést. De az is látszott a fiún, hogy maga sem hiszi, hogy ez sikerülni fog neki. A férfi úgy döntött, hogy segít rajta.

Nyugodtan és barátságosan válaszolt a kérdésekre. Kerülte az ironikus kommentárokat. Igen. Vannak rokonai. Szülei mindketten élnek. Stockholmtól nem messze, Vaxholmban laknak, a házban, amelyet maga vett nekik. Viszonya a szüleivel azonban rossz. A baleset előtt ritkán találkoztak, utána pedig szintén úgy intézte, hogy minél kevesebbet lássa őket a kórházban. Néha azért el-eljöttek. Mert az úgy illik. Csakis azért.

Nem. Semmi kedve elmondani, hogy miért rossz a kapcsolatuk. Hosszú és bonyolult történet. De például az, hogy néhány évvel ezelőtt, egy üzlet sikeres lebonyolítása után, megvette nekik a vaxholmi házat – pont ott és pont olyat, amelyet mindig szerettek volna – egyféle bosszú volt. Hiszen mást se hallott soha, mint hogy ő milyen félresikerült senki. Na, erről ennyit. Bengt elégedjen meg annyival, hogy a szülei csak megkönnyebbülnének, ha ő meghalna.

Bátyja is van. Az ám a jól sikerült gyerek!

A baleset után egyszer meglátogatta. De ki nem állhatják egymást. Megkérte, hogy többet ne jöjjön.

Az egész rokonsága álszent és zsugori társaság. Azt várják, hogy örököljenek. Talán majd úgy áll bosszút, hogy valamennyit túléli.

Munkáját tekintve műkereskedő. És még sok minden egyéb. Leginkább külföldön működött. Egy kredit-információ nem szolgálna különösebben szenzációs adatokkal. Nem olyan üzletekkel foglalkozott – amennyiben ezt Bengt nem veszi rossz néven – amelyek után számlák maradtak. De elérhető készpénzzel rendelkezik. Azzal mindig rendelkezik. És, amennyiben Bengtnek pillanatnyilag nincs több kérdése, talán elmondaná, hogyan képzei el a dolgot.

Félórával később Bengt kilépett a szobából. Zsebében egy papírszeletke lapult, néhány feljegyzéssel, valamint egy ezüstszürke boríték három kulccsal.

A feje zsongott.

Lehet ez ilyen egyszerű? És ha valóban ilyen egyszerű, hogy merészel a férfi vakon megbízni benne? Hiszen odébbállhatna a pénzzel, anélkül, hogy megtenné azt a *kis szívességet*. De ilyet természetesen nem csinál. És úgy látszik, a férfi ezt jól tudja.

Bezárkózott egy mellékhelyiségbe, föltépte a borítékot és a három kulcsra meredt. A feje még jobban zsongott. „Ez az egész csak egy hülye vicc lehet.”

*

Hajnalodott és a férfi ébren feküdt. Már nem kínoztta magát a kérdéssel, hogy vajon elsiette-e a dolgot. Először is úgy vélte, hogy nem siette el. Ha pedig elsiette, hát elsiette. Mindenképpen eljutottak volna erre a pontra, és jó, hogy túl vannak rajta. Most már csak várni kell.

Kockázatos játékot játszott. De az adott helyzetben más játék nem létezett. Lehetetlen volt valamiféle biztosítékot szereznie. Viszont kénytelen volt bebizonyítani, hogy komolyan beszél. Kijátszotta tehát minden kártyáját, és most bíznia kell abban, hogy jól ítélte meg a fiút. Azt, hogy Bengt valóban olyan tisztességes és naiv, mint amilyennek látszik. Azt, hogy úgynevezett lelkiismerete megakadályozza abban, hogy egyszerűen csak eltűnjön a pénzzel. A kísértés nagy lesz. Matematikailag nyolcvanszor nagyobb, mint ahogyan Bengt ezt pillanatnyilag elképze-
li.

*

Fél órával munkavégzés előtt Bengt telefonált Bütyöknek. Menjen át Katarinához és várjanak rá. Bütyök másnapos volt, fejfájásról panaszkodott, megkérdezte hány óra és a válasz hallatán ejtett néhány lekicsinylő megjegyzést Bengt elmeállapotáról. De persze odament.

Amikor Bengt, valamivel hat óra után, belépett a lakásba, Bütyök és Katarina álmos szemekkel a nappaliban kávézott. Szótlanul kivárták, míg Bengt is töltött magának egy csészével. Azután a fiú előhúzta zsebéből az ezüstszürke borítékot, és maga elé helyezte az asztalra.

– Sürgös neki – szólt csendesen. – Szörnyű sürgös.

Bütyök felemelte a borítékot és körülszaglászta.

– Ötmillió koronás csekk?

Katarina megsemmisítő pillantást vetett rá. Bütyök megrántotta a vállát és kihúzta a borítékból a kulcsokat.

– A ház kulcsai – magyarázta Bengt. – És a páncélszekrény kulcsa. Legalábbis ezt mondta.

– Ígértél neki valamit? – kérdezte Katarina.

– Dehogyan – felelt Bengt gyorsan. – Nem ígértem semmit. Egy kicsit kérdezős-

ködtém, aztán ő közbevágott és elmondta, hogy mit akar. Azt mondta, hogy később szívesen beszél velem, akármiről, de mindenek előtt szeretné, ha meggyőződnék róla, hogy az ügy komoly. Hogy csakugyan létezik ez a... ez a méregbogyó... és a pénz.

– Te jóisten – mondta Katarina.

Bengt a kulcsokra mutatott.

– Az egyik a villa kapuját nyitja. A másik a bejárati ajtót. A harmadik a páncélszekrényt. Amit a könyvtárszobában találunk, a falba építve, egy festmény mögött. Ahogy ez már lenni szokott. A festmény egy Miro. Eredeti. Természetesen. Megtarthatjuk, mint ráadást, mondta.

Bütyök felnevetett.

– Őrült a pasas.

Bengt komoran bólintott.

– Meglehet. De attól függetlenül, lehet, hogy igazat mond. Szerintem igazat mond. De végül is tökmindegy, hogy mit hiszünk. Itt vannak a kulcsok. Odamegyünk és megnézzük.

– Szerinted őrült? – kérdezte Katarina.

– Hogyhogy őrült? – morogta Bengt zavartan. – Nem tudom... Illetve nem hiszem, hogy őrült.

Előhúzott a borítékból egy papírlapot.

– A kulccsal és egy számkombinációval kinyitjuk a páncélszekrényt. Ott vannak a pirulák.

– Több is van? – csodálkozott Bütyök.

– Így mondta.

– Miért tartana egy csomó mérget otthon a páncélszekrényében?

– Mit tudom én! – heveskedett Bengt. – Talán a patkányokat dobálja meg velük. Én csak elmondom, hogy mit mondott.

Bütyök visszafajtott egy gúnyos megjegyzést.

– Na, akkor mondd!

– Pénzt is találunk a páncélszekrényben. Csak meg ne kérdezd, hogy mennyit! *Néhány ezrest* – azt mondta.

Hátradőlt és vett egy mély lélegzetet. Ami most következik az tiszta örület.

– Van még egy dolog ott a szekrényben – folytatta. – Egy német nyelvű meghatalmazás egy zürichi bankhoz.

A papírszeletkén lévő egyik címre mutatott.

– Ehhez a bankhoz.

– Miféle meghatalmazás? – kérdezte Bütyök. – Kinek a részére?

– Valamiféle nyitott meghatalmazás. Amit bárki felhasználhat, ha egyúttal megadja ezt a számkombinációt.

Ismét a papírra mutatott.

– Hülyeség – sziszegte Bütyök. – Ilyen meghatalmazások nincsenek.

– Azt mondta, hogy egy külön megállapodást kötött a bankkal. Mert pont egy ilyen meghatalmazásra volt szüksége, bizonyos fajta tranzakciókhoz.

– Bizonyos fajta tranzakciók... – dörmögte Bütyök. – Talán meseországban.

– Talán ott! – horkant fel Bengt. – Mindenesetre azt mondta, hogy hozzam el azt a *néhány ezrest* a páncélszekrényből, üljek föl az első zürichi gépre, sétáljak be a bankba és győződjek meg róla, hogy szabadon rendelkezem a számlával. Csak fel kell mutatni a meghatalmazást és megadni ezt a számkombinációt. Még csak igazolnom sem kell magam. Nézzem meg, hogy mennyi pénz van a kontón, vegyek ki néhány ezrest, ha úgy tetszik, vigyek haza valami kis emléket Zürichből, aztán pedig tovább társaloghatunk. Anélkül, hogy bármire is elkötelezném magam. Csak hogy lássam, hogy komolyan beszél. Hogy ott a pénz... Vagy pedig, ha úgy döntök, hogy segítek neki, vegyek ki rögtön ötmilliót a számláról és helyezzem el a pénzt egy másik számlán, a saját nevemen.

Bütyök megint fölnevetett.

– Hát persze! Vagy pedig vedd ki az egész összeget, vegyél magadnak egy kis szigetet a Karib tengeren és felejtss el, hogy valaha is láttad a pasast.

– Azt mondta, hogy bízik bennem – mondta Bengt bizonytalanul.

– Persze, hogy bízik benned! – rikkantott Bütyök. – Mert nincs ott semmi pénz! Bengt sóhajtott egy nagyot és felemelte a kulcsokat.

– Meddig akarsz még hülyéskedni? Nem egyszerűbb, ha elindulunk és megnézzük azt a házat?

Katarina maga elé húzta a telefont és taxit rendelt.

*

A gép megkezdte a leszállást a zürichi repülőtérre. Bütyök a legjobb úton volt, hogy ismét alaposan berúgjon. Az ebédjét alig érintette, viszont már felhajtott három pohár whiskyt az indulás óta. Egy légikisasszony másodszor is rászólt, hogy kapcsolja be a biztonsági övét.

– Persze – mondta Bütyök. – Óhajod parancs számomra.

A repülőtéren pénzt váltott, majd egy taxival a bankhoz vitette magát. Néhány másodpercig mozdulatlanul állt a járdán és szájátva bámulta a hatalmas betűket a bankbejárat fölött.

– Te jó szagú atyáúristen – mondta és belépett az épületbe.

Egy banktisztviselőnek átnyújtotta a papírlapot, amelyet néhány órával korábban találtak a djursholmi villában. Valóban egy meghatalmazás volt, amennyire sikerült kiszótározniuk a német szöveget. Érvényességi ideje és módja: *a korábbi megállapodás szerint*. Lásd ilyen és ilyen számú ügyirat, a bank birtokában. Semmi több. Találtak ezen kívül még *néhány ezrest* a villa páncélszekrényében. Pontosabban nyolcvannégy darabot. Bütyök magához vett tizet, az utazás költségeit

fedezni. A többihez nem nyúltak. Nem nyúltak egy kis fehér kartondobozkához sem, amely néhány műanyag kapszulát tartalmazott.

Bütyök bizalmasan áthajolt a pulton és még egy papírlapot fektetett a banktisztviselő elé.

– Ez egy titkos kód – súgta angolul. – El ne árulja senkinek! És legyen szíves, mondja meg, hogy pillanatnyilag, izé... szóval, hogy mekkora összeggel rendelkezem ezen a kontón?

Egy perccel később egy diszkréten félbehajtott papírlappal a zsebében távozott a bankból. Egyenesen a szemközti étterembe ment, rendelt egy sört, egy vodkát és egy wiener schnitzelt – ez volt az egyetlen német nevű étel, ami az eszébe jutott.

Mozdulatlanul ült, amíg a pincér letette elé a két poharat. Majd nagyot kortyolt a sörből, felhajtotta a vodkát, újra kortyolt a sörből és előhúzta zsebéből a diszkréten félbehajtott papírlapot. Kinyitotta és ránézett.

– A kurva életbe – mondta és közelebb emelte szeméhez a cédulát. Majd hozzá-tette: – A kurva életbe.

A számsor 94-el kezdődött és további hat számjeggyel folytatódott. Akárhogy is forgatta a papírlapot, csak egyféleképpen lehetett leolvasni az összeget: 94 millió svájci frank! Közel félmilliárd korona!

A bécsi szelet érintetlenül állt az asztalon, három üres vodkás kupica és ugyanannyi üres söröskorsó társaságában, amikor Bütyök félórával később, enyhén im-bolygó léptekkel elhagyta az éttermet. Egyenesen a bankba ment. Kivett ötmillió frankot a számláról és elhelyezte a pénzt egy új számlán, amelyet saját nevén nyi-tott. Megadta egyúttal két másik személy adatait, akik szintén szabadon rendelkezhetnek a pénzzel.

– Katarina, drága uram! – magyarázta a bank egyik osztályvezetőjének, aki az átutalást intézte. – Azt a nőt maga nem tudja elképzelni! Az egy másik világból való! Hé, miket is beszélek!? Az egy boszorkány! Egy erkölcsös banya! Ez a szintiszta igazság. És Bengt... Ő a barátom! Nagy marha, de azért a barátom. Érti ezt, uram?!

A repülőtérről Stockholmba telefonált.

– Az ég szerelmére! – mondta Bengt, miután nagy nehezen felfogta, hogy mi történt. – Ötmillió frank az legalább húszmillió korona!

– Hát... legalább.

– De ötmillió *koronáról* beszélt!

– Ötmillió az ötmillió – szögezte le Bütyök mély meggyőződéssel. – Frank vagy korona, szerintem neki tökmindegy. Kezdem megkedvelni a haverodat. Egyébként azt hiszem, hogy Olaszországba költözöm. Jöttök ti is?

A telefonbeszélgetés után megkérte az információs pultnál ülő hölgyek egyikét, hogy keltse fel, amikor fel lehet szállni a stockholmi gépre. Aztán elterült egy fo-telben és horkolni kezdett.

A férfi pillantása figyelmesen követte a lányt. Katarina egy széket húzott az ágy mellé, leült és a betegre nézett. Néhány másodpercig némán nézték egymást, majd a férfi megszólalt:

– Maga nagyon szép.

Katarina egy pillanatra zavarba jött.

– Köszönöm – mondta.

– Ne nekem köszönje – mosolygott a férfi. – Csak leszögeztem egy tényt. Köszönje a teremtőnek.

– Kösz – mondta Katarina komolyan és egy pillantást vetett a plafon felé, a teremtő irányába.

A férfi halkán nevetett, Katarina pedig csendben várta a folytatást. Úgy döntött, hogy a másikra bízza a kezdeményezést. De azért remélte, hogy a férfi témát vált. Nem ez történt.

– Bengt igazán szerencsés flótás.

Katarina türelmetlenül legyintett.

– Ha ismerne, nem mondaná. Tudok nagyon undok lenni.

A férfi láthatóan remekül szórakozott.

– Hát persze, hogy tud. Természetesen ezt is számításba vettem, amikor azt mondtam, hogy Bengt szerencsés flótás.

– Igazán? – A lány hangjába most már némi ingerültség vegyült. – Miért? Milyennek képzél, amikor undok vagyok?

A férfi egy ideig elgondolkozva szemlélte.

– Amikor undok... akkor aztán *undok*.

Katarina kénytelen volt elnevetni magát.

– Na jó. Látom, hogy maga előtt nem lehetnek titkaim.

Egy ideig hallgattak.

– Nos? – kérdezte a beteg. – Találkozni akart velem.

Katarina lassan bólintott és nem válaszolt. Megzavarta az eddigi beszélgetés. Idejött, hogy találkozzon valakivel, aki talán meg akar halni, aki a segítségüket kéri, hogy öngyilkosságot kövessen el. De ennek semmi jele nem látszott a férfin. A lány megcsóválta a fejét.

– Nem akar maga meghalni – mondta meggyőződéssel.

A beteg kissé meglepetten nézett rá.

– Ezt nem értheti – mondta. – Egyszerűen nem értheti. Senki sem értheti.

Elhallgatott, mintha arra várna, hogy Katarina kérdezzen valamit. A lány csendben ült.

– Igaza van – folytatta a férfi. – Nem akarok meghalni. Hogy is akarhatnék meghalni, ha nem is élek? Csak vagyok. El tudja képzelni milyen az, ha semmiféle kontrollja nincs az embernek önmaga fölött? Hát persze, hogy nem tudja.

Behunyta a szemét. Katarina most sem szólt semmit. Sokáig hallgattak, míg a

férfi hirtelen fölnevetett és a lányra nézett.

– Gyakorolt valaha magasugrást?

Katarina csodálkozva bólintott.

– Emelte valaha három méter magasra a lécet?

– Nem.

– Akart valaha három métert ugrani?

Katarina a fejét rázta.

– Na látja – mondta nyomatékkal a férfi.

Katarinán látszott, hogy fogalma sincs, mit kéne látnia.

– Kedvesem, amíg valamelyest épelméjű az ember, nem akar olyan dolgokat véghezvinni, amelyekről pontosan tudja, hogy lehetetlenek. Én sem *akarok* meghalni. És élni sem *akarok*. Mindkettő lehetetlen. Mindkettő kívül esik jelenlegi teljesítőképességemen. Csak egy dolgot akarhatok. Hogy újra tudjak akarni. És tudjak választani. Hiszen minden ember legtermészetesebb joga és lehetősége, hogy élete bármely pillanatában választhat élet és halál között. Természetes jog. Természetes lehetőség. Én sem kívánok többet, mint ami mindenkinek megadott. Vagyis nem azt akarom, hogy segítsenek nekem meghalni. Hanem élni! Viszszakapni az életemet – és azzal együtt a halálomat.

Katarina idegenkedve hallgatta a férfi fejtegetését. Először nem értette pontosan, hogy mi zavarja. Aztán rájött, hogy pont az, hogy ez egy fejtegetés volt. Talán logikus és ügyes, de teljesen személytelen, mintha a beteg valaki másról beszélne, vagy csak úgy általában filozofálgatna.

A férfi félreértette a hallgatását.

– Erkölcsi fenntartásai vannak?

A lány óvatosan egy kérdéssel válaszolt.

– Nem kellene, hogy legyenek?

– De igen – felelte lassan a férfi. – Legyenek. Feltétlenül. Mert azt akarom, hogy aki segít nekem, értse meg és értsen egyet azzal, amit tesz. Tudja mi az, ami helyes, és mi az, ami helytelen. Ez nagyon fontos. Mert aki ezt nem tudja, az nem tud *még egyet* előrelépni és megérteni, hogy hétköznapijaink erkölcse körülhatárolt. Megérteni, hogy létezik egy sík, túl azokon a társadalmi szabályokon és korlátozott megegyezéseken, amelyek életünket irányítják. Egy sík, ahol egészen más törvények uralkodnak. Ez valahol mindannyiunkban megvan. Én pedig mostanában csakis ott tartózkodom. És azt kívánom, hogy annak, aki segít nekem, legyen bátorsága ott találkozni velem és megtenni azt, amit helyesnek tart – ott... Ott szeretném lebonyolítani a mi kis csereakciónkat.

A férfi lassan beszélt, csendesen, szomorkás mosollyal. Pillantását mindvégig a lányra szegezte. És Katarina hirtelen megértette, hogy mi volt az, ami Bengtre olyan nagy hatással volt. A férfinak egyszerűen sikerült behízelegnie magát nála. Hiszen most is azt próbálta. De beszédjének volt egy apró hibája. Mégpedig az,

hogy csak beszéd volt. Célja annyi, hogy elérjen egy bizonyos hatást. Színművészet. Elsőrangú színművészet, de nem több.

– Hülyeség – mondta nyugodtan a lány.

A szomorkás mosoly eltűnt. A férfi lehunyta a szemét és sokáig nem szólt. Aztán egy horkantás szerű nevetést hallatott.

– Az ördögbe is! Ezt megérdemeltem.

Felnézett a lányra.

– Meg tudja érteni milyen az, itt feküdni és semmi mással sem rendelkezni csak üres szavakkal? Azokkal játszom, azokat csűröm-csavarom, hogy a környezetemet manipuláljam. Semmi mást nem tehetek. Ha még ezt is abbahagynám, hamarosan megőrülnék. Talán egyébként is megőrülök. Valójában csak egy dolog érdek: Hajlandók-e segíteni nekem vagy nem?

Katarina előtt nyilvánvaló volt, még mielőtt a kórterembe lépett volna, hogy a válasz erre a kérdésre csakis igenlő lehet. Nemcsak a pénz miatt. Pontosabban, a pénztől teljesen függetlenül.

De most, amikor ki kellett volna mondania ezt a választ, mégis bizonytalanságot érzett és maga sem értette miért. Szó sem volt erkölcsi fenntartásokról. Vagy bármilyen másról, amit néven nevezhetett volna. Egyszerűen valami azt súgta neki, hogy tagadja meg a férfi kérését. Álljon fel és hagyja el a szobát. Fizesse vissza a pénzt és felejtse el az egész ügyet.

A férfi válaszra várt.

– Hát persze – mondta Katarina, alig hallható hangon. – Megkapja a kapszulát.

A férfi lehunyta a szemét és csendben feküdt. Katarina sem mozdult. Hát megmondta, amit mondani akart. A dolog eldőlt. Most már nem változtathat rajta. És miért is kellene változtatni rajta? Hiszen ez így van rendjén... És mégis úgy érezte, hogy valami nincs rendjén. Nem tudott világosan gondolkodni.

Még néhány gyakorlati kérdésben kellett megállapodniuk. A férfi mielőbbi *szállítást* kívánt. Elmondta, hogy a méregkapszula teljesen biztonságos. Ha véletlenül lenyelné, akkor sem történne semmi. Csak egy módon hat, mégpedig akkor, ha az ember szándékosan szétharapja. Amennyiben mégiscsak ehhez támadna kedve, természetesen akkor teszi majd, amikor Bengt, vagy az a személy, aki *szállítja*, már nem tartózkodik a közelben. Más szóval, jóval a szállítás után. Nagyon valószínűtlen, hogy bármelyiküket is kapcsolatba hoznák az ő esetleges elhalálozásával.

Katarina megígérte, hogy még aznap este elhozzák a kapszulát a djursholmi házból és egy jó barátjuk, a holnapi nap folyamán, leszállítja. Talán legegyszerűbb és legbiztonságosabb, ha ez a szokásos látogatási idő alatt történik.

A férfi ezzel egyetértett és megkérdezte, hogy ki az, aki elhozza a mérget. Katarina leírta Bütöyköt és elmesélte a fiú zürichi útját. A férfi többször fölnevetett az elbeszélés alatt, majd így szólt:

– Szívesen találkoztam volna magukkal egész más körülmények között. Nagyon szívesen.

Katarina sután csak ennyit mondott:

– Talán még találkozunk.

– Örülék neki – mondta a férfi. – Különösen, ha ez valóban egész más körülmények között történne.

*

Két nap leforgása alatt immár másodszor emelték le a falról a festményt, amely a páncélszekrényt takarta. Egyikük sem kételkedett már abban, hogy a kép eredeti.

– Tetszik nekem – mondta Bütyök, miközben maga előtt tartotta a festményt. – Azt mondtad, nekünk adja.

– Hülye vagy? – reccsent föl Bengt. – Semmit sem viszünk el, ami kapcsolatba hozhat minket vele.

– Hű, de ravasz vagy! – vigyorgott Bütyök.

Elővettek a páncélszekrényből egy kapszulát és egy vattával bélelt gyufásdobozba fektették.

– Hát akkor, talán tedd is el – mondta Bengt.

Letöröltek minden tárgyat, amelyet előző látogatásuk során megérinthettek. Ez alkalommal kesztyűt viseltek. Miután meggyőződtek arról, hogy a fákkal szegélyezett kis út, amely az elegáns villanegyeden átvezetett, pont olyan csendes és kihalt volt, amint ez elvárható volt e késő esti órában, elhagyták a házat. Félórás szótlán séta után kiértek a főútvonalra. Intettek egy taxinak és hazamentek.

*

Álmatlanul feküdt és alig merte elhinni, hogy minden elintéződött. Ráadásul nagyon mérges volt magára. Teljesen elhibázta a lánnyal való beszélgetést. Közel volt hozzá, hogy mindent elrontson! Figyelmetlen volt. Alábecsülte a lányt. Ugyanúgy kezelte, mint Bengtet és túl későn vette észre, hogy ez mekkora hiba volt.

A lány átlátott rajta. Átlátott rajta – amennyiben egyáltalán lehetséges volt átlátni rajta. Természetesen nem értette, hogy mit lát. És ettől kissé megzavarodott.

A férfi biztos volt benne, hogy Katarina közel volt ahhoz, hogy egyszerűen ott hagyja.

Bosszantóan ügyetlenül intézte az ügyet!

De most már minden rendben. Még néhány óra...

Néhány óra! Ki hitte volna, hogy valaha még az órákat fogja számolni! Fölnevetett és halkán dúdolni kezdett egy régi dalt.

*

Rögtön megtalálta a kórtermet. Az ajtó nyitva állt. A betegen kívül más nem volt a szobában. Belépett, becsukta maga mögött az ajtót és valami köszönésfélét mormogott.

Mintha nem is saját hangját hallotta volna.

– Bütyök úr, ha nem tévedek – szólt a férfi az ágyban. – Örvendek. Van egy kis ajándékom a számomra, nemde?

Bütyök bólintott és nem mozdult. Zsebében görcsösen szorongatta a gyufásdobozt.

– Szóval izé... most kéri?

– Hát, ha már úgyis elhoztad – mosolygott a férfi.

– Persze izé... szóval most?

– Igen – mondta a férfi nyugodtan. – Most. Essünk túl rajta.

Bütyök remegő kézzel előhúzta a gyufásdobozt, kivette a kis kapszulát és az ágyhoz lépett.

– Jól van – mondta a férfi az ágyban. – Azt mondom, hogy ááá, és akkor a számba teszed. Rendben? Vagy számoljak háromig?

Bütyök megrázta a fejét, és előre nyújtotta a kapszulát.

Aztán óvatosan a férfi nyelvére helyezte. Egymásra néztek. A beteg pillantása megváltozott. Szeme ijesztő intenzitással égett. Bütyököt egy pillanat alatt kirázta a hideg.

– Hé!... Nehogy most fölizzgassa magát!

– Dehogysis – nevetett a férfi. – Izgalomra most már semmi ok.

– Szóval izé... nehogy valami butaságot csináljon.

– Butaságot? Ugyan. Csak egy dolgot tehetek. Sajnálom.

– Ne! – kiáltotta Bütyök.

De már késő volt. A kapszula éles reccsenéssel szétroppant a férfi fogai között.

2. Bütyök

Bengt és Katarina egy kávéházban ült, néhány saroknyira a kórháztól. Már több mint egy órája Bütyökre vártak.

– Odamegyek, és megnézem mi van – szólt Katarina.

Bengt ellenkezett. Főlösleges lenne odamenni. Főlösleges és veszélyes. Valószínűleg valami beszélgetésbe bonyolódtak. Habár abban állapodtak meg, hogy gyorsan és feltűnés nélkül történjen minden. Hogy lehetőleg senki sem figyeljen fel Bütyökre.

– De persze ott ül és jár a szája – mondta Bengt. – Nagy dumás mind a kettő.

Katarina azonban már döntött.

– Odamegyek. Semmi baj nem lesz. Csak elsétálok a kórterem előtt. Hátha észreveszek valamit.

– De mi a fenének...

– Mert kíváncsi vagyok – mondta Katarina és már ment.

Egy magára hagyott rendőrautó állt a kórház főbejáratánál. Katarina átvágott az előcsarnokon és fölment a második emeletre. Nyugodt léptekkel elindult az egyik folyosón, de ahelyett, hogy az első elágazásnál jobbra fordult volna, egyenesen továbbment. A jobbra ágazó folyosón ugyanis megpillantotta Bütyököt, négy másik személy társaságában. Kettő közülük a kórház zöld egyenruháját viselte, a másik kettő pedig rendőr volt. Katarina a folyosó végén csatlakozott egy kis csoport-hoz, amely a liftre várt. Lement az előcsarnokba és megállt a főbejárat közelében.

Néhány perccel később újra megpillantotta Bütyököt. A csarnok túloldalán szállt ki az egyik liftből, a két rendőr társaságában. A kijárat felé tartottak és másodperceken belül közvetlenül Katarina mellett kellett elhaladniuk. Bütyök hanyagul magyarázott valamit, a rendőrök nevettek. Mintha csak egy civil ruhás feljebbvalójukat követnék, gondolta a lány. Eltekintve attól, hogy Bütyök néhány évvel fiatalabb és körülbelül húsz centivel alacsonyabb volt, mint az egy civil ruhás feljebbvalóhoz illett volna.

A bejáratnál Bütyök észrevette Katarinát. A lány rémületére, rögtön felé fordult és vidáman intett neki.

– Nohát Katti! Mit csinálsz errefelé?

Katarina motyogott valamit, hogy egy ismerőst várja. Majd vetett egy, mint remélte, mérsékelten érdeklődő pillantást a rendőrökre és tréfásan megkérdezte Bütyöktől, vajon mi rossz fát tett a tűzre. A fiú a fejét csóválta.

– Tanúja voltam egy kellemetlen esetnek. Lehet, hogy tanúskodnom kell, vagy mi a csoda. A biztos urak feljegyeznék az adataimat, de valami igazolványfélét szeretnének látni. Az pedig nincs nálam. Az ember becsületszava manapság fabatkát sem ér. Szóval díszkísérettel tartok hazafelé, hogy igazoljam magam.

A rendőrök felé fordult.

– Nem elég, ha a város legszebb lánya tanúsítja, hogy ki vagyok?

– Látnunk kell valami papírt – mondta az egyik rendőr. – No, menjünk!

– Na, mit szólsz? – nevetett Bütyök. – A rendfenntartó erők megvesztegethetetlenek. Majd felhívlak.

Beültek a rendőrautóba és elhajtottak.

Katarina egy kicsit még álldogált a bejáratnál, majd visszatért a kávéházba. Bengt rögtön látta, hogy valami nincs rendjén. A lány leült és elmondta, hogy mi történt. Majd hozzátette:

– Teljesen meghibbant!

– Talán csak jelezni akarta, hogy minden rendben.

– Azzal, hogy rám mutat két tanú előtt?

Bengt sem értette a dolgot. Bütyök természetesen minden örülségre kapható, de

nem ostoba.

– Hazamegyünk – mondta a lány. – Majd telefonál.

Amint a lakásba léptek, Katarina tárcsázta Bütők számát. Nem kapott választ. Ismét hívta a számot, eredménytelenül.

– Mi a francot csinál?

Felhívta a kórházat. Közölte, hogy egy üzenetet szeretne átadni egy betegnek. Nagy sokára kapcsolták a megfelelő osztályt és a lány megismételte kérését egy ápolónőnek.

Egy pillanatig csend volt a vonal végén.

– Rokona a betegnek? – kérdezte a nő.

– Nem – mondta Katarina. – A bátyjától kell átadnom egy üzenetet.

Újabb szünet.

– Várjon egy kicsit, legyen szíves.

Katarina gyorsan és határozottan közbevágott.

– Azonnal mondja meg, hogy mi történt!

– Öh... sajnos közölnöm kell, hogy a beteg elhalálozott.

– Mikor és hogyan?

– Öh... várjon egy pillanatra.

Katarina letette a kagylót.

A következő órákban végigtárgyalták, hogy mi történhetett. Csak egyetlen dologban voltak biztosak. Bütők hallatott volna magáról, ha ebben nem akadályozták volna meg. Ha nem telefonál, hát azért nem, mert nem tud.

Estefelé Bengt főlhívta a kórházat és beteget jelentett. Röviddel ezután jött a hívás.

Bütők ezúttal nem szaporította a szót.

– No, minden rendben? – Majd választ sem várva hozzátette: – Pár perc múlva ott vagyok.

Taxival érkezett. Intett két barátjának, akik az ablakból figyelték, és egy sporttáskával a hóna alatt besietett a házba.

– Szép kis ügy! – mondta és lehuppan egy fotelbe. – Azt hiszem, odébb kell állnom néhány házzal. Talán valami finom kis dél-amerikai diktatúra?... Öreg nációk meg én...

Katarina leült vele szemben.

– Még egy vicc és agyoncsaplak! Mi történt?

Bütők komolyan ránézett.

– Mily édes szavak! Hogy imádott királynőm önnön kezével vet véget nyomorult életemnek!

Katarina rezignáltan felsóhajtott.

– Nem ígérek semmit.

– Hiszen már megtetted – mondta Bütők, majd egy ideig csendben ült. Bengt

és Katarina szótlanul várt.

– Az elején – kezdte Bütyök lassan –, minden rendben ment. Teljesen nyugodt volt. Megkapta a kapszulát. Rögtön megkapta. Ahogy megbeszéltük. De aztán...

Rövid szünetet tartott.

– Aztán szétharapta.

– Ott a szemed láttára? – csodálkozott Katarina.

Bütyök bólintott.

– Nagyon gyorsan történt az egész. Hirtelen megértettem, hogy meghalt. És csak egy dolog járt az eszemben. Eltűnni! De nem jutottam messzire. Az ajtóban szépen elájultam.

– Jaj – mondta Bengt.

– Nem értem! – fakadt ki Katarina. – Megígérte, hogy várni fog... amennyiben...

– Nem volt ott semmi *amennyiben* – vágott közbe Bütyök. – Miután megkapta a kapszulát, bocsánatot kért. *Mindenért* – úgy mondta. Minden *hülyeségért*, amit nektek korábban előadott. Az életről, meg a halálról, meg miegyéből. Azt mondta, mindvégig tudta, hogy ezt fogja tenni. Tudta, hogy nem lesz képes várni.

– De hát megígérte! – kiáltotta Katarina. – Legalább addig várhatott volna, amíg elmész! Hogyhogy nem volt képes várni? Magyarázkodni meg képes volt? Nem értem!

– Akárhogy is volt – folytatta Bütyök, – egy orvos és egy nővér között tértem magamhoz. Elmondtam, hogy a folyosóról hallottam, amint valaki segítségért kiállt. Benéztem a szobába és láttam, hogy nagyon rosszul van a pasas. Segítséget akartam hozni, de elájultam. És így tovább. Az orvos mindenfélét kérdezett! Mit csináltam a kórházban? Hova mentem? Satöbbi. Ezekre a kérdésekre persze nem tudtam volna válaszolni, úgyhogy meg se próbáltam. Hanem azzal vágtam vissza, hogy mit képzelsz?! Milyen alapon kérdezősködsz? Mi köze hozzá? Legközelebb majd befogom a fülem, ha hallom, hogy valaki segítségért kiabál!

Széttárta a kezét.

– Nem voltam igazán formában. Legalábbis nem sikerült eloszlatnom a gyanakvását. Azt akarta, hogy adjam meg az adataimat, ha esetleg szükség lesz rá, hogy fölvegyék velem a kapcsolatot. Miért lenne arra szükség? Esetleges vizsgálat. Miféle vizsgálat? A halál okáról. Hát arról én mit tudok? Nem vagyok orvos! Az esetnek lehetnek olyan vonatkozásai, amelyek nem az orvostudomány hatáskörébe tartoznak. Miféle vonatkozásai? Hát pont ezt kell kivizsgálni. Satöbbi. Aztán egyszer csak ott volt a két rendőr, akiket nem tudom, hogy kicsoda és mikor rendelt oda, hogy állapítsák meg a tanú személyazonosságát. Úgyhogy igyekeztem örvendezni, hogy autóval mehetek haza.

Elhallgatott és Katarinára nézett.

– Aztán következett nagyjelenetünk az előcsarnokban. Gondolom már tizenöt-ször elmeséltem, előre-hátra.

- Miért szólítottál meg? – kérdezte élesen a lány.
- Hát nem világos? – csodálkozott Bütök. – Ez volt az utolsó lehetőségem, hogy meglépjek. Amennyiben a rendőrök megelégedtek volna azzal, hogy tanúsítod, hogy becsületes nevem Miki Egér, vagy valami hasonló.
- Akkor viszont, gondolom, nekem kellett volna igazolnom magam. Miért hittek volna jobban az én becsületszavamnak?
- Mindenesetre megpróbáltam.
- Hülyeség volt!
- Hát akkor hülyeség volt! – fortyant fel Bütök. – Kövessek el harakirit, vagy mit akarsz?
- Előbb mondd el, hogy hol voltál egész délután!
- Bevittek a rendőrségre! Először haza, aztán pedig a rendőrségre. Úgy látszik, a doki tovább telefonálgatott. Persze tartottam magam a történetemhez és, amint valami olyasmit kérdeztek, ami arra utalt, hogy más lennék, mint önfeláldozó és segítőkész polgártárs, rögtön hisztérikus rohamot kaptam. Különbösen nehezen tudtam volna megmagyarázni, hogy miért nem válaszolok a kérdésekre. Mit képzelnék? Mivel gyanúsítanak? Azonnal mondják meg, hogy miről van szó, vagy engedjenek el! És így tovább. Azt hiszem, ők sem tudták pontosan, hogy miről van szó. Úgyhogy rám untak és elengedtek. De azért maradjak elérhető – mondták. Sikerült megállnom és nem kérdeztem meg, hogy szerintük milyen az időjárás Venezuelában.
- Nem tudnak bebizonyítani semmit – mondta Bengt, kevés meggyőződéssel.
- Egyelőre nem. De ha megállapítják a halál okát, világos lesz, hogy hazudok. Ez a mérge egy pillanat alatt hatott. Ha tényleg hallottam volna, hogy segítségért kiállt, akkor azt is látnom kellett volna, hogy ki adta neki a mérget. Talán el kellett volna mondanom, miként lopakodott ki egy mérgekeverő külsejű egyén a kórteremből. Csak úgy csörömpöltek a zsebében a lombikok.
- Korábban is kaphatta a mérget – szólta Bengt. – Hiszen valóban arról volt szó. Bütök a fejét rázta.
- Nem. Miért kiáltott volna segítségért, ha öngyilkos akart lenni? Azon kívül nem is lett volna módja rá. Ez a mérge túl gyorsan hatott. Más szóval, amint megszűnik a boncolási eredmény, baj lesz.
- A táskájára mutatott.
- Úgyhogy begyűrtem magamnak néhány alsógatyát és az útleveletem. Vár a hét tenger! A kontinensekről nem is beszélve.
- Túl sok krimi láttál! – mondta Katarina harciasan. – Felejtsd el ezt a hülyeséget! Vagy talán egész életedben bűjőcskázni akarsz? Ha valami következménye lesz a dolognak, hát vállaljuk! Miféle vádpont ez egyáltalán? *Öngyilkossághoz való segédkezés?* Hát az meg micsoda? Ő döntött. Ő hajtotta végre. Elmondunk mindent és kész. Milyen büntetést kaphatunk? Semmilyen. Vagy valami enyhét.

És a dolog le van tudva.

– Én pedig enyhe büntetést se kérek! – vicsorgott Bütyök. – Semmilyen büntetést se kérek!

Gyors mozdulattal leintette a lányt.

– Várj! Valamit még nem mondtam el. Mondott egy dolgot mielőtt meghalt. Javasolta, hogy vegyük át azt a nyamvadt kis bankszámláját Zürichben.

– Hogyhogy vegyük át? – tátogott Bengt.

– Hát ahogy mondom. Megkaptuk.

– No de...

– Ötszázmillió, Bengt aranyoskám. Nem semmiség.

Bengt sóhajtott egy nagyot és megcsóválta a fejét.

– Ideje, hogy valaki fölébresszen. Mi a fene folyik itt tulajdonképpen?

– Megcsipkedhetlek éppen, ha akarod – mondta Bütyök. – De nem hiszem, hogy alszol. Szóval azt mondta, hogy nem ismer senkit, akinek akár egy bűdös fillért is szívesen adna. És egyébként sem tud erről a számláról rajtunk kívül senki. Szóval a miénk.

– Na, ne izélj már – mondta Bengt idegesen.

– Hogyhogy ne izéljek? – nevetett Bütyök. – Húszmillió vagy ötszázmillió – nem mindegy? Nekem egyformán nehéz fölfogni. Azt sem tudom fölfogni, hogy ennyi pénz egyáltalán porosodik valahol egy bankszámlán. Még kevésbé tudom fölfogni, hogy ez a pénz a miénk. De az agyam azt súgja, hogy ez így van. A gyomrom pedig azt súgja, hogy nyomás Zürichbe és biztosítani a pénzt! Nem pedig abban reménykedni, hogy ott lesz az még, amikor majd ősz fejjel szabadulunk. Ha jó volt a magaviseletünk!

Harciasan Katarinára nézett. Amióta a pénzről kezdtek beszélni, a lány csendben ült. Most elgondolkozva figyelt Bütyökre.

– Ez igaz? – kérdezte halkan.

– Micsoda?

– Hogy azt mondta, hogy miénk a pénz.

– Igaz – mondta Bütyök nyugodtan. – Végredeletének első, utolsó és egyetlen pontjának nevezte.

Katarina mereven nézett Bütyökre és lassan a fejét csóválta.

– Nem értem. Miért akkor lett öngyilkos, amikor még ott voltál? Miért nem várt egy kicsit, ahogy megígérte? Arra viszont volt ideje, hogy magyarázkodjon, végrendelkezzen és tréfálkozzon! Aztán meg gyakorlatilag földjon téged.

– Gondolom, nem az volt a célja, hogy földjon.

– A kockázat nyilvánvaló volt! Ezzel tisztában kellett, hogy legyen! Egyszerűen nem értem!

– Én sem értem – mondta Bütyök. – De most nem is érdekel semmi más, mint-hogy gyorsan biztosítsuk a pénzt egy saját bankszámlán. Utána pedig, ha úgy tet-

szik, bekopogtathatunk a rendőrségre, hogy büntessenek meg minket egy kicsit.

Egy órával később megegyeztek, hogy másnap reggel Zürichbe utaznak. Háromfelé osztják a pénzt és mindegyikük nyit egy saját bankszámlát. Az esti géppel visszajönnek Stockholmba és kívárlják, hogy lesz-e valamiféle vizsgálat.

Így tervezték.

*

Bütyök ismét berúgott a repülőgépen. Nem állt be a szája és mindenképpen szeretne volna beráncigálni Bengtet egy beszélgetésbe arról, hogy miféle törvényeket és szokásokat fognak majd bevezetni azon a déltengeri szigeten, amit most *végre valahára* megvehetnek, és önálló köztársasággá nyilváníthatnak. A téma nem volt új. Egy alkalommal heteket töltöttek el azzal, hogy egy fantázia-országot terveztek. Ez tizenöt évvel ezelőtt volt. Amikor az általános iskola hatodik osztályába jártak.

Bengt lelkesedése a téma iránt ez alkalommal mérsékeltebb volt.

– Szokásokat nem lehet bevezetni – mondta mogorván.

Katarina röviden fölnevetett, először a nap folyamán. Majd ismét gondolataiba merült és látszólag nem is hallotta Bütyök lelkes fejtegetését arról, hogy igenis lehet vezetni szokásokat. Ez minden haladó szellemű ember kötelessége. Egy ilyen fontos feladatot nem szabad a népre bízni. Bengt visszahúzó erő az emberiség fejlődésében. Reakciós elem! Nem is érdemli meg a pénzét a pénzből.

Bengt rászólt, hogy hagyja abba. Bütyök még jobban nekihevílt.

– Micsoda unalmas alak vagy! Végre itt a lehetőség! Azt csinálhatsz, amit akarsz! Mindent megkaphatsz!

– Egyelőre csak fejfájást kaptam. És hasmenést. Két napja egyfolytában. És szeretném, hogy legalább fél percre befognád a szádát.

Bütyök sértett arcot vágott és Katarina felé fordult. A lány visszanézett rá, de éreztette, hogy ő sincs játékos kedvében.

– Gondterhelt vagy, szép királynőm – szólt Bütyök.

– Nem – mondta Katarina csendesen. – Csak félek.

– Vajon mitől?

– Nem tudom.

Bütyök értetlenül megcsóválta a fejét, rendelt egy újabb vodkát és egy ideig csendben maradt.

– Én is félek – szólt Bengt. – Ez a dolog... ami velünk történik, nem normális.

– Mi az hogy normális? – vetette közbe magát ismét Bütyök. – Katti drágám, nem te szoktál olyasmiket mondogatni, hogy sok baj ered abból, ha a szokatlan dolgokat abnormálisnak nevezzük? És hát tény és való, hogy történt velünk néhány *szokatlan* dolog.

– Szokatlan dolgoktól nem félek – mondta Katarina.

- Hát akkor mi marad? Varázslat?
- Katarina bosszús pillantást vetett rá.
- Hagyd már abba!

Bütyök hátrahajtotta a székét, lehunyta a szemét és az üres vodkás poharat szolgálgatta. A hangosbemondó közölte, hogy a gép megkezdte a leszállást a zürichi repülőtérén.

- Ne féljetek – mondta Bütyök.

Katarina elképedve nézett rá.

- Micsoda?

- Ne féljetek. Minden rendben lesz.

- Mi a fene az a minden, ami rendben lesz? – kérdezte Katarina ingerülten.

Bütyök teljesen nyugodtan válaszolt.

- Hát minden. Remélhetőleg még a leszállás is.

Katarina még értetlenebbül bámulta.

– Tulajdonképpen mi van veled? Először órákon át hülyeségeket beszélsz, és nem törödsz vele, hogy senkit sem érdekel. Aztán pedig jössz valami isteni kinyilatkoztatással, hogy ne érezzük magunkat úgy, ahogy érezzük. Mi a franc van veled?

- Én is félek – mondta Bütyök.

- Kedves tőled, hogy elismered!

Bütyök nem válaszolt. Csendben volt mindvégig, amíg kiszálltak a gépből, áthadtak az útlevél és vámvizsgálaton, taxiba szálltak és a bankhoz hajtottak. Ott ismét magához tért.

– Balra látható egy vendéglátó-ipari létesítmény, ahol kitűnő szesztartalmú italok kaphatók. Jobbra pedig a finánctóke egy fellekvára, ahol kilenc számjegyű összegeket osztogatnak megszorult svéd alattvalóknak. Melyiket látogassuk meg először?

Katarina és Bengt a bank hatalmas forgóajtájára meredt.

– Mint megszorult svéd alattvaló – mondta Bengt halkan –, azt javaslom, hogy kezdjük itt.

Bütyök bólintott.

- Helyes választás. Törzsvendég vagyok.

Odabent megadta a nevét, és hamarosan néhány túlméretezett bőrfotelben találta magukat, annak az osztályvezetőnek az irodájában, akivel Bütyök legutóbb találkozott. Áadták a meghatalmazást, bediktálták a kódot és elmondták, hogy mit akarnak. A bankár számítógépén ellenőrizte az adatokat és fölött néhány rövid kérdést, hogy megbizonyosodjon róla, hogy helyesen értette látogatói kívánságát. Majd bevezette az új adatokat a számítógépbe. Gyorsan és szótlanul dolgozott. Lehetetlen volt látni, vajon hogyan vélekedik a tranzakcióról. Végül megkérte a titkáráját, hogy állítsa ki a szükséges iratokat és, miután újra egyedül maradtak,

megkérdezte látogatóit, hogy javasolhat-e néhány megbízható és kipróbált befektetési lehetőséget. Bütyök, halálosan komolyan, azt válaszolta, hogy őket csak a kockázatos és veszélyes befektetések érdeklik. Az idős bankár, nem kevésbé komolyan, sajnálkozását fejezte ki a miatt, hogy az általa képviselt bank, mind ez ideig, kizárólagosan a korábban említett befektetési módokat részesítette előnyben és elnézést kért, hogy ismeretei, az utóbb említett módokat illetően, hiányosak. Mindamellet – folytatta – nem kételkedik abban, hogy kedves ügyfelei, ezen vonatkozásban, szakemberek közbenjárása nélkül is meg fogják találni a számításait.

Csak miután elhallgatott, megigazította nyakkendőjét és egy láthatatlan porszemet fricskázott le a kabátujjáról, értették meg a kedves ügyfelek, hogy az idős banktisztviselő Bütyök saját fegyverét fordította a fiú ellen. Katarina elnevette magát. A bankár megütközve és rosszállóan pillantott rá. Katarina még jobban nevetett. Bütyököt pedig semmi sem tudta annyira lázba hozni, mint amikor váratlanul társat talált bohóckodásaihoz. Villámgyorsan bocsánatot kért Katarina illetlen viselkedéséért és fejtegetni kezdte a pazarló és bizonytalan befektetések előnyeit.

Katarina mosolyogva figyelte a bankárt, aki változatlan komolysággal hallgatta Bütyök okoskodását. A lánynak hirtelen támadt egy ötlete és, miután gyors pillantást vetett az asztalon álló névtáblára, Bütyök egyik mondata közepén közbevágott.

– Kérdezhetek valamit, Munkel úr?

A banktisztviselő érdeklődve fordult a lány felé.

– Természetesen, hm... – a képernyőre pillantott – Toivonen kisasszony. Finn neve van, ha nem tévedek.

– Nem téved – felelte Katarina.

– Merthogy megjelenését tekintve nem tipikusan finn?

Katarina felnevetett. Az évek során számtalan változatban hallotta már ezt a kérdést. Ritkán olyan egyszerűen, és zavaró mellékhangoktól mentesen, mint most.

– Apám afrikai – mondta. Majd maga sem tudta miért, hozzátette: – Soha nem találkoztam vele.

– Igazán sajnálom... De elnézést kérek, hiszen kérdezni akart valamit.

– Igen – mondta lassan a lány. – Ami ezt a bankszámlát illeti... Találkozott valaha a számla tulajdonosával? Illetve korábbi tulajdonosával?

A bankár néhány másodpercig homlokát ráncolva a képernyőt figyelte.

– Az első tulajdonosra gondol?

– Igen – mondta Katarina bizonytalanul, nem értvén a kérdést.

Munkel úr ismét a képernyőt tanulmányozta, majd megcsóválta a fejét.

– Aligha hiszem, hogy találkoztam vele. Annyira öreg azért mégsem vagyok.

Katarina értetlenül nézett rá.

– 1902-ben nyitották a számlát – magyarázta a bankár. – Nem tudták?

A lány arckifejezése feleslegessé tette a kérdés megválaszolását.

– Szóval nem tudták. Akkor attól tartok, hogy már így is túl sokat mondtam. Tulajdonképpen semmiféle adatot nem szolgáltatathatok ki.

– Hiszen teljes meghatalmazásunk van a kontó fölött. Nem tudhatjuk meg, hogy ki nyitotta a kontót 1902-ben?

– Sajnos nem. Tartanunk kell magunkat bizonyos szabályokhoz. A meghatalmazás értelmében szabadon rendelkezhetnek a pénzzel. De a meghatalmazás semmi másra nem jogosít. Nem válaszolhatok a kérdésekre.

Katarina magára öltötte legszeretettelőbb mosolyát.

– Ha 1902-ben nyitották a kontót, akkor a jelenlegi tulajdonos valahogy örökölte azt?

A bankár széttárta a karját.

– Drága Toivonen kisasszony! Nem szép dolog kísértésbe hozni egy öreg, köszívű bürokratát.

– Maga nem egy öreg, köszívű bürokrata, Munkel úr.

– Ez esetben, még jobban sajnálom, hogy nem válaszolhatok a kérdéseire.

Katarina nevetve bólintott. De még nem adta fel a dolgot.

– Meghatalmazásunk alig három éves...

Munkel úr fölemelte a papírt az asztalról.

– Igen – azaz mégsem. Ezt a papírt valóban három éve állították ki. De ez valóban nem egy meghatalmazás. Csak utal egy, már meglévő, megállapodásra, amely a bank birtokában van. Az önök papírjából nem derül ki, hogy ez a korábbi megállapodás milyen feltételű. Az sem, hogy ki kötötte.

– Nem kellene, hogy mindez kiderüljön?

– Nem – ha az ügyfél úgy kívánja. Az önök papírjának valójában semmi más jelentősége nincs, minthogy megnevezi nekünk, vagyis a banknak, hogy milyen iktatószám alatt találjuk meg a tulajdonképpeni meghatalmazást. Ebből az ügyiratból aztán kiderül, hogy mihez tartuk magunkat. Például ahhoz – ez ugye már nem titok – hogy aki megadja a számkombinációt, szabadon rendelkezik az összeggel.

– Ha nem tévedek, ez egy elég szokatlan elrendezés.

– Ez egy nagyon szokatlan elrendezés – mosolygott a banktisztviselő.

– Vajon miért volt erre szükség, Munkel úr?

– Nem tudom, Toivonen kisasszony.

– Nem tudja, vagy nem mondhatja meg?

Munkel úr csendesen nevetett.

– Nem tudom.

Katarinának számtalan kérdés kavargott a fejében, de tudta, hogy választ egyikre sem kapna. Taktikát váltott.

– Munkel úr... Ha csak úgy általában véve fontolgatnánk ezt a dolgot... Mi oka

lehet valakinek felállítani egy ilyen meghatalmazást?

A bankárt egészen elragadtatta a kérdés.

– Általában véve, Toivonen kisasszony? Bevallom, én is fontolgattam már egyszer-kétszer ezt a kérdést – persze általában véve. És a válasz ugyanaz: Nem tudom. Egyrészt van egy nyitott meghatalmazás, másrészt pedig egy számkombináció. Nézzük csak, általában véve, milyen esetben lehet szükség egy nyitott meghatalmazásra?

Münkel úr lelkesen fölvezetett néhány fiktív helyzetet, ahol a nyitott meghatalmazás felhasználása indokolt lehetne. De valamennyi esetben arra a következtetésre jutott, hogy a számkombináció alkalmazása értelmetlenné tenné az egész eljárást.

– Hiszen akármelyik helyzetet is vesszük – foglalta össze –, valamilyen módon át kell adni a számkombinációt. Tehát valamilyen formában kapcsolatot kell létesíteni a megbízó és a megbízott között. Akkor viszont egyszerűbb és biztonságosabb személyes meghatalmazást használni. Talán nem elég élénk a fantáziám, de sehogy sem tudom elképzelni azt a helyzetet, ahol pont egy ilyen megoldásra lenne szükség.

Hátradőlt székében és hamiskásan mosolygott.

– Bocsássanak meg, hiszen egyfolytában beszélek, és közben teljesen megfelekezem arról, hogy önök részesei ennek a megoldásnak. Ha valakinek, hát önöknek kellene tudni, hogy ez a megoldás mennyire ésszerű, vagy mennyire szükséges – általában véve.

Katarina mereven ült. Elképesztő gondolata támadt, amely teljesen logikusnak látszott – és teljesen képtelennek. Nem törődött a bankár nyilvánvaló kívánságával, hogy látogatói értessek meg vele a történeteket. Úgy tűnt, nem is hallotta Münkel úr utolsó mondatait.

Alig félórával később, miután a formáságokat elintézték és ellátták magukat jelentős mennyiségű készpénzzel, a szemközti étteremben ültek.

– Értitek, hogy ez mit jelent? – kérdezte Katarina izgatottan.

– Bengt biztosan nem érti – vigyorgott Bütyök. – Mondd el neki, szépen lassan. Akkor talán én is megértem.

Katarina mély lélegzetet vett.

– Hát először is, az öregúr fantáziájában semmi hiba nem volt. Csak éppen két szélsőséges tényezőt kellett volna összekapcsolnia. Az egyik az, hogy van egy személy, aki teljesen béna és ki kell állítania egy meghatalmazást. Sebaj! Odarendel egy közjegyzőt és megcsinálják. De a másik tényező az, hogy erről a meghatalmazásról – a meghatalmazotton kívül – senki sem tudhat. Akkor pedig semmi lehetősége nincs, hogy elintézzé a dolgot. Egy módon tudja csak elintézni – ahogy ezt adott esetben meg is tette. Vagyis szükség van egy előre kiállított, nyitott meghatalmazásra, amit egyrészt védeni kell – különben bárki, akinek a kezébe kerül, felhasználhatja – másrészt pedig, amikor végre megvan a kiválasztott, tudnia kell

aktiválni. Ezért kellett a kód! Egyszerűen csak kimondja a számkombinációt a megfelelő személynek és az illető – csiribí-csiribá! – már mehet is a pénzért. Munkel úr azt mondta, hogy nem tud egy olyan helyzetet kifundálni, ahol egy ilyen eljárásra lenne szükség. Mi pedig az ellenkezőjét mondhatjuk: Egy olyan helyzet részesei voltunk, ahol semmilyen más eljárás nem működött volna. Követek?

Bengt bólintott.

– Bengt követ – jelentette Bütyök. – Én pedig végig melletted vagyok. De hova akarsz kilyukadni?

– Hát nem értitek!? Több mint három éve állították ki ezt a meghatalmazást. Jóval a balesete előtt! Tehát számított rá, hogy ez be fog következni! Hogy bénán fog feküdni és szüksége lesz egy ilyen meghatalmazásra. Előre tudta!

– Hm – dörmögött Bütyök. – Talán az a fajta pasas volt, aki minden lehetőségre felkészül.

– Lehetetlen! – kiáltott Katarina. – Senki sem tenne ilyen bonyolult intézkedéseket, csak, mert úgy általában tart egy olyan valószínűtlen dologtól, hogy egyik pillanatról a másikra teljesen megbénul!

Bütyök megrántotta a vállát.

– Hát akkor meg úgy tett, mint aki nem hisz a fülének. Majd félrenézett és csak annyit mondott:

– Hát akkor egyél.

Bütyök megköszönte az engedélyt és kedélyesen tanulmányozni kezdte az étlapot. Fölolvasta németül a legdrágább étel nevét és megkérdezte barátait, hogy az vajon mi lehet. Katarina és Bengt csendben ültek. Bütyök megrántotta a vállát és intett a pincérnek. Újra fölolvasta az étel nevét, eltűzlött, komikus svéd kiejtéssel. A pincér kénytelen volt maga is az étlapba pillantani, hogy megértse a rendelést. Bütyök kért még egy üveg pezsgőt is.

– Valóban csak duzzogni szándékoztok? Egy ilyen napon, mint a mai?

– Nem duzzogunk – mondta Bengt. – De szeretnénk megérteni, hogy mi folyik itt. Ha nem értjük meg, az veszélyes lehet!

Bengt és Katarina Bütyökre figyelt, mintha tőle várnának választ. Majd Katarina, a sótartóval, amelyet már egy ideje öntudatlanul szorongatott, a fiúra mutatott.

– Valamit nem mondasz el nekünk! Valamit tudsz! Mi az?

Bütyök visszanézett rá és ezúttal mintha komorabbá vált volna a pillantása. Kivette Katarina kezéből a sótartót, az asztalra állította és egy ideig rámeredt. Majd újra Bengtre és Katarinára emelte a pillantását és úgy látszott, erősen gondolkodik azon, hogy hogyan válaszoljon Katarina kérdésére.

A feszültséget a pincér törte meg, aki megjelent egy üveg pezsgővel és három pohárral. Csendben figyelték, ahogy kinyitja az üveget és tölt a poharakba.

– Zum Wohl.

– Danke – mondta Büttyök, amikor a pincér már rég elhagyta az asztalt. Majd Bengt és Katarina felé emelte poharát.

– Hát akkor zum Wohl, vagy micsoda.

A másik kettő mozdulatlanul nézett rá, semmi jelét nem mutatva, hogy koccintának. Büttyök letette a poharát az asztalra.

– Zum Wohl – mondta még egyszer, mintegy önmagának, ironikus grimasszal. – Ez csak egy szerény kívánság, hogy eme nemes ital fokozza jó közérzetünket. Tehát nem veszélyes dolog, de nem is garancia.

– Büttyök! – szólt Katarina élesen.

A fiú komoran bölintott, pillantását mereven a pohárra szegezve.

– Tudom – mondta. – Válaszra vártok.

Aztán egy ideig csendben ült. Majd váratlanul fölpattant és könnyedén meghajolt.

– Ne vágjátok hozzám a széket, de még két percet várnotok kell. Úgy látszik gazdag embereknek is kell brunyálni néha.

Bengt és Katarina pillantásukkal követték, amint átvágott a helyiségen a bárpult felé, ahonnan keskeny folyosó, a felirat szerint, a mellékhelyiségekhez vezetett. Pillanatig, mielőtt eltűnt a szemük elől, visszanézett.

Katarina villámgyorsan felugrott.

– Mi van? – kérdezte Bengt idegesen.

A lány ugyanolyan gyorsan leült.

– Nem tudom! Láttad, ahogy visszanézett? Mintha... nem is tudom. Menj utána, és nézd meg mit csinál!

Bengt tétovázott.

– Na, menj már!

Ugyanebben a pillanatban egy szakácssapkás alak bukkant fel a folyosó elején és széles mozdulatokkal valamit magyarázni kezdett a bárpultnál könyöklő pincérnek. Az meglepetten pillantott Bengt és Katarina felé.

– A francba! – sziszegte a lány és fölugrott. – Gyere!

Elrohant a két álmélkodó férfi mellett és feltépte a férfívécé ajtaját. A helyiség üres volt. A lány számolatlanul egy köteg bankjegyet nyomott a pincér markába, majd, sarkában Bengttel, továbbloholt a folyosón a konyha irányába. A konyhán keresztül kis belső udvarba jutottak, amelyet négy bérház fala vett körül. Katarina találomra az egyik kapura mutatott.

– Te arra menj! Az étteremben találkozunk!

Választ sem várva berontott egy másik átjáróba. Onnan keskeny mellékutcára jutott. Büttyök nem volt látható. Visszanyargalt az udvarra és egy másik kijáratot választott, ismét eredménytelenül. A harmadik folyosó nem az utcára vezetett, hanem egy lefelé haladó lépcsőn át zárt pinceajtóba torkollott. Katarina hátát a

hűvös vasnak vetette, kicsit kifújta magát, majd lassan visszasétált az udvarra.

A pincér és a szakács a konyha bejáratánál állt és nagy szemeket meresztett rá. A pincér még mindig a kezében szorongatta a pénzt, amit a lánytól kapott. Katarina önkéntelenül elnevette magát, amikor arra gondolt, milyen látványt nyújthatott, amint körbeszánguldozott az udvaron. A szakács, alacsony kövér férfi hatalmas fekete harcsabajusszal, szélesen vigyorgott rá és arra a kapukijáratra mutatott, amelyet Katarina Bengtnek választott.

– Kamerad lafuen dahin.

Katarina fáradt mosollyal bólintott. Ezt már ő is kiszámította. *Barát oda futni.*

– Kamerad schnell mint egy gyík – mondta a szakácsnak.

A kis ember egyetlen nagy vigyor volt.

– Du auch sehr schnell!

– Nein – mondta a lány. – Nem elég schnell.

– Doch! – kiáltotta lelkesen a szakács. – Du sehr schnell!

Katarina ismét fölnevetett.

A pincér gyanakvó pillantással szemlélte a két külföldit. Már régesrég megtanulta, hogy ne lepődjön meg török munkatársának váratlan érzelmi kitörésein. De az ifjú hölgy nagy örömét úgyszintén érthetetlennek találta.

Katarina megfordult és kísétált az utcára az egyetlen átjárón át, amit még nem próbált ki. Az útestről teljes hosszában belátta az utcát, de sem Bütyök sem Bengt nem látszott sehol. Visszament az étterembe, ezúttal a vendégek számára fenntartott bejáraton. Helyet foglalt az asztalnál, ahol korábban ültek és kávét meg kenyekot rendelt. Kétórai várakozás után az asztalához lépett a pincér és rosszálló ábrázattal közölte, hogy telefonon keresik.

*

Ha Bengt még néhány másodpercig habozott volna, elszalasztotta volna a barátját. Amikor Katarina elrohant az étterem hátsó udvarán át, egy pillanatig értetlenül meredt utána. A nyilvánvaló tények ellenére is nehezebbre esett fölfogni, hogy Bütyök meg akar lógni tőlük. De amikor kiért az utcára belátta, hogy Katarinának igaza van. Az utolsó pillanatban még látta Bütyököt, amint sietős léptekkel befordul egy mellékutcába.

Utána futott. A sarokhoz érve ismét megpillantotta Bütyököt, ez alkalommal olyan közel, hogy utána kiálthatott volna. Maga sem tudta miért, nem tette. A nyomába eredt.

Bütyök egyre messzebb járt az étteremtől, anélkül, hogy lassított, vagy csak egyszer is hátra fordult volna. Bengtet egyre inkább hatalmába kerítette a valószínűtlenség érzése. Hiszen mit művel? Egy vadidegen városban, ismeretlen utcákon lopakodik legjobb barátja után! És fél, igen, fél attól, hogy utolérje, hogy számon

kérje tőle, mit csinál. Hova megy? Miért szökök előlük?

Kibúvókat keresett. Bütyök talán csak járni akar egyet.

De hiszen azt megmondta volna.

Vagy nem akar visszamenni velük Stockholmba? De azt is megmondta volna. A régi Bütyök megmondta volna. De Bütyök nem volt a régi. Korábban is állandóan bohóckodott és gúnyolódott, de mindig tudta, hogy hol a határ. Hiszen ezért voltak barátok. De most, mintha eltűnt volna ez a határ. Nem maradt más, csak a harásány, üres tréfálgozás. Ami eddig játék volt, semmi több. Most viszont áthatolhatatlan fallá változott. Burokká, ami mögé nem lehetett belátni.

Gyorsan egy kapu alá húzódott. Bütyök ugyanis megállt, hátrapillantott, majd átkelt az úttesten és betért egy kávéházba a túloldalon. Bengt látta, amint közvetlenül az ablak mellett, leül egy asztalhoz. Aztán majdnem egy órán keresztül ott ült, csaknem mozdulatlanul. Nagyrítkán aprót kortyintott pohár söréből. Amikor elhagyta a helyiséget a pohár még félig tele volt.

Valóban nem a régi Bütyök, gondolta Bengt.

Aztán rögtön pánikba esett. Bütyök ismét átvágott az úttesten és elindult visszafelé, egyenesen Bengt irányába. Bengt tudta, hogy a kapu zárva. Néhányszor már próbálkozott a kilinccsel, amíg várakozott. Most újra ezt tette, ezúttal teljes erőből. A kapu nem engedett. Már hallotta Bütyök lépteit. A beugró mélyére húzódott, a falhoz lapult és még a lélegzetét is visszatartotta.

Mi ez?! – zúgott a feje. Hiszen csak Bütyök közeledik!

Barátja alig kétélépésnyire haladt el mellette, anélkül, hogy oldalt pillantott volna. Amikor már vagy harminc méterre járt, Bengt rájött, hogy sürgősen lélegzenie kell. Megtette, aztán zihált még egy kicsit és Bütyök nyomába eredt.

Néhány perccel később, amikor egy taxiállomás mellett haladtak el, Bütyök hirtelen beszállt az első kocsiba. Bengt bevetette magát az utolsó szabad taxi hátsó ülésére és angolul ráírvallt a sofőrre, hogy kövesse a másik autót. A férfi gyanakvó pillantást vetett rá. Bengt odanyújtott neki egy százast és megismételte a kérését. A sofőr megrántotta a vállát és elindult.

– To catch him? Or just follow? – kérdezte.

– Just follow – mondta Bengt. – Not too close.

– Of course – dörögte a sofőr. – I also watch television.

Ügyesen vezetett, megfelelő távolságot tartva és közben vigyorogva figyelte Bengtet a visszapillantó-tükörben.

– Are we the bad guys or the good guys?

Bengt nem válaszolt. Bütyök taxija épp jobbra fordult és eltűnt egy mellékutcában. Amikor ők is befordultak, látták, hogy a másik taxi közvetlenül a sarok mögött megállt. Bengt gyorsan lebukott és utasította a sofőrt, hogy valamivel feljebb álljon meg.

Amikor kidugta a fejét és visszanézett, látta, hogy a másik taxi éppen elhajt, és

Bütyök belép egy üzlethelyiségbe. Egy nemzetközi autókölcsönző kirendeltsége volt.

Bengt tanácstalanul körülnézett. Az utcasarkon telefonfülke állt. De lehetetlen lett volna odamennie anélkül, hogy Bütyök észrevenné. A kereszteződésen túl, a következő háztömb végén, fölfedezett egy kis éttermet. Szólt a sofőrnek, hogy forduljon vissza, és hajtson oda. Amikor újra elhaladtak az autókölcsönző irodája mellett, villanásnyira ismét megpillantotta barátját. Háttal állt, és a pult mögött ülő nők egyikével társalgott.

Az étteremben volt telefonautomata, de csak a helyiség hátsó végében, ahonnan lehetetlen volt kilátni az utcára. Bengt visszament a taxihoz, az órára pillantott. 28 frankot mutatott. Ismét felvillantotta a bankjegyköteget és még egy százast nyomott a férfi kezébe. Közölte, hogy többet is kap majd, ha hajlandó segíteni.

A sofőr hajlandónak bizonyult.

– I shoot him if you want.

Bengt megkérte, hogy figyelje az autókölcsönző irodáját, amíg ő lebonyolít egy telefonbeszélgetést az étteremből. Amennyiben egy Bütyök kinézetű egyén felbukkanna, azonnal szóljon neki. Ennyi az egész.

– No shooting?

– No shooting.

Elindult a bejárat felé, aztán rögtön visszafordult. Hiszen még a nevét sem tudta az étteremnek, ahol Katarina remélhetőleg vár rá. Közölte a bank nevét és címét a taxisofőrrel és megkérdezte, hogy ismeri-e az éttermet a bankkal szemben. *Of course*, felelte a férfi. Természetesen. Van ott egy étterem! Csak most éppen nem jut eszébe a neve.

Bengt telefonált a bankba. Megkérdezte az angolul kitűnően beszélő telefonos kisasszonyt, hogy meg tudná-e mondani a bankkal szemben lévő étterem nevét. A hölgy megkérdezte, hogy milyen ügyben telefonál. Bengt megismételte, hogy milyen ügyben telefonál. A hölgy, rövid hallgatás után, közölte, hogy még mindig nem egészen érti, hogy milyen ügyben telefonál. Bengt a kagylóba ordított, hogy semmi más óhaja nincs, mint hogy a kedves kisasszony hangosan mondja ki a nevét annak az étteremnek, amelyik a munkahelyével szemben van. Ekkor egy kicsit hosszabb szünet következett. Majd a hölgy, alig hallható hangon, megkérdezte, hogy kapcsolhatja-e az információs osztályt.

Kapcsolhatja, nyögött Bengt. A telefonos kisasszony hangja visszanyerte magabiztosságát, különösen, amikor fél perccel később közölhette, hogy a vonal sajnos foglalt. Óhajt várni? Bengt azt üvöltötte, hogy nem óhajt. Azonnal kapcsolja Klaus Munkel osztályvezető urat. Egy igen fontos ügyben! A hölgy elkérte a nevét. Utána néz, hogy az osztályvezető úr elérhető-e. Az idős bankár késedelem nélkül válaszolt és Bengt néhány másodperccel később végre megtudta az étterem nevét.

Megtalálta a számot a telefonkönyvben és tárcsázott. A férfi, aki a vonalba dörmögött, nem tudott angolul.

– Deutsch oder türkisch sprechen – magyarázta.

Bengt kétségbeesetten próbálta összeszedni csekély némettudását.

– Ein Frau – mondta. – Name Katarina.

– Keine Frau – világosította föl a másik. – Gaststätte Leopold!

– Ja! – kiálltotta Bengt. – Gut. Ich weiss. Gaststätte Leopold! Le ne tedd az anyád! Frau in Gaststätte Leopold.

– Frau? – kérdezte a férfi. – Frau Chefin? Frau Ziegler sprechen?

– Nein! Another Frau! Champagne drinken Frau! Schwarze Frau!

– Oh, schwarze frau! – lelkesedett a másik. – Ich weiss! Viel schnell laufen!

– Ist she dort? Ist Frau dort?

– Du warten.

Bengt hallotta, amint többször egy Helmut nevezetűt szólít. Majd ingerült szóváltás következett Bengt beszélgetőpartnere és a Helmutnak nevezett férfi között.

Aztán egy új hang szólt a telefonba.

– Gaststätte Leopold.

Bengt mély lélegzetet vett.

– Ich muss schwarze Frau in Gaststätte Leopold Name Katarina!

– Do you speak English?

– Yes! – üvöltötte Bengt és elmagyarázta, hogy mit akar. Helmut közölte, hogy Katarina még az étteremben van és elment, hogy a telefonhoz hívja.

Bengt lerogyott egy falra erősített, lehajtható ülőalkalmatosságra. A két beszélgetés teljesen elcsigázta. Ebben a pillanatban fölbukkant a taxisofőr a bejárat ajtónál és lelkesen integetett. Bengt nyögött egyet, mintha gyomorszájba vágták volna. A telefonkagylót a készülék tetejére fektette és az ajtó felé futott. A sofőr az ajtónyíláson át az utcát szemlélte és intett Bengtnek, hogy nem kell sietnie.

– No panic. Look!

Egy kis piros Porsche állt az autókölcsönző bejáratánál. Bütyök törökülésben ült a motortetőn és hevesen gesztikulálva mesélt valamit egy lánynak, aki a vállalat kék egyenruháját viselte. Nevettek, majd a lány mondott valamit. Bütyök leugrott az autóról és mindketten visszamentek az irodába.

– Mi a fenét csinál? – mondta Bengt saját magának.

A taxisofőr egyre jobban érezte magát. Széles vigyorral megkérdezte, hogy Bengt milyen nyelven beszélt. A fiú nem válaszolt. Megkérte a sofört, hogy folytassa az őrt állást az ajtónál és jelezze ha történik valami.

Visszarohant a telefonhoz. Katarina már a vonalban volt.

– Bengt, mi történik?

– Jaj! – nyögte a fiú. – Ha én azt tudnám! Ide figyelj! Úgy néz ki, hogy egy autót fog bérelni. Azonnal gyere ide. Mint a villám! Ha elkerülnénk egymást, menj

vissza az étterembe. Amint tudok, megint telefonálok. De most rögtön vedd magad egy taxiba és gyere ide... izé... várj egy kicsit!

Odakiáltott a sofőrnek, hogy mondja meg az étterem nevét. Ezt továbbította a lánynak és gyorsan vázolta a helyzetet. Az autókölcsönzőnél vigyázzon! Ott van Bütyök és megláthatja. Kicsit feljebb, az étteremnél, vagy az előtte álló taxinál, megtalálja Bengtet.

– Nem beszéltél vele? – csodálkozott Katarina.

– Nem.

– Nem tudja, hogy követed?

– Nem! – mondta Bengt ingerült hangon. – Indulj már el!

Lecsapta a kagylót, mielőtt Katarina valamit még mondhatott volna. Attól tartott, a lány azt akarja, hogy szükség esetén tartóztassa fel Bütyököt. Bengt ezt sem hallani, sem megtenni nem akarta.

A beszélgetés alatt mindvégig szemmel tartotta a sofőrt. A férfi néha jelezte, hogy a helyzet odakint változatlan. Bengt most visszament hozzá és kilesett az ajtónyíláson. A kis sportkocsi ugyanott állt. Bütyök még mindig az irodában volt, de ebből az irányból nem lehetett belátni a helyiségre.

A taxisofőr továbbra is szünet nélkül vigyorgott. Most lelkesen Bengt tudomására hozta a Porsche gyártási évét és pontos típusmegjelölését és hozzátette, hogy nem lesz könnyű feladat a nyomában maradni ennek a kis szépségnek, *that little beauty*, ha az nem akarja, hogy kövessék.

Bengt ezzel kínosan tisztában volt. Azt is tudta, hogy Bütyök kitűnően vezet, ráadásul pedig szeret vadul száguldozni. Minden ésszerű érv természetesen mellett szólt, hogy ne hagyja a barátját autóba szállni és elindulni. Amennyiben nem akarja, hogy eltűnjön.

De hát miért akarna eltűnni? Egyedül akar lenni egy kicsit. Ennyi az egész!

De tudta, hogy nem csak ennyi az egész. Nem tudott megszabadulni attól az érzéstől, hogy Bütyök *elhagyta* őket. És ez teljesen érthetetlen volt.

Megkérte a taxisofőrt, hogy a kormány mögött várjon, maga pedig óvatosan a kereszteződés felé lopakodott, ahonnan már be lehetett látni az üzletbe. Bütyök háttal az utcának állt és a pultra támaszkodva beszélgetett valakivel. Bengt behúzódott egy kapu alá. Innen akár már oda is kiálthat Bütyöknek, ha megint felbukkan.

Ugrott egyet ijedtében, amikor valaki, akit nem hallott közeledni, hátulról hozzá simult. Katarina volt. Taxival jött, az ellenkező irányból, anélkül, hogy a kereszteződést, amelyet Bengt görcsösen szemmel tartott, érintette volna.

– Jaj, bocsánat – duruzsolta a lány. – Nem akartalak megijeszteni.

– Hát mit akartál? – morogta Bengt, de látszott rajta, mennyire megkönnyebbült, hogy Katarina megérkezett.

– Talán egy *icipicit* mégiscsak meg akartalak ijeszteni – kuncogott a lány. –

Amikor láttam, hogy itt leskelődsz, mint valami veszélyes titkos ügynök.

Újra Bengt mögé húzódott, állát a fiú vállára fektette és úgy figyelte az autókölcsönző ablakán keresztül Bütyököt, aki, úgy látszik, egész élettörténetét szándékozta előadni a pult mögött ülő hölgynek.

– Mi történt tulajdonképpen?

– Hát tulajdonképpen semmi – mondta Bengt.

Elmesélte, hogyan járta be Bütyök nyomában a fél várost, hogyan figyelte egy órán keresztül, amíg egy fél pohár sört iszik, aztán pedig hogyan autóztak ide. És alighanem mindjárt autózhatnak tovább. Legalábbis Bütyök. Egy kis piros sportkocsiban.

– De hova készül? És miért? – sóhajtott a fiú. – Mi a fenét művel?

Katarina megcsóválta a fejét.

– Fogalmam sincs. Ha eltekintünk attól a lehetőségtől, hogy begolyózott, akkor a leghalványabb fogalmam sincs.

– Beszélünk vele?

Katarina gondolkodott egy kicsit.

– Azért lógott meg, mert nem akart valamit elmondani.

Bengt bólintott.

– Hát akkor beszélünk most vele? – kérdezte ismét.

Katarina nem válaszolt. Aztán nem volt idő tovább gondolkozni. Bütyök megfordult és a kijárat felé indult. Katarina mély lélegzetet vett.

– Követjük!

A parkoló kocsisor mellett, mélyen előrehajolva, visszafutottak Bengt taxijához és bevetették magukat a hátsó ülésre.

– Yeah! – lelkesedett a taxisofőr.

Bengt elmagyarázta neki, suttogva, mintha fönnállna a veszély, hogy Bütyök meghallja, hogy kövesse a másik autót, amennyiben az elindul.

– Of course! – mondta a férfi, majd hогynem sértődött hangon, hogy Bengt szükségesnek tart szóvá tenni egy ilyen nyilvánvaló dolgot.

Bütyöknek, úgy látszott, nem volt sürgős. Lassan körbejárta az autót és beszállt a kormány mögé. További egy perc múlva indította csak be a motort, majd lassan megfordult és mintha nem tudná, merre hajtson tovább, lehorgonyzott a kereszteződésnél. Aztán hirtelen tempót váltott. A motor felbűgött, a kerekek fűlsiketítőn nyikorogtak és a kis kocsí, mint egy rakéta eltűnt a mellékutcában.

– Scheisse! – kiáltotta a taxisofőr.

Villámgyorsan indított de aztán kénytelen volt lefékezni, és néhány kocsinak elsőbbséget adni a kereszteződésnél. Megállás nélkül németül káromkodott, amíg végre sikerült kifordulnia a főútvonalra. És akkor néhány száz méterrel távolabb megpillantották a kis piros autót. A külső sávban haladt, egészen lassan, szinte feltartva a forgalmat.

Mintha csak a bolondját járatná velünk, gondolta Katarina.

A taxisofőr más következtetésre jutott.

– Your friend is crazy – morogta.

– Crazy or not – mondta Bengt –, don't loose him!

A sofőr megint egy sértett pillantást vetett rá.

– And not too close, he?

Katarina megkérdezte Bengtől, hogy biztos-e benne, hogy Bütyök nem vette észre, hogy követi. Bengt megrántotta a vállát.

– Hogy lehetnék biztos benne? De nem hiszem.

Bütyök hosszú percekben át csigalépésben kocsikázott. Csak nagy nehezen tudták követni anélkül, hogy ne kerüljenek közvetlenül mögé. Bengt és Katarina csak akkor vették észre, hogy merre járnak, amikor a sofőr hirtelen rikkantott egyet:

– Jawohl! Leopold! That is the name!

Ott voltak ahonnan elindultak. Jobbra a bank. Szemben vele a Leopold étterem. Bütyök fölhajtott a járdára és közvetlenül a bank bejárata előtt megállt. Kiszállt és, anélkül hogy körülnézett volna, besétált a forgóajtón.

Bengt fáradtan fölnevetett.

– Akár itt is maradhattunk volna, egy jó kis ebédre.

– Nem tudom – mondta Katarina. – Azt hiszem, tudja, hogy követjük. Különben nem jött volna vissza.

Látta, hogy Bengt értetlenül néz rá.

– Csak van egy olyan érzésem – magyarázta –, hogy ha itt ültünk volna és vártuk volna, hogy jöjjön vissza, akkor nem jött volna vissza. Ne kérdezd miért.

Bengt nem kérdezte. Ha Katarinának *volt egy olyan érzése*, hogy valami így vagy úgy van, akkor általában mindig kiderült, hogy az valóban így vagy úgy van. Amikor Bütyök elszárguldott az autókölcsönzőtől, utána pedig mintha elfelejtette volna, hogy hol van a gázpedál, Bengtnek is az volt az érzése, hogy csak velük szórakozik.

– Akkor most már beszélni kéne vele – mondta a fiú.

Katarina bólintott. Aztán mégis tovább ültek a taxi hátsó ülésén és szótlanul nézték a bankbejáratot és a kis piros autót. Egyiküknek sem akaródzott kiszállni.

Végülis Bengt szólt oda taxisofőrnek, hogy a fuvar véget ért és adott neki ötszáz frankot. Habár élete legnagyobb borralalóját kapta, a férfi csalódottan nézett Bengtre, és kijelentette, hogy ott marad még, hátha megint szükség lesz rá. Bengt egy vállrándítással jelezte, hogy tegyen amit akar.

A bankbejáratához mentek. Már sötétedett. Egy tábla szerint a bank nemsokára zárt. Közel fél óráig toporogtak a járdán, amíg Bütyök ismét felbukkant. Meglepetésnek semmi nyomát nem mutatta, amikor megpillantotta őket. Megállt előttük és csendesen, mintegy önmagának, bólintott néhányat. Az arcán volt egy merev mosoly, valahogy várakozás teli, de egyúttal nagy belső feszültségről tanúskodó.

– Kedves barátaim – mondta halkan. – Nem adjátok föl egykönnyen a dolgot. Bengt önkéntelenül megrázta a fejét.

– Hogy érted? Mit adnánk föl? Hiszen lekéssük a stockholmi gépet!

Aztán rögtön azt kívánta, bárcsak egy szót se szólt volna. Valahogy pontosan tudta, hogy Bütyöknek esze ágában sincs visszamenni Stockholmba. De nemcsak naivnak érezte amit mondott. Olyan volt ez mint egy ráolvasás. Egy könyörgés Bütyökhöz, hogy legyen újra a régi, megszokott Bütyök. Csapjon a homlokára és mondjon valami olyat, hogy *Jaj, a stockholmi gép! Egész elfelejtettem! Na, dobjunk be még egy vodkát, aztán irány a repülőtér!*

Bütyök persze semmi ilyesmit nem mondott. Komolyan nézett Bengtre és lassan, tagoltan válaszolt, mintha egy makacs gyerekkel beszélne. Mintha kénytelen lenne megismételni valamit, amit már sokszor elmagyarázott.

– Most nem mehetek vissza Stockholmba.

– De miért? – fakadt ki Bengt. – A rendőrségtől tartasz? A vizsgálattól?

Ez a kérdés is felesleges volt. Sejtette milyen választ kap. Bütyök mosolyogva megcsóválta a fejét.

– Nem. A vizsgálat nem érdekel. Eszembe se jutott, mióta elhagytuk Stockholmot.

Bengt megborzongott. Habár nem várt más választ és jól tudta, hogy kérdése csak egy újabb kísérlet volt, hogy egy érthetetlen dolgot érthetővé tegyen, mégis ijesztő volt, amit Bütyök mondott. Véglegesen megerősítette, hogy a barátja valami olyasmivel foglalkozik, amit ő nem ért. Itt áll vele szemben Bütyök, egy karnyújtásnyi távolságra, de mintha valahol messze-messze lenne. Hallotta a taxisoőr szavait: *Your friend is crazy.*

Szótlatlanul néztek egymásra.

– Bütyök... Mi van valed?

– Hosszú történet. Nagyon hosszú.

– Miféle történet? Megtudtál *tőle* valamit?

– Igen. Ha úgy vesszük, megtudtam tőle valamit.

Aztán tett egy elhárító mozdulatot, hogy elejét vegye a további kérdéseknek.

– Elég! Ne kérdezz többet! Adj nekem egy kis időt. Adjatok magatoknak is egy kis időt. Próbáljunk meg egy kicsit lehiggadni. Én például szívesen tennék egy újabb kísérletet, hogy megebédeljek. Illetve most már vacsoráról van szó.

Katarina a dühkitörés határán állt.

– Tudod kinek mondd, hogy mit csináljon! Nekem semmi kedvem lehiggadni! De jól van! Ha ezt akarod! Leülünk és szólj majd, ha úgy gondolod, hogy lehiggadtál. De ne feledd, hogy minél tovább tart, amíg sikerül lehiggadnod, én annál kevésbé fogok lehiggadni!

Bütyököt teljesen hidegen hagyta a lány gúnyos hangja.

– Akkor jó – bólintott nyugodtan. – A jó öreg Gaststätte Leopold kitűnően meg-

felel. Mindjárt éhen halok.

Belekarolt Bengtbe és elindult az étterem felé.

– Biztosan te is éhes vagy. Amit mi ma összerohangáltunk!

Bengt elvörösödött, de nem szólt semmit. Katarina néhány lépésnyire követte őket és nagy kedve lett volna Bütyököt valami jó kemény tárggyal fejbevágni.

Az étterem még félig üres volt. Klaus Munkel osztályvezető úr egy ablak mellett asztalnál ült és érdeklődve figyelte a kis csoport érkezését. Akkor vették csak észre az idős bankárt, amikor közvetlenül az asztala mellett elhaladtak. Munkel úr barátságosan rájuk mosolygott.

– Örülök, hogy felfedezték ezt a kis éttermet. Kitűnő a konyha.

– Nem volt nehéz felfedezni – mondta Bütyök. – Ez az első, amit megpillant az ember, amikor kilép a bankból.

– No persze – mosolygott a bankár. – De be kell vallanom, hogy ügyfeleimet általában divatosabb vagy elegánsabb környezetben képzelem el.

– És egy egész más hozzáállással a pénzügyekhez – nevetett Bütyök.

Munkel úr bólintott.

– Bocsássanak meg, nagyon örülnék, ha kedvük lenne az asztalomhoz ülni.

Katarina közbevágott, mielőtt Bütyök valamit mondott volna.

– Köszönjük a meghívást, Munkel úr. De sajnos, most nem élhetünk vele. Meg kell beszélnünk valamit.

– Természetesen, Toivonen kisasszony. De ne felejsék el a meghívást. Minden hétköznapi itt vacsorázom.

Katarina megígérte, hogy nem felejtik el, majd leültek egy asztalhoz a helyiség végében.

– Majd szétveti az öreget a kíváncsiság – vigyorgott Bütyök.

A lány ingerült pillantást vetett rá.

– Nem veti szét. Kedvelem az öreget.

A pincér ugyanaz volt, aki korábban felszolgáltatta őket. Ezúttal hűvösen és kimérten vette föl a rendelést, jelezvén, hogy mennyire helyteleníti korábbi viselkedésüket. Bengt és Bütyök valami meleg ételt rendelt, Katarina viszont csak egy teát kért. Aztán hosszú ideig egy szót sem szóltak.

Bengt túlságosan zaklatott volt ahhoz, hogy enni tudjon. Kedvetlenül piszkálta az ételt és csaknem az egészet otthagya. Bütyök viszont nagy kedvvel falatozott, lassan és élvezettel, és csak akkor hagyta abba, amikor már teljesen üres volt a tányérja. Elégedetten hátradőlt és Katarinára pillantott.

– Öreg barátodnak igaza van – mondta. – A konyha kitűnő.

Odaintette a pincért és rendelt egy kávét, meg egy szivart.

– A bolondját járatod velünk? – kérdezte Katarina.

– Nem – felelt Bütyök. – Csak van egy kis problémám. El akarok mondani nektek valamit, de nem tudom hogyan kezdjem. Még soha nem mondtam el senkinek.

– Az istenért! – szólt Bengt. – Miről van szó?

Bütyök nézett rá és nem válaszolt. A pincér megérkezett a kávéval és a szivarral és Bütyök észrevehetően megkönnyebbült, hogy újabb halasztást kapott. Elkezdett bíbelődni a csészével.

– Na ebből elég! – mondta Katarina. – Kibarkochbázzuk! Csak annyit kell mondanod, hogy igen vagy nem. Ha pedig nehezedre esik beszélni velünk, elég, ha csak bólogatsz vagy a fejedet rázod.

Bütyök nevetett.

– Kitűnő ötlet. No rajta!

Katarina egy kicsit gondolkozott.

– Szóval elmondott neked valamit, amit mi nem tudunk?

Bütyök egy pillanatig habozott, majd határozottan nemmel felelt.

– Nem? – csodálkozott Katarina.

– Pontosan. Azt kérdezted, hogy *elmondott-e* valamit. A válasz: nem.

Bengt hirtelen előrehajolt.

– Kaptál tőle valami írott dolgot?

– Nem.

Katarina a fejét csóválta.

– Kezdjük újra az elején! Tudsz valamit erről a történetről, amit mi nem tudunk?

– Igen.

– De ezt nem tőle tudod?

Bütyök ismét habozott.

– De... Dehogynem. Tőle tudom.

Mielőtt a lány föltehetette volna a következő kérdést, megzavarta őket Munkel úr, aki fölállt az asztalától és néhány lépéssel közelebb lépett, hogy elköszönjön. Visszaintegettek neki. Katarina pillantásával követte a bankárt, amint az a kijárat felé haladt. Alighogy kilépett az utcára, újra nyílt az étterem ajtaja és három fiatalember lépett be a helyiségbe. Egyformán jólöltözöttek voltak, öltönyt és nyakkendőt viseltek és láthatólag felhajtottak már néhány kupicával a nap folyamán. Harsányan nevettek valamin, amit egyikük mondott, majd körülnéztek a helyiségben.

Az egyik elkapta Katarina pillantását, és szemtelen magabiztossággal méricskélgni kezdte a lányt. Majd mondott valamit a cimboráinak. Azok is Katarinára néztek, és hangosan röhögtek. A lány látta, hogy a vendégek közül többen lopva rápillantanak.

Nyilvánvaló volt, hogy a férfi az ő rovására viccelődött. De Katarina egy szót sem értett abból, amit mondott. A helyi tájszólás még csak nem is emlékeztetett arra, amit egykoron német nyelv címszó alatt a gimnáziumban tanult.

– Ne törődj velük – mondta Bengt.

– Helyi zsánerkép – tette hozzá Bütyök.

De Katarina már dühbe gurult.

– Legalább azt tudnám, hogy az urak tréfája szexuális vagy faji jellegű.
– Mindkettő – kuncogott Bütyök. – Egészen biztosan mindkettő.
– Köszönöm a felvilágosítást – mondta Katarina epésen. – Te persze az ilyen tréfák nagy szakértője vagy.

Bütyök meglepetten nézett rá és a lány már megbánta, amit mondott.

– Ne haragudj. Nem szoktam hozzá, hogy nem tudom megvédeni magam.

– Ugyan – legyintett Bütyök. – Végül is igazad van. Eltekintve a rágalomtól, hogy ez kedvem szerint való humor lenne, csakugyan tudok egyet s mást az irigység, félelem, frusztráció és satöbbi ilyenfajta bájos megnyilvánulásairól. És ezek többnyire úgy szexuális, mint faji jellegűek.

– Húha! – nevetett Katarina. – Miket beszélsz! Mióta lettél az emberi lélek ily nagy ismerője?

Bütyök gunyoros grimaszt vágott.

– A kérdést nem lehet igennel vagy nemmel megválaszolni. Fogalmazd át, vagy tegyél fel egy új kérdést.

Az újonnan érkezett társaság eközben helyet foglalt egy szomszédos asztalnál. Fennhangon társalogtak és javarészt a vendégekről tettek megjegyzéseket. A legtöbben kétségbeesetten próbáltak nem tudomást venni a három fiatalember jelenlétéről. A pincér óvatos kísérletet tett arra, hogy lecsendesítse a társaságot. De ez csak alkalmat adott nekik, hogy megmutassák, hogy nem a legegyszerűbb fajta rendbontók közé tartoznak.

A férfi, aki korábban Katarinát fixírozta, és a társaság hangadójának bizonyult, most csendre intette két társát, akik épp a pincért készültek kinevetni. Majd lassan, kiszámítottan lassan, fölemelkedett a székéről. Pillantását mindvégig a pincérre szegezte, aki ekkor már alaposan megbánta, hogy közbelépett. A férfi, ismét nagyon lassan, megkerülte az asztalt, elindult a pincér felé és csak akkor állt meg, amikor arca alig néhány centiméterre volt tőle. Előrehajolt, mintha valamit súgni szándékozna a pincérnek, de aztán, olyan hangosan, hogy a teremben mindenki hallhatta, csak annyit mondott:

– Drei Bier!

A halálra vált pincér elsietett, hogy lebonyolítsa a rendelést.

Bütyök csendesen kuncogott.

– Helyesbítenem kell. Nem egy svájci zsánerkép. A helyi náci párt vidám kirándulása.

– Pfuj – mondta Bengt.

Bütyök megveregette a hátát.

– Te mindig megtalálod a helyes kifejezést.

A férfi a szomszédos asztalnál visszaült a helyére, barátai vidám kurjongatása közepette.

– Ne hagyjátok megzavarni magatokat! – mondta Bütyök. – Várom a kérdéseket.

Katarina a fejét csóválta és nem szólt semmit.

– Menjünk el valahova máshova – mondta Bengt.

Bütyök sóhajtott egyet és teljesen nyugodtan a szomszédos asztal felé fordult. Néhány másodpercig csendben szemlélte a három férfit.

Bengtnek a lélegzete is elakadt. Az adott helyzetben, amikor az összes többi vendég igyekezett minél láthatatlanabbá válni, ez rendkívül provokatív gesztus volt. A három férfi azonban, szerencsére, éppen valami olyan dologról tárgyalt, ami kivételesen nem a környezettel volt kapcsolatos. Így nem vették észre Bütyök érdeklődését. A fiú mosolyogva fordult vissza Bengt és Katarina felé.

– Nem hagyom, hogy néhány seggfej döntse el, hogy mit tegyek és mit nem.

Bengt nagy szemeket meresztett rá. Ez sem a régi Bütyök volt. Még élénken élt emlékezetében egy néhány héttel ezelőtti lezajlott incidens, amikor Bütyök igen-csak hagyta, hogy néhány seggfej döntse el, hogy mit csináljon. Az óváros metró-megállójában heves nézeteltérésük támadt egy csapat üvöltöző kamasszal. A dolog addig fajult, hogy tucatnyi vérszomjas fiatalember keresztül kasul hajkurászta őket az óváros sikátorain. És persze Bütyök kezdte a futást. Mint mindig. Szemtelen modora miatt gyakran került olyan helyzetbe, hogy verbálisan kevésbe tehet-séges vitapartnerei néhány pofonnal próbálták a maguk javára fordítani a vitát. Az egyetlen sport, amelyben Bütyök kitüntette magát, a futás volt. Bengttel versenyszerűen atletizáltak középiskolai éveikben. Bütyök ígéretes középtávfutónak számított. Agresszív hajlamú vitapartnerei eddig még sohasem érték utol. Legalábbis nyílt terepen nem. De most nem nyílt terepen voltak.

Katarina megcsóválta a fejét.

– Mit művelsz? Azt akarod, hogy agyoncsapjanak?

– Jó kérdés! – vigyorgott Bütyök. – A válasz: nem. Nem akarom, hogy agyoncsapjanak. De inkább csapjanak agyon, mint hagyjam, hogy néhány idióta megzavarja a lelki nyugalmaomat.

– És nem zavarná meg a lelki nyugalmadat, ha agyoncsapnának?

Bütyök fölnevetett.

– Kitűnő kérdés! A válasz: nem.

Katarina sóhajtott.

– Talán nem kellene bevallanom, de az én lelki nyugalmaomat, picikét megzavar-ná, ha téged agyoncsapnának.

– Nagyon hízelgő...

– Ezért aztán szeretném, ha nem provokálnád szomszédainkat.

Bengt teljesen felizgatta Bütyök könnyelműsége.

– Ezek nem egyszerűen részeg seggfejek – mondta fojtott hangon. – Illetve ré-szegek is, meg seggfejek is. De azon kívül életveszélyesek.

Bütyök kedvesen rámosolygott.

– Én életveszélyesebb vagyok.

Bengt és Katarina csak bámult rá szótlantul. Olyan volt ez mintha Bütyök viccelt volna. De látták, hogy nem viccel. Látták, hogy teljesen közömbös számára az a csaknem kézzelfogható agresszivitás, amely a szomszéd asztaltól áradt feléjük.

A társaság hangadó tagja ismét Katarinát kezdte mustrálgatni. Majd tett egy megjegyzést, amin mindhárman röhögtek.

– Fordítsam le, hogy mit mondott? – kérdezte Bütyök.

– Ne hülyéskedj már – mondta Bengt idegesen. – Nem is tudsz németül.

– Akkor talán itt az ideje, hogy megtanuljak – mondta Bütyök és a három férfi felé fordult.

Olyan nyugodt és szemtelen magabiztossággal nézte őket, hogy azok egy pillanatra megzavarodtak. De csak egy pillanatra. Nyomban utána, talán hogy legyőzzék bizonytalanságukat, egyikük kinyújtott karral Bütyökre mutatott és újabb harásány jópofasággal örvendeztette meg társait.

Bütyök teli torokból velük nevetett. Még túl is harsogta őket és féktelen jókedvében a szék karfáját csapkodta.

– De jó vicc volt! – rikkantotta, miközben a három férfit figyelte. – Tudjátok mit mondott? Azt kérdezte, hogy vajon a kis zsidó strici – ez én vagyok – bennszülött kurvákat futtat-e – és ez utóbbi nem te vagy, Bengt. Nagyon szellemes! Bravó!

És megtapsolta a társaságot.

A három férfi szinte sóbálvánnyá vált. Egy pillanatra képtelenek voltak elhinni, hogy Bütyök gúnyt űz belőlük.

A férfi, aki halálra ijesztette a pincért, lassan fölállt. Ismét a csendes-és-félelmetes szerepet szándékozta előadni, de egy csintalan kis izom a szája sarkában, valamint oldalra meredő orrcimpái elárulták, hogy nehezen tud uralkodni magán. Ettől azért nem volt kevésbé félelmetes.

Valamit sziszegett Bütyök felé.

A fiú mosolyogva fordult Bengt és Katarina felé.

– Barátunk úgy véli, ne karattyoljak törökül. Itt ugyanis németül beszélnek.

Ismét a férfi felé fordult és mondott neki valamit, lassan és nyugodtan. Bengt és Katarina egy szavát sem értette, de annyit fölfogtak, hogy a helyi tájszólást beszél.

Egy nő a helyiség másik felében fölnevetett. Aztán rögtön el is hallgatott. Néhány másodpercig teljes volt a csend.

A pincér közelebb lépett hozzájuk. Nyilvánvaló volt, hogy bármikor kitörhet egy verekedés.

– Bitte meine Herren...

A férfi a másik asztalnál mereven Bütyököt figyelte és egy gyors kézmozdulattal jelezte a pincérnek, hogy tartsa távol magát a fejleményektől. Majd előrelépett és közvetlenül Bütyök előtt megállt. Két társa azonnal csatlakozott hozzá.

Bengt és Katarina kővé meredten ült. Nem hittek a szemüknek. Nem a három

férfi reagálása volt meglepő. Hiszen ők csak azt tették, ami az adott helyzetben elvárható volt. Bütyök viselkedése volt teljesen felfoghatatlan.

Nyugodtan ült, keresztbevetett lábakkal, jobb karját lazán himbálva a szék hát-támlája mögött. Barátságos és várakozás teli mosollyal szemlélte az előtte tornyosuló három alakot.

A középén álló férfi ismét ráförmedt, Bütyök pedig rögtön elismételte szavait svédül, szenvtelenül és tagoltan, kissé csodálkozva.

– Állj föl, zsidó disznó?

A férfi türelmét veszítette. Két kézzel megragadta Bütyök gallérját, fölrántotta a fiút a székből és a képébe üvöltött.

Bütyök semmi reakciót nem mutatott. A férfi kénytelen volt saját erejéből álló helyzetben tartani, anélkül, hogy Bütyök segített volna neki, vagy bármiféle ellenállást tanúsított volna. Mint egy rongybaba lógott a másik szorításában. Aki hátulról nézte, úgy vélhette, hogy eszméletét veszítette. De Bütyök ugyanazzal a barátságos, érdeklődő mosollyal szemlélte ellenlábasát, mint korábban.

A férfi tett néhány botladozó lépést hátrafelé, hogy megőrizze az egyensúlyát. Bütyök megcsóválta a fejét.

– Nem érdemes fordítani. Állandóan ugyanazt hajtogatja a boldogtalan. Összetéveszt egy antipatikus zsidó ismerősével.

A férfi szinte segélykérően felüvöltött. Egyik kezével elengedte Bütyök kabátját és egy ökölcsapást irányított a fiú arca felé.

Az ütés nem ért célba. Bütyök villámgyorsan félrecsúszott, bal kezével maga felé rántotta a férfit, ezzel fokozva az előre zuhanó test lendületét. Másik kezével megragadta ellenfele csuklóját és az ellenkező irányba rántotta. Éles reccsenés hallatszott. A férfi tehetetlenül megpördült, és magával rántva Bütyök székét, a földre zuhant. Szinte egyidejűleg, olyan gyorsan, hogy a legtöbben a helyiségben föl sem fogták, hogy mi történt, Bütyök egy-egy ütést mért a másik két férfira. Mindketten hangtalanul összerogytak, eszméletüket veszítve, még mielőtt földet értek volna.

Az első férfi artikulatlan üvöltéssel megpróbált lábra állni. Fél kézzel egy asztal peremébe kapaszkodott, de az kicsúszott alóla és ő ismét a földre került. Újra próbálkozott, nagy nehezen sikerült álló helyzetbe tornásznia magát. Himbálózva állt, szakadt róla a veríték és könnyezett. Balkezevel görcsösen a testéhez szorította jobbkarját. Csuklója természetellenes szögben meredt előre.

Bütyök felállította a székét és háttal a férfinak leült, jelezvén, hogy részéről le van zárva az ügy.

A sebesült férfi zavarodottan nézett körül. Társait kereste. Hosszú másodpercekig tartott, míg megértette, hogy mindketten élettelenül a földön hevernek. Az egyiket többször nevéen szólította. Nem kapott választ. Óvatosan odaoldalazott hozzá, pillantását mindvégig Bütyök hátára szegezve. Majd fájdalmas nyögéssel

leguggolt eszméletlen társa mellé.

Bütyök beszélni kezdett hozzá, a már megszokott nyugodt, barátságos hangon. Majd Bengthez és Katarinához fordult.

– Javasoltam, hogy keressen fel egy orvost. A keze két helyen, elég csúnyán, eltört. Egy ideig nem fog pofozkodni. Társai sértetlenek. Körülbelül fél óra múlva magukhoz térnek. Azonkívül közöltem vele, hogy szerencsájuk volt. Ugyanennyi fáradtsággal – vagyis minden fáradtság nélkül – megölhettem, vagy egész életükre nyomorékká tehettem volna őket.

Bengt és Katarina ámulva meredt rá. Képtelenek voltak bármit is mondani. Bengtnek mozgott a szája, szavakat kezdett formálni anélkül, hogy tudatában lett volna.

– Bütyök... mi a fene... Bütyök...

Ekkor a helyiségben valaki felsikoltott. A sebesült férfi újra fölegyenesedett és bal kezében egy pisztolyt tartott. Valószínűleg eszméletlen társánál volt a fegyver. A vendégek sikoltoztak, és többen a földre vetették magukat.

A férfi Bütyökre szegezte a fegyvert. Egész testében remegett és néhány szót hörgött a fiú felé.

Bütyök megcsóválta a fejét.

– Makacs alak. Azt mondja, most megöl. De előbb csőre kellene töltenie, vagy legalábbis kibiztosítania a fegyvert. Kíváncsi vagyok, hogy fél kézzel, és ilyen rossz idegállapotban, hogyan lesz képes ezt elvégezni.

Néhány barátságos szót intézett a férfihoz. Az fájdalmasan felnyögött és a földön összekuporodva, két térde közé szorítva a fegyvert, próbált csőre tölteni. Nem sikerült. Képtelen volt megtalálni a megfelelő fogást. És mindvégig üvöltött, dühében és tehetetlenségében.

Bütyök hirtelen felállt, odalépett hozzá és kivette kezéből a pisztolyt. Kihúzta a tárat és megbizonyosodott róla, hogy töltve van. Majd egyenként a padlóra pöcökölte a golyókat, kivéve a legutolsót. Azt bent hagyta. Visszacúsztatta a tárat, csőre töltött és kibiztosította a fegyvert.

– No nézzük csak, milyen fából faragták – mondta csendesen. Bátorító mosollyal a férfi mellé térdelt és kezébe fektette a pisztolyt.

– Bütyök – szólt Katarina rekedt hangon. – Hagyd abba...

– Ugyan már – mondta Bütyök. – Hadd valósítsa meg önmagát.

A férfi nem mozdult. Karja, kezében a nehéz pisztollyal, erőtlenül feküdt a földön.

Zavaros pillantással Bütyökre bámult. Néhány másodperccel korábban, amikor kivették a kezéből a fegyvert, egy pillanatra azt hitte, hogy a másik lelövi. Valahogy logikusnak tetszett a dolog. Veszített. Ő volt a gyengébb. Kész. Nem is védekezett volna. Nem is félt. *Végre*, gondolta. *Végre vége*.

Most meg nem értett semmit. Valami köd szállt az agyára. Miért ül itt a földön,

egy fegyverrel a kezében? Mit bámul rá ez a férfi? Miért mosolyog egyfolytában? Mit akar?

És a nő... Az egyetlen, aki most mozdul. Föláll és alig hallhatóan mond valamit. Furcsán beszél. Nem érti.

– Bütyök... Az ég szerelmére... hagyd abba...

A nő segít neki. Vagy mégsem. Ő is gyenge. Ő sem ért semmit.

A férfi fog eldönteni mindent. Ő erős. Övé a hatalom. Ő dönt mindenről.

– Mit akarsz tőlem? – suttogetta.

– Hát már el is felejtetted? Meg akartál ölni. No rajta!

– Nem...

– Hű, de szeszélyes vagy! Talán csak vicceltél? No lássuk!

Bütyök megragadta a másik csuklóját és a fegyver csövét, a férfi kezével együtt, saját homlokához szegezte.

– Tessék! Többet már nem tehetek! Csak meg kell húznod a ravaszt.

– Nem! – nyögött a másik. Majd sírva fakadt. – Hagyj békén.

Bütyök elengedte a férfi kezét és az erőtllenül a padlóra esett. Aztán megrántotta a vállát és civakodó kisgyermek hangját utánozva így szólt:

– Nem én kezdtem.

A férfi kifejezéstelen arccal meredt rá.

– Mit képzelsz, ki vagy te? – suttogetta.

Bütyök csendesen nevetett.

– Na, ne személyeskedjünk.

Fölállt és elfordult a férfitől. Az újra föltette a kérdést. Ezúttal teli torokból üvöltve.

– Mit képzelsz, ki vagy te?! Az atyáúristen?!

– Majdhogynem – mondta Bütyök, anélkül hogy ránézett volna.

Katarina nem értette, mit mondanak. Csak a hanglejtésükre figyelt és az arcukat nézte. Ő volt az egyetlen a helyiségben, aki hirtelen fölfogta, hogy mi fog történni. De túl későn fogta fel. Mindössze néhány tizedmásodperccel azelőtt, hogy bekövetkezett.

Kiáltani már nem volt ideje. Egyébként sem ment volna semmire egy kiáltással. Nem is hallatszott volna a fülsiketítő robajban, amikor a férfi elsütötte a fegyverét. Bütyök széttárt karokkal a földre zuhant. A golyó a háta közepén érte és áthaladt a szívéen, mielőtt elhagyta volna a testét. Amikor Bengt és Katarina néhány másodperccel később fölé hajolt, már nem élt.

Folytatása következő számunkban

Fotó: Ulla Montan

Molnár István önmagáról

1950-ben születtem Budapesten. 1970-ben hagytam el Magyarországot. Egy évet Németországban töltöttem, majd Svédországba költöztem és 1971-től

Stockholmban élek. Egyetemi tanulmányokat folytattam és 1991-ben a stockholmi egyetem színháztudományi tanszékén ledoktoráltam a "Det gör godt att skada" című disszertációval amely az 1860-as évek színházkultúrájával foglalkozik.

1996-ban jelent meg az Ordfront kiadó gondozásában a "Fjärilens tredje val" című regényem. Az utóbbi években leginkább verseket írok.

http://www.forfattarcentrum.se/forf/Molnar_istvan/index.html

Kasza Imre: Svéd-magyar arcok 7.

Kasza Imre grafikája

KALEVALA

Szente Imre fordítása

MÁSODIK ÉNÉK

A föld bevetése. Nehézségük a tölgygel és az árpával

Valahára Väinämöinen két lábbal kemény mezőre, lépett egy lapos szigetre, fütlen-fátlan földdarabra. (4)

Évekig eléldégélve esztendőkön át időzött ama szótalán szigeten, fütlen-fátlan földdarabon. (8)

Tanakodott-tépelődött, hosszan forgatva fejében: lel-ë mostan magvetőre, tavaszi vetés tévőre? (12)

Földnek fürgé friss legénye, pöttöm Sampsa Pellervoinen: az lesz mostan magvetője, tavaszi vetés tévője! (16)

Vetni is fogott, vesződött; szórt a földre, szórt a lápra, vetett pusztá parlagokra, terméketlen sziklaszálla. (20)

Hegyret szánta szálfenyőnek, lankásait lúcfenyőnek, homokosát hangafűnek, völgyesét virágmezőnek. (24)

Nyírt rakott a nyirkosokba, égért égetett hamuba, zelniceméggyet a zöldbe, a kövére kecskefüzet, berkényét a szent berékbe, folyók árterére füzet, kopárra borókabokrot, patakok partjára tölgyet. (32)

Fácskái még is fogantak, növésnek nekieredtek. Füzér nőtt fenyők fejére, lombátor sudár fatörzsre, nyírfa sarjadt nyirkosokban, égér égetett hamuban, zelnicebokrok a zöldben, kopáron borókabokrok, borókára szép bogyóka, zamatos a zelnicére. (42)

Vének véne Väinämöinen meglekinteni kiméne, mire méne Sampsa műve, Pellervoinennak vetése. Láta: fái megfogantak, fiatalok szárba szöktek, ám a tölgynek nincs növése, nem fogant még Isten fája. (50)

Vállat vont rá, remélve: megipéredik magától. Békén hagyta három éjén, három nap se ment feléje. Hétnék végit is kívárta; akkor útját arra vette. Ám tölgyének nincs növése, nem fogant még Isten fája. (58)

Látott négy-öt lányt azonban, mégannyi vízi menyasszonyt. Ottan szénát szálaggattak, hatalmas füvet kaszáltak fokán párás félszigetnek, szélein ködös szigetnek. Gyűjtögettek, mit levágtak, szédtek össze szárogatni. (66)

Tursas tengérből kiszálla, hullámok ura, hatalmas. Szénájukat tűzbe szórta, morgó lángnak martalékul. Elégette az egészet, mind hamuvá hamvasztotta. (72)

Maradt egy halom hamucska, száraz porbul csak parányi. Abba hullt arany levélke, tölgy levele, tölgyfa makkja. Abbul nőtt némés nevendék, sarjadott sudár fiatal. Előbújt szérény szédéerként, két ágra szakadt középén. (80)

Ágaskodik minden ága, lengő lombja bokrosodik. Égnek boltját béborítja, levegőget levéllel. Szűnik fellegek futása, bárányfélhők ballagása, sötétedik nap sütése, haloványul hold világa. (88)

Vének véne Väinämöinen tanakodott-tépelődött: lesz-e tölgyének törője, szörnyeteg fa szagatója? Merthogy ember még nem élhet, még a hálnak is halála, hogyha nem süt nap sugára, hogyha holdnak sincs világa. (96)

Hanem hősré nem találhat, olyan férfi nincs e földön, ki ledöntse azt a tölgyet, száz karját tarolja-törje. (100)

Vének véne Väinämöinen maga mondta, fölfelelte: „Szép szülőanyám, Nagyasszony, félnevelő drága dajka! Vízi népedet noszátsad, tengér népét tengereknek, lētarolni azt a tölgyet, a rosszfēle fāt kívágni, hogy a napsütést nē rontsa, nē vonjon homályt a holdra!” (110)

Valaki kiszállt a vízből, hős a hullámok öléből. Nēm mondhatni nagynak éppen, de nēm is nagyon kicsinynek. Hossza férfihüvelyknyi, asszonykézzel mért arasznyi. (116)

Veri vállát rézsisakja, lábán rézcsizmája csillog, kezét rézkesztyű borítja, rézcirádára rája róva, rézszínű dērékövében rézpēngējű balta billēg, nyele nēm nagyobb, csak ujjnyi, pēngetolla kiskörömnyi. (124)

Vének véne Väinämöinen mēregeti-mustrálgatja: hát ez mēg vajon mifēle, ugyancsak kicsiny katona! Lábujjhēgyēn csak hüvelyknyi, kisebb, mint a marha körme. (130)

Száját akkor szóra nyitva, maga mondta, fölfelelte: „Ki lēhetsz, mifēle férfi? Micsoda vakarcs, vitéznek! Hótnál tán különb kevéssel, félhóttal talán föllēhetsz!” (136)

Tengér férfia felelte, víz vitéze válaszolta: „Vagyok én is tán valaki, vízi népnek ajja-fajja. Tölgyet jöttem én tarolni, száz darabra törni törzsit.” (142)

Vének véne Väinämöinen maga mondta, fölfelelte: „Nēm hiszēm, hogy arra szültek, arra szültek, arra küldtek, tölgyfaóriást tarolni, gonosz fajta fāt kívágni.” (148)

Hát alighogy ezt kimondta, jobban mēgnézte magának: látta már egészen másnak, emberét ugyancsak újnak. Földön lépkēdett a lába, fejét fellegekbe fūrta, tērdin szálldosott szakálla, haja sarkait söpörte, ölnyi szélēs volt szemölde, ölnyi nadrágja bokában, tērde táján másfél ölnyi, kétöles is tán középēn. (160)

Fejszeélit fenni fogta, acélját kikōszōrulte lapján hat kemény kovának, hét kōszōrūkōkerēkēn. (164)

Majd mēgindult, mēnt előre, hosszú léptēkkel haladva. Lábán lēngētt bő gatyája, vásznai vadul lobogtak. Szálla ēgyetlen szōkēssel a finom fehér fōvenyre, vitte másik mozdulása omló májszínű oromra, hāgott harmadszorra lába gonosz tölgy tūzes tōvére. (174)

Fejszējét a fába csapta, rontotta rideg vasával. Vágta ēgyszēr, vágta másszor,

huzakodott harmadiknak. Láng lövellött baltájából, tölgy tövéből szikra szállott; tölgyfa tántorogni kezdett, rossz hatalma romladozni. (182)

Harmadik huzakodásra tölgyfáját lē is tarolta, ördöngöset összetörte, szálás százkarút kivágta. Küldte tuskóját keletre, nyögő lombjait nyugatra, darabjait délnek dobta, pozdorjait Pohjolába. (190)

Aki annak ágát törte, szerencsét szédett magának, koronáját ki lētörte, bájolásra nyert hatalmat, leveleiből ki tépött, szakasztott örök szerelmet. Ami forgács félrepattant, ami szērteszállt szilánkul tükörére tengereknek, szélés hátú hullámokra, azt a szellő szárnyra kapta, réngő víz tovaragadta ladikok gyanánt lebegve, hajócskáként himbálózva. (204)

Széllal szálltak Pohjolába. Pohjolának csöpp cselédje fehér főkötőit mosta, öltözékit öblögette padmaly szélén, partközelen, fokán hosszú félszigetnek. (210)

Haboktól hozott szíjácscsal teleszédte kis szütyőjét, hazahordta kiskosárban, hánscsokból fonott fülesben varázsvesszőül vadásznak, csodafegyverül fiának. (216)

Alighogy lēdölt a tölgyfa, ősellenség összeomlott, félsütött a nap sugára, földrengött holdnak fénye, féllegék futosni kezdtek, ég bordái boltozódtak párás földnyelvnek fokain, szélein ködös szigetnek. (224)

Erdők éledni eredtek, sűrűségük sarjadozni; lomb a fára, fű a földre, daloló madár a lombba: víg rigó rikoltozásra, kékmadár kakukkolásra. (230)

Bogyótermők bokrosodtak, virágok vígan virultak, fűféléknek száz fajával, szárbaszőktek ezresével. Csak az árpa nem csirázott, gyöngyvetése nem gyökérzett. (236)

Vének véne Väinämöinen lépégetett tépelődve kék tenger körül kocogva, partján párálló vizeknek. Féltucat picinyke magra, bukkant hét gabonaszēmre ott a tágas tengerparton, selymēs hordalékhomokban. Nyestbörtarsolyába tette, vedlő mokus vékonyába. (246)

Akkor magvetni megindult, gabnáját göröngyre szórni Kalevala kútja szélén, Osmola mezői mellett. (250)

Cinēge fütüült fölötte: „Nēm fogan mēg Osmo magva, Kaleva gabonamagja megműveletlen mezőben, vágatlan hagyott vadonban, pērzséletlen pusztaságban!” (256)

Vének véne Väinämöinen élēs fejszēt fent magának; irdatlan erdőt kiirtott, hatalmas határt terített. Szálfāt szāzat is lēvāgott, ēgy maradt csak, árva nyírfā, mēlyēn a madár mēgūlhet, mēlyrōl a kakukk kiālthat. (264)

Sasmadár suhant fölēbe, magasbōl madár közēlgēt. Mēglātta a fāt magāban: „Mondd csak, azt mivēgre hagyta, árva nyírfāt mērt kímēlted kidōntetlenül magāban?” (270)

Szōlt vēnségēs Väinämöinen: „Mēghagyta, mēg is kímēltem, madárnak mēgūlni hagyta, sasmadárnak mēgpihenni.” (274)

Vālaszolt a sas viszontag: „Bōlcsen tētted azt bizōnnyal, hogy a nyírfāt nyugton

hagytad, ágaival álldogálni, madaraknak megpihenni, jómagamnak is megülni.” (280)

Csőrével tüzet csiholva máglyát lángra lobbantotta. Észak szította szelével, kelet is keményen fújta. Hamu lett a nagy halombul, erdő porrá pörzsölődött. (286)

Vén Väinämöinen pedíglén magocskáit megkereste, hat-hetet előhalászva nyári nyestbőre nyakából, vedlő mokus vékonyából, hőrmélin fehér hasából. (292)

Vetéshez fogott legottan, szeméket a földbe szórva. Maga mondta, fölfelelte: „Íme, én veték, vesződöm ujjaival Ég Urának, Teremtő tenyere által gabonatermő göröngyre, sarjakat fakasztó földre. (300)

„Föld bábája, Boldogasszony, föld alatt lakó Nagyasszony! Parancsold meződ mozogni, föld erőit forgolódni! Föld ereje fogyhatatlan, világ végéig megújul, csak javítsák jótét lélkék, tévékény tündérlányok! (308)

„Föld, tápáskodj fekvésédből, Úr ugara, alvásodbul! Ifjú sarjat izmosítsad, gabna szárát szálasítsad: ezrivel kalászt eresszén, százszoros légýen a szála, szorgos szántásom-vetésém, bajlódásom béreképpen! (316)

„Egeknek ura, nagy Ukko, Miatyánk a mennyekben, fëllegéknek fékezője, gomolyoknak gondozőja! Tarts törvényt a fëllegékben, szigorú szabályt az égén! Könnyű fêlhót küldj keletről, északnyugatról nyomósat, nyugatról egész erőset, dél felől is duzzadósat! Hullass harmatot az égből, fêlhók mézében fűrösszed mëgeredő magvaimat, sűrűn sarjadó vetésém!” (330)

Hát Egek ura, nagy Ukko, Miatyánk a mennyekben törvényt tett a fêllegékben, szigorú szabályt az égén. Küldött kis fêlhót keletről, északnyugatról nyomósat, nyugatról egész erőset, dél felől is duzzadósat. Fêlhók nyáját összefogta, széleít szorosra szêdte. Hintett harmatot az égből, fêlhók mézében fűrössztve a mëgeredő magokat, sűrűn sarjadó füveket. Kelt is ott vetés kövéren, árpa sarjadott, sokágú, porhanyó, puha mezőből, Väinönek verejtékéből. (348)

Égy nap tán ha telt azóta, éjszakából kettő-három, több is telhetett azonban: Väinämöinen, vénék véne mëgtekinteni kiméne vetése viselkedésit, bokros fáradalma bérít. Nagyon szépen nőtt az árpa, hatsoros kövér kalással, minden szálon hármásával. (358)

Vének véne Väinämöinen térült-fordult nézelődve: hát kakukkmadár közelgett; látta: nyírfá áll magában. „Mért maradt mëg az, mivégre, árva nyírfá álldogálni?” (364)

Szölt vénségës Väinämöinen: „Azért maradt mëg magában árva nyírfá álldogálni: kiáltóhelyül kakukknak. Ott kiáltozzál, kakukkom, hangicsálj, homokbëgyücske, epedëzz, ezüstkebelű, olvadozzál, önbëgyücske! Estelënte, hajnalonta, delelőre is dalolva gyönyörére gyöngyidömnék, örméire erdeimnek, pompájára partjaimnak, fűszerére földjeimnek!” (378)

Kasza Imre grafikája

Szente Imre

A tizennötödik magyar magánhangzó

Hány magánhangzó van nyelvünkben? Nyelvtanaink úgy tanítják, írt és nyomtatott szövegeink tanúsítják, hogy hét rövid: *a, e, i, o, ö, u, ü* és ugyanannyi hosszú: *á, é, í, ó, ő, ú, ű*. A beszélt nyelvben azonban a magyar nyelvterület jelentős részén, főleg Erdélyben és a Dunántúlon kétféle rövid *e*-hang használatos: egy nyílt és egy zárt változat; az utóbbit jelölöm szövegemben kétpontos *ē* betűvel. Persze nem én találtam ki ezt a jelölést; nyelvjárási szövegekben, például Kodály Zoltán gyűjtéseiben találkozhatunk vele. Annál kevésbé azonban az irodalom és a sajtó termékeiben, de még a szótárakban s nyelvtanokban sēm, legfeljebb egy apróbetűs lábjegyzet említi futólag. Mint az *Új Kéve* legutóbbi számában írtam, hazai nyelv-művelők egy csoportja úgy másfél éve elindított egy mozgalmat, hogy érvényesítse ennek az évszázadokon keresztül elhanyagolt "mostohagyéréknek" jogait és a tizenkettedik órában megállítsa vészēs sorvadását, melynek csak egy vége lehet: a végleges eltűnés. "Budapest emésztőgödrében ez a kincsünk elenyészik" – siratja el íróbarátom. Ám Budapest csak alig kétszáz éve vált irodalmi és szellemi központtá, s így annak nyelvet s ízlést meghatározó szerepe a korábbi századokban még nem érvényesülhetett. A zárt *ē* kiközösítése és a cselédlépcsőre utasítása akkor kezdődött, amikor régi nagy íróink, egy Pázmány, egy Zrínyi, akik beszédükben minden valószínűség szerint éltek vele, írásban nem tartották szükségēsnek megkülönböztetni nyílt párjától. Igaz, hogy helyēsírásunk még nem állandósult akkor s így egyéb beszédhangjaink jelölése sēm. Ennek csak később, a nyelvújítás korában jött el az ideje. Sorsüldözött hangzónk pēchjére a nyelvszabályozás és nyelvtanítás központja nem a Dunántúl lett, hanem Debrecēn és Zēmplēn, ahol ő nem volt otthonos még a népnelvben sēm, s így Kazinczy sēm tekintette szívügyének, hogy átemelje az irodalmi nyelvbe, hisz még az *ē*-zō Dunántúl poétája, Bērzsēnyi is az *e*-hangok megkülönböztetése nélkül írta neki leveleit. Sokakat terhel tehát mulasztás, régieket s nemcsak maiakat, a vidékēt is, nemcsak Pestēt. Még kiváló nyelvészeket is, akik nyilatkozataikban buzdítottak s ma is buzdítanak ugyan a zárt *ē* használatára az élōbeszédben, de nem szorgalmazták írásban való jelölését. Márpedig az íráskép támogatása nélkül hangzónk tavaszi jég gyanánt olvad el az *e*-hangok árjában. Nem tanítható, nem adható át jövő nemzedéknek, nem óvható még a kopástól, a nyíltabbá válástól.

Hogy nemcsak holmi nyelvjárási saajtság a zárt *ē*, hanem nyelvünk ősi öröksége, amire jobban kellēt volna vigyáznunk s kezdettől fogva, vagy legalább a nyelvújítás óta külön bētűvel jelölnünk, ahogy a finnēk tették, azt számos példán kimutatható jelēntēsmēgkülönböztetō funkciōja bizonyítja. A "mentek" bētűsor négyfēle ejtésēt szēmlēltesse ez a versike:

*Míg én itt egy hangzót menték,
ilyen gondoktól ti mentek
maradtok, ha arra mēntēk,
merre Kazinczyék mēntek.*

”Látott egy oroszánt mentében” – az anékdóta szerint ezt olvasván egy Afrika-utazó könyvében, Arisztid arra a következtetésre jutott, hogy az oroszlán magyar állat, minthogy mentét visel. Persze mēntében, azaz mēnet közben látta azt az oroszánt az utazó.

”Kifestettük a lakást” – kétértelmű mondat; nem derül ki, hogy a család maga végezte-é a munkát vagy festőre bízta. Egyértelművé válik a pontocskák kitételével: kifestettük (mi magunk) – kifestettük (festővel). Ez sēm világos közlés: ”Vetőmagot vetettem”. Ha így ejtēm ki: vetettem, azt jelenti, hogy a földbe ültetem vagy szórtam. Ám ha így: vĕtettem, akkor vásároltattam az értelme.

A magyar nyelvtanítás is mēgsinyli a zárt ě kitagadását, ha úgy tész, mintha a -nak/-nek ragpárban (várnak, kérnek) és a háromalakú -tok/-tĕk/-tők ragban (vártok, kérték, ültök) ugyanaz a nyílt e volna. Valójában csak az a-nak lehet nyílt e a párja, az o-hoz és ō-höz csak zárt ě társulhat. Téhát: házban, kertben, de: házhoz, kerthöz, tűzhöz.

Ēsztétikai érv is támogatja a zárt ě megőrzését. Petőfi két szép sora: ”Levetette szép ruháit / csendesen levetkezett” (*Itt van az ősz, itt van újra*) mekégessé válik, ha írás szerint ejtjük. Mennyivel szebb így: Lĕvetĕtte szép ruháit, / csĕndesen lĕvetkĕzĕtt! Még vagyok győződvē róla, hogy a költő is így szándékolta, vagyis hogy ismerte s használta a zárt ě-t. ”Hírös város az aafődön Kecskemét”-kezdetű verse bizonyítja, hogy hibátlanul ō-zött; véletlenül sēm írta volna ”Köcskömĕt”-nek a város nevét. Tudnivaló ugyanis, hogy csak a zárt ě-nek felelhet mĕg ō az ō-ző-nyelvjárásokban, például ”Szögedĕn”-- ezért lőttek bakot minduntalan a népieskĕdni akaró pesti riportĕrĕk: ”őmbör, györök” – ilyenĕket ĩrtak, holott a köznyelvi embĕr, gyĕrĕk csak embör, gyĕrök lĕsz ”Szögedĕben”. Szép, szép, vethetné ellen korunk magyarja, elismerve, hogy jót tĕnne nyelvünknek a zárt ě megmentĕse. ”Nyelvĕmĕlĕsünkre soha szebb fĕladat nĕm várt, sőt talán nĕm is várhat” – írta Bárczi Géza úgy fĕl ĕvszázaddal ezelőtt” – s törtĕnt-ĕ valami? Gyakorlatilag sĕmmi új. A buzdítás, hogy beszĕdĕben ě-zzĕn bátran, aki tud, nĕm sokat ĕr, ha a többsĕg már nĕm tud, s a tudók utóhada is fogatkozóban. Az ĕgyetlen út: kivívni az írásbeli közlés jogát ě-ző termĕkĕk számára újságokban, folyóiratokban. Mint az *Új Kĕvé*-ben ĩrtam, nĕm kĕll ettől fĕltĕni ”helyĕsírásunk prĕsztsizsĕt”: előreláthatólag nĕm sokan ĕlnek majd ezzel a joggal. Ha ĕgyáltalán mĕgadja nekik a vaskalaposságg...

A hazai malmok lassan őrölnek ugyan, de annyi törtĕnt már, hogy létrejött a BÁRCZI GÉZA ÉRTĕKŐRZŐ KIEJTĕSI ALAPÍTVÁNY, mĕlynek ĕppen a zárt ě megőrzĕse a főcĕlja. Van bankszámlájuk is, melyre befizethetnek azok a svĕdor-

szági magyarok is, akik egyetértenek e céllal s áldozni is hajlandók érte: Kereskedelmi és Hitelbank Rt., 31801041. A befolyó adományokból szépkiejtési versenyeket rendeznek a tanulóifjúság számára, jutalmazzák a nyerteseket, díjaz-
zák a pályázatokat, támogatják *ē-ző* termékek kinyomtatását.

Égyetérthet-*ē* céljaikkal az is, aki, más környezetben nevelkedvén, nem tudja megkülönböztetni az *e* – *ē* hangokat, s ha megpróbálná, alighaném úgy járna, mint az *ő*-zéssel a pestiek? Általánosan elterjedt vélemény szerint aki nem beleszületett, annak lehetetlen megtanulni, megtanítani. Nincs füle hozzá, nem igazodik rá a nyelve. Ezt cáfolja azonban a tapasztalat, hogy debrecéniek is megtanulják idővel a kifogástalan finn kiejtést. Persze ehhez segítséget kapnak az írásképtől, az *ä* - *e* megkülönböztetéstől. Amit magyar anyanyelvükben nem kap-
hatnak meg: íme, a ”megtanulhatatlanság” oka. Mihelyt bevezetnék a kétféle írást, úgy lehetne tanítani az iskolában, mint helyesírásunk egyéb buktatóit, s unokáink már játszva megtanulnák.

Égy ilyen helyesírási rēformot azonban nem lehet máról-holnapra bevezetni. Az *ē*-zés sohasēm volt egységēs; mint ēgyebekben, itt is voltak s vannak nyelvjárasi különbségēk, sőt, az immár ezer ēves jelöletlensēgből s keverēdēsből fakadó ēgyēni eltérēsēk is. Lőrincze Lajos lehetetlennek tartotta egységēs norma kialakítását s elfogadtatását. Érdēmēs-*ē* megpróbálni a lehetetlent is? Az első lépést biz-
vást megtēhetjük minden norma nélkül is: az *ē-zők* lépjenek a nyilvánosság elé, a nem *ē-zők* adjanak ehhez lehetősēgēt.

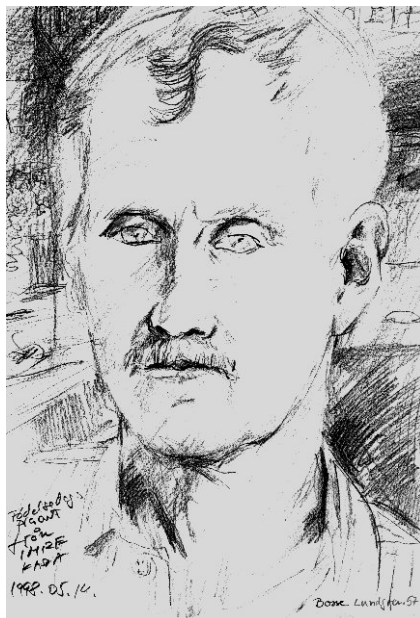
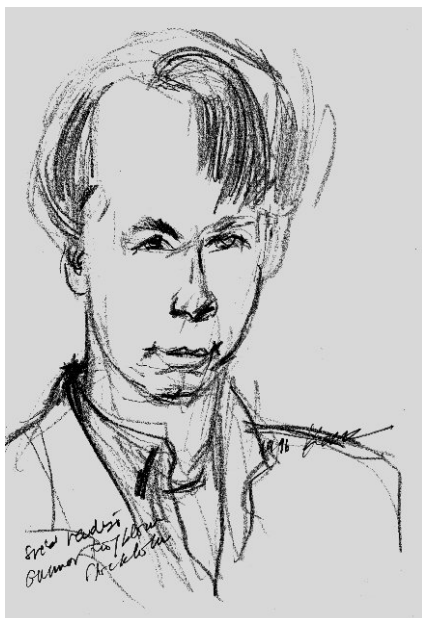
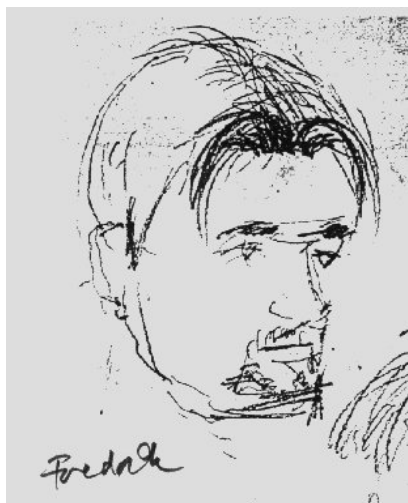
Befejezésül ēgy buzdító versike gyermekēinknek s unokáinknak címēzve:

*Ha mekēgsz, tēdd azt is szépēn:
mekēgjél kétfēlekēppen.
Mēkēt is mondj, nē csak mekēt!
Így szerēzhetsz érdēmēket:
beszédēd szēbbé tēhetēd.*

Szente Imre

Kasza Imre: Svéd-magyar arcok 2.

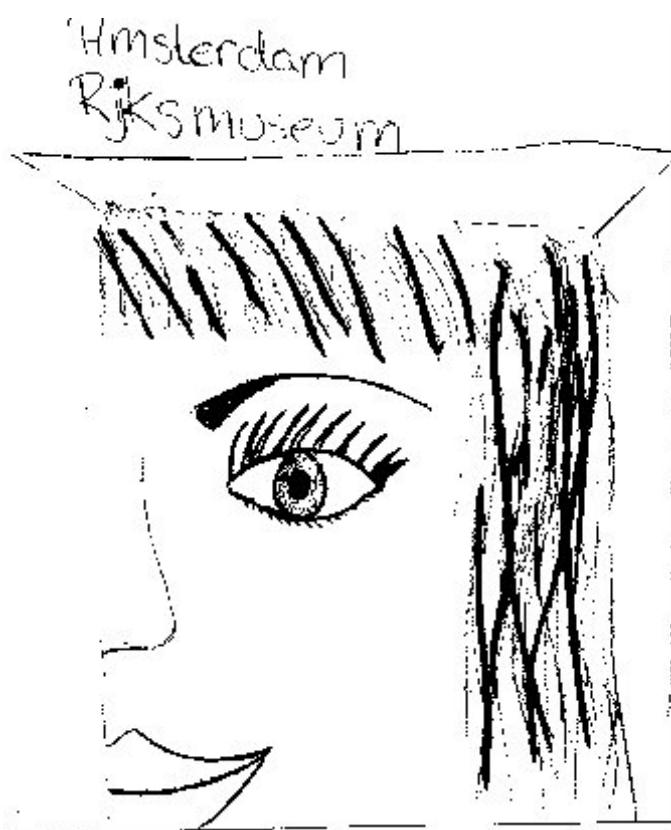
Kasza Imre : Svéd arcok 3-6

Ingrid Sjöstrand**A nénike a földszintről**

A nénike a földszintről
nehezen jut dűlőre.
Mindig megkérdi, ismétlik-e,
mielőtt leül megnézni
egy tévéfilmet.
A nénike a földszintről
háromszor megy minden üzletbe,
egyszer kinézni,
egyszer megvenni,
egyszer visszacserélni.
Akkor megkapja, amit akart?
Nem kérhette volna már legelőször?
A nénike a földszintről
nehezen jut dűlőre.

Mamának este nincs ideje

Mamának este nincs ideje a gyerekekre,
és papa, ő is rosszul áll idővel,
és a nővérem,
neki aztán semmi ideje taknyos kölykökre.
A könyvtáros néninek
nincs ideje beszélgetni velem,
mert annyian jönnek könyvért.
csak a részeg, öreg bácsinak
a könyvtár előtt,
annak van ideje beszélgetni a gyerekekkel.
Még jó, hogy a részeg, öreg bácsira
nincs ideje senkinek se.

Gyermekrajz a göteborgi gyűjtésből

Nálunk nagyon jó

Nálunk nagyon jó
fogalmazást írni.
A tanító néninek piros tolla van,
azzal ráírja „Jó!” meg „Nagyon jó!” meg „Kitűnő!”
a végire. Másat sose ír.
Így aztán a „Jó!” nem is olyan jó,
azt mindenki megkapja,
kivéve aki „Nagyon jó”-t kap
vagy „Kitűnő”-t, mert az a legjobb.
És aki „Nagyon jó”-t kap,
az se boldog igazán,
mert mindig van, aki „Kitűnő”-t kap.

Maria, aki mindig a legjobb akar lenni,
megkérdezte, hogy írjon, ha „Kitűnő”-t akar.
Elevenen fogalmazzá! - mondta a tanító néni.
Legközelebb ez volt a feladat:
„A nagymamáéknál”
Nem írtam egy szót se arról,
hogy a Nagypapa kiment az erkélyre,
és olyan hangosan énekelt,
hogy feljött a házmester,
és veszekedett vele.
És pont erre
kaptam „Kitűnő”-t!

Gyermekrajzok a göteborgi gyűjtésből

Siv Widerberg**Beteg a tenger**

Nem szabad fürödnünk a tengerben.
„Megbetegszik, aki fürdik benne - mondja anya.
Megbetegszik,
mert beteg a tenger,
beteg és piszkos a gyárak miatt.”
Ezért tegnap Kajsa és én nyelvet nyújtottunk
Eriksson bácsira az utcán
(Eriksson bácsinak gyára van)
és azt kiabáltuk: „Hülye!”
De mama azt mondta,
hogy nem szabad nyelvet nyújtani
Eriksson bácsira,
és egyáltalán nem szabad hülyét kiabálni...
Így hát Kajsa és én
levelet írtunk Eriksson bácsinak.
„Ne piszkicsd be a vizet, fürödni akarunk!”

Ezt írtuk.
Alatta ez van:
„Kiválló tiszteletel
Lena Persson és Kajsa Lindkvist”
Jó, mi?

De mamának nem mutattuk meg a levelet.

A tanító néni azt mondja

A tanító néni azt mondja,
hogy káromkodni csúnya dolog.
De a papám gyakran mondja
hogy Frászt meg A Keserves Szentségít,
és mama mondja, hogy Egy Nyavalyát,
és a nagypapa, hogy A Rosseb Belé
százszor is egy nap.
Egyébként láttam,
hogy a tanító néni karamellát eszik,
pedig mindig arról beszél,
hogy az édesség tönkreteszi a fogat,
és hogy a gyümölcs sokkal egészségesebb.

Külföldiek

Apa külföldi,
anya is külföldi,
én is külföldi vagyok
most,
pedig svédek vagyunk.

Mert most Dániában járunk!
Hahaha!

Erre nem gondoltál, ugye?
Hogy a svédek is külföldiek lesznek,
amint külföldre mennek!

MIN DRÖM

003

Leah Huello
Belené

Sag drömde att jag hade
massor av småkryp i ansiktet

Gyermekrajz a göteborgi gyűjtésből

Britt G. Hallqvist**Nagymama és Fábián**

Nagymama csak ül, szót se szól.
Elgondolkodott...
Nem hallja, hogy kiabálunk,
nem látja, hogy Tamás három sütit töm a szájába.
Nagymama Fábiánra gondol.

Fábián baba volt.
Kopott és csúnya,
majdnem kopasz.
Nagymama négyéves volt.
Szégyellte Fábiánt,
és egy nap a szemétdöörbe dobta,
de mikor a szemetes elment,
elsírta magát.

Nagymamának sok babája volt annak idején,
de mindet elfelejtette,
csak Fábiánt nem.
Most csak ül, szót se szól.
Elgondolkodott...

A muzsikás néni

Hegedül,
olyan fülbántóan, mondják.
Öreg,
de nem úgy, mint a nagymama,
nem olyan kedvesen ráncos.
A ráncai sötétek a pizsoktól.
A cipője papucs,
spárgával kötötte a lábára.
Beoson az étterembe, és hegedül,
de sose játszhatja végig,
a pincérek mindig kizavarják.
Terhére van, mondják, a vendégeknek.

Jó volna utána szaladni,
de nem szabad.
Jó volna megnézni, hol lakik -
vagy talán nem is lakik?
Ha nagy leszek,
és gazdag,
és azt tehetem, amit akarok...
Addigra a muzsikás néni nem él már.

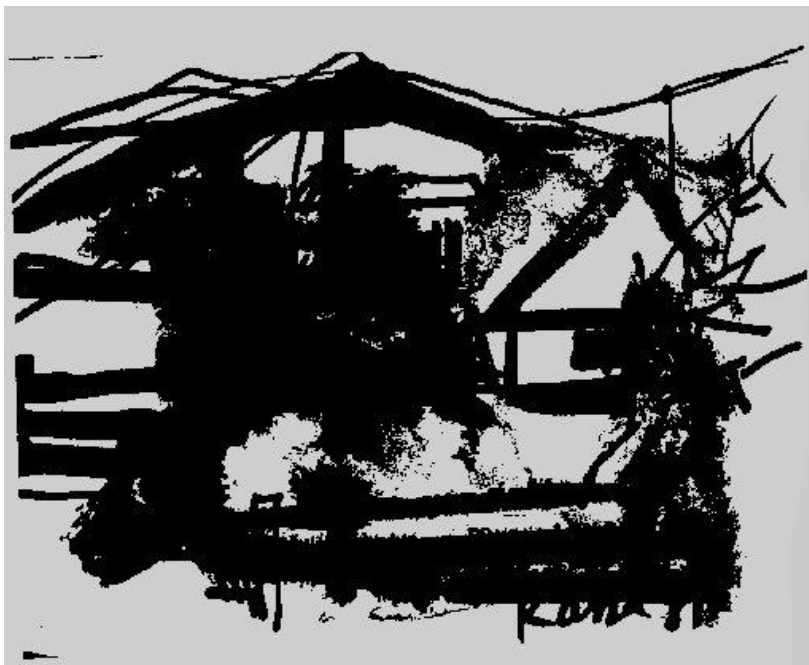
Baleset

Egy fasorban volt.
Három-négy kocsi állt az úton.
Megállítottak minket.
Egy férfi feküdt a fűben,
nyöszörgött, és véres volt az arca.
Robogóval rohant egy fának.
A rendőr és a mentők
még nem értek oda.

Valamit kérdeztek tőlünk
magyarul,
mert ez Magyarországon volt.
Azt hiszem, doktort mondtak,
de se papa, se mama nem doktor.

Mikor továbbmentünk, azt mondta papa:
„Biztosan élt még.
Nyöszörgött.”
És mama: „Semmit sem tehattünk.”
Aztán csend lett a kocsiban.

Fordította: **Tótfalusi István**

Kasza Imre grafikája

Bernhard Nordh

A hódtavi újtelepesek

(Nybyggarna vid Bäversjön)

Első fejezet

Tombolt a vihar, s vad haragjában tépte, szaggatta a björkneszi gazdaság üres szénacsűrét. Recsegték az eresztékek, s a szél süvítve, üvöltve járta át a tető zsindeleseit. Hatalmas hófergeteg tódult a magasba a házfedél egyik oldalán, s tajtékozva, porozva ömlött át a tetőgerincen, ahol átláthatatlan szürkésfehér falat emelt, majd hirtelen eltűnt. A hófergetegben néhány akasztófa módjára felállított oszlop látszott csupaszon, szürkén, elhagyottan, mintha soha nem feszítettek volna ki közöttük halászhálót. Közvetlen előttük, jeges kikötőpadnak zúdult a fekete víz. A tó felől az összetorlódoó jégtáblák tompa morajlása hallatszott.

Éjfél tájban megszűnt a havazás, a szél azonban változatlan erővel fújt tovább és sodorta a jeget délkeletre, a folyó torkolata felé. A félhomályban különösképpen összelapultnak látszott Björknesz három házacska, - mintha menedéket kerestek volna a természet pusztító erői elől. Ahol a vihar nekifeszült a háznak, éles hófésűk nőtték az ereszre, a tető szélvédett oldalán pedig foltokban bukkant elő a hótól megtisztított szemcsés jég.

Reggel három óra tájban gyengén füstölögni kezdett az egyik ház kéménye és röviddel utána tagbaszakadt férfi lépett ki az ajtón. Saját készítésű siléctet kötött lábára és lesiklott az egyik istállóhoz. Félretolta a havat az ajtóból és belépett. Néhány perc múlva hűmmögve jött ki onnan, tekintetében különös fény villant.

Az égbolt majdnem felhőtlen volt. A keletre elterülő erdőséget beragyogta a napfény, a férfi azonban ügyet sem vetett a kora reggeli ragyogásra. Lehajtott fejjel siklott a björkneszi másik két istállóhoz. Benézett mindkettőbe. Lélegzete néhez hörgéshez hasonlított, s amikor mély gondolatokba merülve megsimogatta szakállát, remegett a keze.

Ula visszatért a házba. Több mint negyven esztendeje építette Björkneszt, miután, mint új telepet elfoglalta. A kemence falait feketére festette a sok ezerszer meggyújtott tűz heve, s a gömbölyű hasított tetőgerendák kiálló forgácsai barnára füstölődtek.

Az ablaknál fából durván összebárdolt asztalon bőrkötésű biblia feküdt. Ula Persson kinyitotta. Tekintete fáradt és komoly volt, ajkai úgy mozogtak, mintha imádságot mormolt volna. Élete történetének nagy része durva betűkkel bevésve állt a legelső oldalon. A sorokban, amelyek gyermekei nevét, születési- és elhalálozási napjait mutatták, küzdelmüket az éhínség és nincstelenség ellen – a kérlelhetetlen rengetegben vívott kemény harc története volt.

HANS OLOF, született 1826 május 17, meghalt 1829 február 12.

EMMA ERIKA, született 1828 április 3, meghalt 1829 január 2.

JOHANN AUGUST, született 1830 május 6.

STINA MARTA, született 1831 július 21, meghalt 1831 december 11

NILS KARL, született 1833 június 2.

HANNA SOFIA, született 1834 augusztus 7.

SARA, született és meghalt 1837 március 4, amikor Anna - Greta, életének harmincketedik évében visszaadta lelkét teremőjének.

Az öreg újtelepes fordított egyet a lapon, kezébe vette az írószert, s nagy, szögletes betűkkel írni kezdett:

Ha megtűritek magatok között a gonosztevőt, úgy ti magatok is gonosztevőkké váltok. A gonosztevőknek pedig halálnak halálával kell halniuk, mondja az Úr. Az Úr büntetése 1867-ben következett be, amikor a fű nem sarjadt ki és június 19. -re virradó éjjel másfél arasznyi hó hullott. Takarmány nem volt, az állatok táplálékért üvöltöttek.

Elofvasta, amit írt, s rábólintott, mintha külön meg akarta volna erősíteni azt, hogy minden egyes szó méltón és jogosan kapott helyet ott, a biblia első lapján. Amit írt, az mind igazság, szintiszta igazság volt. Bűnhődniük kell mindazoknak, akik hazugságaikkal megszenteltségtenítik a bibliát.

Az öreg Ula, Jób könyvéből kezdett olvasni, - eleinte csak mormolva, majd később egyre hangosabban, mintha a ház falain kívül is hallhatóvá akarta volna tenni a hangját. Egy mondat közepénél abbahagyta az olvasást, s csontos kezeit összekulcsolva feltekintett a mennyezetre.

– Miért nem hagyod a napot reánk sütni? – suttogta halkan. – Mi rosszat cselekedtünk, hogy állatainknak éhen kell elpusztulniuk? Avagy nem büntetheted-e meg a gonosztevőt anélkül, hogy az egész népet megsemmisítenéd?

Az ajtó és az asztal közötti kereveten fiatal lányka ébredt, s az öreg a lány megszeppent szemébe nézve, szelíd hangon szólalt meg:

– Te csak aludj, Anna. Ne kelj még fel.

Anna ismét visszabújt a takaró alá, s az öreg csendesén, egyhangúan tovább olvasta Jób megpróbáltatásait.

*

Délután Ula legkisebb fia jött sítalpakon, egy zsák mohával a hátán. Míg ki nem sarjad a fű, valamit csak adni kell az állatoknak, hogy ki ne vesszen belőlük az élet. Enyhe olvadásos idő volt. A szél nyugati irányba fordult, s a nap melegen sütött. A fákról meg a bokrokról csepegett a hólé. Időnként nagy hócsomók zu-

hantak le az ágakról. Ahova a nap melege elért, ott megtisztultak a fák.

Johann magas, szikár termetű, szögletes napbarnított arcú volt. Alig múlt negyven éves, de már a halántéka táján deres volt a haja. Orrlikái nagyok voltak és idegesen mozogtak, mintha mindig szaglászott volna valamit; vékony ajkai között bagómarta felső fogai látszottak.

Az újtelepes megállt egy pillanatra, s lekaparta a lécekre tapadt havat. Innen már csak egy futamodás volt Björkneszig, a tiszta lécekkel néhány perc alatt otthon lehet. Mielőtt elindult volna, beleharapott a bagólepénybe, közben tekintetét északra irányította, ahol néhány kilométernyire hegy emelkedett a magasba. Csúcsa kopáran állt ki a erdőrengetegből, a kopár terület alatt pedig viharvert és hóval befűjt nyírfaerdőske világított fehéren, körülötte sötét fenyőerdő. A folyó völgye mentén kilátás nyílt a távoli magas hegyvidék csúcsaira, amelyek ebben a kékes, napfénytől átszőtt ködben egybeolvadtak a látóhatárral.

Amikor Johann hazaért, a felesége éppen tűz fölé akasztotta a nagyüstöt, hogy hallében megfőzze a fagyos mohát a szerencsétlen kiéhezett állatoknak. A z asszony néhány évvel fiatalabb volt férjénél. Sovány, beesett arcát csak két nagy barna szeme ékesítette.

– Csendes nem tudott felállni. – mondta férjének. – Megpróbáltam talpra állítani, de nem sikerült.

A férfi az asztalnál ült, fatáblából sós hallevest kanalazott, közben fukaron csipegetett a sötét, kéreglisztből sütött kenyérből. Burgonyát már május eleje óta nem ettek. Ami kevés még volt a ház alatti veremben, annak a földbe kell kerülnie.

– Pedig Csendes még legalább egy hétig ki kell, hogy bírja, - jegyezte meg a férfi. – Nils itthon van már? Ki kéne vetnünk a hálót.

– Igen, nemrég jött haza. Apád Ingánál van az istállóban. Szegényeknek egyik tehene már a végét járja. Hej, ha egy kis lisztet keverhetnék a moslékba... de hisz nem adhatom a lisztet az állatoknak, hogy aztán a gyermekek csak azt a nyomorult sós halat egyék.

– Ki kell vetnünk a hálót, – ismételte meg Johann, – s aztán holnap főzhetsz halat a teheneknek. Ne búsulj asszony! A tehen sokáig élél, még akkor is, ha már nem tud lábra állni.

A férfi sokkal jobban aggódott, semmint azt az asszonynak sejtetnie engedte. – Ha éhen vész a tehenünk, akkor reménytelen továbbra is Björkneszben maradniuk, még akkor is, ha bő termésű nyár lesz. – Még teletömött csúrral sem boldogul sokáig az az újtelepes, akinek udvaráról nem hallatszik tehénbögés. Ha pedig sikerül is nagy nehezen egy tinócskát akasztania, legalább két évbe telik, míg tej lesz a háznál. Arra pedig még csak gondolnia sem lehet, hogy fejőstehenet vegyenek.

A férfi néhány másodpercig gondolataiba merülve állt az asztal mellett.

– Hallod-e asszony, tegyél már egy kis lisztet abba a moslékba, – mondta kifelé menet. – Majd csak lesz valahogy a gyermekkel is.

Nils épp az istállóból jött, s a két testvér nemsokára együtt tartott a tó felé, hogy kivessék a hálót. A tónak több mint fele jégmentes volt, s a csónakkikötő helytől balra húzódó földnyelv mögötti védett szakaszon nem kellett jégzajlástól tartaniuk. A háló még egészen új volt. A kikötő padkánál néhány ócska háló lógott, a téli halászás óta még szárazon. Háládatlan munka a téli halászat. Tulajdonképpen jég alatti halászás, amely igen ritkán nyújt eredményes fogást. Két lyukat kell vágni a jégbe, az egyiket leereszteni a hálót, majd egy zsinór segítségével áthúzni a másikon. Hetek múltak el anélkül, hogy több halat sikerült volna fogniuk, mint amennyit a két család egyszeri étkezésre elfogyasztott.

A földnyelv fölött, vastag hótakaró alatt pihent a tenyérnyi szántóföld. A legutóbbi birtoklevélben Björknesz kincstári vagyonként szerepelt. A valóságban azonban kicsiny, szegény újtelep volt. A kincstári név mögött pedig semmi támasz sem állott, csupán annyit jelentett, hogy az újtelep a kincstárral szemben adókötelezetté vált. A meglevő föld alig volt több egy tunnlandnál*.

Amikor hét évvel ezelőtt Nils megházasodott, az öreg Ula Persson átadta Björkneszt két fiának. A két fiú közösen gazdálkodott, de mindegyiküknek saját istállója volt.

Miután a fivérek kivetették a hálót, partra húzták a csónakot. Régi ormótlan bárka volt, szivárgott bele a víz, úgy, hogy merítőlápát nélkül életveszélyes lett volna elhagyni vele a partot. Johann házának padlásán ott hevert ugyan már a deszka az új csónakhoz, de a sok munkától soha nem jutottak az építéséhez.

– Az ember majdnem azt hitelné, hogy az öregnek igaza van - mondta keserűen Johann, és megtapogatta a téli halászatnál használt, szegre akasztott hálókat.

– Mire gondolsz?

– Hát a gonosztevőkre, meg a büntetésre. Amiért egy héttel Szent Iván-napja előtt ilyen hideg a tavasz, s ily kemény a hóvihar. Bizony eltart még egy darabig, amíg a mag a földbe kerül. Az öreg azt mondja, hogy a gonosztevők büntetést hoznak ránk; keményebb lesz az élet, ha a burgonya meg a gabona nem tud időben beérni.

Nils összehúzta a szemöldökét, majd vállat rántott.

– Ostobaság! - mormolta. – Attól, hogy a vidéken valami gonosztevő tanyázik, még nem lesz inségév. Talán Mordra gondolsz?

– Persze, de bizonyára nem ő az egyetlen, aki a törvény elől a vadonban bujkál. Süket a törvény füle és kurta a keze, ha messzire van a pandúr. Az pedig nagy szégyen reánk nézve, hogy Mord még mindig a Simon tanyáján van.

– Hát mi a szöszt tehetnénk? Semmi bizonyítékunk nincs, hogy Mord fojtotta Simont a folyóba. Ha feljelentjük a pandúrnál, akkor az lesz a köszönet érte, hogy egy éjszaka földig ég a házunk. De különben is rég történt.

– Egy gonosz cselekedet sohasem hal meg. – jegyezte meg Johann. – Olyan, mint a rossz szellem, amely megfertőzi maga körül a levegőt.

* 0,857 katasztrális hold. kb. fél hektár = 4936 négyzetméter.

Nils nem válaszolt. A túlsó part jeges háttéréből sötét pont vált ki.

– Vajon csónak lenne az?

Johann néhány pillanatig figyelte a pontot, s komolyan bólintott.

– Igen, egy csónak.

– Vajon ki lehet?

– Én ugyan meg nem mondhatom. Tán valaki, aki telepet keres.

A távolság azonban olyan nagy volt, hogy úgy tűnt, a csónak helyben áll. Fél-órába is beletelhet, amíg Björkneszt eléri... Nilsnek nem volt ideje várni.

– Nekem mennem kell, hogy Ingének segítsék tüzelőt meg vizet behordani. Nem akarom, hogy emeljen. Már csak napjai vannak, de az is lehet, hogy az éjjel meglesz...

Meghagyta testvérének, hogy maradjon ott, s küldje el a jövevényt, ha netalán partra akar szállni. – Itt nincsen hely újabb telepes számára!

Johann hümmögött. – Jó, majd résen leszek, hogy az idegen tovább evezzen.

Nils felfelé sietett a hegyoldalon, Johann pedig a csónakban pizmogott. Kihúzta kését, hegyével sorra próbálgatta a csónakdeszkákat. Szuvas és korhadt volt valamennyi, s a kés nyomán jókora darab szakadt ki a deszkából. Johann a fejét csóválta és visszadugta a kését. A csónak annyira rossz volt, hogy nem érte meg a javítást. Az erdő felől fejszecsapások hallatszottak. Johann arcán hirtelen árnyék húzódott végig:

– Ingának biztos kezdődik már...! – gondolta magában. Persze, hiszen várható volt! Elő kell készítenie Marit, Nils talán már az éjszaka bekopogtat az ablakon.

A csónak közeledett a parthoz. Johann úgy vélte, hogy szokatlanul könnyen sikerül erős terheléséhez képest. Az evezős arcát még mindig nem sikerült látnia, csupán a hátát, amely ütemesen mozgott az evezőhúzások miatt. Partközelbe jutva a csónak megfordult, az evezős gyorsan felállt, partra ugrott és a szárazra húzta a csónak orrát még mielőtt Johann közbeléphetett volna.

– Adj Isten! – köszönt az idegen, – ha jól sejtem, ez itt Björknesz...

– Úgy van, ez Björknesz! – felelte Johann, s mogorván nézett az idegenre.

A jövevény széles vállú, nagy kezű, erőteljes fiatal férfi volt, az átlagnál valamivel magasabb.

– Junselében hallottam, hogy két testvér meg egy öreg lakik itt. Te melyik vagy: Johann, vagy Nils?

– Johann volnék!

– Az idegen kezét nyújtott.

– Helge vagyok. – mondta nyugodtan. – Amint láthatod, úton vagyok, hogy telepet keressek magamnak. – mondta a csónak felé mutatva.

– Itt ugyan rossz helyen jársz! – világosította fel Johann nyersen. – Ha telepet akarsz, akkor tovább kell evezned felfelé a folyón.

– Milyen messzire?

– Kövesd csak a folyót, egészen Beversjöig, s ott beszélj Isakssonnal. Az ő telepe az utolsó ott fent. Honnan jössz?

– Ongermanlandból, - hangzott a válasz.

– Érdekes, pedig nem is úgy beszélsz...

– Mi ...?

– Azt mondtam, hogy te nem úgy beszélsz, mint az odavalók, ismételte meg Johann gyanakvoán. Úgy beszélsz, mint a bőrkereskedők, akik messze délvidékről szoktak feljönni ide a vásárookra.

Az idegen mosolygott, két erős fogsora megvillant.

– Vagy úgy? Hát igen, nem voltam túl hosszú ideig Ongermanlandban.

Közelebbi felvilágosítást nem adott, az előző napi viharról meg a beversjöi helyetről kérdezte Johannt.

– Van-e ott még jég?

– Minden bizonnyal áll még a jég, de már csak néhány napig tarthat.

Mialatt Johann fukar felvilágosításokat adott, merőn nézte az idegen csónakot, mintha emlékezetébe akarná vésni a formáját. Ha neki ilyen csónakja volna, elvonszolná a zuhatag mellett, s járható vizekre jutna...

Az idegen megzavarta gondolataiban.

- Tudnál-e éjszakára szállást adni ? – érdeklődött Helge szerényen. – Van lisztem, a feleséged talán sütné egy kis kenyeret.

Johann lassan elfordult a csónaktól, s barátságtalanul bólintott.

– Igen, hát kaphat szállást egy éjszakára.

A két fiatal férfi felfelé igyekezett a házakhoz. Johann kellemtlenül érezte magát, amiért szállást ígért az idegennek. Nils biztos haragudni fog emiatt. Ej, de mit ... ! Majd megbékél, ha megtudja, hogy az idegen nem akar letelepedni a szomszédságukban. No meg a csónak! Este majd közelebbről megvizsgálhatják, s méretet vegyenek róla. Meg aztán ételről sem kell Marinek gondoskodnia, hiszen az idegennek még lisztje is van.

Ula Persson kijött a házból és a férfiak elé ment. Merőn nézte a jövevényt, s az arca megrándult.

– Mond, nem vagy te gonosztevő? – szegezte neki a kérdést gyanakodva.

Amaz keményen állta a tekintetét, csupán arcbőre lett sötétebb egy árnyalattal.

– Ugyan bizony miből gondolsz? – kérdezte élesen.

Az öreg telepes érthetetlenül morgott valamit, Johann pedig arról beszélt, hogy a jövevénynek éjszakai szállás kellene. Az öreg mogorván állt egy darabig, majd váratlanul saját házába hívta.

– Nálam több hely van, mint nálad, Johann, s Anna is süthet kenyeret. Marinek más dolga lesz majd.

Helge követte az öregot. Érezte, hogy nem szívesen látott vendég Björkneszben, s szemöldökét néhány kemény ránc árnyékolta ettől a gondolattól. Úgy tűnt, mint-

ha idefenn elég szorosan lennének a telepesek, jöllehet a lakótelkek több mérföldnyire feküdtek egymástól. De elhatározta, bármint is van, utánané, hogy egy talpalatnyi földet szerezzen magának, ahol végre gyökeret ereszthet.

Nils nem tudta, hogy az idegen partra szállt. Verejtékező homlokkal állt az istállóban. Felesége lihegve a falnak támaszkodott.

– Vége van? – kérdezte izgatottan az asszony.

– Úgy látom, igen.

A fiatalasszony arca lángba borult.

– Nem! Nem lehet igaz! Nem hagyhatjuk, hogy vége legyen! Megfogjuk... És felemeljük! Az asszony görcsösen kapaszkodott a csontvázra aszott tehén egyik lábába, s oly erővel kezdte emelni, hogy arcába szökött a vér.

– Inga, az Isten szerelmére... Ne emelj!

A figyelmeztetés már későn jött. Az asszony ernyedten engedte el az állat lábát, s mélyet sóhajtva földre zuhant. Szeme kifordult, ajka remegett. Ujjai a döglött állat szőrét markolták. Aztán egész testében remegett, mintha hideg rázta volna.

A férfi lihegve emelte fel.

– Be tudsz vánszorogni a házba?

Inga néhány izzadáscseppet törölt le a homlokáról, és megpróbált férjére támaszkodni.

– Próbáljuk meg – suttopta.

Nils a házhoz vezető hóba taposott ösvényen feleségét támogatva testvére után kiáltott. Hangja hosszan visszhangzott a tó felett. Johann futva érkezett hozzájuk. Nem kellett semmit kérdeznie. Belekarolt az asszonyba és rövidesen már a házban voltak vele. Inge görcsösen kapaszkodott a férjébe.

– A zsákot! – nyögte. – Hol van a zsák?

A zsák a helyén volt. Az asszony elengedte férjét, s botladozva a szoba legsötétebb sarkába ment. Ott térdre ereszkedett és úgy megmarkolta az ágylábat, hogy csuklói kifehéredtek.

Második fejezet

Helge hamarosan otthon érezte magát Ula Perssonnál. Lisztet hozott a csónakból, gallyat aprított a tűzre, s a hókupacok közötti mélyedésben levő forrásból vizet hozott. Könnyedén mozgott, nem érezte, hogy gyanakvó tekintetek fűródnek a hátába. Az öregember alighogy bevezette Helgét, máris Nils istállójába sietett, ahol fiai éppen a döglött tehenet nyúzták.

Johann legidősebb lánya, Anna, mindent előkészített a sütéshez. Tizenöt éves volt, arcát – amelyet bátor szempár ékesített – apró gyulladákos kiütések borították. Jól fejlett volt és hamarosan érett arra, hogy mint szolgáló kelet felé utazzon, vagy valamely férfit kövessen egy új telepre. Három éven keresztül aludt a nagy-

apja házában, vigyázott a tűzre, főzött, halat tisztított, mókusokat nyúzott, bőrt mosott a hóban. Ujjait véresre szurkálta a tű, a durva bőr és a vastag daróc varrásakor. Tudta már, hogyan kell előkészíteni a fakérget, mielőtt a malomban megőrölnék, hogyan kell a sózott füvet télire eltenni és azt is, hogyan kell a fanyar rókahúst ízletesebbé tenni. Anna előtt az sem volt titok, hogyan születik a gyerek: csupán térdre kell ereszkedni a durva zsákon és érezni, amint az új élet kiszakad a testéből. Ha senki sincs kéznél ollóval vagy késsel, akkor a köldökzsinórt el kell harapnia, aztán mellett adni az újszülöttnak és pihenni egy darabig. Ha pedig meghal a csecsemő, akkor a legközelebbi egyházi ünnepkor el kell temetni.

A liszt tiszta és fehér volt, a lány elgondolkozva nézte. Vajon lehet-e ilyen finom selymes fogású lisztből kenyeret sütni?

– Finom liszted van, hallod-e – szólt oda Helgének.

A férfi a tűznél ült s vizes nadrágját szárítgatta. A lányra nézett és arcának komor vonásai kisimultak. Hetek óta ez a lány volt az első ember, aki barátságosan tekintett rá.

– Miért, hát nem ilyen szokott lenni a liszt? – csodálkozott.

– Dehogynem, amelyiket a boltban árulják, de vétek ilyen finomból sütni, amikor kéregliszt is van a háznál.

Felajánlotta, hogy a sajátjukból belekever egy keveset és biztosította Helgét, hogy alig fogja észrevenni a különbséget, ráadásul így még több kenyeke is lesz.

Helge beleegyezett. Anna finomra örült kéregliszttel telt ládát húzott elő és néhány maréknyit belekevert a Helge lisztjébe. A férfi közelebb lépett Annához s figyelte, mily ügyesen dolgoznak a szorgalmas leánykezek. A kéregliszt-láda mellett egy kisebb ládikó állt.

– Abban mi van? – kérdezte Helge.

– Kevert liszt – hangzott a válasz.

– Hadd, lám!

Anna kinyitotta a ládikót, amelynek alján néhány maroknyi sötét szürke por volt, ami inkább örölt kéreghez, mint liszthez hasonlított. A férfi különös pillantást vetett a ládikó tartalmára, majd egy hirtelen mozdulattal előrenyújtotta kezét és az összes fehér lisztjét, ami még megmaradt, beleöntötte. Anna döbbenetén nézte.

– Mit csinálsz?!

– Cserélünk! – mondta röviden, aztán visszament a kemencéhez, vizet öntött a babhoz, amelynek elkészítését Anna egyébként teljesen rábízta.

Estefelé ismét hidegebbre fordult az idő és éjszakai fagytól lehetett tartani. A nap a távoli hegyek mögül megvilágította a björkneszi csúcsot, amelynek óriásira nőtt árnyéka a tópartig nyúlt.

Anna nyírfakéreggel befedett tállal lépett be Ingához. Kipirult és izgatott volt, szemei ragyogtak.

– Helge küldi neked a babot. Most egyél, amíg meleg, disznóhús is van benne.

– Helge... ki az?

– Aki ma jött. Telepet keres magának. Nagy készletei vannak, még kenyeret is sütöttem neki. Neked is jutott egy cipő, – mondta és előrenyújtotta a kenyeret. Inge szeme megakadt rajta.

– Milyen fehér - mondta halkan.

– Igen, alig engedte, hogy kéreglisztet keverjek bele. – De most egyél!

Inge kissé felült az ágyban, térdére vette a melegen gőzölgő tálat. A babszemek zsírtól fénylettek. Lassan kevergetni kezdte.

– Hogy is ajándékozhat oda ilyen finom ételt...

A lány nevetve félbeszakította.

– Megteheti! Nagyapa is evett, én is ettem, s Helge azt mondta, hogy ami megmarad, azt mind neked kell megenni, mert Nagyapa elmondta neki, hogy szültél.

Inge enni kezdett. A tizenöt éves leányka kíváncsian nézte a mellette fekvő kis meleg csomót. Megállapította, hogy a fiúcska aranyos s óvatosan megsimította kicsiny hamvas arcocskáját.

– Fájt?

– Mi fájt volna?

– Hát a szülés.

Mosoly játszadozott Inga ajkai körül.

– Hát igen, fájt.

– Úgy, mint a fogfájás?

Inge kezében megállt a kanál, tekintetét a lányon pihentette, majd hirtelen remegve megszólalt.

– Egy férfinak se add oda magad Anna! - mondta zihálva. – Soha!

Anna mélyet lélegzett. Arcán vörös folt égett.

– Olyan... Olyan nehéz? – kérdezte suttogva.

– Nem! Nem annyira nehéz, hamar elmúlik. De aztán... amikor nincs mit adni a gyerekeknek, amikor a szemed láttára hal éhen és nem tudsz segíteni rajta...

Inge visszafojtotta zokogását. Aztán arra kérte Annát, vegye el a tálat. Nem tudott többet enni. Nem tudta megtömni a gyomrát. – Arne ... Arnénak kell adnia az ételt. Szegény gyerekeknek valami kiadós ételre volna szüksége.

Anna nem vette el a tálat.

– Arne alszik! – mondta, gyors pillantást vetve a rozoga kanapéra, amelyen báránybőr alatt összekuporodva a hároméves gyerek aludt. – Ő már kapott, Lina pedig a mamánál van, ő is evett, meg Nils is evett. Most pedig neked kell enned, hogy legyen tejed a kicsid számára.

Inga vonakodva újra kézbe vette a kanalat, s miközben evett, Anna vigasztalni próbálta. – Az igaz, hogy nagy csapás a tehén elvesztése, de bár lassan olvad, még jöhet a szép nyár, és sok-sok bogyót szedhetünk - mondta lelkesen. – És annyi

takarmányt gyűjthetünk, hogy akkor is elég lesz, ha a tél egész éven át tart! Van még egy tehenünk, néhány juhunk s a kecskék. Bimbó borja is egész biztos, hogy kibírja, amíg kisarjad a fű.

Inga befejezte az evést, figyelmesen hallgatta a lányt. Nyugodtabb lett. Nils után érdeklődött.

– Nils, apámmal együtt, Helge csónakját nézik. Mértéket vesznek, ők is ilyen akarnak készíteni.

– Szóljak neki, hogy jöjjön be hozzád?

Inge azt felelte, hogy ez még ráér, Nils különben is bizonyára bejön, ha már végzett. A lány rendbe tette a szobát. Inge tekintetével kísérté minden mozdulatát.

– De megnőttél, Anna! – mondta hirtelen.

– Igen?

– Igen, hiszen már melled is van.

A lányka a kemence felé fordult, s így Inge nem láthatta, hogy elpirult. Az aszszony csendesesen feküdt egy darabig, aztán eszébe jutott valami, amitől hevesen kezdett verni a szíve.

– Gyere ide Anna!

A lányka Inga ágyhoz ment s az megragadta a kezét.

– Ne hagyd, hogy melléd feküdjék! – kérlelte aggódva.

Anna szeme tágra nyílt.

– Mellém feküdjék?!

– Igen, az, aki az ételt küldte... Ne engedd, hogy melléd feküdjön!

A fiatal leány arca vérvörös lett. Tekintetét a padlóra szegezte, szíve hevesen vert. Hirtelen hátravetette a fejét.

– Nem! – mondta indulatosan. – Padlón fog hálni!

Anna hirtelen elfordult Inge mellől, s a mosatlan edény között kezdett el matatni, az ajtó melletti padon. Vére pezsgett és úgy égette egész testében, mintha tűz száguldott volna ereiben.

Mialatt Anna Ingánál volt, Helge meg az öreg újtelepes a lappokról beszélgettek. Helge szerint a lappoknak igazán nincs miért panaszkodniuk. Azok a földek, amelyeket az újtelepesek birtokba vettek, értéktelen legelők voltak. De ha a lappok mégis sérelmesnek vélik, bőven kárpótolja őket az újtelepes azzal, hogy pusztítja a ragadozó állatokat és így védi a rénszarvasokat. Ha a lapp mégis ellenségesen viselkedik az újtelepessel szemben, ez csakis rosszindulatából fakad.

Ula Persson kezeit az asztalon pihentette, s közben merően vizsgálta a fiatalembert.

– Így beszélsz te, meg az új telepesek. A lappok azonban másként gondolkoznak. Azt mondják: „Te futni hagyod a farkast meg a rozsomákot, de elejted a hódot, a hermelint és a nyestet.” Az újtelepes azt mondja: „Rénszarvasaid tönkre teszik a szénámat.” A lapp meg azt feleli: „Rosszul keríted el szénaboglyaidat, s

ezt főleg azért teszed, mert sohasem vesztesz a bolton. Akiknél engem bevádolsz, azok hisznek neked, s engem kártérítésre ítélnék.” Így beszélnek a lappok, de még többet is mondhatnak. Ezt is mondhatják: „Te engeded ide jönni a gonosztevőket, azok pedig szarvasainkra vadásznak, s asszonyaink sincsenek biztonságban tőlük. A gonosztevők erejükkel kérkednek, s nem kérdezik, mit szabad, s mit nem. Az én öklöm pedig kicsi, s hogy békém lehessen, elő kell vennem késemet és aztán: - hadd igya be vérét a hó... Nincs itt semmi keresnivalója az újtelepesnek, hagyjon békén minket.”

Helge összeráncolt homlokkal hallgatta az öreg beszédét. Junselében hallott egyet-mást az újtelepesek és a lappok közötti viszálykodásokról... A szétaposott szénaboglyákról, a felgyújtott lakóházakról, a lövöldözésekről, s az orvul ejtett lándzsadőzésekről. Meg volt győződve róla, hogy a lappok minden különös ok nélkül igyekeznek elűzni innen az újtelepeseket.

– A gonosztevők azok, akik büntetést hoznak a mi fejünkre – folytatta az öreg lehangoltan. – A törvény nem éri el azokat, s most betelt az Úr mértéke; megtisztítja a földet, elűz bennünket innen, mint amikor Ádámot és Évát a paradicsomból kiűzte. Azt mondod, hogy telepet keresel? Ha gonosztevő vagy, akkor menj innen tovább és halálnak halálával halj meg. Ha pedig becsületes ember vagy, akkor Isten segítségével fordulj vissza, amíg még nem késő.

Helge sötétén nézett az öregre.

– Büntetés! – mormolta.

Amaz bólintott.

– Igen, büntetés! A nyár késik, a burgonya ültetlenül fekszik, a vetés pedig még nem sarjadt ki. Az állatok felfordulnak, nagy éhínség lesz, és sok gödröt kell majd ásni. Porból lettél, és ismét porrá válsz. A nap egyformán süt az igazakra meg a gonoszokra, – ugyanígy van a büntetéssel is.

– Igazságos Isten! – dörmögte a fiatalember.

Az öreg szigorúan pillantott rá.

– Igen, Isten igazságos! – erősítette meg Helge megjegyzését. – Ha látod a gonoszsgot, és nem teszel ellene, akkor te magad is gonosz vagy. Az Úr haragja egyformán sújtja a gonoszokat.

Ula Persson tovább folytatta a hegylakó népre vonatkozó baljósait. Helge már gyanakodni kezdett, hogy az öreg el akarja ijeszteni innen, s arca kemény elszántsgot tükrözött.

– Folytatom utamat – mondta komoran. – Látni szeretném, hogy vajon egy erős karú férfi nem tud-e éppúgy megélni ezen a vidéken, mint a kisgyermekes családok. Ha kell, eszem fakérget meg hegyi patkányt, de visszariasztani nem hagyom magam.

Nehéz sóhaj szakadt ki az öregember melléből és különös arckifejezésű fátyolos szürke szemmel nézte Helgét.

– Makacs vagy, mondta mérséklően, – de az Úr majd megpuhít. Eljön az idő, amikor megbánod, hogy nem fordultál vissza.

Anna lépett a szobába. Lefekvés ideje volt, s míg a férfiak belemerültek a beszélgetésbe, gyorsan levetkőzött és ágyba bújt. Feküdt és hallgatódzott.

– Johann említett valamit egy emberről, akit Mordnak hívnak. Ki az?

– Egy gonosztevő.

– Ugyan, és mit tett?

– Biz meg nem mondom, mit csinált, mielőtt idevetődött. Néha olyanok jönnek ide, akiknek börtönben a helyük. Azt hiszik, hogy a törvény nem éri utol őket, s ez néha sokáig így is történhet. Az Úr elől azonban senki el nem rejtheti magát.

– De hiszen ha telekkönyveztette telepét, akkor nem lehet holmi adóssága a hatóságokkal szemben, legalább is nem a beíratás ellőtről, mert különben a pandúr fülön csípte volna.

– Mordnak semmi írása nincsen a telepre. A hatóságok pedig azt hiszik, hogy Simon él és birtokolja a telepet, mint ahogy ez a kincstári papíron is áll.

– Ki az a Simon?

Az öregember néhány pillanatig csendesen ült, majd mesélni kezdett. Vagy huszonöt évvel ezelőtt, egy nyárelején jött Backlidenbe, kunyhót épített, s még az ősz előtt kérte az újtelep elismerését. Azután lejjebb húzódott télire, majd tavaszkor ismét visszajött.

– Ekkor már vele volt Britta. Összeházasodtak, még mielőtt idejöttek volna. Korra tavaszkor egy kislányuk született. Simon jó ember volt, Britta vallásos, sokat olvasta a bibliát.

– No de Mord?

– Hát, az néhány évvel később jött. Nem volt csónakja, a lápon keresztül jött és semmi egyebe nem volt pálinkán kívül. Feleségem Gréta, már nem élt, s azidőtájt egy lapp asszony segített nekem a gyerekek meg az állatok körül. Mord azt mondta, hogy telepet akar szerezni magának és egy éjjel itt aludt nálam. Másnap tovább ment a folyó mentén felfelé. Aztán híre jött, hogy Simon nincs többé. Mord mesélte, hogy Simon kiesett a csónakjából és magával ragadta az ár. Ezt azonban senki el nem hiszi. Ez a gonosztevő aztán ott maradt Becklidenben, szegény Brittanak pokol lett mellette az élete. Néhány év múlva még egy leánygyermeket szült, s úgy élt, mint egy fogoly.

– Szóval Becklident Mord meg Britta birtokolja?

– Csak Mord... Britta nem! Nyolc- vagy tíz évvel ezelőtt meghalt. Az ember nem érti, hogy bírta ki olyan sokáig. Mord pedig mit sem törődött a teleppel. Csak ivott, s pokoli életet vitt. Rénszarvasokra vadászott orvul, farkas módjára ólálkodott a lappkunyhók körül. Hát szóval szegény Britta megszabadult tőle, csak az a borzasztó, hogy Simon lányát nem vihette magával a sirba.

– Hogy-hogy?

Az öreg elmesélte, hogy Simon lánya elmebajos.

– Ez ellen azonban nincs mit tenni, majd ha eljön az ideje, az Úr magához szólítja.

Későre járt. Helge báránypőrére a padlóra terítette és párnaként összehajtott zekéjét tette a feje alá. Előző éjszaka egy fenyőfa alatt hált, s a vihar ellen csónakját borította maga fölé. Később több száz métert vonszolta a csónakot, mivel a zuhatag elvágta útját a folyótorkolattól. Nehéz teherrel a hátán mély hóban gyalogolt és sok veszély közepette küszködte magát előre a jégen, míg ismét nyílt vízre ért. Úgy érezte, hogy a pihenés és az álom igen jól fog tenni, mivel alaposan elfáradt ezen a napon.

Az öreg Ula éppen a tűzhelynél állt, s a tüzet igazgatta.

– Fehérnéped van-e? – kérdezte.

– Nincs.

– Már pedig fehérnép nélkül ne is gondoldj újtelepre.

– Hát akkor majd szerzek egyet!

Anna ébren volt, s Helge válaszában hirtelen arcába szökött a vér. Forróság öntötte el és izzó gondolatok kergetőztek fejében. „Néhány év múlva, jövő nyáron... Nem, már most! Akár holnap is követni tudná őt, megfőzné ételét, megfejné a tehenét, ha majd lesz. Igen. Hiszen már nincs sok hátra, rövidesen tizenhatodik évét tölti. Inga sem volt több tizenhétnél, amikor első gyermekét szülte.”

Az ablakon át beszűrődő éjszakai fény hűvös homályként borult az öreg Ula csukott szemére. Melle sipolt, ahogy ez a mélyen alvó öregeknél lenni szokott. Anna minden egyes lélegzetvételét hallotta. Forrón és ébren feküdt. Borzongással gondolt arra, hogy a padlón fekvő férfinak csupán a kezét kell kinyújtania ahhoz, hogy elérje.

Harmadik fejezet

Johann két kecskét ajánlott fel Helgének, ha segít a csónak építésénél. Az elkövetkezendő napokban nem sok értelme lett volna tovább folytatni útját nyugat felé. Az erős tavaszi áradás nehezen járhatóvá tette a folyót. Becklidenig esetleg eljuthatna, de annál tovább nem. Becklidenben maradni pedig nem tanácsos, azt a helyet jobb messziről elkerülni.

Helge elfogadta az ajánlatot. Egy pár kecske mindenkor jól jön, s ami a továbbmenetelt illeti, Johannak teljesen igaza van. Az évnek ebben a szakában igen fáradtságos lenne felfelé evezni Beversjöig. A Björkneszben töltött hét sok kellemetlen meglepetéstől kímélheti meg.

Helge kora reggeltől késő estig a csónakon dolgozott. Johannak s Nilsnek is alig maradt valami fölös ideje. A csűrben nem volt takarmány, így az erdőből kellett száraz lombot szedniük, a kivetett hálókát is meg kellett nézni és a kezdetleges malmukra is vigyázniuk kellett, nehogy a megáradt folyó elsodorja.

Szülés után harmadnapra Inga lement a tópartra. Helge nagyban fűrészelt, faragott. Az asszony tekintete komoly volt. Szemében nyugtalanság és gyanakvás tükröződött. Sehogy sem tetszett neki, hogy ez az idegen csak úgy egyszerűen letelepedett náluk. „Csónakot épít? Ugyan! Ezt az itteni férfiak is megtehetik anélkül, hogy az idegen segítséget igénybe vennék. Könnyen meglehet, hogy ezért a csónakért nagy árat fizetnek majd, de mit törődnek ezzel a férfiak! Annára nem is gondolnak... Hej, pedig könnyen pórus járhat. Gyermekek, gondolják, pedig Anna már érett nő, és ha nem vigyáz magára, Johann egy év múlva már nagyapa lehet.”

Amikor Inga odaért, Helge leállt egy kis időre, s barátságos mosollyal üdvözölte.

– Már fent?! Hogy van a kisfiú?

– Jól! – felelte Inga elutasítóan. Mi köze ennek az idegennek az ő gyerekéhez?

– S aztán van mit enni adnod?

Inga észrevette, hogy Helge a mellére tekintett, s dühében még a lélegzete is elakadt.

– Van bőven! – mondta ingerülten.

– Akkor jól van. Mert egy ilyen kis csöppség nem élhet kéregpogácsán meg halon, legalább is nem sokáig. Az öreg Ulától tudom, hogy sok csecsemő pusztul éhen idefenn. Az öreg azt állítja, hogy nehéz idők jönnek erre a vidékre. Te mit gondolsz?

– Isten tudja, hogy lesz. Lehet jó, lehet rossz, soha nem tudni előre.

– Mi lesz, ha inségév jön? Mit csináltok akkor?

Inga úgy a nézett a férfire, mintha kérdésért együgyűnek tartaná.

– Mit csinálunk? Hát éhezni fogunk!

– Jó, jó, de az éhezést sem lehet túlzásba vinni!

Inga szája kissé megrándult. Dacosan mondta:

– De igen, éhezni fogunk! Csak éhezni! Nem tudod mi az éhezés! Akik onnan délről jönnek, egy sem tudja! Az éhező kínjában beleharap a kőbe, havat eszik... S harapása oly kemény, hogy beletörnek a fogai. A havat meg úgy habzsolja, hogy lélegzete is elakad.

Helge komoran nézte a fiatalasszonyt, s arra gondolt, íme egy másik, aki ijesztgetni akarja őt, hogy mielőbb elkotródjék erről a vidékről. „De nem, nem úgy néz ki. Inga minden bizonnyal jobban ismeri az inséget, mint jómaga.”

– Hány éves vagy? – kérdezte hirtelen.

– Huszonöt.

– Majdnem egyidősök vagyunk!

Inga nagy szemeket meresztett Helgére. „Egyidősek! ... Vajon mit akar ezzel mondani?” Nyugtalanította ez a gondolat, közben elfojtott „igen”-t mormolt.

Helge ismét faragni kezdett.

Inga úgy érezte, hogy illetlenség tovább itt állnia, de mivel még mindig nem

mondta ki, ami a szívét nyomta, továbbra is ott maradt. Helgét mustrálta, s valami szorongás fogta el. „Hogy ezek a férfiak milyen ostobák...! Még ha egy csúf vénember volna... De nem olyan, mint ez... Hej, még az első este tovább kellett volna küldeniük. Az a szerencsétlen Anna biztos, hogy nem tud majd ellenállni neki.

– Hol van az asszonyod?

A kérdés kemény volt, váratlanul érte Helgét. Felemelte tekintetét, arca árnyékba borult és nyers hangon megnyugtatta Ingát, hogy rá ugyan senki sem vár.

– Ne hazudj! Minden férfinak van valakije. Asszony nélkül kár is volt idejőnőd.

– Jó-jó, de lám mégis itt vagyok, s úgy vélem, hogy egyelőre nincs szükségem asszonyra!

– Ezt csak most mondod így. De majd rájössz, ha telepet szerzel. Férfiember nem élhet egyedül itt, legalább is az új telepes nem. Hisz asszony nélkül még csak állatokat sem tarthatsz.

Helge erre azt válaszolta, hogy az öreg Ula is ilyesmit mondott. Természetesen, ha szüksége lesz segítségre, majd csak talál magához való fehérnépet. Ezen a nyáron egyedül is elboldogul valahogy. A csónaképítésért ígért két kecske őszig itt maradhat Björkneszben. Erre aztán Inga már semmit sem tudott szólni, de mégsem volt megelégedve.

– Amondó vagyok, hogy hagyj békét Annának! – mondta magából kikelve.

– Annának...?! Hát mi rosszat tettem én neki?

– Te magad jobban tudod. Én csak azt mondom, hogy hozzá ne nyúlj! – Inga mélyet lélegzett, - most legalább kimondta! Ha megharagszik, hát megharagszik. Ha pedig abbahagyja a félig összeácsolt csónakot, annál jobb! Ha mégsem hagyja békét Annának... Ez ellen ő semmit sem tehet. De legalább tudtára adta, hogy ő nem annyira gyermeketlen hiszékeny, mint a férfiak.

Helge mozdulatlanul állt, s a távolodó Inga után nézett. Ráncokba vonta szemöldökét. „Anna... No, miért ne?! Talán már elég rátermett...”

*

Anna úgy járt-kelt ezekben a napokban, mint valami alvajáró. A hó olvadásnak indult és a jeges víz hatalmas tömegekben özönlött a tóba. Annát hol a hideg rázta, hol pedig olyan forróságot érzett, hogy a bőre szinte perzselt. Eltökélte, hogy követni fogja Helgét, mihelyt az megkéri. Akadály nem létezett. Testvére, Elvira, tizenhárom éves. Nyugodtan átveheti helyét a nagypapa mellett. Björkneszben csak örülhetnek, ha elhagyja őket. „Egy éhes szájjal kevesebb, s ez igen sokat jelent, pláne most, hogy Inga kicsinyével megszorodtak.”

Nem a hirtelen fellángolt szerelem, sem erotikus élmények utáni vágyódás volt az, ami Annának olyan nagy kedvet csinált, hogy Helgét kövesse. Élni akarása

keresett utat. Ő, mint megannyi hegyvidéki lány, két dolog közül választhatott: vagy lemegy a falvakba és valahol szolgálónak áll, vagy pedig összeadja magát egy férfivel, és családot alapít. Az előbbi csupán szükség esetén jelent kiutat. Persze jobb saját kunyhóban éhezni, mint tele hassal idegenek kanapéján heverni. Ha netalán beállít egy új telepes, és segítségre van szüksége, akkor nincs mit teketóriázni, hanem össze kell pakolnia a cókókját egy általvetőbe, vezetni a kecskéjét vagy juhát, – ha egyáltalán van ilyen – és követnie kell a férfit. Hogy aztán öreg-e vagy fiatal, rút-e vagy sem, az kevésbé fontos. Könnyebb az utat megtennie, ha a férfi megfelelne az ábrándképének. Szerelem?! Szerelemről nem lehet szó. Csak főzésről, kaszálásról és az állatok gondozásáról. Az pedig, amitől a gyerek lesz, az egészen mellékes dolog volt. A paphoz meg csak akkor kell menni, ha az ember már bebizonyította, hogy mindenféleképpen megállja a helyét.

Fakadoztak a nyírfarügyek. Egy héttel a vihar után szépen zöldellt a déli hegyoldal. A juhokat meg a kecskéket már ki lehetett eresztetni. Ha tart a meleg idő, néhány nap múlva nagyra nő a fű, ki lehet engedni a nagyobb állatokat is. Legfőbb ideje volna már ennek. A björkneszi három tehén közül már egyik sem tudott lábra állni. Hörögve, félholtan aszott csontvázként feküdtek, melyekbe csak a napfény meg a friss kövér fű tud újra életet önteni. Nyugat felé a hegyek sötétedni kezdtek, s Helge arról beszélt, hogy folytatja útját Beversjöbe. A csónak ugyan még nem készült el teljesen, de ami még hátra van, azt Johann és Nils egymaguk is elvégezhetik.

Anna nyugtalanul aludt. Ideges volt, lélegzete el-elakadt, s olyan arccal járt-kelt, hogy Inga azt gyanította: figyelmeztetése hiábavaló volt.

Elkövetkezett az utolsó éjszaka. Anna rájött, hogy Helge továbbmegy, anélkül, hogy valamit is mondana. Belátta, hogy Helge még nem viheti magával. A férfiak először megfelelő hely után szottak nézni, s csak azután keresnek segítőtársat. De legalább szólhatna egy szót... Azt, hogy várjon rá! Az ősszel... Igen, hiszen úgy van, hogy az ősszel eljön a kecskéért. Titokban megtapogatta melleit, s legnagyobb bánatára úgy találta, hogy az Ingáéhoz képest bizony igen aprók. De meglehet, hogy ez azért van, mert annyira sovány. Ebben az évszakban mindenki sovány. Majd jobb lesz, ha a tehenek legelhetnek, és tejet adnak.

Na meg a kecské! Kecsketejet fog inni... Tele bögrével minden nap, – ha ugyan jut ennyi. Szeder meg kék áfonya... Ha gyorsabban szedi, akkor néha a szájába is dughat egy-egy szemet, mégis idejében tele lesz majd a kosara. No meg az öreg lappal is beszélni fog, ha majd erre jön ősszel, hogy adjon szarvas vért a vágásokból. A véres ételtől úgy megnő a lány, hogy épp olyan lesz, mint egy asszony.

Mialatt Anna azon törte a fejét, hogyan lehetne mielőbb felnőtt, tudatában volt annak, hogy követve a telepest előbb-utóbb gyereke lesz. Ettől a gondolattól nem rettent vissza. Egy gyermektelen asszony természetellenes, mint a meddő tehén. A meddő tehenet pedig le szokták vágni. Az a nő, aki nem szül gyermeket, nem

igazi ember.

Reggel, amikor Helge útra készült, Nils és Johann kivezették az istállóból a teheneket. A szerencsétlen állatok valahogy lábra álltak, aztán ismét összeroskadtak, mintha törött lábúak lennének. Szemük fátyolos és csipás volt, szájukból sárgás fehér nyál csurgott.

Helge szomorúan nézte ezeket az élő csontvázakat. „Teljesen reménytelen, hogy ezekből ismét rendes élőlények legyenek.” Belátta, hogy itt a hegyekben az élet valóban nem gyerekjáték. A tehén a telepések legféltebb kincse. Az állat pusztulása egyenlő a halálos ítélettel. Ha nem a felnőttre, akkor a gyerekekre nézve.

– Gondolod, hogy magukhoz térnek? – kérdezte csüggedten.

Johann nagyot sóhajtott, majd a feleségére és a gyermekeire tekintett, akik kijöttek megnézni, hogy tudnak-e enni a tehenek.

– Hogyne, ha rájuk süt a nap, majd magukhoz térnek. Addig pedig, amíg lábra állnak, eléjük rakjuk a fűvet.

Helge búcsút vett. Johann még egyszer a lelkére kötötte, hogy Becklidennél ne szálljon partra. Mord nem olyasvalaki, akivel becsületes ember szóba állhat. Megmondta, hogy Baversjöig mintegy hatvan kilométernyi utat kell megtennie és felkészülhet arra, hogy a Becklidenen túl a zuhatagnál majd vonszolnia kell a csónakot. A második zuhatagnál van egy kaliba, ahol éjszakára megpihenhet.

– Mikor jössz a kecskékért? – kérdezte Johann.

– Ha nem előbb, akkor ősszel. Remélem, addig gyűjthetek valamennyi takarmányt a számukra.

Ingának úgy tűnt, hogy Helge túl sokáig fogta Anna kezét. Megkönnyebbülten lélegzett fel, amikor Helge végre ellökte csónakját a parttól, s evezni kezdett a folyón felfelé. „Ez ugyan elment, csak nehogy télire szűk legyen az Anna szoknyája!”

Anna a parton állott integetve, míg a csónak el nem tűnt a folyótorkolatnál húzó-dó földnyelv mögött. Ezekben a pillanatokban teljesen érzéketlen volt Inga minden rosszálló pillantásával szemben; arca lángolt, szíve hevesen vert. Helge elment, de visszajön a kecskékért. Ha pedig a kecskéket viszi, akkor segítségre is szüksége lesz, hogy legyen, aki gondjukat viselje. S vajon ki tehetné ezt jobban, mint ő, aki kicsi gida koruk óta ismeri őket. Ha Helge erre nem gondol, majd szólni fog neki. „Mennyi idő is van még őszig? Két hónap, talán három. Amennyiben a hideg nem köszönt be túl korán.”

A lány odament az egyik tehénhez, amelyik a nap melegétől már éledezni kezdett. Fűvet tépett és azzal etetgette, majd hasonlóan cselekedett a juhoknál meg a kecskéknél is. Aztán csak ott állt, mélyen gondolataiba merülve. „Melyek is a Helge kecskéi? Ezt bizony nem beszélték meg. A két legnagyobb... Nem, ő majd a legfiatalabbakat kapja majd, azokat, amelyek néhány nap múlva születnek.” Közeli lépett az egyik kecskéhez s megsimogatta. „Gidák! Ha Helge kecskéi megel-

lenek, vajon a gidák is az övéi lesznek? Persze... Egész biztos! Meg kell ezt említenie a többieknek, lehet, hogy ők nem is gondolnak erre.”

Miközben Anna felfelé ballagott a nyíresben, eszébe jutott, hogy az ős nem alkalmas az összeköltözésre. Nem lesz elég idejük téli elemőzsiáról gondoskodni. „Ősszel nem lehet zöld fenyőt hántani, bogyókat szedni, sósfüvet eltenni, halat sem lehet szárítani. Mindössze kevés bogyót gyűjthetnek, ha nem esik túl korán hó, de semmiképp sem annyit, hogy elegendő legyen. Kár, hogy erről nem beszéltem Helgével. Ha nyomban átszalad a dombon, akkor talán még idejében leér a folyóhoz, s még utána kiálthat. Nem! Ezt mégsem tehetem! Nem biztos, hogy Helge megértené!”

Hirtelen felderült az arca. „Gyűjthetek mindenből kétszer annyit! Még egyszer annyi szedret, mint az előző években, kétszer annyi kék áfonyát, több sósfüvet meg fakérget. Fakérget hántolhatok és száríthatok annyit, hogy bőségesen legyen mit keverni a liszthez. S ha egy kicsivel kevesebbet alszom, egyáltalán nem lehetetlen a bogyószedés és a sósfü eltevése sem. No de mit teszek majd, ha az anyám és Inge azt akarják, hogy mindent megosszak velük? Akkor azt mondom -, de vajon mondhatom-e? -, hogy Helge megkérdezte, van-e kedvem vele menni az ősszel. Ha ezt mondom, a többieknek meg kell érteniük, hogy szükséges saját háztartásom számára is félretennem valamit.”

„Ínségév!” Ennél a gondolatnál a háta is megborzongott. Sőhajtva tekintett fel az égre, ahol néhány fodros báránnyelű siklott kelet felé. Imára kulcsolta kezeit, és az ég felé emelve fohászkodni kezdett. „Jóságos Isten, aki odafenn vagy, hatalmasan égen és földön, ne engedd, hogy ínségév legyen! Engedd, hogy nőjön, nőjön minden. Jóságos Isten, kérlek, hadd nőjön!”

Negyedik fejezet

A folyó két oldalát sötét, sejtelmes fenyőerdő övezte. Alacsony növésű, görbe fákból állt ez az erdő, a viharok meg zivatarok lapíthatták le. Helyenként a folyó magas sziklafalak közé szorult, amelyeken a csenevész bokrok is alig tudtak megkapaszkodni. Köröskörül mély csend és elhagyatottság uralkodott. Csupán egy-egy madársikoly hallatszott időnként a fák csúcsa felől.

Helge keményen dolgozott az evezőkkel. A víz sodra erősebb volt, mint gondolta, s néhányszor egészen közel húzott a parthoz, hogy elkerülje az erős áramlást. Bánta, hogy nem maradt Björkneszben még néhány napig, amíg a hó lezúdul a hegyekből. Esze ágában sem volt azonban visszafordulni. Éppen elege volt az öreg Ula intelmeiből. Folytatnia kell útját, még akkor is, ha tíz napba telik, míg Beversjöbe ér.

Csurgott a veríték homlokáról, mikor déltájban szélesebb vízre ért. A partok alacsonyabbak lettek, az északi oldalon egy kisebb hegy lábánál élénk zöld tisztás

tűnt fel. Rajta néhány apró épület, melyek szinte egybeolvadtak az erdővel.

Helge közelebb evezett a parthoz, s kezeit az evezőkön pihentette. Johann figyelmeztetése ellenére latolgatta, hogy partra szálljon-e. „Mord nem lehet rosszabb, mint ahogy külseje szerint megítélheti az ember. Ha pedig puskával fenyeget, akkor legfeljebb odébbállok. Odébbállni?!” Na, nem volt egészen biztos benne, hogy ép bőrrel távozhat majd Becklidenből. Ha Mord valóban olyan gonosz, mint amilyennek Björkneszben elmondták, akkor nem lehetetlen, hogy golyót vagy lándzsát ereszt a hátába.

Helge felszerelése elég értékes volt ahhoz, hogy valamely erdei rablót kísértésbe hozzon. Ha nyoma vész? Ki tudja azt meg?! Björkneszben a tél elején kezdenek talán majd csodálkozni, hogy miért nem jön még a kecskékért. De semmi más nem történne. Az erdőrengeteg elég nagy ahhoz, hogy egy ember nyomtalanul eltűnjön benne.

Nem messze az istállótól két tehén volt kikötve. Csendesen legelésztek, s nem úgy tűnt, mintha nehezen állnának a lábukon. Helge ezt furcsának találta. „Ha Mord nem törődik a gazdasággal, honnan van akkor több téli takarmánya mint a björkneszieknek? Hiszen a lappoktól nem lehet szénát lopni!”

Hirtelen női alak tűnt fel a ház előtti kis térségen. Helge úgy látta, hogy ruházata zsákszerű ingből áll.

„Ez Simon eszelős lánya lesz.” – gondolta magában. A nő a tehenekhez ment, s odébb helyezte a pányvakötelet. Alakját a bokrok félig eltakarták.

Helge hangtalanul húzott még néhányat a lapáttal, egy nagy kő mögött partra ugrott és a csónakot partra húzta. Lehajolt, hogy kivegye a puskáját, de meggondolta magát. Még a rövid medveölőt sem vette magához, de meglazította tokjában az oldalán csüngő hosszú kést.

Helge egy darabig mozdulatlanul állott és hallgatózott. Hallotta, amint a lány az állatokhoz beszélt. „Mi történne, ha a bokrok mögül hirtelen előtte teremne? Vajon megijedne? Elfutna, sikoltana vagy pedig az örültek esztelen dühöngésével támadna rá?”

Mindenre felkészült, amikor rejtekhelyét elhagyta.

A lány észrevette Helgét. Nem futott, nem kiabált, hanem kitárt karokkal közeledett feléje. Néhány lépesnyire megállt és mélyen meghajolt.

– Angyal vagy? – kérdezte remegő hangon, s arca az élő és halott ember különös kifejezésének keverékét mutatta.

Helgének gyökeret vert a lába. Döbbsen nézte a lányt, mintha egy más bolygóról való lényt látna.

– Nem, mormogta halkan. – Nem vagyok angyal.

– De, hiszen egy angyalnak kell jönnie! Hallottad énekelni az angyalokat a mennyben?

Halkan zümmögni kezdett, és magasba lendítette karjait, mintha repülni akart

volna.

Helge dermedten állt. A lány hosszú gyolcsinget és karcsú derékra simuló szíjat viselt. Magas homlokát aranyzőke haj koronázta, orra finom volt, ajkai lágyak. Szemei nagyok és kékek, de az élet hiányzott belőlük. Nézett, de nem látott. Lelke tükrét fátyol borította.

A lány tovább zümmögött, s Helge egész testében borzongást érzett. Félbe kellett szakítania ezt a borzalmat.

– Hogy hívnak?

– Eblánynak.

– Eblány?! – ismételte a férfi. – Nem hívhatnak Eblánynak !

– De igen, isten mondja „eblány”... Én Eblány.

Helgének nehezeire esett a lélegzés. Mi történhetett ezzel a szerencsétlen lánnyal, hogy ilyenné vált?

– Itthon van Mord? – kérdezte erőltetett nyugalommal.

Úgy tűnt neki, hogy a lány semmit sem tud Mordról.

– Egyedül vagy?

A lány a ház felé nézett, s Helge észrevette, hogy arca megrándult.

– Isten ott van! – mondta. – Vigyázz, nehogy isten megharagudjon. Isten bűntet! – mondta aztán. Ismét zümmögni kezdett. Hirtelen felrántotta a pendelyét, térdei kilátszottak. Mutatta a kék meg vörös foltokat a testén.

– Látod, így büntet Isten! – suttogta félénken.

Helgének öntudatlanul is ökölbe szorult a keze. Szörnyű vadállat lehet az, aki egy ilyen szerencsétlen teremtest üt és ver. A lány több kék foltot mutatott, s azt suttogta, hogy Isten úgy tud büntetni, hogy az nagyon fáj. Helge homloka verítékezett és igyekezett megszabadulni hirtelen támadt rögeszméjétől, hogy embert fog ölni, mielőtt Becklident elhagyja.

– Isten jön, – nyögte halkan a remegő lány és összehúzta magát.

Helge hátán borzongás futott végig. A bokrok mögül lépések hallatszottak, majd egy rekedt férfihang szólalt meg:

– Merre vagy, te eblány?

– Itt, Isten!

A lány mélyen meghajolt, majd alvajáróként indult a bokrok felé.

Helge szorosan mögötte maradt.

– Hát te ki vagy ? – förmedt rá Mord, amikor megpillantotta.

Helge meglepetésében nem tudott nyomban válaszolni. Tagbaszakadt, disznószemű, szőrös kezű gorillát várt, de intelligens arcú, szikár férfi állt vele szemben. Gyorsan valami olyasmit mondott, hogy felfelé evezett a folyón és éppen itt talált partra szállni.

– Telepet akarsz?

Helge összeszedte magát és állta a barna szemű Mord szúrós tekintetét.

– Igen, azt! – felelte kurtán.

– Ez bizony elég ostoba dolog... A törvény elől kell az irhádát elhordanod?

Helgét bosszantotta ez a fölényes bizalmaskodás. Azt válaszolta, hogy senkinek semmi köze ahhoz, hogy miért keres telepet.

Mord rekedten nevetett, s közben csuklott egyet-egyet.

– Akkor hát szívesen látlak pajtás, mondta. Itt fűtülünk a törvényekre!

A leány néhány lépésnyire állt a férfiaktól. Időnként meghajolt, le nem vette volna tekintetét Mordról. Mord ráparancsolt, hogy nézzen a juhok után.

– Igen, Isten!

Hangjában annyi alázatosság volt, hogy Helge szinte fuldokolt a felháborodástól. „Tűrhetem ezt? Vajon nem emberi kötelességem, hogy utána szaladjak, vizsgálhazzam, hogy szembeköpjem ezt az istennek hitt szörnyeteget?”

Mord félbeszakította forrongó gondolatait.

– Ne törődj vele! Az anyja átkozottul sokat imádkozott az Istenhez, nem csoda hogy a lány egészen meghibbant. Gyere, menjünk be, Mimi majd készít valami harapnivalót – mondta, és elindult a ház felé.

Helge rosszat sejtve követte a házigazdát. Úgy érezte magát, mintha gúzsba kötötték volna. Ütni, verekedni szeretett volna, hogy felháborodását kiadja, de valami visszatartotta.

„Várnom kell, majd megvállik. Hidegvér!”

A ház is ugyanolyan volt, mint a björkneszi. Kicsiny szürke négyszögletes szoba, tenyérszerű ablakokkal, s egy kéménnyel, mely kőhalomként emelkedett a tőzegtető fölé. Oldalt a nyitott ajtó mellett hosszú lándzsa állt, s tőle nem messze a falon korbács lógott. Helge vérsomákat kutatva bámult a bőrcsomókra.

Mord betessékelte, s Helge komoran lépte át a magas küszöböt.

„A korbács... Vajon ez az elvetemült gazember korbáccsal veri Simon lányát?”

Az asztal mellett fiatal lány állott.

„Mord leánya.”

Haja fekete, szeme barna hiúszszem. Vállát tarka kendő borította, alul sötét szoknyát, lábán pedig színpompás szalaggal fűzött lapp bocskort viselt.

– Hoztam neked egy legényt galambom! – dörmögte barátságosan Mord. – Nézd meg, ez aztán ám a legény! Nem olyan fából van ez faragva, mint az a beverszjői málészájú kölyök, aki ide szokott járni.

Mimi lesütötte parázként égő szemeit, amikor Helgével kezett fogott. Megkérdezte, hogy hívják és hellyel kínálta az asztal mellett, ahová Mord letelepedett.

– Nézz a húsfőzők után Mimi! – Biztosan farkaséhes vagy már te, fiú! Ettél-e már ma valamit?

– Igen, ma reggel Björkneszben.

– Avagy úgy, hát azoknak még van ételük? Hal meg kéregkenyér, biztos vagyok benne. Most azonban igazi ételt kapsz, ami erővé válik benned. Előbb azonban

hadd hörpintsünk egyet májunk megtisztítására.

Mord felemelte az asztal alatti bádokkorsót, Mimi bögréket, kenyeret, s szeletelt hideg rénszarvassültet tett az asztalra. Kínálva mosolygott Helgére.

– Ez amolyan előétel, de jön a többi is.

Helge nem tudta eldönteni, hogy Mord lánya ellenszenves, rút vagy szép? Tudatában nem volt hely a Mimi számára! Feszült várakozásban ült, s érezte, hogy ha Mord még egyszer kezét emel arra a szerencsétlen lányra, habozás nélkül megöli.

Mord koccintott.

– Igyunk a törvényre fittyet hányók egészségére - vigyorgott.

Helge ivott, Mimi is felhajtott egy bögrével és a szeme se rebtent.

Ötödik fejezet

Simon lánya nem mutatkozott. Mord és Mimi még csak egy szóval sem említették. Helge kezdte megérteni, hogy az eszelős lányt az állatok közé sorolják. A szerencsétlennek még csak alvóhelye sincs a házban. Az istálló egyik sarkában hevert néhány rénszarvasbőr. Felesleges itt minden kérdés. „Simon lányát tehén vagy kecskeszámba veszik, nem, egyenesen kutyának számít. Ezt már akkor megérthettem volna, amikor a lány 'Eblálynak' nevezte magát.”

Elkészült az étel. Helge gyanította, hogy a rénszarvashús lopott, s hogy a liszt sem becsületes úton került a házhoz, de úgy tett, mintha egészen természetesnek venné, hogy itt elegyítetlen lisztből készült kenyeret esznek, miközben a többiekre az éhínség acsarkodik. Evett, de nehezen csúszott le az étel a torkán.

„Vajon kapott-e enni az a szegény teremtés odakint? Ha azt akarják, hogy dolgozzék helyettük is, akkor mindenképpen etetniük kell.”

A lány nem látszott kövérnek, de azért kiéhezettnek sem.

„Milyen furcsa is az íze ennek a húsnak!” Hirtelen jött gyanúja miatt abbahagyta az evést, de aztán folytatta. „Mérgezett volna?! A gyalázatosak! De hiszen maguk is esznek belőle.”

Mord nem vette észre vendége töprengését. Jókedvű volt, norvégiai útjairól beszélt, s közben hatalmas korty itallal öblítette le a kiadós ételt. Helge vigyázott, hogy csínján bánjon a szesszel; meglepődött azon, hogy Mord sem erőltette.

– Nem iszol többet? Vagy úgy! Hát igen, ki-ki tudja, mit bír el. Anyám bezzeg nem tudta, egy nap aztán kihasadt a gyomra.

– Rég volt?

Fintor ült az újtelepec arcán, tekintete a messzeséget kereste.

– Tizenegy esztendő voltam – kezdte elbeszélését. – Részeges, nyomorult kis fereg, akit öt tallérért adtak el a vásáron.

Mimi gyors pillantást vetett apjára. Nyugtalankodni látszott, majd hirtelen megragadta Helge karját és félbeszakította a beszélgetést:

– Ne menj Beversjöbe – mondta hirtelen. – Ott nincs jó hely. Maradj itt! Maradhat, ugye apa? Építkezhünk itt is...

Mord a pálinkás bögre fölött bólogatott.

– Persze, hogy maradhat anygalkám. Hallod-e te fiú! Szívesen látunk! Ezt nem minden telepen hallhatod! Pokoli nép él ezekben a szürke házikókban, éhes farkasként vicsorítják fogukat az idegenre. Maradj itt. Mimi építeni akar. Nekem semmi kifogásom, segíték, hogy tető alá hozzátok a házat és gondoskodom, hogy mindig kerüljön étel az asztalra. Ahányan vagyunk, egy egész sereg törpe lapp bitanggal is elbánunk!

Helge hol egyikre, hol a másikra nézett, nem tudta eldönteni vajon komolyan gondolják-e vagy sem. Mimi már egy kicsit ittas volt, fénylő szemeiből azt a kértést olvasta ki, hogy maradjon.

– Nos, mit szólsz hozzá fiú? – kérdezte Mord.

Helge olyasmit mormogott, hogy előbb még meg kell fontolnia a dolgot. Eredeti célja Beversjö volt. Mord szeme dühödt villámokat szórt.

– Hallod-e galambom! – tört ki dühösen. – Nem akar maradni! Mi pedig senki-nek sem könyörgünk. Ha nem akar maradni, hát menjen dolgára!

– Ne légy ilyen – lihegte apja felé fordulva Mimi. – Helge maradni fog. Ugye itt maradsz? Ugye nem mégysz el? – kérlete Helgét.

A lány hangja esdeklő volt. A kegyelmet váró halálraítélt szemével nézett Helgére.

Helgének kóválygott a feje. „Itt maradni Becklidenben... Látni Simon tébolyult lányát ... Ha maradnék, talán javíthatnék szerencsétlen helyzetén.”

– Ha éjszakára itt maradhatok, egész esténk lesz arra, hogy megbeszéljük a dolgokat – mondta komolyan. – Én ugyanis saját telepet szerettem volna építeni. De erre talán később is ráérek.

Mord elégedettnek látszott ezzel a válasszal. Azt állította, hogy egy telep sem éri meg, hogy az ember olyan nagyon oda legyen érte. Azt mondta, hogy inség és nyomorúság itt az élet. S az is lehetséges, hogy olyan inségév következik, amely túltesz az összes eddigieken.

– Örültség abban bízni, hogy a földek annyit teremnek, hogy abból meg lehessen itt élni... Esetleg lent délen igen. De itt fenn, ezen az átkozott vidéken, ahol még Szentiván napján is a jég az úr... Soha!

Aztán arról beszélt, hogy amennyiben Helge különálló új telepet akar, felőle akár holnap is átveheti Becklident. Itt minden tartozékot megtalál: házat, állatot és fehérnépet. Ha pedig Mimivel egy új házat akarnak építeni a maguk számára, akkor jobb mielőbb hozzálátni! Öregszik és egy napon itt hagyja ezt a betyár világot. Addig is mindent elkövet, hogy távol tartsa házatól az inségt. Hajaj, jól tudta, hogyan kell a lapp fickókkal elbánni.

Helge különösnek találta, hogy Mord ilyen könnyen átadná Becklident.

„Valami van a dolog mögött. Talán ég talpa alatt a talaj? Egyáltalán átadhatja-e Mord Becklident? Van-e írása arról, hogy a telek az övé? Nem, a björknesziek elbeszélése szerint nem lehet az övé. Simon lánya az egyedüli jogos tulajdonos. Mordnak semmivel sincs több joga Simon telepéhez, mint akár magának. Kíváncsi vagyok, hogy Mord fizetett-e adót a telepért. Tizenöt évnél hosszabb ideig tartó adómentességet semmi szín alatt sem kaphattak a telepre. Mit mond a törvény, ha nincs befizetve az adó? Ugyanazt, mint amikor valaki birtoklevelet kér egy telekre, s aztán öt év múlva sem veszi birtokba. Ilyen esetben az új telep visszakerül a kincstár tulajdonába, és bárkinek jogában áll használati jogot kérni rá. Ha a törvény ezt mondja, akkor magának Simon lányának sincs már joga Becklidenre. Ha nem fizettek adót, akkor a törvény előtt ez a telep ugyanúgy gazdátlanoknak számít, mint akkor, amikor Simon az első bokrot kiirtotta. Törvény... Ostoba dolog a törvényre gondolni! Annak a keze ugyan nem ér el idáig! Mord Beckliden korlátlan ura.”

Mimi leszedte az asztalt, Mord azonban nem akart megválni a pálinkás korsótól. Björkneszről kezdett beszélni.

– Mesélt az öreg arról, hogy ő is volt a háborúban?

– Nem. Csakugyan volt?

– Igen. Norvégiában. Ott volt az én apám is... ott ám, – meg az oroszok ellen, Finnországban. Ezzel ugyan nincs mit dicsekedni. A katona... Mi az ördög is egy katona? Gyilkos..., vadállat... aki embereket üt agyon, aki házakat gyújt fel és nyomorba, éhínségbe dönti a nőket meg a gyermekeket. De nehogy háborús időben ilyesmit szólni merj! Ha ilyent mondasz, akkor áruló vagy, - közönséges gazember, akit nyugodtan falhoz lehet állítani. Megtámadtad a háborút... a szent háborút!?

Mord szemeiben fanatikus láng égett, zihálva folytatta:

– Az Istent szidhatod, – mondta, – a háborút nem! Halálos véteknek számít a háborút gyalázni, s keservesen meglakolsz érte. A háború az a szentlélek, katonák az angyalai. Ezek az angyalok ezeket gyilkolhatnak, gyűjtogathatnak, ők mégis szentek, hősök! Te sohasem lehetsz hős. Ha ezer évig élsz is, ha éjt nappallá téve dolgozol, házat építesz, földet túrsz, mégsem lehetsz hős. De vedd csak fel a katonaruhát, menj át a határon, gázolj térdig a vérben, gyűjtsd fel a falvakat, akkor hős leszel. Olyan, akit a pap az isten előtt megáld. Katona és ember. Gondoltál erre...? Milyen érdekes két fogalom. Ha az ember katonává válik, az ördög bújik belé, s a gonosz tobzódik benne, amikor a katonát hősként ünneplik. A katona egy nyomorult főreg, amit az ember nem tud magáról lerázni. Az ember épít, a katona pusztít. Ez ennek a nyomorult földnek az átkozott világrendje. Olvasol bibliát...? Ne is olvass! A katona alávaló hazugsággá tette a biblia szavait.

Mimi belecsípett Helge karjába, intett neki, hogy hagyják az apját egyedül. Helge azonban mereven és mozdulatlanul ült tovább. Sok mindent gondolt Mord-

tól hallani, de ilyen beszédet nem várt tőle. „A björknesziek azt mondták, hogy ez egy gonosztevő, – s ez talán igaz is, – de az, aki a háborúról így tud beszélni, nem lehet egyszerűen csak gonosz.”

Mord töltött és ivott.

– A sátán munkája nem ér véget a háborúval. – dörmögte tovább – Már több mint ötven esztendeje annak, hogy ebben az országban háború volt, de nézz meg engem. Én hadizsákmány vagyok, s az ördög még most is körülöttem settenkedik. Ha rászólok, hogy menjen a pokol tüzébe, s hagyjon engem békén, akkor csak áll és vigyorog felém. Szabadíts meg minket a gonosztól... Vajon ki szabadíthat meg minket a háborútól? Az Isten? Ő az egekben ül, és nem törődik velünk, emberekkel.

Az újtelepes csontos ujjai úgy szorították a bögrét, hogy bütkei kifehéredtek. Mimi félve nézett rá.

– Ki... kimegyünk! – mondta izgatottan. – Helge meg én kimegyünk, hogy az állatok után nézzünk.

Mord ráförmedt a lányára, hogy maradjon csendben. Ő kimehet, de Helge bent marad. Szüksége van valakire, akinek beszélhet...

Mimi nem ment ki, mintha félt volna magukra hagyni a férfiakat. Közelebb húzódott Helgéhez, s megoldotta az ezüst csatot, amely kendőjét összetartotta. Arca piros volt, teste forró, s kigombolt néhány gombot a lélekmelegítőjén, hogy kicsit lehűljön. Amikor Mord megdöntötte a korsót, Mimi a saját és a Helge bögréjét is odatolta.

Mord kitekintett az ablakon, s maga elé mormolt valamit. Izzadt hajtincsek lógtak magas homlokán, szemei mélyen ültek gödrükben. Nehezen lehetett volna észrevenni, hogy részeg. Hirtelen Helge felé fordult. Szemében vad, beteges kifejezés ült, amitől Helge visszahőkölt.

– A pálinka a pokol vize, – mondta keserűen. – Amit maguk az ördögök kotyvasztanak össze üstjeikben. A gonosz meg csak egyre biztat: „Igyál, akkor elfelejted, hogy nyomorult emberi roncs vagy.” Az ember meg csak iszik. Minél nyomorultabbnak érzi magát, annál többet... Amikor pedig háború van, úgy issza az ördög vizét, mint a szomjas eb. Igyon, ha kell, én nem bánom, de a pokol eméssze meg azt, ami előidézi, azt hogy az asszony pálinkát adjon a csecsemőjének, hogy az éhség miatt ne üvöltsön!

Mord keserűen, nehéz szavakkal kezdte mesélni gyermekkorát. Azt, hogy, miként is volt, amikor az apja a háborúban volt, az anyja meg egyedül maradt a kunyhóban öt nevetlen gyermekkel. Az éhezés és a nélkülözés története volt ez... Meg a pálinkáé. Az átkozott pálinkáé, amelyet minden háznál főztek! Őt is pálinkán nevelték fel, azt szívta a börtömlőből, meg az anyja melléből is. Igen, az anyja melléből is. Vajon honnan tudta? Tudhatta, hiszen voltak kisebb testvérei, és nem egyszer látta anyját részegen vigyorogni, mellén kisgyermekkel. S az, amit

a gyermek szopott nem tej volt, hanem valami kékes folyadék, olyan híg, mint a víz.

– Azután sem lett jobb, mikor a katonák hazajöttek – folytatta. – A gyilkolás szelleme a vérükben élt, s dolgozni már nem tudtak. Csak ittak, ittak és időnként vért kellett látniuk, hogy háborgó lelkük megnyugodjék. Ha nem volt mást, kit üthettek, akkor a fehérnépet és kicsinyeiket verték véresre. Most azonban már nem számítottak hősöknek. Most már gazemberek voltak. Sakris Bongot száműzték Lyckseléből, apám meg egy hóviharban pusztult el. Anyám... Igen, ezt már mondtam - kihasadt a gyomra. Egy egész napig ordított, s végül kihasadt a gyomra. Hárman voltunk gyerekek, ott álltunk és néztük, mint vergődik. Ötünk közül akkor kettő már halott volt...

Mord egy pillanatra elcsendesedett, majd hevesen megragadta a pálinkásbögrét.

– Nem. Hagyjuk... Most igyunk!

Helgén hideg verejték ütött ki, szinte öntudatlanul ivott. Mord anyjára gondolt, s úgy nézett Mimire, mintha csak azt várta volna, hogy a vékony vászonblúzon átetsző gömbölyű melléből tiszta pálinkacseppek folydogáljanak. A lány hozzásimult. Suttogva kérte, hogy menjen ki vele. Úgy tűnt, hogy Mord se lát, se hall. Az asztalra támaszkodott, mintha valamin töprengene.

Helge törte meg a csendet.

– Nos, hogy volt aztán? – kérdezte.

Mord megrezzen, szemei vadul villogtak, majd rekedt kacajt hallatott.

– Aztán?... Ha-ha! A hős... A hős aki embereket ölt halomra, falvakat perzselt fel, amiért érmet kapott... Igen, annak a hősnek a gyermekeit a rabszolgapiacon eladták! Én voltam a legolcsóbb. Évi öt tallért értem!

Mord Mimire nézett.

– Minek ülsz itt? – mordult rá. Menj, nézd meg, mit csinál az Eblány! Mondtam már, hogy Helgének itt kell maradnia! Még nincs itt a lefekvés ideje. Hát nincs az embernek nyugta, hogy beszélgessen, amikor valaki idevetődik? Most pedig eredj ki, azt mondom!

A lány felállt. Bizonytalan léptekkel ment az ajtó felé, majd visszafordult és úgy akart inteni Helgének, hogy az apja ne vegye észre. Ez azonban nem sikerült.

Mord dühösen dobbantott feléje, hogy menjen már ki.

Miután Mimi betette maga mögött az ajtót, Mord magába roskadt, s félig csukott szemekkel, egy a falon nem található pontra nézett. Aztán közelebb húzódott Helgéhez.

– Az, akit nem adtak el rabszolgavásáron, mit sem tud az életről – mondta sötéten. – Talán lesz alkalmad gyermekéhhálalt látni, de ha szembe állítod azzal a pokollal, amely a gyermekrabszolga kereskedés mögött áll, éhhálálukat mennyországnak hiszed majd. Van, aki öt tallért keres egy gyermek halálra kínzásán. Az az elvetemült gonosz lélek már reggel négykor munkába zavart, éheztetett, dide-

regni hagyott és annyit vert, amennyit kedve tartotta.

Időnként szenvedélyes kifakadások törték meg azt a döbbenetes nyugalmat, amellyel gyermekéveiről beszélt. Tengődött annál az embernél, aki évi öt tallért kapott a szegényháztól, amiért gondozásába vette.

Mord egyre inkább belegabalyodott mondanivalójába, időnként határtalan gyűlölet izzott szemében. Egyik keze fojtásra készen összegörcsösödött. Rekedten folytatta:

– Térdre estem, sírtam és megfogadtam az Isten előtt, hogyha nagy leszek, megölöm a rabszolगतartót. Megnöttem... És az a hitvány többet nem hallatja hangját a rabszolgavásáron. Végre az ördög kezébe került.

Helge nem tűnődött azon, hogy Mord miért mesélte el mindezt neki, egy vadidegennnek. Olyan végkövetkeztetéseket se vont le, hogy a törvény keze mégis elér idáig, és azt sem latolgatta, hogy vajon Mord azért bánik ilyen embertelenül Simon lányával, hogy kegyetlen gyerekkoráért bosszút álljon.

Csak ült összeráncolt szemöldökkel és egy szót sem szólt. Jobb kezénél Mimi brosstüje feküdt. Arra gondolt, hogy ez is lopott ezüst, a lappoktól való.

Mord alaposan berúgott.

Helgét biztatgatta, hogy igyon. De Helgének elege volt a pálinkából.

Hirtelen mintha árnyék borult volna a vendéglátó újtelepes arcára, mélyet sóhajtott és bólogatni kezdett.

– Jól van fiam! – mormolta maga elé. – Nagyon helyes, hogy le tudsz mondani az itálról. Majd ha Mimi várandós lesz, és kér, hogy szerezz neki pálinkát, akkor vedd elő a korbácsot és lásd el a baját. Hallod!? A korbáccsal! Űzd ki testéből az ördögöt. Ha a szoptatós asszonyok pálinkát isznak, soha nem lesz vége a háborúnak. Tovább él az emberekben: apáról fiúra, anyáról leányra száll. Tépd le róla a ruhát, és addig verd, amíg az ördög ki nem megy belőle. S ha ez sem segít...

Mord arca eltorzult, szeme vérben forgott, ujjait fojtásra készen újra összegörbítette.

– Hallod, ha nem segít a verés... – folytatta rekedten. – Érted-e? Ha a verés sem segít, vágd le a mellét, ha nem akarod, hogy gyermeked magába szívja az ördögöt!

– Akkor hát te magad miért adsz neki pálinkát? – fakadt ki Helge indulatosan.

Mord dühösen nézett a fiatalemberre.

– Hogy miért adok neki pálinkát?! – ismételte Mord a kérdést. – Azt hiszed, olyannak akarom látni, mint az Eblányt? Miminek szüksége van a pálinkára, hogy embernek érezze magát!

– Ezt én ugyan el nem hiszem!

– Micsoda? Nem hiszed? – Mord egészen közel hajolt Helgéhez és vészjóslóan nézett a szemébe, így akarta kikényszeríteni helyeslését. Helge azonban nyugodtan és hidegen fogadta Mord vad tekintetét. Az újtelepes fuldokolt dühében. Aztán

hirtelen rémült képet vágott.

– Olyan a szemed, mint a Simoné! – sziszegte.

– A Simoné!

A részeg az asztalnak támaszkodva felállt.

– Te Simon vagy! – üvöltötte. – Mit akarsz itt? Nem nyughatsz ott, ahol vagy? Én téged meg...

Hirtelen oldalt fordult. Helge nem várta meg, amíg kést ránt. Felugrott és Mordnak lökte az asztalt. Az elvesztette egyensúlyát és elvágódott.

Mimi rontott be a szobába, s belekapaszkodott Helgébe.

– Mi történt? – kérdezte magából kikelve.

– Apádnak látomásai vannak!

Mord még a padlón feküdve hörgött egy darabig, aztán támolyogva felállt. Helge kiszabadította magát a lány karjából és megmarkolta kése nyelét. Halántékán kiduzzadtak az erek. Készen állt, hogy leszúrja az örvöngőt.

Mord késsel a kezében az ágynak támaszkodva állt. Hirtelen elengedte a kést és kezével végigsimított a homlokán.

– Te nem vagy Simon – hörgögte. – Mimi, hol vagy? Hozd be az Eblányt!

Mimi kiszaladt. Apja a pálinkás köcsögöt kereste. Helge leakasztotta a puskát a falról, kiment és használhatatlanná tette a fegyvert. Aztán megragadta a falnak támasztott lándzsát és elhajította. A korbácsot is leszedte a falról és a bokrok közé dobta.

Mimi féltestvérét vonszolva jött az istálló felől. Cibálta, húzta mit sem törődve a jajveszékelésével.

– Hova vonszolod? – kérdezte Helge.

– Apám látni akarja!

Helge karon ragadta Mimit.

– Miért akarja látni? – kérdezte éles hangon.

– Nem tudom – felelte Mimi zavartan. – De be kell vinnem, ha apám akarja! Eressz! Be kell vinnem őt!

Mimi azonban hiába rángatózott, erőlködött.

– Ha nem eresztesz, kiálltok! Nem érted?! Eressz már!

– Majd ha elengeded a testvéredet! – mondta Helge parancsolóan. Megszorította Mimi csuklóját, s a lány feljajdult. Helgének sikerült a két lányt szétválasztania.

– Nyughass Mimi! Elhajítottam a korbácsot!

– Elhajítottad?! A korbácsot?

Mimi rémülten nézett a ház felé, mintha azt várta volna, hogy apja az ajtóban álljon lövésre kész fegyverrel. Az ajtó ajtónyílás sötét volt. Ettől megnyugodott.

Simon lánya a Helge háta mögé bújt. Arc kifejezése éppolyan élettelen volt, mint azelőtt. Helge barátságos hangon kérdezte:

– Ettél?

A lány meghajolt, pendelye a földet septe.

– Igen, angyal! – felelte tompán. – Eblány evett. Eblány rókát evett.

– Rókát?

Mimi sietett megnyugtatni Helgét, hogy ne törődjék azzal, amit testvére mond, hiszen ügyefogyott.

– Nem láttad, hogy kivettem neki egy tál húst?

Simon lánya az istálló felé indult. Meg-megállva mélyen meghajolva és különös hangon érthetetlen szavakat mormolt. Helge szoborra merevedve nézett utána egy darabig.

Amikor az ajtóhoz értek, Mimi a Helge háta mögé bújt.

Mordot úgy látszott elhagyta az ereje; az ágyán feküdt és mélyen horkolt.

– Fel ne költsd! – sította Mimi, majd az asztalhoz lépett és a pálinkásköcsög után nyúlt. Apjára sandítva sietve felhajtott egy félleg tele bögrével.

Beesteledett. Helge lement a folyópartra megnézni, hogy csónakja biztonságban van-e. Mimi követte. Vidáman dicsérte a csónakot és szerfölött nagy érdeklődést mutatott a csónak felszerelés iránt. Helge magához vette a báránybőrt, Mimi azonban megnyugtatta, hogy nem lesz rá szüksége.

– A szénpadláson már kész a fekvőhelyed.

Helge miután meggyőződött, hogy Mord mélyen alszik, maga is nyugovóra tért. Levetette kabátját, cipőjét és a leterített rénszarvasbőrökre feküdt. Mimi melléje húzódott.

Helge számára Mimi csak egy pálinkától bűzlő meleg hústömeg volt.

Hatodik fejezet

Helge korán ébredt, egy darabig még fekvé maradt. Töprengett. „Kár hogy nem fogadtam meg Johann tanácsát. Nem kellett volna Becklidenben partra lépnem. Mit keresek itt?! Örűtség, amit teszek. Ha Morddal összeállok, engem is rablónak fognak nézni. A hegyvidéken mindenütt gyűlölettel és megvetéssel néznek majd rám. Igen magas ár egy új telepért. Még akkor is, ha állatostól és asszonyostól kapom. Mordban pedig nem bízhatom. Egy napon kiterítve feküdnék, behasított fejfel. Simon lánya... Nem szabad rágondolnom. A vadonban nincs helye az együttérzésnek. A sírók sirjanak, a betegek haljanak meg, ha élni nem tudnak... Az elmebetegtől legjobb elfordulni. Mindenkinek megvan a maga baja.”

Helge óvatosan mozgott, nehogy felébressze Mimit. A lány mélyen aludt mellette. Felöltözött. Kiosont és gyors pillantást vetett a ház felé, hogy megállapítsa, vajon Mord felébredt-e már. A kémény nem füstölt, az ajtó is csukva volt.

Helge begombolta kabátját és a folyó felé indult. A történetek után nem kívánt elbúcsúzni.

A csónakból azonban hiányzott a báránybőr. Helge arra gondolt, hogy vajon

Mord volt-e lent az éjszaka folyamán. A nedves fűben lábnyomok után kutatott. Elhatározta, hogy történjék bármi, a báránybőrt visszaszerzi

A folyóparton Simon lányára bukkant, aki báránybőrbe burkolózva aludt. Arca sápadt volt, szőke haján harmatcseppek csillogtak. Helge néhány pillanatig nézte: „Milyen szép csukott szemmel...”

– Szegény kicsi Eblány! – suttogetta maga elé.

A lány összerázkódott. Remegve feltérdelt, kezeit imára kulcsolta.

– Angyal... Ne büntess – nyöszörögte. – Ideültem, hogy lássam, amint felmész a mennybe... Fáztam, s a báránybőrt magamra vettem. Ne büntess meg jó angyal! Visszateszem a báránybőrt. – Összehúzta magát, mintha felkészült volna az ütésekre. Helge felemelte és megsimogatta az arcát.

– Kicsi lány, nem bántalak. Ne félj! – mondta szelíd hangon.

Helge fejében egymást kergették a gondolatok. „Nem lehetek tekintettel mások nyomorúságára. A vadonban kinek-kinek magáért kell gondoskodnia.”

Simon lánya közel állt a csónakhoz. Időnként meg-meghajolt, és hűséges kutya-tekinettel kísérte a férfi minden mozdulatát.

– Messze van a mennyország? – kérdezte hirtelen.

Helge sóhajtott.

– Hogy messze van-e?

„Mit felelhetne erre? Lehet messze, lehet közel... E szerencsétlen teremtés számára elérhető két rövid lépéssel befelé a folyóba.”

– Messze van – mondta fojtottan.

A lány lehajtotta fejét.

– Akkor én nem mehetek oda – mondta szomorúan. – Egyszer már megpróbáltam, de nem jutottam odáig. Jött Isten és visszahozott. Nagyon dühös volt és megbüntetett. Nem merek újra elindulni, mert Isten lát. De itt állok és nézlek, amint elindulsz. Isten alszik. Isten sokáig alszik, ha pálinkát ivott.

Helge útra készen állott, csupán a csónakot kellett a folyóba taszítania. Vad gondolatok keringtek elméjében és hirtelen nekilátott, hogy átrendezze a felszerelését.

Erős evezőcsapásokkal hagyta el Becklident.

Néhány száz méterrel feljebb a folyóról látni lehetett a csónakból Mord házát. Amikor Helge erre a helyre ért, visszanézett. Semmi gyanúsat nem észlelt, és amikor a part domborzata ismét elvette a kilátást, Helge megnyugodott. Tudta, hogy azonnali üldözéstől nem kell tartania. Még ha Mord rövidesen rátalál az üres alvóhelyre az istállóban, aligha fogja azt hinni, hogy a lányt megszöktette... Legalábbis addig nem, amíg a telep környékét át nem kutatta.

A szerszámok és élelmiszerek között szorongva báránybőrbe burkolózva ült a csónakban Simon lánya. Átszellemült arccal a mennybemenetelhez illő dalt dúdolgatott halkán, amitől Helgének verejtékes lett a homloka.

– Hallgass! – lihegte.

– Igen, angyal – suttogta a lány alázatosan. – Eblány hallgat.

Lehajtotta fejét és összehúzta magát. Finom orrcimpái megrándultak, az ajka azonban némán mozgott tovább.

A férfi szégyellte, hogy a lányra förmedt. „Ráadásul angyal... Ő és angyal! Ha ez a lány eszén volna, aligha szólítaná angyalnak.”

Minél messzebb jutottak Becklidentől, annál világosabbá vált Helge előtt, hogy végzetes ostobaságot követett el, amelynek következményei beláthatatlanok. „Mi az ördögnek cipelem ezt az eszelős lányt ebbe a kietlen vadonba? Hogy megvédelmezzem? De hisz még nyomorúságos pajtám sincs, ahol a fejét lehajthatná. Ez a szerencsétlen teremtés meg csak itt ül, és a mennybe vezető útról álmodozik. Forduljak meg, vigyem vissza? Nem! Ezt a lányt Mord sohasem kaphatja vissza.”

Miközben Helge kitartóan küzdött az egyre erősödő árral, gondolatai egy irányba összpontosultak. „Itt csupán egyetlen megoldás van. Egy mozdulat... Amikor a víz fölé hajol. Kimondottan jó cselekedet lenne, megszabadítani őt nyomorúságától. Több mint jó cselekedet, kötelesség! Mint ahogy az embernek kötelessége megölni a halálra sebzett állatot.”

Kétórányi evezés után Helge a Johann által említett zuhatagok egyikéhez érkezett. Partra húzta a csónakot és járható ösvény után nézett, amelyen felszerelését a zuhatag mentén tovább cipelhetné. A part köves volt, tele vihar tépte cserjékkel, és úgy tűnt, mintha ember soha nem járt volna ezen a tájon. A túlsó parttól Johann elbeszélése szerint egy valamennyire kitaposott ösvénynek kell lennie. Helge azonban óvatoss volt és semmit sem akart kockáztatni. Alig hihető, hogy Mord otromba csónakján üldöznék őket. Ha pedig mégis azt találná gyanítani, hogy ő szöktette meg a Simon lányát, akkor inkább az ösvényt fogja választani, mert így jobbak a kilátásai arra, hogy utolérje őket.

Fejszét ragadott és utat vágott. Bokrokat tépett ki tövestől, kúszócserjét irtott és helyenként kidült farönköket fektetett le, hogy a sziklák között könnyebb legyen a csónakot vonszolnia. Legnagyobb meglepetésére a lány is segített. Eltakarította az útból a gallyakat és a csónakból a zúgó örvények mellett elhaladva azon túlra cipelte felszerelése egy részét. „Mégsem annyira esztelen ez a lány” – gondolta.

Arca csakhamar elborult, mert a lány, amikor új terüért ment és mellette elhaladt, mélyen meghajtotta magát.

Helgének annyi felszerelése volt, hogy négy férfinak is megerőltetést jelentett volna ezeknek a cipelése. A lány háromszor, ő maga pedig kétszer fordult. Jó háromszáz méternyit kellett cipekedniük. A lány segítségével sok időt takarított meg. Még a csónak vonszolásánál is hasznára volt.

A férfi tüzet rakott. Tegnap óta semmit nem evett, korgott a gyomra az éhségtől. Úgy vélte, hogy a lány is éhes lehet. Egy szelet kenyeret nyújtott neki, hogy amíg a Björkneszben főzött bab megmelegsik, csillapítsa éhségét. A lány mohón evett, de nem vadállat módjára, amitől Helge eleinte tartott.

„Ám nem csak ételre van szüksége” – gondolta Helge. – „Új nevet kell adnom neki. Nem nevezhetem Eblánynak. Nem lehet ember mindaddig, amíg abban a hitben él, hogy kutya. Mi is a neve? Sem Björkneszben, sem Becklidenben nem esett szó a lány keresztnévéről. Magamnak kell valamit kitalálnom... Valami szépet... Olyant, amivel segíthetem, hogy megszabaduljon a gonosztól. A legsürgősebben ruhaneműt kell szereznem számára, hisz félig meztelen. Talán Beversjöben vehetek neki egy szoknyát, blúzt és valami lábravalót.” A lány lábujjai kikandikáltak a rongyos bocskorból.

Evés után Helge megfogta a lány kezét és a szemébe nézett.

– Mától kezdve Gudrunnak hívnak! – mondta meggyőződéssel. – Gudrun vagy! Érted?

A lány tétován ült. Szegény elméje bonyolult kérdéssel viaskodott.

– Gudrun – ismételte halkán. – Eblányt Gudrunnak hívják!

– Én Helge vagyok.

– Hel... Helge... Angyalt Helgének hívják.

– Nem vagyok angyal! – mondta kétségbeesetten a férfi. – Csak Helge vagyok!

– Helge – mormolta a lány. – Volt egy angyal, akit Jézusnak hívtak, de az már nincs itt. Isten megégette őt. Isten megégette Mózes és a prófétákat, Máriát és a gyermekeket és még egyet, akit Jánosnak hívtak. Tűzbe vetette őket és megégette.

Helge a lány együgyű beszédéből megértette, hogy Mord egy alkalommal bizonyára elégette a bibliát. Nézte a lányt, amint némán mozgatta ajkát. Szemét lecsukta, egy hajtincse lelógott az arcára, kócos volt. „Szegény teremtés, ilyen külsővel nem lehet emberek közé.” Helge azon törte a fejét, hogyan fészülhetné meg, amíg pihennek.

Elővette fésűjét és közelebb húzódott a lányhoz. Térdére hajtotta a kócos lányfejet, és fésülni kezdte. A lány türelmesen állta, néha nyöszörgött, mintha kínzástól félne. Félóra alatt sikerült nagy nehezen annyira kifésülni a lány hosszú haját, hogy befonhatta. Helge mégsem érezte magát nevetséges számárnak, ahogy itt ül, térdén az eszelős lány haját fésülve ahelyett, hogy telephelyet keresne magának, és ott készülné a közelgő télre. Gudrun haját rendbe tenni. Ez pillanatnyilag legalább annyira fontos volt számára, mint összeácsolni a házát. Tekintete szinte ragyogott a büszkeségtől, amidőn a lány vastag hajfonatában gyönyörködött.

– Csinos lettél, Gudrun!

A lány megtapogatta a hajfonatát.

– Eblány csinos – mondta halkán.

Helge keményen megragadta a vállait.

– Nem vagy eb! Az ebnek négy lába van, neked meg kettő... Kettő, mint nekem! Látod, csak kettő! Ember vagy, Gudrunnak hívnak. – Majd szelíden kérlelte: – Kedves kis leányka vagy... Tudd meg végre, Gudrunnak hívnak.

A lány a folyóra tekintett, oda, ahol a robajló zuhatag előtt sebesebben áramlott

a víz. Ajka enyhén megrándult.

– Ember vagyok, Gudrunnak hívnak – suttogta.

A férfi rámosolygott.

– Ez az! Ember vagy, Gudrunnak hívnak!

– Ha majd a mennybe érünk, ott is Gudrunnak fognak hívni?

– Persze, a mennyben is, – mondta rekedten Helge.

Délre járt már, mire Helge csónakja a következő zuhatagot elérte. Az északi par-
ton megpillantotta a kis kalibát, amelyet Johann éjszakai szállásra alkalmasnak
mondott; de csónakját a szembeni part felé irányította. Mord és Mimi nem örülnek
majd az eszelős lány szöktetésének. Azt már Becklidenben tudta, hogy Simon lá-
nyát arra használták, hogy az állatok téli takarmányát begyűjtse. A becklideniek
nem nélkülözhetik a lányt, aki az állatok között élt, és aki törődött azzal, hogy le-
gyen mit enniük. „Tíz az egy ellenében fogadnék – gondolta Helge, – az a vén
erdei rabló mindent el fog követni, hogy az eltűnt lányt visszaszerezze.” Helge
nem félt szemtől szembe találkozni vele, a puska golyó azonban messzebbre ért,
mint az ökle.

Négy órájába telt, amíg túlhaladt a zuhatagon. Feladta reményét, hogy még az
est beállta előtt Beversjöbe érjenek. Ágából kalibát rakott, halakat fogott a folyó-
ban és gallyakat gyűjtött, hogy tüzet rakjon.

A lány egész idő alatt csendesén viselkedett, mikor azonban beesteledett, nyug-
talanabb lett. Hirtelen felugrott és megindult lefelé a folyó mentén. A férfi utána
rohant.

– Hová mégy?

– Be kell hajtanom a teheneket.

Helge mélyet lélegzett. – A tehenek!

– Majd behajtja Mimi! – mondta megnyugtatóan.

– Mimi nem törődik a tehenekkel.

– De törődnie kell! Te pedig nálam maradsz, Gudrun. Mától kezdve örökké ve-
lem leszel. Majd lesz tehenünk és kecskénk, te pedig ember módjára élhetsz.

A lány hagyta magát visszavinni a kalibába, de nyugtalan maradt. Szimatolva
állt továbbra is, mint a foglyul ejtett vad. Amikor valami reccsent az erdőben, fé-
lelmében nyögve összekuporodott.

– Isten jön! – nyöszörgött halkan, és egyik kezét arca elé emelte, félt az ütlege-
léstől.

A férfi szorosan átölelte, érezte szívének heves dobogását a vékony vászoning
alatt.

– Ne félj, isten nem jön utánad – mondta bátorítóan. – Az, aki téged korbáccsal
vert, nem isten. Csak egy nyomorult ember. Isten odafenn lakozik a mennyben, –
mondta az ég felé mutatva.

Helge addig beszélt nyugodtan, halkan, amíg úgy tűnt, a lány felfogta, hogy már

semmi vész nem fenyegeti. Bebújt a kalibába, és elhelyezkedett a báránybőrrel leterített, gallyakból és mohából készített fekhelyen.

Hideg és szeles este volt. Helge egy ideig még kint maradt gondolataiba merülve a kaliba előtti kövön. A nap folyamán többször is alkalma lett volna, hogy egyetlen mozdulattal megszabaduljon Simon lányától. Még jöhetnek hasonló alkalmak, de érezte, hogy nem tudja megtenni. „Sem holnap, sem azután! Még akkor sem hagyja cserben, ha teher lesz a vállán.” Fogadalmat suttogott... Majd elnézett messze, nyugatra, mintha a part menti sötét erdőn túl a hótakarta hegyek között megfelelő hely után kutatott volna kettőjük számára.

Hetedik fejezet

Szürke, ködös idő volt, amikor Helgéék a következő nap délelőttjén megérkeztek Beversjöbe. Helge tudta, hogy a közelben magas hegyek vannak, de a ködtől semmit nem láthatott belőlük. Csupán a szerencsének köszönhetette, hogy nagy nehezen felfedezte Issaksson telepét.

A kikötőhelyhez evezett, vállalva azt a kockázatot, hogy Morddal összetalálkozik. Mindegy! Gudrunnak ruhára van szüksége. „Amíg báránybőrbe burkolózva ül a csónakban, még csak megvan valahogy, de bizony anélkül nagyon dideregne a hideg esőtől amúgy is teljesen átázott vászoningében.”

Miután kikötötte a csónakot, Gudrunra terítette a kabátját, majd kézen fogva megindultak a ház felé. Komoran arra gondolt, ha netalántán Mord már ideért, akkor alig lesz elkerülhető az összetűzésük.

Amikor beléptek a házba, bámuló tekintetek fogadták őket. Helge köszönt, de választ nem kapott. Két nő volt a házban. Az egyik a tűzhelynél, a másik pedig a padló közepén foglalatoskodott valamivel. Mindketten olyan rémült arcot vágtak, mintha kísértetet látnának. Helge akkor sem kelthetett volna nagyobb rémületet, ha történetesen Gudrun helyett a lapp kápolna melletti sírok valamelyikéből származó holttestet hozott volna magával. A kereveten fiatal fiút vett észre, aki sandán nézett rájuk és olyan merev volt, mint a baltanyél, amelyet éppen faragott. Helge a fiatalabb nőre nézett.

– Vehetnék-e tőled valami szoknyát? – kérdezte.

A nő hátra lépett.

– Szoknyát?!

– Igen, meg egy lélekmelegítőt és más egyebet is, amit nélkülözhetsz. A lányomnak kellene, hogy ne járjon félíg meztelenül ebben az időben

– Nincs olyan ruhám, amit neki adhatnék.

– Dehogy nincs... itt a pénz! – Helge odanyújtott egy öttallérost. – Ha nem elég, szólj. A pénzen új anyagot vehetsz magadnak, amikor a vásárba mégy.

– Hát keresünk valamit – mondta az öregebbik.

Hisz tényleg, nem járhat meztelenül ez a lány.

Anya és lánya bementek a konyha melletti kamrába. Helege a fiú felé fordult és megkérdezte, hogy itthon van-e az apja. Csak nehezen kapott választ, amiből megtudta, hogy Issaksson a hálókát vizsgálja kint a tavon.

– Hamarosan hazajön?

– Nem tudom.

– Mord járt itt ?

A fiú barátságatlan „nem”-et morgott. Helge tovább kérdezősködött, de „igen” – „nem” meg „nem tudom”-on kívül semmi más feleletet nem kapott, s így belátta, hogy minden további kérdezősködés hiábavaló. A fickó vagy makacs és konok természetű, vagy egyszerűen ostoba. Meglehet, ő az, aki néhanapján ellátogat Becklindenbe, s így egyáltalán nem csoda, hogy Mord nem őt, hanem más vőt szeretett volna.

Bejött Issaksson felesége.

– A lány hadd menjen be Berithez. Egy pár apróságot összeszedtünk neki.

Helge megköszönte, és mivel Gudrun nem akart egyedül bemenni a kamrába, vele ment. Berit lenéző mosollyal fogadta Helgét, de amikor ki akart menni, viszatartotta.

– Maradj itt! – mondta, s Helge látta rajta, hogy fél egyedül maradni a lánnyal.

Berit segített Gudrunnak levetni a piszkos vászoninget. Rábámult, majd hirtelen Helge felé fordult.

– Hogy mered verni az asszonyodat? – sziszegte.

– Ugyan, mit gondolsz, egy ujjal sem nyúltam hozzá.

– Hát, ez akkor micsoda? Meg ez is!? Talán kiütés? Ne is próbáld tagadni!

– Mord műve ez, ha ismered őt, – felelte Helge sötéten.

Simon lánya nyöszörögni kezdett, mintha félne a veréstől és úgy nézett rájuk, mintha felfogta volna a párbeszédüket. Végighúzta ujját az egyik lábán, ahol piros orom éktelenkedett.

– Angyal nem ütött engem – mondta csendesen. – Isten büntetett! Isten keményen büntetett. Most aztán Eblány a mennybe megy.

Berit ijedten nézett Helgére, lélegzete elakadt, miközben segített Gudrunnak az öltözködésben.

Alighogy Gudrun felöltözött, Issaksson megérkezett. Ötven év körüli, széles tarkójú, durva arcú ember volt. Dörmögve köszönt, s amikor Gudrun mélyen meghajolt előtte, elnémult. Ledobta a batyu halat s magyarázatot várva nézett a feleségére.

Az ablakon át Gudrun megpillantott egy legelésző tehenet. Rámutatott az állatra és elindult kifelé. Helge hagyta, hogy menjen. Szükségesnek találta, hogy egyet s mást elmondjon róla, olyasmit, amit nem jó ha a lány is hallja.

– Vajon nem tesz valami kárt a tehenben? – rémüldözött Issaksson felesége, aki

ijedten figyelte amint Gudrunt áthaladt az udvaron.

– Egyáltalán nem kell attól félni – felelte Helge keserűséggel. – Nézd, milyen szeretettel simogatja. Az állatoktól több jót tapasztalt, mint az emberektől.

Issaksson is a lányt figyelte.

– Ez Simon lánya volna?

– Bizony ő Simon lánya. Simon azonban halott, mint tudjátok és így most ő az én lányom. – mondta Helge.

– Lányod?... Hát annyira azért nem vagy idős.

– De annyira, hogy megvédehetem őt a veszedelmektől.

– Merre vezed az utad?

Helge elmondta, hogy megfelelő telephelyet keres. Issaksson hümmögött egyet. Nem szerette azokat, akik új telepet kerestek. Az előbb érkezettek sem bővelkedtek területekben és ezek a tolakodók még képesek valamelyik ház sarkánál, esetleg egy közeli domboldalon házat építeni. Eddig sikerült birtokolnia a szükséges területeket s úgy vélte, hogy ezen túl is ezt kell tennie. Azt gondolta, hogy aki egy eszelőssel járja a világot, nem verhet gyökeret ebben a vadonban.

– Őt akarod segítségedül?! – Issaksson ezzel az egyetlen kérdéssel akarta tudtára adni Helgének, hogy ilyen körülmények között esztelenség új telepfoglalásra gondolnia.

Helge arca megkeményedett.

– Azt ugyan nem tudom, hogy segítségemre lesz-e vagy sem – mondta mogorván.

– Hát akkor miért hurcolod magaddal?

– Miért?! Behozzam, hogy megmutassam a foltokat a testén?! Tudod, hogy ez a szerencsétlen minek nevezi magát? Eblánynak! Valóban kutya volt annál a sátánnál, akinek a gazdáját Istennek hiszi! Talán tovább kellett volna eveznem és ott hagyni őt abban a fertelmes pokolban? Ennyire gonosz nem vagyok.

– De biz még ördög is lehet belőled, amíg megszabadulhatsz tőle! – jegyezte meg Issaksson szárazon. – Azt mondod, hogy a pokolból hoztad ki őt? Ha netalán azt hiszed, hogy idefenn mennyei paradicsom vár rátok, akkor keservesen csalódnis fogsz. Legokosabb, amit tehetsz, az, hogy visszafordulsz. Új telepes te nem lehetsz. Ha mindazokat magaddal akarod vinni, akiknek pokol az élete, akkor te magad nem élhetsz meg ezen a földön. Idefenn keményen kell dolgoznod, nem jobbra-balra tekintgetni, és kezet nyújtani az elesőknek. Ha ezt megtanulod, esetleg csak akkor lehet belőled új telepes – másként nem !

– Mondd, mi történik azzal, aki elesik, mert csak előrenéz?

– Az ott marad! Ne hidd, hogy valaki segítő kezet nyújt neked. Ha éhezik a tehened, mert nincs szénád, ne reménykedj, hogy a szomszédhoz szaladhatsz. Neki sincs több, mint amennyi saját állatainak szükséges.

– Hát majd gyűjtök annyit, amennyi csak kell, – jelentette ki Helge dacosan.

Issaksson fölényesen legyintett.

– Ugyan, azt hiszed, hogy tudsz elég takarmányt gyűjteni?! Tévedsz! Nézz csak ki. Néhány hét múlva itt a kaszálás ideje, de hol van még a fű... Látsz valahol fűvet? Tehenünk naphosszat a legjobb legelőnkön van, mégsem lesz tele a bendője. A patak menti kaszálót még jég fedi. Szerzel takarmányt? Csakúgy hiszed! Ott, ahol nincs, ott ugyan bizony mit kaszálsz? Már vetnünk kellene a magot, de a föld még fagyos. A burgonyát is földbe kellene dugni, de ki tudja, hogy kicsirázik-e, pedig ma holnap júliusba lépünk.

– Jöhet egy szép és hosszú ősz. – próbálkozott Helge.

– Reméljük a legjobbakat! – mondta Issaksson keserűen. – Ha nem melegszik fel egyhamar az idő és nem lesz hosszú ősz akkor jövőre több lesz az új telepes. Csak fel kell keresni valamelyik házat, kidobni a hullákat, és máris be lehet költözni.

Helge nem hagyta magát elijeszteni.

– Nos, hátha ennyire kilátástalan itt az élet, te miért telepedtél le itt?

– Laknom kell valahol – magyarázta Issaksson. – Amíg volt hódpatkány bőven, addig jól ment a vadászat. Néha meg jó esztendők is jönnek, amikor senki sem éhezik többet, mint amennyit el tud viselni anélkül, hogy fűbe harapjon.

Helge kipillantott az ablakon és látta, hogy Gudrun nem egyedül van az udvaron.

– Viktor jött, a legidősebb fiunk, – mondta Issakssonné. – Úgy látszik megismerte a lányt. Néha le szokott járni Becklidenbe, jóllehet tudja, hogy mi nem szeretjük ezt. Miféle fehérnép az a Mimi?

Helge kitérő választ adott. Nem lesz baj Mimivel, ha megfelelő férjet kap.

Berít figyelmeztette Helgét, hogy Viktor és Gudrun az ól fele mennek.

– Juhokat is tartotok?

– Nem, már régen levágtuk őket.

Helge összevonta a szemöldökét, amikor látta, hogy Viktor berángatja Gudrun az istállóba. Mit akarhat, hogy odacipeli? A gondolattól arcába tódult a vér. Kisziett a házból s átszaladt az udvaron. Issaksson felesége kezeit tördelve az ablakból figyelte.

Az istállóban félhomály volt. Az egyik sarokból Gudrun nyöszörgése hallatszott és Helge Viktort látta a lány fölé hajolni. Egy ugrással ott termett és félrelökte a fiút.

– Mit csinálsz itt?

Viktor vállat vont.

– Nem csinálok semmit! Elesett, s fel akartam emelni.

– Minek hoztad ide?

– A juhokat akartam megmutatni.

– Itt nincsenek juhok! – fakadt ki HeIge dühösen.

– Nem tudtam, hogy már kivitték őket.

– Ne hazudozz, mert szétverem a fejed! Nincs is juhok.

A fiú a késért nyúlt, de nem húzta ki, inkább kisomfordált az ajtón. Helge fel-emelte a lányt.

– Bántott? – kérdezte fojtott hangon.

Gudrun remegve kapaszkodott a karjába.

– A juhokat akarta megmutatni! – panaszkolta a lány. – Hol vannak a juhok? Nem látom őket!

Helge kivezette Gudrunt. Viktor nem érte el célját. De ez nem nyugtatta meg. Arra gondolt, hogy Becklidenben többször megtehetette azt, ami most nem sikerült. Hisz ez a szegény lány semmit sem képes felfogni, s annyira el volt nyomva, hogy az ellenállásnak még csak a gondolata sem merül fel benne.

Amikor Helge a lánnyal együtt bejött, Issaksson kérdőn nézett rájuk. Helge azonban semmit sem említett a Viktorral való találkozásról. Arra volt kíváncsi, hogy hol talál új telepnek való helyet a környéken.

Issaksson dörögve vette elő a birtoklevelét.

– Itt van! – olvashatod, hogy mi az enyém.

Helge elolvasta a jegyzőkönyvet. A beversjöi telken kívül Issakssoné volt még tizenhárom kaszáló. Ezek egy része a telephez közel feküdt, délkeletre; az utolsó kaszáló azonban mintegy tíz kilométernyire volt a háztól. A telephez tartozott továbbá halászterület és jókora erdőrészt is. Helge fogalmai szerint olyan nagy volt Issaksson birtoka, mint egy délvideki község terjedelme.

– Azt szeretném tudni, hogy ezen kívül még milyen szabad területek vannak?

– Amint elhaladsz az utolsó kaszáló mellett, s a patak mentén tovább haladsz, néhány nyírfás dombhoz érsz. Ott azonban nem maradhatsz, az a Manuelé.

– Ki az a Manuel?

– A mi fiunk. Az, aki az előbb kiment... Szóval, ha elértél a dombig, a patak mentén eljutsz egy tóig, amely körül lapos kaszáló terül el. A pataknál malomhely is van, a domboldalon pedig, – a hegyek irányába felfelé – irtásos föld. Ha egy talpraesett legény vetődik erre, úgy gondolom, Berittel ott létesíthet új telepet.

– Be van jegyeztetve az a rész? – kérdezte Helge.

A teleszűrő szemekkel nézett rá.

– Bejegyeztetve?! – dörögte. – Nincs, de ez mégis a Berité, s gondom lesz rá, hogy más meg ne kapja. Te sem telepedhetsz le sehol az én földjeim közelében anélkül, hogy egy-két szavam ne lenne, ha majd jön a pandúr, aki a birtoklevelet kiadja. A pandúr mindig megkérdi a régebbi telepeseket, mielőtt az új embernek kiadja az írást.

Helge ebből a beszélgetésből megértette, hogy Issaksonnak sincs kedve öt szomszédjává fogadni. Ugyancsak messzire kell mennie telepet keresni, ha Issaksson mind a hat gyermekét ezen a vidéken akarja tartani. A három legkiseb-

bet és Viktort még nem is említette... Viktor talán majd Beversjöt fogja örökölni vagy leköltözik Beklidenbe.

– Van még hely, amit birtokolni szeretnél? – kérdezte Helge ingerülten.

Issaksson vállat vont.

– Nincs is több hely már ezen a vidéken, – felelte. – De csak nézz körül, hátha találsz magadnak egy megfelelő helyet, ahol letelepedhetsz. Amondó vagyok, mint már az előbb is mondtam, hogy nem lehetsz telepes... legalábbis addig nem, amíg ...

A mondat befejezése helyett az ajtó mellett álló Gudrun felé intett, akit teljesen lekötött a hajfonatával való babrálás.

Helgének nem volt miért tovább maradnia. Eleinte még szándékában áll megkérdezni, hogy nem maradhat-e Gudrun néhány napig, amíg ő körülnéz a környéken, de belátta, hogy ez teljesen lehetetlen. A lányt gonosz szellem megszállottjaként fogadták, Viktor pedig nem hagyna békét a szegény teremtésnek.

Helge megköszönte Beritnek a ruhákat.

– Remélem, jó szomszédok leszünk, ha majd az apád említette telkedre költözől, s magam is letelepedhetem itt.

A lány úgy nézett a férfitra, mint akiről tudja, hogy a vesztébe rohan.

– Aligha leszünk szomszédok – mondta vontatottan.

Mielőtt Helge elhagyta volna a házat, arra kérte Issakssont, hogy Mordnak ne tegyen említést arról, hogy itt jártak.

– Talán félsz tőle?

– Nem, de biztos vagyok benne, hogy Simon lányát mindenáron vissza akarja szerezni, hogy visszavigye abba a pokolba, s annak bizony nem lesz jó vége! Erre pedig semmi szükség nincsen.

Issaksson Gudrunra nézett, s morogva megjegyezte, hogy nincs szándékában Mordnak szólni. Törődik is ő mások hülyeségeivel, csináljon mindenki amit akar.

Helge az udvaron Viktort kereste tekintetével. A legény a ház mögötti krumpliföldet ásta. Odament hozzá és figyelmeztette, hogy Mord előtt nehogy eljárjon a szája. Viktor gúnyosan elhúzta a száját. Helge szeme dühös villámokat szórt a fiú felé, amikor megfenyegette:

– Gondom lesz rád! Történjék csak valami gazemberség, amiről sejtem, hogy te állsz mögötte, kiszedem a beled.

Helge vad indulatától a fiú önkéntelenül is néhány lépést hátrált és megkönnyebbültén fellélegzett, amikor Helge sarkon fordulva otthagya.

Oszladozott a köd, amikor Helge a tó délnyugati partja felé evezett. Kisvártatva a nap is előbújt. A köd mögül északon és nyugaton félelmetes hegyek bontakoztak ki. A púpos hegygerincek és magas jégcsúcsok között mély szakadékok és völgyek sejlettek. Keleti irányban a folyó erdős hegyeket vágott át, délre pedig ugyancsak kiterjedt erdőség terült el, amely mintegy öt kilométernyire fennsíki

mocsárrá ritkult. A fennsíkon túl magas hegynyúlvány látszott, hepehupás északi oldalát nagy foltokban örök hó és jég borította.

Az egyik torkolatnál a csónakot partra húzta. Pillanatra visszaretent attól, ami itt várt rá, de keményen összeszorította a fogait. Először jó rejtékhelyet kellett keresnie. A felszerelésből egyszerre csak annyit vihetnek magukkal, amennyit a hátukon elbírnak.

Néhány órai erőfeszítés után a csónak kétszáz méternyire feküdt a parttól, a szerszámokra és az élelmiszerkészletekre ráborítva. Az egészet gallyakkal fedték. Helge emlékezetébe véste a helyet, s aztán elindultak. Issaksson földjén még csak annyi ideig sem kívánt tovább maradni, amíg fálnak néhány falatot. Battyuval a hátán, puskával és medveölő dárdával felszerelve, nekivágott az ösvénytelen vadonnak. Simon eszelős lánya haladt a nyomában.

Fordította: **Bartha István és Hegyi Éva**

Folytatása következő számunkban

Bartha István utóirata

Ezt a könyvet Ausztriába való menekülésünkkor olvastuk német fordításban, Salzburgban. Az újtelepesek küzdelmes élete összefonódva az öreg Ola keresztyén meggyőződésével, hogy a gonosz emberek miatt van rajtuk Isten büntetése, nagyon meghatott minket, menekülteket, Svédország leendő újtelepeseit. Ha más módon, de mi is ismeretlen országban, ismeretlen körülmények között szándékoztunk új életet kezdeni, Isten segítségével.

Malmöbe érkezve nézegettem a kirakatokat, s egyszer csak rátévedt a szemem az egyik könyvesbolt kirakatában Bernhard Nordh könyvének eredetiére: Nybyggarna vid Bäversjön. Bementem az üzletbe és nyomban megvettem. Érteni sokat értettem, hisz már több mint egy hónapja voltunk Svédországban, s ráadásul Salzburgban négy hetet magoltam, a szó szoros értelmében bedugott fülekkel magoltam, a svéd szavakat. Mire 1957. április 17-én Möllébe érkeztünk beszéltem svédül, illetve, amit mondtam, megértették, a baj csak az volt, hogy a skånei dialektust, a sok kettős mássalhangzója miatt egyáltalán nem értettem.

Kapóra jött, hogy a római Anonymus Társaság pályázatot hirdetett hosszabb novellára vagy regényre, vagy regényfordításra.

Feleségemmel nyomban elhatároztuk, hogy lefordítjuk Bernhard Nordh könyvét, és pályázunk. Az elhatározást tett követte, s a munkát megosztva nekifogtunk a fordításnak, mert a határidő alig három hónap volt.

Közben engem alkalmazott a Kockusm hajógyár, s így esténként értem rá fordítani. A csapatmunka jól működött, hisz rengeteget kellett szótározni, amit néhai

feleségem, Ildikó lányom édesanyja végzett hangyaszorgalommal. S mivel kétőnk svéd tudása azonos nívón állott, ami számomra ismeretlen volt, az volt feleségem számára is. Hazaérve a hajógyárból megebédeltünk, máris kezdhettük a fordítást, diktálhattam, lévén, hogy a feleségem kitűnő gépíró volt. Így a kb. 240 oldalnyi szöveget hamar lefordítottuk, és „Ember küzdj, és bízva bízzál!” jeligével elküldtük Rómába.

Díjat nem nyertük, de tanultunk vagy 5000 svéd szót, ami bizony jól fogott a nyelvi kommunikációban. Aztán teltek az évek, a fordításról megfeledkeztem, s csak most, több mint negyvenhat év után nyílt alkalom a regényfordítás közzétételére.

Ezzel az utóirattal egyben köszönetemet és nagyrabecsülésemet szeretném leróni feleségem, Hegyi Éva emléke előtt, neki és lányunknak, Ildikónak ajánlom ezt a könyvet.

Végül köszönöm az Ághegy szerkesztőjének, hogy átdolgozta, Nagy Zoltánnak pedig, hogy gondozta fordításunkat.

Svedala, 2004. január 14.

Nordh Bernhard

1900. április 19-én született az Upssala közeli Björklingében. 1926-ban jelent meg első novellája, 1936-ban első regénye. 369 novellát, 26 regényt írt, többet hét különböző nyelvre fordítottak, néhányat megfilmesítettek. *A hódtavi új telepek* az első magyar fordítás munkáiból.

1972. augusztus 9-én elismert északi íróként halt meg.

Könyvei:

Jorden är god (1936)
 I marsfjällets skugga (1937)
 Fjällfolket (1938)
 Under frostpiskan (1938)
 I de stora skogarna (1938)
 Tösen på Valtomta (1940)
 Silverdalen (1941)
 Nybyggarna vid bäversjön (1942)
 Starkare än lagen (1943)
 Kampen mot ödet (1944)
 Ingen mans kvinna (1946)
 Storm över fjället och andra berättelser (1947)
 Jakobs stege (1949)

Ogärningsmän (1950)
 I min gröna ungdom (1951)
 Vandra mot solen (1953)
 Mina fem söner (1956)
 Leka farligt (1957)
 Röd himmel (1958)
 Offerbäcken (1959)
 Åter till verkligheten (1963)
 Skuggan över byn (1963)
 Gyllene bocken (1965)
 Fjällbruden (1968)
 Bodil Jonsdotter (1970)
 Bågskytten (1971)
 Vargjakten (1971).

Kovács katáng Ferenc

Észak hideg lehelete*

Sulyok Vince költő, műfordító a Jégcsapidő című fordításkötettel is azt bizonygatja szívós, kitartó elszántsággal, hogy az alkotó, önmegvalósító tevékenység mellett is óriási fontossága/jelentősége van a fordítói munkának. Saját írásainkat is félretéve fordítani, publikálni kell azokat az íróársakat, akik új hazánkban közel állnak hozzánk, akiknek munkásságát fel kell mutatnunk ahhoz, hogy közel teljes kép alakulhasson ki *otthon* az *itthoni* irodalmi életéről. Ne áltassuk magunkat, kis népek arányosan kisebb irodalmi terméséből vagy csak a slágergyánús műveket, vagy a már befutott szerzőket fordítják más kis népek kis nyelvére. Ha az irodalom szisztematikus bemutatására nem futja erőnkből, a „hangadók”, az „iskolateremtők”, a „meghatározók” közül kell válogatnunk. Ide tartozik Jan Erik Vold norvég költő, akivel a magyar olvasóközönség néhány, folyóiratban megjelent versén kívül még nem találkozhatott. A Sulyok Vince válogatásában, norvég anyagi támogatással készült könyvecskében ötven vers szerepel. Csak sötétben tapogatózom e kötet olvastán, mert nem kapok időrendben, vagy másként rendszerezett listát a norvég szerző eddigi műveiről, s nem tudhatom meg azt sem, hogy a jelen kötet versei mikor keletkeztek, s azokat mely kötetekből válogatta a fordító. Bár Sulyok Vince kötetzáró, igényes tanulmánya sok ismeretet nyújt, a hiányolt kiegészítésekkel még hasznosabb lehetne. Igaz, a számítógépes világhálón sok adat elérhető. Például a Google keresőben Vold teljes nevére rákérdezve 1970 adathely bukkan fel, többnyire természetesen norvég nyelven. E modern technika nem is áll még mindenki rendelkezésére, és ha mégis, csak hosszadalmas, fáradtságos munka árán juthatunk azokhoz az ismeretekhez, amik a kiadónak s a műfordítóknak amúgy is kéznél vannak. A kötet hátsó borítóján is "csak" egy Jan Erik Vold vers olvasható (hogy valóban az övé, akkor derül ki, amikor rátalálunk a kötetben). Ebből a könyvesboltban bóklászó vevő vajmi keveset tud meg a könyvről.

A kötet elején található, hosszú sorokba szedett „elbeszélő” versekben magával ragadó Vold mesélő kedve. A filmnyelvből ellesett kihagyásos technika segítségével tartja fenn a feszültséget, s mi több, a hiányos történetek kiegészítésére az olvasó fantáziáját hívja segítségül. Sulyok Vince fordítói érzékenysége jól érvényesül itt, hiszen saját munkáiban ő is szívesen mesél prózai dolgokról úgy, hogy versként éljük meg azt:

* Jan Erik Vold: Jégcsapidő. Napkút Kiadó Budapest, 2003. Válogatta, fordította és az utószót írta Sulyok Vince.

– ez az asszony,
 aki megállít a járdán, és azt mondja,
 találkozott már velem egyszer
 a férjével együtt, akinek mondja is a nevét, az ő sajátját
 bizonyára előbbre mondta már,
 ez az asszony itt áll egy kicsi fiúcskával,
 ki bizton alszik kocsijában, ajkát
 álma köré zárva – s köröttünk
 világos decemberi délelőtt, az asszony –
 említ ezt-azt, nem tudom mindenben követni,
 részben, mert autók zúgnak a Wergeland úton, részben,
 mert lányos, tiszta arca olyan erős, olyan fénylő
 a délelőtti ragyogásban, az egyetlen,
 amit felfogok, az, hogy férje kolostorban
 van Belgiumban egy helyütt, hogy minden figyelmét
 egy kutatási feladatra koncentrálja, és beszél még
 kicsit továbbra is, én ácsorgok a járdán
 kissé zavartan, s hallgatom, de összeszedni
 nem bírom magam, hát csak megsimítom arcát
 a kezemmel, mit melegen megszorít. Talán éppen ez az érintés
 (azóta folyton erre gondolok) volt az, amiről ez az asszony
 az egész idő alatt beszélt, de künn a járdán,
 a december fényében, én arra gondolok mégis,
 hogy némafilm volt csak ez az egész –
 (Decemberi fény)

Tovább lapozva a kötetben sok apró vers következik. Személyes megfigyelések, egyszerű gondolatok sorakoznak felkiáltójelekként. Figyelmeztetések az élet múlandóságára, törekénységére, sebezhetőségére:

Nem minden gyengéd becézés
 vezet eredményre. Némelyik
 mintha célját tévesztené és én
 magamba húzódkodom vissza
 bárgyú mosollyal arcomon. De egyik-másik
 olykor eredményre vezet.
 (Nem minden becézés)

A látszólag jelentéktelen, de mégis gondolatébresztő versek között felbukkan a költő súlyos, megkerülhetetlen ars poeticája:

*Nem én vagyok a beteg
– a világ az.
Én viszont ennek a világnak
vagyok a része
s ily módon beteg magam is,
ezzel a betegséggemmel azonban
tisztában vagyok
s ily módon egészséges:*

*Önszabályozó gyógyító
mechanizmussal vagyok
felszerelve.
De ez nem a világ.
(Ezzel a te világról alkotott
képedre célszok!) Emiatt
nem azonosítja magát a világ
az én saját betegséggemmel.
Az övét én jól ismerem
s nem félek tőle.
Nélkülem
nem lenne világ a világ
– tudod-e ezt te?
(A költő és a világ)*

A kötet utolsó harmadában aktuális kérdéseket feszegető verseket találunk. Sulyok Vince így ír erről utószavában: „Külön meglepetésként szolgált még a költészetét jól ismerők számára is az 1993-ban megjelent IKKE (NEM) című kötete. A nála már korábban is kiugró szerepet kapott norvég gyökerek és norvég valóság kiemelt megjelenítése mellett döntő helyet kapott ebben a nemzetközi kitekintés és az elkötelezett állásfoglalás egy sereg éppen aktuális ügyben (Bosznia-Hercegovina, a kurdkérdés, a menekültproblematika stb.). Ezek a versek az engagement-nek, az elkötelezett közösségi érdeklődés kifejeződései, tehát a szó nemesebb értelmében vett politikai költészet. Ezt mind Magyarországon, mind világméretben a XX. században, főleg annak a második felében éppen azok járatták le, akik (paradox módon) karhatalmi erővel követelték és várták el minden költőtől, hogy magára vállalja a poeta politicus szerepet, de ezt anélkül, hogy engedélyezték volna hozzá a független gondolkodáshoz, a szabad véleményalkotáshoz és véleménynyilvánításhoz való jogot és lehetőséget.”

*Ez az
Európa,
amelyikről beszélnek, ez az Európa
lángol. Ez az*

*amelyiket úgy dicsérnek, most saját
fiait
öldösi. Ami akkor Auschwitzban*

*történt, az ismétlődik meg
Bosznia-Hercegovinában.
Politikus kell legyen ahhoz az ember,
hogy mindezt meg ne lássa?
(Ez az Európa, amelyről beszélnek)*

Vold végzett ugyan nyelvészeti és irodalmi tanulmányokat, de diplomát sosem szerzett. Ennek köszönhető-e, vagy a költészetéről makacsul másféleképpen gondolkodásának, vagy a katedrához jutott ítésekkel való szembenállásának, avagy annak, hogy a szándékosan vagy véletlen elfeledett/figyelmen kívül hagyott költőket felkarolja, és reflektorfénybe állítja, nehéz eldönteni, de tény, hogy kritikus, esszéírói, irodalomelméleti tudását és tapasztalatát a norvég egyetemeken nem óhajtják tudomásul venni. Nagy meglepetést, felháborodást okozott hát, amikor az Oslo Egyetem 2000-ben díszdoktorrá avatta.

Jan Erik Vold, „az utca filozófusa” sok olvasót vonz Norvégiában. Az egyik legolvasottabb költő. Kötetei több ezer példányszámban fognak. „Vold az innovátoroknak, az újtóknak a legjobb fajtájához tartozik a maga szokványtalan szövegkompozícióival, amelyekben leggyakrabban mindennapi (sőt olykor-olykor már-már triviálisan mindennapi) eseményekről és viszonylatokról ír.”

*Tó-e vajon
a lélek?
S a világ az a kavics-e,
mitől*

*időnként
gyűrűket vet a tó vize?
Avagy
a lélek maga az a kő, ami

a világ vizén alásüllyed?*

*A világ partjairól, a világ
fényén át és egén át
le egészen a világ*

*mélyére, a tó
fenekének
sötétségébe. Mialatt
hullámok és hullámgyűrűk*

*villannak fel kis időre, a lélek
hullámgyűrűi,
ahogy a partok felé
széttérülnek.*

(Gondolatok a tóparton)

A 2002-ben megjelent *Tolv meditáson (Tizenkét meditáció)* c. kötetében egészen új hangon szólal meg: az öregedés fáradt, bölcselkedő, csöndes hangján.

*Mikor kilépnek,
jégre
lépnek az öregek. Számukra síkos
a valóság,*

*akár
a csecsemők számára. Olykor
fogódzóra lel
a bot, olykor*

*nem.
A nehézségi erő
ellenségükké
lett.*

(Az öregek tele)

Jan Erik Vold

1939-ben született Norvégia fővárosában. Az 1960-as években nyelvészeti és irodalmi tanulmányokat folytatott az Oslói Egyetemen, majd Uppsalában és Santa Barbarában. 1965-ben mutatkozott be első verseskötetével. Ír esszéket, tárcákat. Amerikai költőket, drámaírókat fordít (William Carlos Williams, Robert Creeley, Frank O'Hara és Samuel Beckett). 2000-ben az Oslo-i Egyetem díszdoktorrá avat-

ta (többek között Winston Churchill, Alva Myrdal, Theodore Roosevelt társaságában). Számos irodalmi díj tulajdonosa (2000-ben a Gyldendal Kiadó Díja, 1997-ben Brage Díj, 1992-ben Oslo város díja, 1992-ben a Kultúrtaács Fordítói Díja, 1981-ben az Aschehoug Kiadó Díja, 1966-ban Tarjei Vesaas Debütáló Díj)

Kötetei:

Tolv meditasjoner (versek) 2002.

Uten manus. Dokumentarisk 1980-2000 (beszélgetések Jan Erik Volddal) 2001.

I Vektens tegn (versek) 2000.

Mørkets sangerske (életrajz Gunvor Hofmoról) 2000.

Tydelig. 33 (esszék) 1999.

Storytellers. En begrunnet antologi (antológia) 1998.

Ikkje (versek, Steffen Kvernland illusztrációival) 1997.

Her er huset som Per bygde og andre skillingstrykk (versek) 1996.

Etterblikk: Ernst Orvil, poet (életrajz) 1995.

Kalenderdikt (versek) 1995.

En sirkel is (versek) 1994.

Under Hauges ord (esszék, beszélgetések, levelek, versek és fényképek) 1994.

Ikke (versek) 1993.

Huset er hvitt (versek 1970-1978) 1991.

Poetisk praksis 1975-1990 (versek) 1990.

Elg (versek) 1989.

En som het Abel Ek (versek) 1988.

Sorgen. Sangen. Veien (versek) 1987.

Her. Her i denne verden (esszék és beszélgetések) 1984.

Jan Erik Volds samlede kortprosa (válogatott kisprózák) 1982.

Vannselgerens liv (válogatott írások) 1981.

God dag! Jeg er et dikt (versek a szerző válogatásában) 1981.

Det norske syndromet: et kritisk syn på norsk lyrikk (irodalomkritika) 1980.

Sirkel sirkel: Boken om prins Adrians reise (versek) 1979.

S (versek) 1978.

Buster brenner (szövegek) 1976.

Entusiastiske essays (esszék) 1976.

Bok 8: LIV (versek) 1973.

Spor. Snø (versek) 1970.

Kykelipi (versek) 1969.

Mor Godhjertas glade versjon. Ja (versek) 1968.

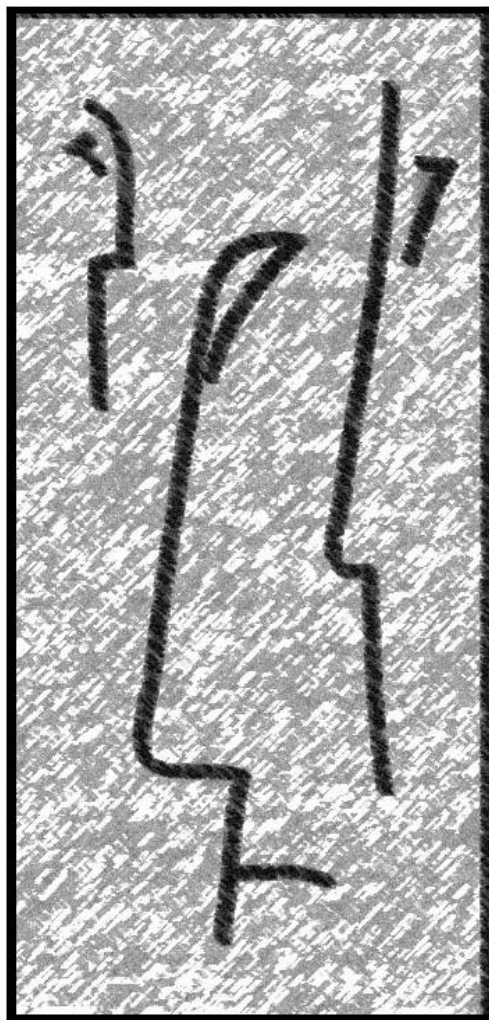
Fra rom til rom SAD & CRAZY (versek/szövegek) 1967.

Svingdør (versek Kari Nordby illusztrációival) 1967.

Hekt (versek) 1966.

Blikket (versek) 1966.

Mellom speil og speil (versek) 1965.

Winter I-1. to É. & I. 2001. Oslo

**Kovács Ferenc: Winter I-1
tus, montázs, 2001.
képméret 9x17 cm, papírméret 15x23 cm**

Szarka András

A „Kaszás” vállalkozói

Részlet egy hosszabb elbeszélésből

Nagyon meguntam a munkahelyem ezért a cégtulajdonossal, akinek virágüzlete is volt, az egyik kis temető mellett, annak lépcsőjén üldögélve a hétvégi jó forgalomról beszélgettünk. 22 éves voltam. Léggömbnyi szemmel néztem Magyarországra, minden új volt. Az emberek, a gondolataik, az életük. Tarsolyomban, útra valónak, még mindig csak Édesanyám amolyan „légyjómindhalálig” intését őrizhettem.

Tanulóban voltam.

Anyák napja volt, magam is virágot árultam, beugróként. Az emberek csak úgy hömpölyögtek az úton, a temetőbe mentek. Mindenki emlékezni akart, anyucira, nagymamira. A virágosok, annyit kerestek aznap, mint egész évben. Aztán egyszer, csak úgy hirtelen, valahonnan az agyamba egy olyan villant, hogy rögtön kiszóltam: Laci bátyám, én kilépek!

– Honnan lépsz ki? – nézett reám, tágra nyílt szemekkel

– Hát a cégtől. A két hét felmondási időt még kidolgozom.

– Ha úgy gondolsz, tedd azt Bandika!– Érezhette, hogy nincs kivel vitatkoznia, mert szemébe nézve mondtam hirtelen döntésem.

Azzal felállt és bement az üzletbe. Itt valami megszakadt. Én is hazamentem.

Derült égből villámscapás volt ez számára, hiszen én voltam a jobb keze. A kőfaragó üzemét vezettem, virágpiacra jártam vele hajnalokon, hogy az üzletet áruval ellássuk, feleségének társalkodónője voltam, leányának sofőrje, simlis barátainak kölcsönzője. Igen, kölcsönzője is voltam milliomosoknak, mert éppen volt 1000 dollárom készpénzben, és az egyik fontos kézilabda-mérkőzés előtt a bírót meg kellett venni, aki orosz volt, és 1000 dollár akart készpénzben, rögtön és azonnal. Már csak órák voltak hátra a mérkőzésig, a bankok zárva. Két nap múlva visszakaptam az ezer dolláromat, azzal hogy „kösz szépen, rendes srác vagy”. És maradtam rendes srácnak, a kedves barát pedig kitudja mennyit kereset ezen a mérkőzésen. Nekem az volt minden megtakarított pénzem. Laci bátyám barátja meg éppen edzője volt a magyar csapatnak.

Laci világában egyféle mértékrendszer működött, minden aszerint táncolt és működött. A Pénz. Soha nem volt igazi jó barátja, felesége, kislánya, kutyája... Csak egy barátja volt, a Pénz. Kutyája is elhagyta, amikor, nekem kellett etetnem, mert ő az ilyen „apró” dolgokra nem ért rá, én meg nem bírtam nézni, hogy szegény jószág éhen döglik. Az én kezem nyalta a nagy bernáthegyi azon túl, nekem örvendezett, ha megjelentem. Lacinak semmi más dolga nem volt az alatt a két év alatt, amíg nála tanultam, és dolgoztam minimálbérért, mint esténként bezsebelni

a készpénzt. Abban az időben még készpénzben ment minden. A bankot az egyszerű ember a gazdagok szenthelyének hitte, semmi keresnivalója nem volt ott, mert fizetését is borítékban kapta. Lacinál még boríték sem, csak kiszámolta a nagykötegből a fizetésem, és türelmesen kivárta amíg visszajárót előkaparom, mert neki csakis csupa nagy bankói voltak.

Lejárt a két hét, mialatt szinte semmit nem beszéltünk. Csakis azt, ami szorosan a sírkörendelésekkel, és az üzem menetével összefüggött.

Az utolsó nap elkészöntem.

– Hétfőn gyere be, van két hét szabadságpénzed, most nincs nálam annyi – mondta gálánsan, hivatalos, hűvös, hangnemben.

Meglepett, hogy Szántai Laci betartja a törvény által biztosított jogom?

– Hányra jöjjenek?

– Tizenegyre légy a virágüzletben.

Ott is voltam idejében. Meglepett, hogy kivételesen ő is ott volt. Arról volt híres, hogy a megbeszélte találkozókra általában csak másnap érkezett. Teljesen mindegy volt neki, hogy üzleti dologról vagy aktuális szeretőjéről volt szó. Megkaptam a pénzem.

Hazamentem. Életem társa, helyes kis hölgyemény, azon az estén valahogyan másképp bűjt mellém.

– Tudod, most nagyon büszke vagyok reád! – Keblére szorította és cirógatta a fejem.

– Mire vagy büszke? Arra hogy itt állunk egy keresettel? Eddig is kettő kellett, hogy az albérletet kifizessük. Hogy a francba élünk ezután egy fizetésből?

– Milyen egy proli vagy néha! Te nem érted? Itt elvekről van szó! Amióta ismerlek, a kurva Szántai Lacinak dolgozol, 15 000 Ft-ért, viszed mindkét cégét! 15 000 Ft-ért!?

– De azért vasárnaponként mindig nálam volt a Mercedesz kulcsa. Úgy mentünk Esztergomba, Egerbe és a Balatonra mintha saját autónk lett volna.

– Igen a Merci... Tízéves szegény. Műhelyautónak vette! Az új mellé. Még jó hogy nálad volt a kulcs! És nem gyalogosan rohanguál a cég érdekében!

– Az autópályán a belső sávban húztuk a csíkot, Trabantba zsúfolódott öttagú családokat hagytunk magunk mögött. F fiatal pár voltunk nagy csatahajóval... Tanakolnom sem kellett, mienk volt a világ Lacinak köszönhetően. Emlékszek, amikor azon a meleg nyári éjszakán vettük a Mercit, lementünk a nyaralójába, éjjel szerkezteztünk a Balatonban. Azt csináltunk, amit akartunk! Szabadok voltunk!

– Na látod milyen proli vagy! Gondolkodásodban, de nem a lelkedben. Két hete fizetésemelést kaptál, és mégis kiléptél. „Szabadok voltunk?!” Napi 12 órát dolgoztál 6 napig, a heti 24 óra szabadágért! Mit beszélsz itt szabadságról!? Most vagy szabad! Baszd meg! Amikor nem kell reggel 4-kor az ágyból kiugranod, és azt a kurva teherautót mindig nehezen beindítanod a hidegben. És az a kurva Laci

Budaörsön vár, a piacon, ahova Mercivel érkezett! Felnézek reád! Fizetést emelt? Régóta vártuk... Hát nem érted, mit tettél? ! Tényleg nem érted? Akkor elmondom: egy kurva milliomosnak azt mondtad, hogy akármilyen földhözragadt is vagy, az életed nem eladó!

– Na jó, hagyjuk abba! – mondtam keserűen. Igaza volt. Valóban ezért mondtam fel.

– Tudod, ha két hétig zsíros kenyeret eszünk, akkor is büszke leszek rád – mondta meggyőződéssel.

Azon az éjjelen nem szeretkeztünk. Ellopta a világ a lelkünk.

Eltelt egy hét. Csaba barátomat, aki éppen pultos volt Foton, egy családi ház pincéjében létesített kocsmában, úgyszintén a munkanélküliség fenyegette. Illetve még űzhette volna ő is a „szakmáját” éveikig, de elege lett belőle. Egy helyi jóember, börtönből szabadulván, betévedt Csabához a pincébe, vagy kocsmájába, vagy mit tudom minek lehetett azt nevezni. Kért egy sört, meg egy unicumot. Kifizette, annak rendje-módja szerint. Csaba kiszolgálta, aztán tovább bámulta a tévét. A vendég aztán Csabához vágta a korsót. A pulthoz szaladt, belekapott Csaba kedvenc ingének díszsebébe, letépte, és hollywoodi vagánysággal, a háta mögé dobta.

– Na ide figyelj te kis tetves! Holnaptól, amikor ide belépek, itt mindenki vigyázzban áll! Hét évet ültem börtönben! Tegnapelőtt jöttem ki! Ez a kocsmá sehol sem volt mikor bevonultam!

Ha van valami nagy bűn, amit el lehet követni Csaba ellen, az kedvenc ruhadarbjainak megmocsolása! Piperkőc gyerek, aki mindig kb. 3 évvel a divat mögött jár, de ruhái összefogva, kivasalva, stb. Szóval nála a megjelenés, a ruha, még a rokonságánál is fontosabb helyen áll. Nyakán kidagadtak az erek, feje piros lett. Teljes erejéből verni kezdte szegény ex-rabot. Amikor az már majdnem eszméletét veszítette, kivonszolta az utcára, a sárba, és ott verte tovább, mert szerény véleménye szerint, még önvédelemből sem illik összevénzeni a kocsmát. Nem jött sem rendőrség, sem a mentőautó, csak a kocsmatulajdonos felesége kérte szépen Csabát, hagyja abba. Nem jó, ha az embert gyilkossággal vádolják, egy volt rabért is akkora büntetést kap az ember, mint más rendes adófizető polgárért.

Szóval ezek után döntötte el Csaba, hogy munkanélküli lesz. Azért lett kocsmáros, mert vadörként, valami igazságtalanságon felháborodva baltával szándékozott levágni a vadászmeister fejét, máskor meg a faluközpontban, az egyik udvarban, szájba lőtt egy kutyát, akinek a gazdáját többször is figyelmeztette: „Az még rendben, hogy nagyon gonosz kutyája, ehhez joga van, de tartsa bezárva!” Nem zárták be, több kisgyereket is megharapott az utcában. Csabának sem volt kellemes, amikor Simson motorjánál a kutya jobban bírta az iramot. Úgy a motor, mint Csaba veszélyben voltak. Megelégedlően ezt, odalépett a rácsos kapuhoz, hogy elbeszélgesse a kutya gazdájával. Becsengetett, a kutya a kaput harapdálta. Csaba a kapu

mögött állt. Kedves barátom, megeléglélvén az előzményeket, és azt, hogy a gazdi nem volt hajlandó vele szóba állni, leakasztotta válláról a duplacsővűt, betöltött két töltényt, benyújtotta a rácsok között a puská csövét, a kutya boldogan ráharpogott és abban a pillanatban elveszítette a fejét. A szó szoros értelmében történt. Csaba barátom nem habozott elhúzni a ravaszt. Történt mindez déli 12 körül, amikor éppen harangoztak abban a békés kislefában. Barátom is „dörgentyűnek” nevezte a kikopott orosz duplacsővesét. Nagyot szólott, amikor elsütötte. De ottani pályafutása nem ott, hanem, mint említettem, a vadászmester életveszélybe kerülésekor szakadt meg. Mellesleg Csaba gyerekkori barátom, tisztalelkű kis naiv, vasárnaponként templomba járó srác, de felépített az emberi társadalmunk minden hamisságára, kissé „nyersen” reagál.

Szóval rossz idők jártak reánk.

Csabának volt egy kisteherautója, amit potompénzért megvett a vadásztársaságtól. A pestkörnyéki földeken, rengeteget lehetett volna lopni, szalambálákat, fát, amit a faluban jól el lehet adni, nem mintha ő nem üzte volna ezt már rég, de gondoltam, úgyszincs megbízható társa, sőtét éjszakákon egyes egyedül kellett pakolnia a teherautót szegénynek! Végső elkeseredésemben megbeszéltem egy találkozót Csabával. Régi helyünkön, a temető melletti kocsmában találkoztunk. Valamikor együtt kezdtünk Szántai Lacinál, de Csaba hamarabb otthagya a „céget”, mivel erősen fejlett igazságérzete arra készítette, hogy néhány embert elverjen a környéken. De érdekes módon, víg kedélye miatt, még az áldozatai is kedvelték.

Találkánk alatt Szántai Laci is betévedt egy szörpikére.

– Ááá, kedves ismerősök! – üdvözölt minket, régen látott így együtt Csabával.

– Köszöntünk, Laci bátyám – feleltük vigyorogva – tudván, szívünket is kiszedné, azon egyszerű oknál fogva, hogy már nem őt szolgáljuk. Vigyorában bánat bujkált: „Két ilyen bolondot, hol talállok?” Megitta málnaszörpjét és bölcs szótlan-sággal lelépett.

– Na szóval? – fordultam Csabához

– Mit csináljunk?

– Átmenetileg – lopjunk! Mindenki ezt csinálja, csak mi nevén nevezzük – vigyorogtunk egymásra.

Sorolta az árjegyzéket: mit ér egy fuvar fa, szalma, ha orvvadászkodunk is, mennyit kaphatunk a hús kilójáért.

– Nézd, meg vagyok szorulva. Tegyük úgy, mint a régi szép időkben. Bízatsz bennem, én bízok benned. A teherautó üzemanyagát osszuk.

– Ez nem vitás. Kezdenem kell valamihez. Neked szakmád van, kőfaragó vagy. Én vadőr vagyok. Rossz a hírnevem, neked a szakmai berkeken belül jó. Pesttől távolabb akad vadőri állás. Ott nem ismernek – vigyorgott – Tiszta lappal kezdhetem.

– Na jó! Én sem ebből akarok élni, de hónapok telnek, élni kell valamiből. Mar-

csi rendes lány, mindenben támogat, de valahogy nincs rendjén, hogy a nyakán éljek. De követ és vésőt nem akarok többet látni.

– Tudod – nézett rám szomorúan –, ha valaha is volt bennem szabadságérzet, az akkor volt, amikor átszöktünk Magyarországra. Egyetlen éjszaka éreztem, hogy törvény nem áll fölöttem. Csak az Isten.

Felidézgettük a régi szép időket. Rágtam szám szélét. Érzelmösködünk, nosztalgiazunk. Tudtam, hogyha nem akad valaki, aki munkát ajánl, lopnunk kell mezőről, erdőről, nem érdekel. Csak embertől ne, az mégis olyan személyes! (Na jó, legfentebb a gazdagabbjától, ha másként nem megy.) Csaba is tudta ezt. Szerette a természetet, az állatokat. Volt kocsmáros, kőműves, hullamosó, favágó, de hivatása a vadtenyésztés és a vadászat. Minden más csak átmeneti állapot volt számára. Ha tőlem kérdik „Mi leszel, ha nagy leszel?” nem tudok válaszolni.

Endre bácsi lépett a kocsmába. Kis ember. Egész életén át követet emelgetet. Attól ment össze. Mert kőfaragó volt. Járás közben már csak a földet nézte derékből meghajolva. Rögtön észrevett bennünket. Jóságosan reám mosolygott.

– Bandikám! Égre, földre kereslek. Hallottam, hogy elmentél a Szántaitól, Józsi érdeklődött, hogy, nem tudja-e valaki a címed. Mert Rákospalotán, a Mikinél, tudod, a Neumannál, jó helyed lenne. Menj, kérdezd meg!

– Endre bátyám, követ és vésőt nem akarok látni többet! Magasztos elvektől vezérelve...

– Menj csak oda, ne dumálj! – mondta az öreg. Felhajtotta a felesét, aztán uzsgyi a temetőbe, hogy főnökasszonya előtt ott legyen, mert egy követ kellett felmérnie.

Csabával maradtam

– Menj csak, Manó (Endre bácsi) tudja, mit beszél.

– Megnézhetem. Miklóst nem ismerem, de csak jót hallottam róla.

Tengem-lengtem még egy hetet. Borongós napon mentem Rákospalotára. Kiakasztottam a kaput, bementem az udvarra. Fekete, pulihoz hasonló kutya jött felém vigyorogva. Barátságosan húzta az orrát, villogott a foga, aztán hozzám dörgölözött. Gazdája meghalt, és szegény Kormi (mert mi más lehetne a neve egy fekete kutyának?) nem tágitott a gazdája sírja mellől mindaddig, amíg Neumann apja, el nem húzta onnan és bekötötte a műhely udvarára. Aztán Kormi a fiára szállt. Magyarán, műhelykutys lett belőle. Mindenki szerette.

Néhányszor elmentem már Neumann műhelye előtt teherautóval, tudtam, hogy a vésnök Józsi, ott dolgozik az udvar sarkában a féltető alatt. Most nem volt ott. Ehelyett megjelent Neumann Miklós, kezét nyújtott. Akkor még nem tudtam, hogy kék vér folyik az ereiben. Bisz-basz címere, kutyabőre nincs, de viselkedése arisztokratikus, nemes. Azt hihetné az ember, hogy megrögzött keresztyén, azért olyan szelíd. De, ha kérdezik, ateistának vallja magát.

– Józsi, most Dunakeszin van, ott vés, ha jól tudom – válaszolta kérdésemre hü-

vös, még egy csöves számára is lenyűgöző eleganciával. Nem volt ebben semmi a „Kisfiam, magasan fölötted állok!” fennhéjázásból. Mondtam, hogy majd bejövök még valamelyik nap.

Kis csend következett. A sötét szemüveg mögött nem láttam a szemét. Franco tábornokhoz hasonlított..

– Menjünk be az irodába. Szükségem van egy emberre.

– Menjünk – vigyorogtam magamban.

Bementünk. Leültünk, és valami elkezdődött.

– Józsisval lapot vágni voltunk nálatok, akkor, találkoztunk. Egyébként semmit nem tudok rólad.

Nem tudtam mi a francot mondjak? Kezdem, azzal hogy egy borongós éjszakán megszülettem? Rövidre fogtam.

– Két és fél éve élek Magyarországon. Eddigi munkahelyeim: a Taurus művek, a Kerepesi úton, négy hónap. Az Óbudai Hajógyárban, két hónap, Szántai Lacinál két év. Ez utóbbinál megtanultam követ faragni, márványt is faragok, de lehet, hogy a végén ki kell dobni az egész tömböt...

– Öntés?

– Az megy, de valami gond van vele, mert a Laci kövei egy idő után megrepednek. Egy öreg műköves szerint rossz anyagból dolgoztunk, nem mészkőzúzalékot, hanem dolomitot használtunk. Valamikor az is jó volt, de a bányák most olyan réteghez értek, ahol, már sok a földpát és az agyag, a cementidegen anyagok pedig nem kötnek. Az öreg szerint túl hígán öntünk, a víz felhossa az összes cementet, és amikor az öntés megülepszik, az összes cement feljön, és akkor mi a franc köti meg az anyagot „odalenn”? Magam is elgondolkodtam ezen, de nem tudom, mi lehet, az oka annak, hogy a kövek szétmennek. – Igyekeztem egy mondatban minden elmondani.

– Munkavállalási engedélyed van?

– Itt a munkakönyvem, és a letelepedési engedélyem – előhúztam farmeremből az okmányokat.

– Tájékozatlan vagyok, nem volt még erdélyi alkalmazottam – mondta szabadkozva.

– Magánélet? Egyedül élsz? Lakásod, albérlet?

– Élettársi kapcsolatban élek egy lánnyal, albérletben lakunk, népművelő.

– Tegezhetsz – jutott eszébe.

Nálunk a magázódás a tisztelet jele. Főnököt, idősebb embert tegezni?

– Hétfőn kezdenél? Legyen két hét a próbaidő.

– Nagyon jó! És a fizetés?

– Ja, persze, a fizetés! Mint a többi srácnak, havonta 21 000 forint.

Kételkedni kezdtem abban, hogy nem akarok többé követ és vésőt látni.

Más köveket láttam itt, mint Lacinál. A hátsó udvarban a vén szilvafa alatti mé-

lyedésben műkövel állt.

– Ez egy könnycsepp – magyarázta a tulaj. – A magam szórakoztatására vállaltam. Valami, ami nem sorozatmunka. Rusztikusra kell faragni. Ezzel kezdenél, hétfőn.

Hétfőn, reggel ott virítottam. A „Fater” volt az első kolléga, akivel találkoztam. Nyugdíjas ember volt. Három évtizede kezdett a szakmában, de csak másodállásban. A szomszédos utcában lakott. Még mindig csak arra volt jó, hogy egy-egy követ néhány méterrel arrébb rakjon. Amikor az Úr eszet és egyéb jó tulajdonságokat osztogatott, nagyon hátul állhatott a sorban. De mikor a szerencsét, akkor bezzeg első lehetett.

Miklós bemutatott. Az öreg végigmért:

– Na jó van! Sz’al te vagy az új fiú! – mosolygott kedélyesen. De nem nekem szólt a mosoly, inkább a főnöknek.

Miklós elmondta, hogy mi a feladatom. Mire Fater:

– A jó hogy faragni tud, meg önteni... Csakhogy az emeléssel hogy lesz, azt nem to’ m! – mondta vontatottan, és még egyszer végigmért. Akaratlanul is elárulta, hogy mi a véleménye rólam: „Kis cingár faszi. Ezzel követ tenni-venni, emelgetni?...Baj lesz, nem bírja!

Az járt az eszemben hogy ezeknek a köveknek a belsejében nincs beton. A beton, fajsúlyát tekintve, jóval a műkö alatt áll. Árban is. Lacinál sok betont elhasználtunk

Jani rendes polgárnak kinéző negyven körüli ember, húsz méteres távolságból zengte a „Jó reggelt!” Karját a levegőbe emelte, aztán kiszedte a cigit is a szájából.

„Nyugodt ember” – gondoltam magamban, nem izgatja, ha kitör a harmadik világháború.. A lajhár mellette roppant fűrge, sőt, idegbajos, kapkodós bolondnak tűnne.

Jani átöltözött, Miklós bemutatott. Kezet nyújtott, bizalmatlan tekintetével végigtapogatott, és elmorogta mindkét nevét.

Kipiszkáltuk a „könnycseppet” a földből. Bakra tettük.

Kirázott a hideg a gondolattól, hogy nekem most ezt vésővel kopácsolnom kell. Félttem, nem bírja a faragást, letörik a csúcsa. Miklós felajánlotta a szerszámkészletét.

– Tehát rusztikus legyen, itt vannak a spiccvésők, és a bunkók.

Az egyik műanyagból készült. Azt választottam. A véső? Kénytelen voltam bevallani, hogy kétágú vésővel dolgoztam Lacinál. A szaporaság miatt. Az ember egyet üt, és két helyen pattan a kő. Minden volt: véső, bunkó, és Miklós tapintatossága. Magamra hagytak. Elkezdtem, a csúcánál. Finoman, inkább csak vájtam, nem faragtam a követ.

Dél körül „meglátogatott” Miklós .

– Na egész jó! Rusztikus, csak az ívekkel nem vagyok kibékülve! Tudod, az öntés nem a legjobbra sikeredett. Szedni kellene még egy kicsit az ívből?

– Én is úgy látom. De ön a főnök!

Nézett, mosolygott.

– Ügyfél érkezett! Rád bízom Vigyázz a csúcsára!

Sötét szemüvege mögött nem láttam a szemét! De boldog voltam!

Másnap elkészült a „könnycsepp”. Miklós arcán is megelégedést láttam.

– Áh! Jó lesz ez Főnök!– szólt Fater.

– Jani csiszolja az alapját. Aztán kivisszük a temetőbe. Kíváncsi vagyok, hogy a megrendelőnek tetszik majd?

Nekem mindegy volt, mit mond hogy az ügyfél. Elvágytam a műhelyből. Mint mindig új embereket szerettem megismerni. A sírásókat, a virágos lányokat... Mindazokat, akiknek „A Kaszás” adta a munkát, mindennapi megélhetésüket.

Szarka András önmagáról

1966-ban születtem Kolozsváron. Gyermekkoromban két világ között ingáztam. Édesanyám paraszti családból származik, nagymamám ma is falun él, egy, az 1800-as évek második felében épült kőházban. Az iskolai szünidőket nagymamámnál töltöttem, és volt alkalmam, megtanulni, megismerni az egyszerű emberek gondolkodását, világát. Megtanulhattam a természet rendjét, az állatok viselkedését, fára mászhattam, nyári záporban mezítláb sárban tapicskolhattam, pattogó tűz mellett az öregek meséit hallgathattam. Ősszel, kesergő szívvel öltöttem egyenruhát, amikor be kellett vonulnom négyszáz éves iskolám falai közé. A kolozsvári Báthory

Líceumban végeztem tanulmányaimat. Szigorúság, rend és fegyelem. Akkor nagyon kényelmetlen volt, de ma már hálával gondolok tanáraimra, nem fájnak a körmösök sem, amiket kaptam..

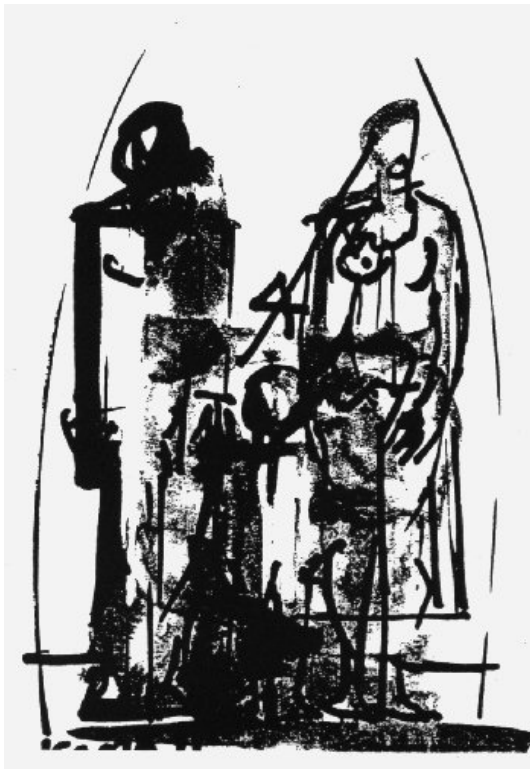
Huszonkét évesen átszöktem Magyarországra, Budapesten éltem egy évtizedet. Kolozsvár szülővárosom, Budapest nevelővárosom. A legszebb éveim „temetője”. A nagyvárosi élet, kétmillió örökösen rohanó ember. Ott tanultam meg, mi a felnőttkori barátság, a szerelem, az árulás, „Isten” fogalma is ott teljese-

dett ki bennem. Abban az időben fordult érdeklődésem, különböző vallások, filozófiák felé. Könyvek és füstös kávéházi eszmefuttatások, voltak segítségemre. Hisz az ember jelleme, hite, mentalitása olyan, mint a gyémánt, amit egész életében gondosan csiszolgat. Ha nem, akkor a világ csiszolja. Gondolkodásmódomhoz, lelkemhez a hermeneotikus filozófia, áll legközelebb.

Krisztusi életkorban jártam, amikor újra hazát cseréltem. Svédországba kerültem. Itt ismertem meg az „idegen kenyér” ízét. Andersen meséibe illő északi táj, lelassult élet, befelé fordulás, a gyűjtött tapasztalatok megtisztítása, leülepitése jellemezheti svédországi életem.

Írással itt kezdtem el foglalkozni, egy idős erdélyi író biztatására, noszogatására.

Összefoglalva, szerencsés vagyok, hogy Erdélyben születtem. A különböző világok itt ülnek mélyen bennem, csak az a dolgom, hogy mindenikben meglássam a jót, amit kaptam.

Kasza Imre grafikája

Magyarok a Norvég Operában

Beszélgetés Berczelly Montág Máriával az oszlói opera szólóhárfasával.

Berczelly Montág Mária 1962-ben szegődött a Norvég Operához, és 2003. májusáig megszakítás nélkül, negyvenegy éven át megbecsült, tisztelt, aktív tagja maradt a társulatnak. Felkészültsége, kultúrája rendkívülinek mondható. Széles látóköre, műveltsége, tehetsége közismert szakmai berkekben.

Juhász Gyula: *Mária, a Montág név ismert zenei körökben! Miért van ez?*

Montág Mária: Nagybátyám, Montág Lajos a Budapesti Operaház szólóbőgőse és a négykötetes Montág Nagybőgőiskola szerzője, ismert. Ez a nagybőgő „concept” mind a mai napig világszerte használt, több nyelven kiadták, itt Oszlóban is kapható, és a nagybőgőoktatásban itt is tananyag. Édesapám, Montág Vilmos komponistaként vált ismertté. Nagybátyám kérésére több darabot írt nagybőgőre. Ezekből a kompozíciókból lemezfelvételek is készültek. Itt említeném meg, hogy az egyik legérdekesebb művét nem régen adta ki a magyarországi Hungaroton lemezkiadó Csontos Ferenc ragyogó tolmácsolásában. Sógorom a Magyarországon élő neves opera- és oratóriuménekes Berczelly István. Montág Anikó testvérem Cákon, egy Kőszeg melletti kis faluban egy nagyon szép régi parasztházat előadóházzá alakított át, és ott abban a festői környezetben zenekurzusokat szervez gyermekek és zenetanárok részére. Ugyanitt minden ősszel koncertsorozatot tart, húsvétként pedig koncertekre járhatnak oda az érdeklődők.

J: *Édesapád a Budapesti Operaház szólóhegedűse, nagybátyád ugyanott szólóbőgős volt. Te később operaházi hárfas lettél. Nincs itt valamiféle lineáris, egyenes vonal, amit tudatlanul vagy tudatosan folytattál?*

M: Az, hogy a pályám az operához kötődött, véletlen. Diákkoromban szimfonikus nagyzenekari és kamarazenei koncertekre jártam. Szinte minden jelentős előadáson ott voltam a Zeneakadémián, nyáron, a Károly-kerti koncerteken, és mondhatnám mindenütt, ahol a zenében történt valami, ami izgatott vagy érdekelt. Ritkán ugyan az operában is megfordultam, de nem operai muzsikusként készültem.

J: *Emlékszel az első hangokra a hárfán? Talán nem is a hárfa volt az első hangszered?*

M: Nagyon tisztán emlékszem arra a kisgyermek számára felejthetetlen élményre, amit a budapesti Operaházban a Diótörő előadása alatt értem meg. A színpadra egy számomra óriási méretű feldíszített karácsonyfa gördült be a színpad mögül. A hárfaszólót hallva gyermekfejjel még csak nem is sejtettem, hogy operaházi hárfas leszek. Mint minden gyermeknek, nekem is a zongora volt az első hangszerem. De nem tudtam különösen fejlődni, hiszen jött a háború, menekülnünk kellett. Az anyagi körülmények igen rosszak voltak, nem is laktam otthon. A zenével

való intenzív kapcsolatomban és tanulásomban félbeszakadt, egészen 16 éves koromig, amikor is elkezdtem hárfáznia. Édesapám egyik zenekari kolléganője javasolta, hogy a négy leánygyerek közül egynek hárfáznia kellene. Édesapám ezt ragyogó ötletnek találta, és a választás reám esett. Hát így kezdődött.

J: *Ekkor már betöltötted a tizenhatodik életévedet. Nem volt ez egy kicsit késő ilyen komplex, bonyolult hangszer megtanulására?*

M: Valóban igaz, hogy a hangszertanulást igen későn kezdtem, hiszen manapság a hárfatanítás sokszor már hároméves korban megkezdődik. Ez azonban elég szélsőséges, és főleg az Amerikai Egyesült Államokban terjedt el. Egészen kisméretű hangszereket építenek, melyek alkalmazkodnak a gyerek fizikai képességeihez. Szerintem hat-hét éves korban célszerű a tanulást elkezdeni. Minél előbb kezdi valaki, annál jobb lesz később a technikája.

J: *A hárfát nem mindennapi hangszer. Ősi, mitológiai eredetű. Már a hellenisztikus kultúrában ismert, onnan örököltük. Mesélj a hárfáról!*

M: Az én időmben még nem voltak tanulóhárfák, tehát „tizenévesnek” kellett lenni ahhoz, hogy a hangszert valaki egyáltalán kezelni tudja. A hárfán, a sok húron kívül lábpedálok is vannak, ezért a karok és a lábak mozgását szinkronizálni kell. Ugyanakkor a fejre is szükség van. A zenekari játék komoly együttjátszás: figyelni kell a karmesterre, a vokális vagy hangszeres szólistára vagy szólistákra. Tovább nehezíti a kísérőfeladatát, ha a szólista sok szabadságot enged meg magának. A munka érdekesebbé is válik.

J: *Erik Erikson svéd karmester szerint a kísérés külön mesterség, sajátos mentális ráhangoltságot és beállítódást igényel. Igaz ez?*

M: Igaz. Erre elmondok egy példát: Pályám során többször előfordult, hogy olasz tenoristát kísértem. Ének és hárfát más hangszer nélkül. Az olasz tenoristák híresek arról – természetesen tisztelet a kivételnek – hogy a saját tempójukban, ritmusukban énekelnek. Nekem nem marad más választásom, mint hogy az énekest kövessem. Ugyanis ha vele nem vagyok együtt, azt mindenki hallja. Ezt a fajta előadásmódot egy karmester sem szereti. Mind elvárják, hogy őket nézze és figyelje a zenész.

J: *Térjünk vissza a hárfához, ami a legnagyobb olyan pengetős hangszer, amit a modern zenekarban rendszeresen használnak. A legrégebbi, és szimbolikus összefüggésekben leggazdagabb hangszerek egyike. A középkor óta Dávid király és Orfeusz attribútuma. Beszélj a hangszerről!*

M: A hárfát a húros hangszerek családjába tartozik, angolul úgy is nevezik, hogy „strings instrument”, ami a zenei nyelvhasználatban vonóást jelent. Húros, mint a gitár, de vonó nélküli. Már ez a tulajdonsága is árulkodik a különlegességéről. A húrokat az ujjak hozzák rezgésbe, a pedálok a félhangok képzésére szolgálnak. A modern (kétkezes) hárfajáték technika hüvelyk-, mutató-, középső- és gyűrűsujjat használ. A húrok anyaga a basszusban fonott acél, a többi fekvésben bél, nylon vagy perlon. A hárfára tekintve a húrok tűnnek fel először. Ezeken szólal-

nak meg a zongora fehér billentyűin játszható hangok. Tehát félhangok csak az „é” és „f”, valamint a „h” és „c” hangok között vannak. Ebből is kitűnik, hogy a húrok hangolása diatonikus. Ez azt jelenti, hogy ha nem c-dúrban, hanem más hangnemben akarok játszani, pedált kell használnom.

J: *Van a hárfával felépítésében, struktúrájában rokon hangszer?*

M: Ilyenről nincs tudomásom.

J: *A fentiekből úgy tűnik, hogy ez a hangszer igen magas technikai követelmények elé állítja kezelőjét.*

M: Ez valóban így van, hiszen ha egy zeneszerző kromatikus (csak félhangokra osztott skála) darabot ír rá, azt nehéz gyors tempóban játszani.

J: *Ha jól tudom, a hárfa „feminim”, női hangszer. Művelői főleg nők. Igaz ez?*

M: Nem teljesen. Több férfi hárfást is ismerek, sőt a világ egyik legjobb hárfása is férfi a spanyol Nicanor Cabaletta személyében. A franciáknál egy egész sereg férfi hárfás működik a mindennapi koncertéletben. A görög mitológiában pedig Adonisz férfi létére hárfázik.

J: *Itt ülünk oslói lakásodban, és a rendkívül gazdagon díszített hárfa, aminek aranyozott eleje engem egy klasszicista oszlopra emlékeztet, itt áll a sarokban. A zongora is itt van, a falon szép festmények, rajzok és rengeteg növény, virág mindenütt. Egy szép cica is alszik a sarokban. Hogyan kerültél ilyen távol magyarországi otthonodból?*

M: A Bécsi Zeneakadémiára jártam, és ott volt egy norvég kolléganőm, aki később az Oslói Filharmonikusok szólóhárfása lett. Tőle hallottam, hogy a Norvég Operának szüksége van hárfásra. Nekem izgalmasnak tűnt ez a lehetőség, és azonnal igent mondtam egy próbajátékra. Ez 1962. márciusában olyannyira sikerült, hogy az állást azonnal megkaptam. Ezzel kapcsolatban el kell mondanom egy igen kedves kis epizódot: Norvégiába való megérkezésemkor egy Pajor István nevű magyar karmester fogadott. Természetesen német hangzású nevémből nem következtethetett arra, hogy magyar vagyok. Nagyot csodálkozott, mikor német üdvözlőszavaira magyarul válaszoltam. Egyébként a Norvég Opera egyik legelső karmestere volt.

J: *Hogyan látod Pajor Istvánt negyven év távlatából?*

M: Pajor a háború utáni években került ide Norvégiába, és Kirsten Flagstaddal együtt ő kezdeményezte az önálló és állandó opera megalapítását. Végül, mint tudjuk, Flagstad lett 1958-ban az Opera első igazgatója. Sajnos keveset tudtam Pajorral dolgozni, mert 1963 szeptemberében, aránylag fiatalon, talán 53 évesen, hirtelen elhunyt. De emlékszem, hogy dolgoztam a keze alatt *A víg özvegyben*, a *Coppéliában* és a *Bohéméletben*. Ezekről az előadásokról csak szép emlékeim vannak. Pajor nagy formátumú, remek muzsikus volt, a *Bohéméletet* például, partitúra nélkül dirigálta.

J: *Pajor István 1911-ben született, a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémián tanult, majd 1945 és 47 között a Debreceni Opera karnagya. 1947-ben került Nor-*

végiába. Milyen dirigens hagyományt, vagy ha úgy tetszik, zenei tradíciót képviselt?

M: Nem hiszem, hogy a dirigens- vagy a muzsikusszakmát tradíciókban tudnánk mérni, esetleg különböző irányzatokhoz kapcsolni. Mindenkinek megvan az egyénisége. Nekünk zenekari muzsikusoknak nem a hagyomány a fontos, hanem az érthetőség, a kommunikáció leegyszerűsítése és az inspiráló képesség. Az, hogy legyen benne zenei kisugárzás.

J: *Maradjunk ezeknél a kezdeti időknél. Tehát az oslói opera igen „fiatal”, hiszen megalapítása és létezése hivatalosan 1957-ben lett alkotmányba foglalva (konstituert av Den norske stat, Oslo kommune og Det Norske Operafond). Milyen volt a szakmai munka?*

M: Az állapotok igen kezdetlegesek voltak. A zenészeket a Nemzeti Színházból kellett „áthívni” (korábban operaelőadások voltak az oslói Nemzeti Színházban, a Christania Theaterben, a bergeni Den Nationale Scenén, a Teatret i Trondheimben, a Tivoliban és az Opera Comiquében, aminek nem volt állandó helye). Nagyon kevés diák tanult zenét, lévén, hogy nem volt felsőfokú zenei oktatás. Így hát a külföldön tanuló diákokat kellett hazahívni. A nívó is ennek megfelelően alakult. Azt nem lehetett elvárni, hogy a Nemzeti Színház muzsikusai a technikailag és más szempontokból is nehéz Wagner és Richard Strauss darabokat kifogástalanul játsszák, hiszen ezek a szerzők nem szerepeltek repertoárjukban. A követelmények tehát túl nagyok voltak így számomra is, hiszen hiába jártam én a Bécsi Zeneakadémiára, mégiscsak kezdő voltam. Nem volt könnyű dolog a Norvég Operát a mai magas szintre emelni. Ez a negyven év óriási fejlődést hozott.

J: *Ha már itt tartunk, akkor a következőkérdés logikusan kapcsolódik a negyven éves fejlődéshez: milyen szerzők és művek szerepeltek a repertoárlistán akkor és később, változott-e a „nehézségi fok” az idők folyamán, és ha változott, akkor hogyan, miként, milyen irányban és arányban?*

M: Nagyon érdekes, hogy a kezdeti nehézségek ellenére a repertoár nagyon hasonlított más nagy európai operaházak műsorára: *Rigoletto*, *Bohémélet*, *a Hattyúk Tava*, *Csipkerózsika*, *a Diótörő*. Ezek a darabok professzionista szintet kívánnak minden közreműködőtől. Igaz, hogy Wagnert csak 1966-ban játszottunk, erre emlékszem, mert igen megerőltető volt. De ezután jött minden Wagner darab, majd az egész „Ring”-et bemutattuk, sőt, turnéztunk vele Angliában, még hozzá óriási sikerrel. Tehát a szakmai fejlődés egészen fantasztikus volt ezekben az években.

J: *Köztudott, hogy a negyven év alatt sok premier volt az Operában, leginkább norvég szerzők műveiből. A legtöbb mai szerzőnél, de ha jól tudom, már Wagnernél is, több hárfa szerepel egy-egy műben.*

M: Sajnos nem voltak meg az anyagi lehetőségek arra, hogy az Opera két hárfa szerződtessen. Mindig egyedül voltam, és csak az utóbbi években kaptam egy asszisztentst.

J: *Melyek azok a darabok, amelyekre szívesen emlékszel?*

M: A legelső helyen a *Toscát* és a *Bohéméletet* említeném, de sok más opera is nagy élményt jelentett. Ide sorolhatnám az *Álarcosbált*, *Poppea megkoronázását*, *A rózsalovagot*, *Carment*, *Parasztbecsületet*, *Pillangókisasszonyt* és még egy seereg más művet is.

J: *A modernek közül? Külföldi, vagy norvég?*

M: Az egyik legszebb mű Alban Berg *Wozzek*-je volt, ami hallatlanul izgalmas és szép feladat elé állítja a hárfást. A norvég kortárs kompozíciókból legszívesebben Johann Kvandal *Mysterier* (Misztériumok) című operájára emlékszem a legszívesebben. Ezt az alkotást egészen kivételes, zseniális műnek tartom. Öt évvel ezelőtt mutattuk be. Még szívesen emlékszem vissza Arne Nordheim *Stormen* című balettjére, mert leírhatatlan szépségű hárfaszólam van benne. Az az izgalmas és érdekes benne, hogy a modern elektronikus kontextusba Nordheim egyszerű barokk hárfaszólamot komponált mesterien.

J: *Mi, „egyszerű, „földi halandók” látjuk és halljuk az előadást, de el sem tudjuk képzelni, milyen ott lent ülni a „zenekari árookban”, milyen ott „lent” a munka, hogyan látod, ha egyáltalán látod vagy hallod onnan az előadást?*

M: Ha szerencsém van, odaültetnek a kóruskar mellé, ahonnan a színpad egy részét láthatom. Ha sok a szünet a hárfajátékban, akkor felállok egy székre és nézem az előadást. De pályafutásom alatt találkoztam olyan karmesterrel is, aki közvetlen maga elé ültetett. Ez természetesen mindenfajta színpadi rálátást megakadályozott. Ilyen helyzetben mindig rosszul érzem magam, mert én nagyon szeretem vizuálisan követni a történéseket, a rendezést, mert ezek mind összefüggésben vannak velem, a zenésszel. Szerintem minden összekapcsolódik, és logikus ráhatással van egymásra.

J: *A modern digitális és audio-vizuális technikát, mint például kamerákat, képernyőket használva talán több betekintést vagy rálátást kaphat a színpadra egy zenekari árookban ülő operai zenész. Használ az Opera ilyen technikát?*

M: Ha kamerát és monitort használnak, akkor a színpad mögött kell játszani. Ezt „színpadi zenének” nevezzük. Ilyen van a *Toscában*, a *Trubadúrban*, az *Anyeginben*. Ekkor a karmestert monitoron látjuk.

J: *Kevesen tudják, hogy a Norvég Opera alapítói között magyarok is voltak. Az 1918-ban alapított Opera Comique igazgatója a Magyarországról idekerült, idegen hangzású neve ellenére is magyar Singer Benő. Ő volt az első norvég varieté, a Kristiánia-i (Oslo akkori neve) Tivoliban működő Theatre Moderne tulajdonosa és adminisztratív igazgatója is. A művészeti vezető magyar tenorista, Várnay Sándor (Alexander Várnay) lett. A negyvenes-ötvenes évek világhírű amerikai drámai szopránja, Várnay Astrid (Ibolyka, Mária) ennek a Várnaynak az 1918-ban Stockholmban született lánya. Solti György említi emlékirataiban, hogy 1938-ban Oslóban járt mint korrepetitor. Mária! Kik voltak azok a magyar művészek, akik a negyvenegy éves munkaviszonyod alatt megfordultak a Norvég Operában, és Te magad is dolgoztál, vagy kapcsolatban voltál velük?*

M: Pajor István karmestert már említettem. Pajor után Hukváry Jenő karigazgató tevékenységére kell rátérnem. Ő a Norvég Zeneművészeti Főiskola „elődjének”, a Lindemann Konzervatórium karvezetés szakának tanára volt.

J: *Hukváry Jenő – édesapja szintén muzsikus és karmester – Gerhard Wimberger és a híres Hans Swarowsky keze alatt karmesterséget, míg Karl Schiske és Cesar Brezgen keze alatt zeneszerzést tanult előbb a bécsi Akadémián, majd a salzburgi világhírű Mozarteumban. Felesége, a Bécsi Opera alténekese, Astrid Hukváry. 1965-ben kerül Norvégiába, és itt az oslói Nemzeti Színház vendégkarmestere lesz, majd a Norvég Opera karigazgatója. Számtalan rádiós és televíziós zenei felvételnek zenei vezetője. Hogyan emlékezel vissza a Hukváryval „fémjelzett” időkre?*

M: Jenő rendkívüli jó képességű muzsikus, akinek keze alatt sokat fejlődött az operakórus. Az operai karvezetés mellett jó pár előadást dirigált, és ha nem csal az emlékezetem, igen kiválóan. A számomra egyik legemlékezetesebb előadás Monteverdi: *Poppeia megkoronázása* volt. Ezt a ragyogó művet Hukváry olyan érzelmi magaslatra vitte, amelynek élményét mind a mai napig őrzöm. Ha jól értesültem, ma megérdemelt nyugdíjas éveit tölti Budapesten.

J: *Hukváry még az Amerikai Egyesült Államokban is koncertezett az „A Cappella” nevű vegyes karral, ami tulajdonképpen az Opera kórusa volt. Mindez 1973-ban történt. Milyen emlékeid vannak a többi honfitársunkról?*

M: Természetesen Erdélyi Miklósrá is igen szívesen emlékszem. Ő nem is annyira a „régmúltban” járt itt, ha jól tudom, a 80-as években a *Bohémélet* vendég dirigenseként. A közönség és a szakmai kritika is nagy ovációval fogadta. A *Bohémélet* amúgy is a kedvenc operám, így ez az előadás kitörölhetetlen élmény maradt számomra.

J: *Ha nem csal emlékezetem, úgy ifjabb Palló Imre, a felejthetetlen lírai bariton, dr. Palló Imre fia is itt járt.*

M: Palló Amerikából jött, de Németországban él, és a *Carment* dirigálta nagy sikerrel.

J: *Milyen volt a szakmai kapcsolatok a fent említett dirigensekkel?*

M: Karmester és zenész között a szakmai kapcsolat attól függ, hogy mennyire tud a karmester inspirálni.

J: *Hogyan tud a dirigens „inspirálni”? A ritmus, a frázisok, attitűdök mind egyszerűek és érthetőek?*

M: Ezt nehéz megmagyarázni, ez majdhogy nem misztikus problémakör. Ha jó muzsikus valaki és „vérében van a zene”, ugyanakkor tudja, hogy mit akar: tudja a feladatát, biztos a dolgában, akkor keletkezik az az „atmoszféra”, amiben a zenészek biztonságban érzik magukat. Már az első akkordok után érezni, hogy jó kezekben vagyunk-e vagy sem. Ennyi az egész.

J: *Milyen egyszerűen hangzik, és mégis mily nehéz ez a „varázslat”!*

M: Valóban így van. Ha valaki jó muzsikus, annak „aurája” van. És hat a többi-

ekre. Ez lehet, hogy gyermeketegen hangzik. Mondok egy érdekes példát. Az oslói próbajátékomra eljött édesapám Svédországból, és ott állt az Oslói Egyetem aulájában a hátsó padosorok mögött. Ragyogó, különösen jó muzsikus volt, személyes jelenléte „aurája”, akarásommal együtt eredményezte, hogy a próbajáték jól sikerült.

J: Az „aura” misztikus szó, a latin „aureolából” származik, ami dicsfényt, fénykoszorút jelent. Nem kommunikációról beszélünk ebben az esetben? Valamiféle gondolatátvitelről van szó?

M: Lehetne így is fogalmazni, de ez nem teljesen fedi a valóságot. Megmagyarázhatatlan, mert nem gondolatok közvetítéséről van itt szó. Ahol gondolatok, mondanivaló, mondatok vannak, az nem zene, ugyanis a zenét nem lehet szóban kifejezni. Vagy jelen van ez, vagy nincs. Egy jó muzsikusnál ez jelen van. Ez a zene nagy misztériuma, ezért hat annyira érzésvilágunkra, jobban, mint más művészetek. – (A kérdező itt „elnézést” kér más művészetek művelőitől.)

J: Kik azok a karmesterek, akiknél megvolt ez az „aura”?

M: Erre nem szeretnék válaszolni, hiszen nem vagyok sem jogos, sem kompetens az ítélkezésre. De, hogy valamiféle választ adjak a kérdésre, el kell mondanom, hogy ez attól is függ, hogy ki mit dirigál. Van olyan karmester, aki ragyogó Wagner előadó, de nem biztos, hogy ugyanolyan biztonságban érzi magát az olasz operairodalomban. Vagy fordítva. Ez az egyéniség függvénye. Több német és osztrák dirigenssel dolgoztam, akik ragyogóan interpretálták Richard Strausst, Wagner, Berget, de bajuk volt az olasz szerzőkkel: Puccinival, Verdivel, Rossinival. Akkor már nem éreztem magam olyan biztonságban, mint a német nyelvű szerzők esetében.

J: Az általunk, magyarok által hőn szeretett Kodály Zoltánunk Háry János című daljátékát is bemutattátok, amivel kapcsolatban meg kell említenünk, hogy ez skandináv ősbemutató volt.

M: Nagyon-nagyon megörültem, mikor hallottam, hogy a *Háryt* bemutatjuk. Ez 1975-ben történt, a jugoszláv Zdenko Peharda vezényletével, és a cseh Lubos Hruza diszlet- és ruhatervével. Az előadás érdekes színfoltja egy Magyarországról érkezett fiatal cimbalmos kislány volt, aki a hagyományhoz híven, tudásának minden elemével hozzájárult az előadás temperamentumának kialakításához. A rendezés sajnos túlzottan stilizált, szimbolikus volt, a dalszövegeket németről fordították norvégra.

J: Nagy géniuszunktól, Bartók Bélától vajon szerepelt-e valami az oslóiak repertoárlistáján?

M: Természetesen. 1978-ban *A kékszakállú herceg vára*, Martin Turnovszky dirigálásával, norvég fordításban, és valamivel korábban *A csodálatos mandarin*.

J: 1962-ben és 1972-ben Lehár *A víg özvegy*, 1966-ban a Luxemburg grófja is szerepelt az Opera programján. Sőt, Kálmán Csárdáskirálynője is bemutatásra került 1963-ban és 1978-ban.

M: Ezekre sajnos nem emlékszem, aminek valószínű oka az, hogy azokban az alkotásokban, ahol hiányzik a hárfa, nem játszom.

J: *Az operában, mint tudjuk, nem csak énekelnek, de táncolnak, balettoznak is. A Nemzeti Balett, régi nevén Norvég Királyi Balett karának egynehány előadását magyar balett-táncosok koreografálták. Kikre emlékszel?*

M: Leo Delibes álomszép, érzelmeiktől hullámozó zenéjére, a *Sylvia*ra, csodálatosan és megkapóan eredeti koreográfiát varázsolt a színpadra a Budapesti Operaház balettigazgatója, Seregi László. Ez 1982-ben történt. Forray Gábor színpadtervező díszlete, és a múlt év szeptemberében 95-évesen elhunyt Márk Tivadar finoman és elegánsan megtervezett kosztümjei csak emelték az amúgy is felejthetetlen előadás intenzitását.

J: *A háború utáni évek, meg merem kockáztatni a kijelentést: legnagyobb és külföldön is a legjobban elismert magyar balettművésze és balettmestere Róna Viktor. A 70-es évektől tíz éven keresztül a Norvég Királyi Balett első szólistája és balettmestere volt, majd 1980-tól haláláig a párizsi Opera vezető balettmestere. Hogyan emlékszel a „Róna évtizedre”?*

M: Viktor valóban szólótáncosként jött ide, majd betanítással és koreografálással foglalkozott. Sajnos elvesztettük ezt a ragyogó művészt. Különösen emlékeztet az 1975-ben koreografált *Diótörője*, ami mind a mai napig műsoron van. Nem szabad megfeledkeznünk egy másik magyar balettművészről, Szolnoki Zoltánról sem. Az igaz, hogy már „nyugdíjas”, de itt él Oslóban és tanítja az Operában a legfiatalabb korosztályt. Voltak itt Budapestről is táncosok nem is olyan régen: Ács Péter és Lakatos Zsolt. A jelenlegi csillag Balázs Beatrix, aki 1993 óta szólótáncosa a Norvég Nemzeti Balettnak, és elsőpró szakmai, valamint közönségsikert arat újra és újra *A hatyúk tavában*, a *Hamupipőkében*, a *Rómeó és Júliában*, a *Diótörőben* és az *Anyeginben*.

J: *Nehéz elképzelni egy zenekart bárhol is a nagyvilágban magyar muzikusok nélkül. Igaz ez a Norvég Opera zenekarának esetében is?*

M: Zenekari muzikusokra csak a 80-as évektől emlékszem. Például a Svédországból érkezett Bokány Ferenc nagybögösre, aki egy operai szezont játszott velünk. Sokat járt a nagyvilágban, a Dél-Afrikai Köztársaságból került ide.

J: *Bokány Ferenc Svédországban végezte a zeneakadémiát, a 60-as években a világhírű svéd gitár-pop együttesnek, a Spoutniksznak volt a basszusgitárosa. Budapestről a 60-as évek közepén jött, ahol ismert pop-rock és jazz zenész volt. (a Metró és az Atlantisz együttesekben játszott.)*

M: Emlékszem Székely Ágnes nevű jó képességű brácsásra, aki szolamvezető volt az 1989-90-es szezonban. És a Molnár házaspárra, akik vonósok. Most a Göteborgi Opera tagjai. A Norvég Opera kórusában énekel egy magyar lány, Rajta Erzsébet, akiről egykori karvezetője, Hukváry Jenő csak szuperlatívuszokban” mesélt.

J: *Szerény tudomásom szerint a mai operazenekarban játszik egy magyar szár-*

mazású fiatal hegedűs, aki itt Norvégiában született magyar szülőktől, és az Oslói Filharmonikusoktól szerződött az Operához: Dálnoki Dániel. Édesapja a norvégiai Haldenben a tanárképző főiskolán tanított.

M: Öt nem ismerhetem, mert a nyugdíjazásom után került a társulathoz.

J: *A hatvanas évek elején, még Pajor István mellet dolgozott Horváth János színpad-berendező (scenemester).*

M: Sajnos vele nem találkoztam, de jól ismerem Birincsik József fővilágosítót, aki nemrégien ment nyugdíjba.

J: *Összegezvén a fent elmondottakat, a magyar közreműködők sora igen reprezentatív. Most térjünk vissza a hangszeredhez, a hárfához. Volt-e szakmai forduló-pont, esetleg fordulópontok a pályádon?*

M: Ezt úgy érted, hogy mit teszek, ha szokatlan feladatot kapok?

J: *Köszönöm a segítséget! Valóban így értem.*

M: Zenekari zenész vagyok, nem szólista. Már ez a tény is meghatározza és meghatároolja, ha lehet ezt mondani, a cselekvéseimet, vagy ha úgy tetszik, hárfajátékomat. Az operairodalom tele van váratlan fordulatokkal, megoldásokkal. Például vannak művek, amelyekben technikailag igen nehezen kivitelezhető hárfaszóló van. Ilyen például a *Tannhauser*. A zenekari művek közül itt említeném Ravel *Cigány* című művét. Ez még keményebb feladat elé állítja az előadót. Ilyenkor érzem azt, hogy szólista vagyok, és szólistának lenni teljesen más megközelítést és filozófiát követel az előadótól. A legtöbb balettben van szólista feladat. Itt első-sorban Csajkovszkij műveire gondolok. A *Lammermói Luciában* is lenyűgözően szép a hárfaszóló.

J: *Emlékszel nem csak zeneileg, de színpadilag is, tehát scenográfiailag is szokatlan vagy izgalmas eseményre?*

M: Geir Tveit *Jeppé* című operájára 1968-ból. Itt a színpadon ültem egy vonós-negyessel, rokokó kosztümben. A darabban Jeppé felébred a báró ágyában, és azt hiszi, hogy a mennyországban van, mialatt én, akinek igen-igen szokatlan volt a színpadon rivaldafényben ülni, egy technikailag nehéz, a hárfaversenyek nehézségi fokával is mérhető hárfaszólót játszom. Mondanom sem kell, hogy a feladat szokatlansága felbuzdított, és a végén még jómagam is élveztem.

J: *A kísérőzenész „kiszolgál”. Ez azt jelenti, hogy funkcióját tekintve a háttérben van?*

M: Véleményem szerint a zenei kíséret nagyon szép és izgalmas, váratlan fordulatokkal teli feladat. Az egyik legszebb emlékem A *Hattyúk tavából* a hegedűszólót kísérőhárfá. A hegedűszólót a koncertmester játszotta, egészen kifinomult, a romantikus műhöz való átéléssel, így nekem mindig nagy örömet jelentett ez a „betét”. A szólista igen nagy tempóbeli szabadságot engedett meg magának, ami tőlem totális koncentrációt, zenei alázatot követelt. Ez sokszor olyan ragyogóan sikerült és olyan mérvű zenei szintézisben oldódott fel, hogy külön köszönetet kaptam érte. Ez, mondanom sem kell, igen jólesett.

J: *Úgy tudom, Kiri Te Kanawa, a híres angol szoprán oslói koncertjén is közreműködést kísérelt.*

M: Igen nehéz feladat elé állítottak, hiszen a hárfaátiratokban minden másképpen volt, mint az eredeti művekben. Mivel többször játszottam az eredeti lejegyzéseket és ismertem a kottaszövegeket, rögtön láttam, hol volt hiba az átiratokban. Ezeket a hibákat sikerült korrigálnom. A végén minden jól ment, olyannyira, hogy maga az énekesnő köszönte. Jó érzés, ha mások is értékelik, ha valami jól sikerül.

J: *1996-ban, az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörésének évfordulóján a norvég király és a norvég kormány képviselői jelenlétében ősbemutatón játszottad Wolfgang Plagge norvég zeneszerző Gloria Victis című, vegyeskarra, hárfára és recitativóra (szolisztikus, hangszerkíséretes énekbeszéd) komponált művét az Oslói Egyetem diszaulájában. Arnulf Överland norvég költő és Claus Gill szövegét a népszerűnorvég prózai színész, Knut Risan recitálta, míg a Debreceni Kodály Kórusból erre az alkalomra Oslóba utazott kisebb kamarakórus veled interpretálta a művet. Jól emlékszem az előadásra: a mű ebben a formájában komplett műnek bizonyult. Ez annyit jelent, hogy mindennek, a legapróbb részleteknek is teljes formája és dimenziója van, benne a hárfával. A részletek a maguk egyensúlytörvénye szerint épülnek ki, arányosan, megmutatva architektonikájukat. Beszélj a műről, hogyan élted meg a betanulást, majd a bemutatót?*

M: A zeneszerző, Wolfgang Plagge telefonon hívott és elmesélte, hogy egy hárfás művet tervez komponálni erre a szép alkalomra. Érdeklődött, hogy eljátszanám-e a darabot a bemutatón. Válaszom egyértelműen igen volt. A mű – 25-30 perces – a zeneszerző „oeuvre-jében” teljesen egyedülállónak számít. A hárfá és a kórus kínálta hangzás egészen finom és különös. Kierződik a magyar mellett, a gregorián hangulat is. A szerző kiérlelt, saját stílus birtokában sikeresen, nagy biztonsággal, finoman ötvözi a három jelenlévőelemet: a kórust, a hárfát és a recitativót. A mű nehézségi foka elég magas. Nekem a betanulás és maga a bemutató is igen izgalmas volt, hiszen az alkalomnak számomra mély lelki vonatkozásai is voltak.

J: *Negyvenegy évnyi operai tapasztalat után egészen tömören össze tudnád-e foglalni az opera rád gyakorolt hatását, a műfaj fontosságát, aktualitását és helyét mai világunkban?*

M: Nem lesz könnyű, de megpróbálom. Sokan valóban nem tudják vagy tudhatják, hogy miért is kell még ma is operát játszani. Van, aki azt mondja: „mindent el lehet szóban, prózában mesélni, nem kell mindezt elénekelni. Minek az a sok zene? A történet amúgy sem változik ettől, vagyis nem lesz más”. Ez valóban igaz, de csak részben. Akik a fentieket állítják, arra nem gondolnak, hogy a zene az, ami az események és történések folyamán felszínre törő érzéseket, a karakterek érzelmvilágát legjobban tudja ábrázolni, illusztrálni. Ez az érzelmek vibrálását és hullámozását ábrázoló-illusztráló zene egy új, eddig soha át nem élt dimenziót ad a színpadon történeteknek, ami „pluszt” jelent, és a hallgató élménye pontosan ezzel

lesz gazdagabb. Tehát az élmény gazdagodik, több lesz belőle, mintha csak prózában élné meg az epikát a hallgató vagy a néző. Pontosan ez az opera lényege: Új dimenzió többlet – vagy úgy is mondhatjuk: nyitás – a történethez, a cselekmények láncolatához. Ez a felismerés akkor realizálódott és kristályosodott ki bennem, amikor Johann Kvandal *Misztériumok* című operáját játszottuk. A regényt jóval a bemutató előtt olvastam, és Knut Hamsun különleges világa mélyen hatott rám. De azok után, hogy a regényt, mint operát is játszottam és megéltem, a lerakódott élményanyag sokkal színesebb, gazdagabb, sokkal eredetibb lett.

J: *Kis hazánkat, Magyarországot „zenei nagyhatalomként” tartják nyilván szerte a világban. Eljutnak ide, Oslóba zenei inspirációk, impulzusok Magyarországról?*

M: Talán a legfontosabb zenei impulzus, ami ide eljut, az a zenepedagógia, amit Kodály neve fémjelez: a világon majdnem mindenütt használatos Kodály zenepedagógiai módszer. (The Kodály-Concept) Ez a pedagógiai filozófia már korábban is jelen volt itt így vagy úgy, ilyen-olyan formában, de ma sokkal markánsabban van jelen a modern norvég zeneoktatásban.

J: *Azt tudjuk, hogy Szőnyi Erzsébet Zenei írás, olvasás (Musical Writing and Reading – Boosey and Howkess: 1972. London) című többkötetes pedagógiai művét használják idekint. Sőt, Hegyi Erzsébet (Legány Dezsőné) Solfege according to the Kodály-Concept című kétkötetes műve minden felsőfokú zenei intézmény könyvtárában fellelhető. Erdei Péter, a kecskeméti Kodály Zoltán Pedagógiai Intézet rektora nemrégiben járt itt, és sikeres szemináriumot tartott a híres Kodály pedagógiáról.*

M: Egyik testvérem is, aki Németországban él, tartott itt kurzust a Kodály-féle szolmizációs módszerről. Tudomásom szerint, most három norvég muзикus tervez magyarországi tanulmányutat a Kecskeméti Kodály Zoltán Pedagógiai Intézetbe.

J: *Néha előfordul, hogy az oslói Opera az Oslói Filharmonikusokkal közösen dolgozik, együtt játszanak ezt-azt. A 90-es évek közepén is egy ilyen „majdnem közös” produkcióra került sor: Bartók Béla Cantata Profánájának a bemutatására az oslói Koncertházban. Az Opera adta a bariton szólistát, a ragyogóan muzikális és szép hanganyaggal dicsekedhető Knut Skramot. Az Oslói Filharmonia Kórusát a Norvég Opera akkori svéd karigazgatója Stefán Skjöld tanította be, saját szerény személyem, mint nyelvi konzulens segítségével. Úgy tudom, ott voltál a Koncertházban, ezúttal, mint a közönség része. Hogyan emlékszel erre?*

M: Nagyon szép magyar vonatkozású zenei eseménynek voltam fül- és szemtanúja. A koncertest első részében Kodály Zoltán *Pávavariációit* és a *Marosszéki Táncokat* hallottuk. A *Cantata Profána* a szünet után került előadásra. Az estét a Budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola (mai nevén Liszt Ferenc Zeneegyetem) professzora, Ligeti András vezényelte ragyogóan. Gulyás Dénes operanékes is fantasztikus könnyedséggel oldotta meg könnyűnek egyáltalán nem ne-

vezhető feladatát. A koncertet a norvég rádió nemcsak egyenes adásban közvetítette, de egészében felvételen rögzítette.

J: *Milyen a Norvég Opera közönsége? Változott az Operában eltöltött éveid során, és ha igen, hogyan?*

M: A közönség igen hálás, és nagyon szimpatikus irányba változik, ami annyit jelent, hogy „fiatalodik”, tehát sok fiatal fedezi fel az operát.

J: *Mária, most, hogy nyugdíjas vagy, mi az, ami a legjobban hiányzik – ha egyáltalán valami hiányzik - a korábbi zenészéleteredből?*

M: A zene. Az előadásokkal és a felkészülésekkel járó stressz egyáltalán nem hiányzik. De nagyon hiányzik az a természetes feszültség, és annak állandó feloldása, ami engem érzelmileg az operához kötött.

J: *El tudnád mondani mindazoknak, akiknek a sors nem engedi meg, hogy az általad említett előadói feszültséget és annak feloldását átéljék, és ilyenek ugye számosan vannak, hogy mi ez a feszültség?*

M: Az, amikor közvetlenül az előadás előtt, ott az „árokban” azzal a tudattal ülve, hogy most bejön a karmester és innen már nincs visszaút, végig kell mindent játszani; és az az izgalom, hogy minden úgy sikerüljön, ahogyan azt terveztük, próbáltuk, olyan belső feszültséggel töltött el, ami nincs jelen mostani hétköznapijaimban. És hiányzik.

J: *Mivel pótolod?*

M: Már megvan az "izgalompótló". Ejtőernyős kurzusra jelentkeztem, ha sikerül, akkor megvalósul valami, amit eddig gyakran csak álmomban sikerült.

J: *Mi az?*

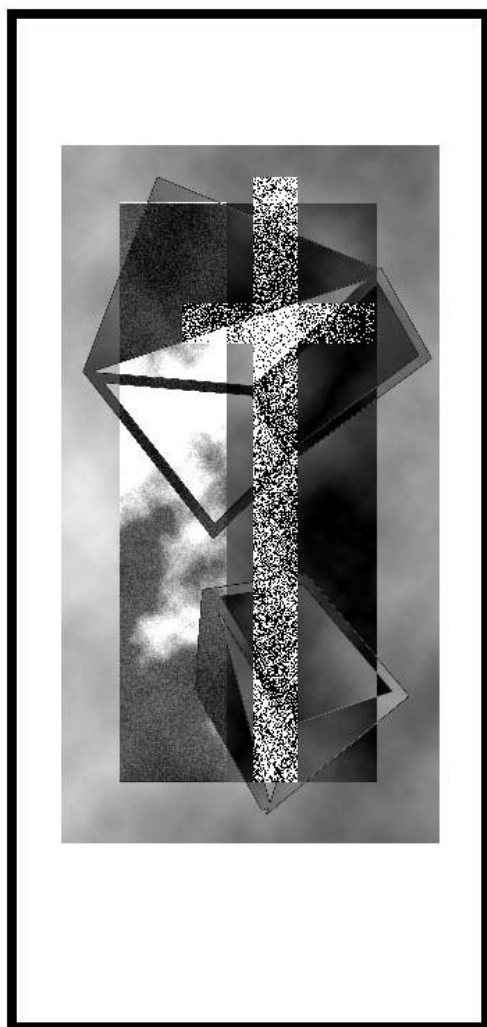
M: REPÜLNI FOGOK! Nem jössz? Van még üres hely.

J: *Köszönöm kedves meghívásod, de életem egyelőre igen-igen izgalmas, majd csak elleszek valahogy, ha nehezen is, ejtőernyős ugrások nélkül. Mária, negyvenegy évig tartó aktív periódus után nyugdíjas leszel. Nagy változás ez életben. Nem félsz, hogy unatkozni fogsz?*

M: Attól félek, hogy nem lesz időm unatkozásra, mert rengeteg tervet programoztam be az eljövendő évekre. Sok az olvasnivalóm, az angol nyelvtudásom bővítésre szorul, az újjörög nyelvkurzus leckéit is alaposabban meg szeretném tanulni. A virágaimat gondosabban ápolhatom. Három növényklubnak is tagja vagyok. Több mint száz cserepem van. Kedves cicám naponta elvárja, hogy néhány percet játsszak vele és kényeztetsem. Az évekkal ezelőtt elkezdett kézimunkák befejezésre várnak. No és a naponta megismétlődő házi teendők.... Elégedett leszek, ha a hátralévő éveimből futja mindezekre.

J: *Az Ághegy szerkesztősége és olvasói nevében nagyon köszönöm a beszélgetést és azt, hogy olyan szívesen álltál rendelkezésünkre. További sok-sok szép évet és kellemesen eltöltött időt kívánunk számodra, kedves Mária.*

A beszélgetést lejegyezte: **Juhász Gyula** Oslóban, 2003. decemberében.

Winter IX.

to V.P.

2001. Oslo

**Kovács Ferenc: Winter IX.
tus, montázs, 2001.
képméret 9x17 cm, papírméret 15x23 cm**

Szente Imre

Filmélmények

Két remek filmet sikerült látnom egy héten belül. Az egyiket Truffaut csinálta: *La mariée était en noir* (a feketébe öltözött menyasszony), a másikat Bunuel: *La belle-de-jour* (hajnalka? – mindenesetre virág neve). A romantika reneszánsza! Mindkét film cselekménye nem mindennapi, szinte valószínűtlen, a legkevésbé sem tipikus; üzenete, amit elmond az emberről, mégis a lehető legmeggyőzőbb. Az élmény hatása alatt hajlamos voltam kétségbe vonni a realizmusnak nemcsak értékét, hanem magát a fogalmat is. A nézőt magával ragadja az események özöne, izgalmassága, ami valósággal üdülés a néhány éve uralkodó „új hullám” filmjeinek mesterkéltén egyhangú, hergelően unalmas story-i vagy inkább story nélkülisége után. Nemrég rohantam ki egy ilyen filmről, annak ellenére, hogy szeretem Marina Vladyt.

De elviselhetetlen volt, hogy fapofát kényszerített rá és „mélyértelmű” laposságokat adott a szájába a „nagy rendező”, és úgy fényképezte minden mozdulatát, öltözését-vetkőzését, ögvégését az utcán és az üzletekben, mintha közben egyfolytában önmagára mutogatott volna: idesüszetek, én, én a híres rezsizsőr fényképezem most Marina Vladyt, s közlöm veletek felülmúlhatatlan bölcsességeimet. S közölte is, mert egyre csak mondta, mondta a magát, hol suttogva, hol egyhangúan monologizálva kommentálta, ami a vásznon megjelent, s ami nem jelent meg, hetet-havat összehordott a gaullista Franciaország feneketlen testi-lelki nyomoráról, ahol családanyák prostitúcióból kénytelenek kiegészíteni férjük keresetét, a vietnámi háborúról s mindenekfölött az élet teljes reménytelenségéről.

Mármost hogy az élet reménytelen, sokszor magam is belátom, neki azonban mégsem voltam hajlandó elhinni. Szóval még arról sem tudott meggyőzni, amiről pedig meg vagyok győződve, ami csalhatalan ismérve a rossz könyveknek és filmeknek. Nem emlékszem, sem a film címe sem a rendező nevére, de nem is bánom: borítsa mindkettőt a megérdemelt feledés.

Truffaut nem szavakkal géppuskázza szenvedő fülünket, nem úgy akar meggyőzni a világot igazgató erőkkal szembeni tehetetlenségünkről, hogy a színészeket és a nézőket egyaránt tétlenségre kárhoztatja, nem véve figyelembe, hogy gondolataink közben szabadon elcsatangolhatnak, indulatainkról nem is beszélve, hogy „úristen, adj a kezembe egy revolvert, hogy lelőjem azt a szószátyár prédikátort a hangszóróban, vagy legalább azt add meg, hogy a nézőtéren elkáromkodja magát valaki, hogy ebből aztán elég volt”; csak történjen végre valami! Nem: Truffaut és Bunuel, a kedvesek, a jószágosak elárasztanak bennünket mindazzal, amivel tele vannak a napilapok s így maga az élet is; a *comédie humaine* pereg a szemünk előtt: baleset, gyilkosság, szenvedély, féltékenység, bosszú, ivászatok és

nőügyek, s ezeken felül még az is, amivel képzeletünk, tudatalattink, álmaink traktálnak bennünket: találkozások gyermekkorunkkal, régi önmagunkkal, boldog és kínos emlékeinkkel – s mindez valami izgalmas story keretében, melynek valószínűségével Truffaut édeskeveset törődik, Bunuel látszólag többet, de egyiknél sem ez a lényeg, hanem az ember sokoldalú ábrázolása, kiszámíthatatlanságának, szörnyetegségének bemutatása. Persze a nőé elsősorban: mindkettőjüket jobban érdekli ez a még mindig elnyomottabb, természetközeli s nagyobb meglepetéseket tartogató felünk. Truffaut Jeanne Moreau-t fényképezi minden változatban: fátyolos fehér menyasszonynak és fátyol nélküli bosszú-angyalának, csupasz válólú, kurta tunikás Diánának, majd sötét gyászban, eszelős lobogásban, fekete pulóveres apacslánynak, még aktot is festet róla filmjében: ágyán heverő Afroditének mosolytalan szájjal, szögletesre nyírt egyenes hajjal, sötét háttér előtt fénylő meztelenséggel. Láttuk már őt a Jules et Jim-ben talányosnak, szeszélyesnek, jámbor férfiak életében dúló istencsapásának; mostani szerepében ezt is túlcitálja: nem kevesebb, mint őt férfit „nyír ki” egymás után késsel, méreggel, nyíllal (Diána!), egyet egy toronyházból mélybe taszítva, egyet légmentesen bedunsztolva a gardróbba. Nem indítja meg az áldozatok fiatalsága, „ártatlansága”, könyörgése, magyarázkodása: hideg leleményességgel hajtja végre a proskribáltak kivégzését.

Mit vétett ez az őt szerencsétlen? Gondtalan poharazgatás közben látjuk őket egy diáktanyán, egy templomtéri padlószobában. Egymás szavába vágva hangoskodnak, hahotáznak, puskáikat próbálgatják a nyitott ablakban, mert a nőkön kívül csak a vadászat érdekli őket. Lent a templom kapuján éppen tódulnak kifelé egy esküvő résztvevői, az ifjú pár megáll az ajtóban, a menyasszony talpig fehérben felmosolyog újdonsült férjére. Az egyik puska célgömbje játékosan fut le a torony kakasáról a párocskára, megáll a völegény szíve táján... A puska történetesen töltve volt. A kamera kínos akkurátussággal ismétli újra meg újra, hogy kap a szívéhez s rogy le kedvese lábához az ifjú. Halál a boldogság kapujában, drasztikus ébresztés az idillből, mely egyenes folytatása volt a gyermekkor idilljének. A kamera most ezt idézi fel: lassított felvétellel, mintegy az álom vizében úszva, két gyermek fut ki egy mesebeli házikóból egy mesebeli virágos rétre, egymás kezét fogva mosolyog egymásra, mint később ott a templom kapujában. Ugyanakkor valahol valakik gondtalan ifjúságukban, a maguk idilljében, amelyre idősebb korukban nosztalgiával szeretnének emlékezni, könnyelműen fegyverekkel s mások idilljével játszanak. Tragikus véletlen, hogy a két idill keresztezi egymást; vannak ilyen véletlenek. Térjünk napirendre fölöttük? A fiatal férfiak megpróbálják: gyors feledést keresve szétszélednek, megkomolyodnak, családot alapítanak, sikeres művészek vagy kiskaliberű bohémek lesznek, hasznos és szürke kispolgárok vagy kisbűntényesek. Miért is gyötörné őket egy életen át a lelkiismeret azért az egy füstbement idillért, mikor minden idill, lám az ő fiatalságuk is eleve pusztulásra van ítéelve? A háború után vagyunk; tele van a világ összetört idillekkel, nemcsak ártatlanokéval, hanem bűnösökéval, gyilkosokéval is: „a gyilkosok köz-

tünk vannak”, a kisebb-nagyobb „háborús bűnösök”, s nem csak Németországban. Kötözzük be sebeinket és felejtsünk? – Nem akarok felejteni! – vágja oda dacosan Truffaut és hősnője, az elárvult menyasszony. Ne legyen irgalom a gyilkosoknak; akkor inkább az ártatlanok is pusztuljanak, hogy a hullák és romok eltakarítása után fertőzetlen ifjú szívekben támadjon fel újra az idill, a szent, életünk legfőbb kincse!

Így gondolkodik s cselekszik Jeanne Moreau gyászba öltözött menyasszonya, így látszik gondolkodni Truffaut, a film rendezője, aki más filmjeiben is az elvesztett idillt keresi, siratja. Nyilván ez az ő életének és művészetének fő problémája; ezt bogozgatja ezúttal is, ad absurdum véve a kísérletet. Egy ilyen vezetőt hajlandó követni a néző a legmerészebb túlzásokba is, s legalább a film tartamára hagyja meggyőzni magát arról is, amiben kijózanodva már nem hisz. Erről ismerzik meg a jó műalkotás, szemben Jean-Luc Godard tákolmányaival. (Mégiscsak fölkutattam a nevét, nehogy még egyszer kicsaljon három márkát a zsebemből s ráadásul halálra bosszantson. Filmjét különben a helybeli finn Diákújság a „hatvanas évek legkiválóbb alkotásának” reklámozta. A „lólábat” nem nagyon kell keresni: várható volt, hogy a szélsőbalos avantgárd befolyásolta filmstúdió a műsorára tüzi Godard filmjét.)

Nagyon foglalkoztat mostanság az idill problémája; több oldalról is kaptam lökést ebben az irányban. Mindinkább eluralkodik bennem a sejtélem, hogy korunk emberének egyik legfájdalmasabb élménye az idill elvesztése. Holmi gonosz erők azon látszanak fáradozni, hogy megrabolják az életet minden ízétől, színétől; elherdálják az ember anyai örökségét: a természet adta egyszerű boldogságot. De még azokat az örömöket is, amelyeket már az ember maga vett birtokába „történelmi gyermekkorában”: édes bolondságokat, illúziókat, az életnek oly könnyen ecetesedő mézét.

Itt van például ez a Doktor Zsivágó. Tegnap láttam a filmet; három és fél óra úgy repült el vele, mint egy pillanat. Nem olvastam Paszternák regényét; bizonyára mélyebbre ás, más eszközökkel ragad meg, vagy másokkal is, de a film magában is nagy élmény. S mi más ez is, mint csendesen parázsló, ó nem lobogó, nem bosszúért lihegő, mint Truffaut-nál, csak szelíd esdekléssel panaszkodó vádbeszéd az idill elrablása miatt? David Lean, a film rendezője ugyancsak tud valamit mondani e témáról, valami újat és szépet.

Korunkban immár alig lehet efféle műalkotást méltatni anélkül, hogy ne kapcsolnánk össze – akár tudatosan akár öntudatlanul – Kafka életművével és világképével. Számunkra ez lett a mérték, a modern ember életének alapképlete; akkora változást hozott világképünkbe, mint Kopernikus felfedezése annak idején, hogy földünk nem lapos és nem a mindenség közepe.

Már tegnap, ahogy a mozi után egy fejszellőztető hosszú sétára indultam, az járt az eszemben, hogy lám, e film világa egész más módon szörnyűséges, mint Kafka regényeié. Ezekben ugyanis az a rémületes, hogy minden megtörténhet velünk

emberekkel, a Zsivágó-filmben pedig minden meg is történik. Kozák lovak taposnak bele egy békés tüntetésbe, köröskörül égnak a falvak; lövészárkok lucskában rothad, iszonyú télben csonttá fagy az ember; golyózápor tarolja le az ifjúság virágát; marhavagonokba préselve, hetekig saját mocskukban szállítják a sebesülteket, hogy hevenyészett körtermekben érzéstelenítés nélkül amputálják elüszkösödött végtagjaikat; országos járványoktól pusztul az orosz nép, a győztes proletárok éppúgy, mint leverte „elnyomóik”. Mindenkire rákerül a sor: a villámvonatokon száguldozó „bosszú-angyalokat” már a „hőskorban” likvidálja a saját gyermekeit fölfaló forradalom, s hamarosan az egész orosz népre, osztálykülönbség nélkül ráborul a kényszermunkatáborok, a húsz évre szóló ítéletek sztálini terrorja. A film mindezekre csak utal, nem ez a témája. A film ábrázolta korban még minden forrongásban van, zajlik az élet; a mozdulatlan dermedt szovjet valóság csupán keretül szolgál. Paszternák, az író s rajta keresztül a meggyötört és megalázott, hangja vesztett orosz értelmiség mintegy bocsánatkéréssel ebbe a világba csempészi bele a múlt, saját múltja egy darabját. Mielőtt lehunyná a szemét, megkísérli átadni a fiatal nemzedéknek egy gazdag-sivár, boldog-szomorú élet tanulságait, tapasztalatait. Szókratész kísérlete, hogy „megrontsa az ifjúságot”? Szókratész szokatlan bőrbőre bűjt ezúttal: egy állambiztonsági generális, egy szovjet nagykutya félelmetes uniformisába. A kamera gigászi Sztálin-szoborra magasítja, ahogy terpeszben áll egy duzzasztó-erőmű rideg, falanszter-szerű csarnokában, s héjapillantással pásztázza a kapun befelé özönlő dolgozó hangyák tömegét. A tabló folytatása is vészjósló: a héja egy védtelen csirkére csap le: a szemle nyomán egy fiatal lányt beidéznek az irodába. A gépkezelő-vőlegény nyugtalanzkodása, a lány bizalmatlansága, ahogy mindenre kurtán válaszol és semmire sem akar emlékezni, arra utal, hogy az ilyen kihallgatások általában rosszul végződnek, s a tárgyak sem ilyen ártalmatlan, ha ugyan egyáltalán létezik ártalmatlan téma ott, ahol mindenki eleve bűnös. A film világa e ponton érintkezik Kafkáéval, ám rögtön el is válik tőle, hogy saját ösvényeit követve érje el egy boldog-szomorú élet idilljének rehabilitálását. Bármilyen áron, még a kronológiával is önkényeskedve. Mert ha ez a lány a „forradalmi idők szülötte”, s a filmben úgy tizennyolc-húsz éves lehet, akkor kihallgatása 1940 körül történik, nem éppen bátorságos korban az idill idézgetésére. Alig hihető, hogy az a kor másféle visszapillantásoknak is helyet adott volna, nem csak a párttörténet szellemében fogantaknak.

A állambiztonsági tiszt bőrébe bűjt Szókratész-Paszternák apát keres e fiatal szovjet leánynak, egy egész apátlan nemzedéknek; gyermekkorral, szóval idillel akarja megajándékozni. A fiatalság azonban gyanakvással, bizalmatlanul forgatja kezében az ajándékot, nem tudja, mit kezdjen vele. Apái idillje nem az övé, nem is nagyon érti azt a világot, amellet a szovjet valóságban csak tehetetlen lenne számára, ha kiderülne „úri-polgári” származása.

Az a múlt avarja alól kiásott apa a szovjet tábornok öccse, Dr. Jurij Zsivágó, arisztokrata, orvos és költő. Az ő életét meséli el a vonakodó fiatal füleknek Pasz-

ternák s annak ürügyén, persze a saját életét is, valamint az orosz történelem egy korszakát, ezúttal nem a hősök, hanem a szenvedő kisemberek szemszögéből. Az osztályellenségnek bélyegzett, sommásan elmarasztalt hű orosz értelmiség szemszögéből, amely ma is hazájának vallja azt a vérrel és könnyel áztatott földet, s el nem hagyná soha: „itt élned, halnod kell”. Restaurációs kísérlet ez a regény, ez a film; nem a cáré, nem a régi rendé, nem a fehérek „szent Oroszországáé”, csak egyszerűen, minden jelző nélkül: Oroszországé, melynek – Paszternák „üzenete” szerint – más folytatói s támaszai is vannak, nem csak a Párt és a proletariátus, plusz az „új osztály”, a rendszert megnyergelő szovjet írók, tudósok, technokraták privilegizált kasztja, hanem a csendben élő és dolgozó mellőzöttek, az „egyebek, X-kategóriák” is. Már akik élnek még ezek közül, akik golyót s internálótáborot túlélve szerencsésen elélték 50-60 évig, hogy hamarosan elvigye őket szívbajuk s egyéb szerzett nyavalyájuk. Ezek közé tartozott dr. Zsivágó, de maga Paszternák is, aki valóban a tizenkettedik órában mondta el, ami szívéen fekszik. „Gondolkozzatok ezen!” – kiáltja a rendőrtiszt-nagybácsi a távolodó fiatal pár után, s mintha még hozzátenné: ne tagadjátok meg apáitokat, s bocsássatok meg nekik, hogy nem voltak hősök, csak emberek.

Embernek, akik annyi szenvedés közepett is oly nagyon tudtak örülni és szeretni: élni. Akiknek az a viharos, kegyetlen kor volt a fiatalságuk, az egyetlen, a megismételhetetlen. Ez ennek a filmnek a csodája: a néző, mikor elhagyja a termet, szinte megszakadni érzi a szívét, úgy eltölti az élet, a „reményes és hazug” iránti szenvedélyes szerelem. S hogy az élet drága, imádatos s valóban „édes”, s hogy akkor is érdemes volt megszületnünk, ha ily szörnyű korbá születtünk bele. Íme, Paszternák vallomása, szöges ellentéte Kafkának. Pedig Kafkánál nem folyik vér, a *Prozess* ama végső jelenetének kivételével. Mi teszi hát oly borzalmassá, oly kétségbeejtővé az ő világát? Megkísérlek néhány választ, hátha jó lesz valamelyik, vagy együttesen megközelítik az igazságot.

Kafka nem fogadja el az életet. Nem fogadja el olyanak, amilyen. S az élet már csak olyan drágakő, amely békasóvá válik annak a kezében, aki nem hiszi, hogy drágakő. Mivel az arkangyal abszolút mértékét alkalmazza rá – tehát egy másik világ mértékét – el kell marasztalnia, tökéletlennek kell nyilvánítania ezt a világot. Minthogy pedig büszke és dacos is, akár a bukott angyalok, visszadobja: nem kell! Ne tévesszen meg bennünket, hogy fölveszi a harcot az ítélőszékkal és a Kastéllyal. Ha nem az igazságot, hanem az életet szeretné, fűtyülne mindkettőre, rábízna perét a szakértőkre, maga pedig dolgozna, szeretne, élné.

Így tesz doktor Zsivágó. Mikor hazatér a frontról nevelőszülei moszkvai kastélyába, ott valódi karkai világ fogadja. Működik már a „padlások bürokráciája”; már a „pártépítés” első stádiumában elkészültek azoknak a labirintusoknak másai, amelyekben Josef K. tévelyeg. A csöcselék is, melyet az új hatalom az úrilakba telepített, pontosan úgy viselkedik, oly kihívóan, szemtelenül, erőszakosan, mint annak a fogadónak a közönsége, amelyben K. az első éjszakát tölti a Kastély alatti

faluban. Közös motívum a magánélet lehetetlenülése, a fűtetlen szobában összezsúfolt tulajdonos család éheztetése, megaláztatása is. Jurijt lopáson érik, lincselés fenyegeti. Ha most nem történik csoda... Csakhogy történik, Paszternáknál történik. Megjelenik a mentőangyal, Jurij bátyja aztán el Moszkvából, akad még falusi idill valahol a nagy Oroszországban. Tényleg akad. Mint az életben gyakran. De nem mindig...

Jurij bízik az emberekben, az emberben. Meleg barna szeme (Omar Sharifé) egy gyermek, szinte egy kutya bizalmát sugározza; vonzza az emberi jóindulatot, valószínűtlen helyzetekben s olyanokból is kiváltja, akikből alig színlik ki emberi érzés. A rettegett Sztrelnyikov is futni hagyja, megkímélik a vörös partizánok is, igaz, hogy orvosi szolgálatai fejében. Hogy a nőkről ne is beszéljünk; ők még hűtlenkedéseit sem veszik zokon, oly természetes odaadással szereti valamennyit, hogy eszükbe se jut csalásról, házasságtörésről beszélni. S micsoda édes nők! Geraldine Chaplin és Julie Christie – persze őket nincs alkalmunk csúnyának, mosdatlannak, rongyosnak látni, annyira nem realista ez a David Lean. Aki szereti az életet, az embert, az jól tudja, hogy a legnagyobb nyomor sem oly szörnyű a valóságban, mint amilyené a képzelet teheti. Még csak az az elképzelhetetlen szenvedés, amit képzeletünk teremt: ezt a tanulságot vonhatjuk le Kafka műveiből.

Kafka fél az emberektől s irtózik tőlük. Az ő elmarasztaló ítélete nemcsak az Isten teremtette világnak és életnek szól, hanem még nagyobb mértékben annak a világnak, melyet az ember teremtett magának. Hiszen az előbbit nem is élhetjük át közvetlenül, hanem csak az utóbbit keresztül. Aki Istennel s világával elégedetlenkedik, az valójában az ember alkotta világ fölött tör pálcát. Kafka támadásainak célpontja tehát tulajdonképpen nem az Ég, hanem a Föld s annak benépesítője és berendezője: az ember. Neki szól Kafka arkangyali ítélete: türehetetlen vagy, magad is, világod is; nem lehet veled együtt élni, egy levegőt szívni! S íme, ahogy az élet-drágakő békasóvá, úgy változik a karkai félelem és irtózat hatására az ember szörnyeteggé, mely könyörtelenül széttépi a másfajtajút. Ez a karkai hősök tökéletes magányosságának oka. Hogy is találhatnának szövetségést abból a táborból, melyet mindenestül ellenségnek tartanak? Csak Friedákat és Léniket szerezhetnek, neurotikus és kíváncsi, ingatag jellemű nőket, olyanokat, akiket övéik kopaszra szoktak nyírni, mert összeszűrték a levelet az ellenséggel, vagy megégetni, mert az ördöggel háltak. Hiszen arkangyal s ördög közt nincs sok különbség az ember nézőpontjából.

A karkai hősök idegenek abban a világban, mely körülveszi őket. Nem hazájuk a föld, csak küzdőtér, meghódítandó terület, feladat. A haza, mint feladat: tipikus emigráns nézet. A haza mint idill: ez a helyes viszonyulás a hazához, az egyetlen, mely boldogsághoz vezethet. Persze nem biztos, hogy vezet is, mert a boldogság megtalálása szerencse dolga is. Azonkívül bírni kell szusszal, idegekkel, évekkel. Persze könnyebb így megtartani egy hazát, mint egy újat szerezni. A karkai hősök

már csak azért is hátrányban vannak Paszternák-Zsivágóval szemben, mert nekik honszerzés, otthonalapítás lenne a feladatuk, míg az utóbbi nem tesz mást, csak foggal-körömmel kapaszkodik a hazai földre. Ezért ha belepusztul is, azaz végső soron úgy jár, mint Josef K, akkor sem úgy pusztul el, „mint egy kutya”, hanem mint a fáradt gyermek, aki az anyáöltre hanyatlik. Illúzió? Az, persze hogy az. Hisz minden csak nézőpont kérdése e világon; ettől s nem a „valóságtól” függ, hogy kétségbeesünk-e vagy bízunk a síríg, sőt azon is túl.

Jurijnek már abban is szerencséje volt, hogy boldog gyermekkorral ajándékozta meg a sorsa. A film képsora ugyan temetéssel kezdődik: anyja koporsóján dörögnek a hantok. A gyermek azonban egy kiskutya bizalmával találja föl magát egy új családi fészekben, együtt nő fel új testvérével, Tonjával, s mi sem természetesebb, mint hogy feleségül is veszi élete idilljének e folytatóját. Így a már születésétől jó idegzetű fiúcskát neveltetése még jobban felvértezi jövőendő megpróbáltatásokra.

Kafka, szegény, gyermekkorában nem szövetségest kapott, hanem ellenfelet, akivel Levél apámhoz című művében kell majd leszámolnia. Hőseinek pedig egyáltalán nincs gyermekkoruk. Az Amerika Karljának gyermekkorára is utal csupán, másik két hőséét nem is érinti. Kész felnőttként toppannak a küzdőtérre; sem jelenük sem jövőjük nem kecsegtet idillel, s múltjukból sem halmozhattak föl erőtaralékot. Apátlan-anyátlan, rokontalan tengnek-lengnek a világban, egy véletlentől vagy fatális tévedéstől „idevetetten”.

Jurij is elárul máról-holnapra: a forradalom földülja a meleg fészket. Míg őt partizánok hurcolják magukkal mint orvosukat, a családot kiutasítják az országból. Párizsban kötnek ki, Jurij soha többé nem látja őket. Ám akit az istenek „családosnak” teremtettek, az most sem marad árva: új otthon várja Lara karjaiban. S nem maradna egyedül még ennek az új fészeknek földülása után sem, ha szíve föl nem mondja a szolgálatot, s pontot nem tesz földi vándorlása után. Új boldogság, új idill reménye csillogott a szemében, amikor lerogyott az utca kövezetére.

Az ember sorsát tehát nem csak, s nem is elsősorban külső események döntik el, hanem lelkialkata, az az erőtartalék, amellyel az élet nevű vállalkozásnak nekiindul. Kafka hőseinél kevésnek bizonyul ez az alaptőke, s ezt a hiányt személyes bátorságuk, elszánt harci kedvük sem pótolhatja. Más valami kell ahhoz, hogy megálljuk helyünket e világban, nem elszántság.

Mi, ifjú titánok, valamikor húszéves fejjel gögösen vallottuk, hogy a boldogság első feltétele a butaság, ezért okos ember boldog nem lehet. Tegyük fel mármost a kérdést: buta ember-e ez a doktor Zsivágó? A mi akkori fogalmaink szerint bizonyára az. Filmbeli mása nagyon is emlékeztet kollégiumi szobatársunkra, V. Gyuszira; annak is melegebarna szeme, gondosan ápolt bajuszkája volt. Derűs lényét mindnyájan kedveltük, de szellemi képességeiről nem voltunk nagy véleménynyel. A nők kedvence volt ő is, s mi több: ő is verselgetett, mint Zsivágó, könnyedén s

boldogan. Mint a filmbeli Jurij, aki hajnalban íróasztalához lopózik alvó kedvese mellől, s egy tiszta lap tetejére gyöngybetűkkel fölírja: „Lara” – nem egy versnek, hanem egy egész versciklusnak címeként. Micsoda önbizalom! Aztán költ, költ, mint káka tövén a ruca, tengernyi papírt összegyűr s eldob, de azért csak gyűlnek a teleírt ívek, míg szorgalmasan számolja a verslábakat, s a fejével üti a ritmust – ahogy Mórcka elképzeli a versírást. Persze az is a dologhoz tartozik, hogy Lara reggel, édes álmából ébredve megtalálja s könnyekig meghatva olvassa a kész verset, s közben a fejét csóválja: „Ez nem én vagyok, Jurij, ez te vagy.” – Micsoda giccs! – kiáltanak kórusban a sátánoskodók. Az, valóban az. Lehet mondani, hogy az egész Zsivágó-film giccs. Sőt, Truffaut filmje is az. Hanem úgy látszik, bennünk, bennem ment végbe valami nagy változás, hogy mégis meg tud hatni, szinte könnyekig. Hiánybetegségben szenvedünk mindannyian, azért vonz az idill oly ellenállhatatlanul. Nem imádnánk-e egy giccses madonnát is, ha valami szerencsétlenség folytán egyszerre csak absztrakt nők születnének, amilyeneket, mondjuk, Picasso rajzol? Vagy ha ennek csak a veszélye is fenyegetne? Mivel azonban efelől teljes biztonságban érezzük magunkat, gyönyörködünk a Picasso kínálta új aspektusokban, a nőiség csak művész-szemmel észlelhető titkaiban, és fűtülünk a cukros madonnákra. Másképp vagyunk azonban a karkai világgal: az ugyanis megvalósulással fenyeget, sőt, meg is valósult már valahol. Megszűnt pusztá művészet, költészet lenni: véres valóságként lett életünk része, jelenlétét egész idegrendszerünk érzi. Ezért rendít meg az idill, a veszített s veszendő paradicsom ábrázolása a nagy alkotás erejével. Ízlésünket vitális érdekeink befolyásolják; Zsivágó „butaságát” az életöszön okosságának, bölcsességének: biztonságának érezzük.

De vajon biztonság-e csakugyan? A karkai világ visszavonhatatlanul köztünk van, bennünk van, az idill ki nem szoríthatja többé. A legtöbb, amit elérhet, hogy koegzisztál vele, igyekezve elhatárolni tőle a maga területeit. „Helyet az idillnek a nap alatt!” – kiált föl kétségbeesetten Truffaut, Paszternák. Így értendő Zsivágó fivérének, a ki tudja hogyan szovjet generálissá vált volt arisztokratának esdeklése a fiatalokhoz: „Gondolkozzatok ezen!”

Mert kétségbeeső az emberi sors: az idill illúziója csak addig tart, míg nem mozdulunk, nem akarunk változtatni a világon, pedig ugyancsak változtatni kellene; nem akarunk a szerintünk pusztulásba vivő ár ellen úszni. Szörnyhatalmak kötnek gúzsba bennünket, egyéneket is, nemzeteket is. Nézzétek Csehszlovákiát: hogyan dermed meg az élet és szabadságvágy egy önmagát túlélő zsarnokság szorításában! S nem pusztában kiáltó szó-e minden tiltakozás a víz és a levegő szennyezése ellen?

Alighanem nagyobb ellensúlyt kellene bevetnünk a romlás és rombolás ellen, mint az idill. Bartóki, picassói, karkai pörölycsapásokra, drasztikusabb ébresztésre volna szükség: anyánk a halott, gyászunkat ne Zerkovitz zengje! – valahogy így írja Bartók-versében Illyés Gyula.

Az idillel ugyanis az a baj, hogy ritkán lehet mindenkié. Különböző emberek, embercsoportok számára más és más az idill, sőt, ami az egyiknek idill, a másiknak kihívás, bosszúság lehet. Zsivágó idillje nem képes már hatni saját gyermekére sem. Hány szülő jár ugyanígy napjainkban! Az idill tehát gyakran inkább szétválaszt, ahelyett, hogy egyesítene. Az én szegény generációm táncos-csókos „boldog” fiatalsága éppen arra a korra esett, amikor százezrek váltak füstté a náci haláltáborokban. Ez a tény utólag jóvátehetetlenül megfertőzte a mi idillünket, s gyanússá tett bennünket az áldozatok leszármazottai előtt. Valamennyien „bűnösökként” kezdtük ’45-ben „új, szabad életünket”. Vagy egy idegen példa: az, amit 1918-ra gondolva fél Finnország „nemzeti szabadságharcként” emleget, azt a másik „levert szocialista forradalomként” tartja számon. Csak napjainkban engedett mindkét fél – nem kivétel s vonatkozás nélkül – a maga idilljéből.

Vannak tehát káros idillek, ezekről feltétlenül le kell mondani; vannak kompromittált idillek is, ezeket pedig tisztázni kell, megmenthető-e valami belőlük. Viszont táplálnunk kellene, mert érdemesek a táplálásra, az olyan idilleket, melyek még hozzáférhetők – legalábbis elméletben – minden ember számára: a szerelem, a család, a gyermek körül virágzó idilleket, továbbá a természet, a növény- és állatvilág kínálta erő- és örömforrásokat.

Csikós Tibor: „Folyamat 398”
akvarell-tempera-ceruza, 1998.
68x48 cm

Gyermekrajz a göteborgi gyűjtésből

Svéd-magyar kezdeményezés

Kasza Imre

A gyermekrajz-múzeumokról

A harmónia teremtése a gyermekrajzoknál egyenlő a béke teremtésével.

A látás, mint érzékelés, minden embernél hasonló, de a „vizuális kommunikáció” minden életkorban különböző, más és más „világokról” szól.

Az őszinte gyermeki kifejezéstől, a firkakorszaktól, vagyis a nyomhagyás élményétől, a kifejezés örömétől, és az ösztönösen megfogalmazott alkotásoktól, eljutunk – a realizmusra törekvő hajlamon keresztül – a görcsös, a természetesség hiányával megfogalmazott, felnőtt alkotásokhoz.

Az alkotó gyermeknek szabadságot ad a művészi közlésben a történelem nélkülisége, a gyermekkor sajátos jelrendszere, ami nyitottá teszi, és ezt tükrözi csodálatos módon „műalkotásaiban”, sőt létük minden egyes kifejezésében, legyen az beszéd, mozgás, tánc, vagy akár játék. Mindezekkel ellentétben a felnőtteknél, akiket sajátos élettörténelmük valósággal determinál, általában zárt rendszerekkel találkozunk.

A gyermek önálló személyiség ezt ugyancsak tükrözi rajzaiban. A szülő, a társadalom alkalmazkodni próbál a gyermeki őszinteséghez és szeretethez. Ha a lelki fejlődés kimarad az ember fejlődése során, nem lesz harmonikus az egyén. A lelki folyamatok fejlődése, alakulása, a személyiség általános fejlődésének a függvénye, amit a gyermekrajzokon, csodálatos módon, nyomon követhetünk. A „gyermeki szív” maga a harmóniára törekvés, a harmonikus művészetek megteremtője, ami maga a szeretet, ami elvezet a lelki fejlődéshez.

A szülőknek, a felnőtteknek legtöbbször nehézséget jelent megérteni és elfogadni a gyermekrajzokat, próbálkozásaik a képolvasásban nem mindig vezetnek eredményhez.

Múzeumunk célja találkozási pontok keresése a gyermek és felnőtt között, a közös gondolati elemek, az azonosságra figyelés közben, megtörni a kialakult kánonokban való vizuális gondolkodást, és a gyermekrajzokban, az alkotók legbelsőbb igényének keresése és feltárása mellett a gyermekrajzok megőrzése is.

A megőrzés igényét alátámasztja a gyermekrajzokból áradó kommunikációs igény, melynek gyermekrajz múzeumunk teret és helyet szeretne nyújtani. A gyermekrajzokból inspirációt, játékosságot, „történelem nélküliséget” kaphatnak a felnőttek, ami segítheti őket a „megtisztulásban”, a lényegi összefüggésekre való figyelésben, a tiszta szemmel való nézésben, az idővel való haladásban.

A tudatosság fejlődésével, kevesebb a gyermekrajzokban az expresszivitás, a kifejező erő, mert rajzolás közben a növekedő gyermek mind pontosabb akar lenni a valóság „ábrázolásában” és a valóság szolgái visszaadására törekedve, önmagá-

tól, mint jobban távolodik, belső érzelmi feszültsége kimarad a rajzból, alkotásai sablonosak lesznek.

Csak az hozhat létre értékes alkotást, aki megőrzi az önmagához való őszinteségét. A kisgyermeket az ecset vezeti, nem ő vezeti az ecsetet, begyakorolt sablonok nem korlátozzák. Ezért is öríznünk kell, és óvnunk gyermekeink igazi alkotásait, ezért a Gyermekrajz-múzeum a vizuális nyelv múzeuma is.

Amikor a gyermek labdát rajzolt, megjelent a forma. Megkérdeztem, mi hiányzik a rajzról? Milyen az a labda: piros, kék, zöld? A válasz: a színe hiányzik. Így eljutottunk a festészethez. A grafika vonallal, a festészet színnel hat. Lépünk még egyet: Rendben van, színes a labda, de mi történik, ha süt a nap? Újabb plasztikai elemmel találkozunk: a fény és az árnyék változásával, a világos és sötét kontrasztjaival. Innen a tér.

Amikor két kört rajzolok egymás mellé, s ez a tér ismétlődik: eljutunk a ritmus fogalmáig.

Ezen az úton ismerkedhetünk, a vizuális nyelvvel. A képzőművészeti oktatási folyamatot nem beütemezhető, nem mérhető, de állítom, hogy az alkotói tevékenység óriási élmény a gyerekeknek

A gyermekek műalkotások között nőnek fel, a mindennapi vizuális kapcsolat a művészettel, tudat alatt is esztétikai nevelővé válik. Ilyen módon hozzásegíti őket a körülöttük lévő konkrét tartalmi és vizuális valóság - végső soron -, a mindennapi lét megértéséhez. Az egyén fejlődését segítve hozzájárulunk a társadalom fejlődéséhez

A motiváció az egyén önmegismerése felé vezető út hajtómotorja. Az önismereethez való eljutás segítséget nyújt megtalálni azt amiben az egyén képességei a legjobbak, és ezeket a képességeket fejlesztve, az egyén eljuthat az egyéniség legbelsőbb valóságához, találkozhat önmagával, saját énjével saját alkotásain keresztül, legyen az ének, zene, képi közlés, film, vers, stb.

A művészet egyetemes kifejezési eszközt használ, mindenki számára érthetően beszél a képi közléssel, ahogy a természet is képekben fejezi ki önmagát. Tudás és gyakorlat kiegészítik egymást. A rajzolás gyakorlása a kreativitást segíti, az alkotási folyamat tudatosságot eredményez.

A gyermekrajz tükörképe az adott társadalomnak, ahol találkozhatunk saját igazi énünkkel, gondolatainkkal, érzelmeinkkel. Ezek az alkotó gyermekek nem jönnek vissza soha, és a létrejött alkotásokat sehol sem őrzik. Ezért kell a Gyermekrajz-múzeum. Szükség van egy hivatalos fórumra, a gyermekrajzok megőrzésére. A gyermekrajzok az őszinteség, az intuíció, a spontaneitás, a művészet, az expresszivitás, a természetesség, a tiszta öröm és bánat forrásai, ősi hitvilág, fantázia, harmónia, csodák csodája, könnyedség, egyéni rácsodálkozás a világra. Mentés mindenféle anyagiasságtól és ez által is felbecsülhetetlen érték. Utolérhetetlen mélység és magasság, a kifejezés feszültsége, a dráma önálló világa, ahol a firka jelentéssel felruházott. Szóbeli közlésből nem értesült élmények, ismeretek kerül-

nek felszínre a rajzokon. Látomás, „Isten hatalmassága”, a szeretet himnusza.

Adjunk lehetőséget a gyermekeknek – csodát művelnek.

Múzeumunk segítséget nyújthat mondanivalóik kiolvasásában. A szülők jobban megismerhetik gyermekeiket, úgy érzelmi, mint értelmi síkon.

A gyermekrajzok ősi jellemhordozók, állandó kiállításunkon túlméretezett, expresszív alkotásokkal szeretnénk bemutatni ezt a látogatóknak. Kapcsolatot-teremtésre törekszünk a tanüggyel, múzeumokkal, iskolákkal, alkotó művészekkel.

Az ember azt valósítja meg, amiről álmodik. Ez az álom 1978-ban született 1995. december 21-én megnyílt a Svéd gyermekrajz-múzeum, 2003. július 1-én pedig a Magyar Gyermekrajz-világmúzeum, amelynek felavató ünnepségét 2003. szeptember 3-án tartottuk Budapesten.

A múzeumainkban bemutatott alkotásokkal mindenhol szeretnénk eljutni: kölcsönzünk nagyméretű gyermekrajzokat, alkotó táborokat, módszertani bemutatókat, előadásokat szervezünk, tévében, rádióban, lapokban népszerűsítjük programjainkat. Ösztönző erő szeretnénk lenni, hogy a gyermekek alkotó egyénisége kiteljesedjen. A gyűjtemény gyermekrajzok tárháza, otthona, a gyermekalkotások méltó helye.

Minden kedves érdeklődőt szeretettel várunk a Gyermekrajz Múzeumba.

Magyarországi múzeumunk címe: 1052 Budapest, Semmelweis u. 1

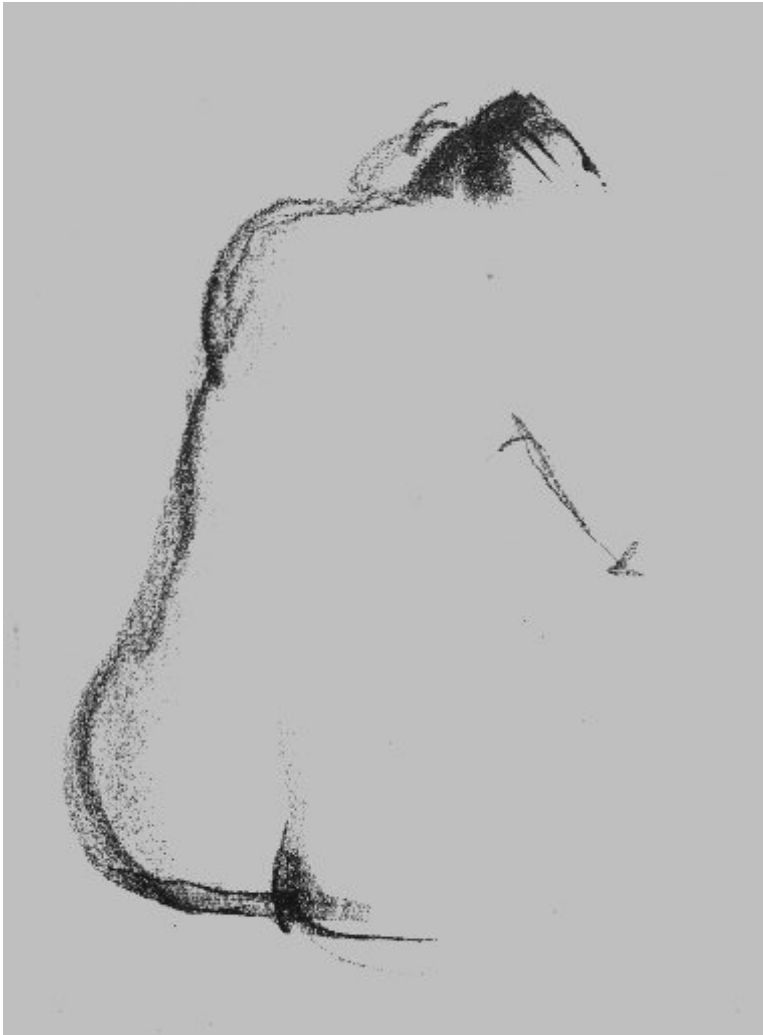
Honlapunk címe: www.extra.hu/vmgyrm és <http://home.swipnet.se/goldfish/>

Nemsokára, a múzeum alapításának egy éves évfordulóját ünnepelhetjük. Június elsejei ünnepségünkön új alkotásokat fogunk múzeumunk gyűjteményében elhelyezni. (A budapesti, a tatabányai, a miskolci, a vajdasági, a baróti, a ludasi iskolai tanulók, valamint a göteborgi Magyar Egyesület gyerekcsoport tagjainak munkáit.)

A Martonvásári Napok keretében ünnepi kiállítást rendezünk. Martonvásáron állandó kiállító helyiséget nyitunk.

Fényképes dokumentációt és tízperces bemutató filmet készítünk, honlapunkat kétnyelvűvé tesszük.

Gyermekrajz-világmúzeumot tervezünk. Célunk a gyermekrajzok megőrzése. A gyermekrajzok élő történelmet sűrítenek magukba, másfelől az egyedfejlődés tükröképei, kordokumentációk, a szabadságvágy szimbólumai. Iskoláinkban egyre kevesebb rajztanár tanít, ezért úgy érezzük, hogy múzeumunkkal hiányukat pótoljuk. Gyermekközpontú társadalmat akarunk, nevelésüket kívánjuk szolgálni. A múzeum rendeltetése: megőrizzük, feldolgozzuk a gyermekrajzokat. Segítjük a szakembereket, a kutatókat a népszerűsítésben. Kiállítás cseréket tervezünk, táborokat, rajzpályázatok kezdeményezünk. Állandó, korszerű, folyamatosan fejlesztett iskola akarunk lenni, hogy mindent megkapjon a látogató, amit az érzékszerveivel felfoghat.

Kasza Imre grafikája

Halász-Szabó Sándor

Született 1920-ban Szentesen. 1939-1944 a budapesti Képzőművészeti Főiskolán végezte tanulmányait. 1948-tól Budapesten élt és számos budapesti és vidéki kiállításon vett részt.

1963-ban telepedett le Stockholmban.

Håkan Bengtsson lundi grafikussal és Laura Inkeri Kansanen helsinki festőművésszel közösen, a Budatétényi Galériában rendezett kiállítás katalógusából, 1995. Március 10.

„Halász-Szabó Sándor szimbolista művész, ami azt jelenti, hogy műve közvetett módon tükrözi a háttérben rejtőző valóságot. Ezért, ha úgy vesszük, szimbolikus már az is, hogy mostanában leginkább a collage műfajában dolgozik. Halász-Szabó Sándor művészetének három forrása van: közép-európai, melyben felnőtt s tanult; a skandináv, amelyet Svédországba költözése után fedezett fel, és klasszikus mediterrán, melynek az évek folyamán egyre inkább hatása alá került. Természetesen itt nem tudatos választásról van szó, hanem temperamentumról és egyéni alkatról. Az évszakok váltakozása, mely oly markáns nyomokat hagy a skandináv természetben, mintha lírai hajlamait szabadította volna fel. E téren kétségkívül kolorisztikus érzékenysége a legfontosabb. A festészetben a szín az érzelmek kifejezésének legfőbb eszköze. Halász-Szabó Sándor festményei, de főként a collage-ai beérett művészi tudás és új, kiküzdött művészi szabadság kifejezései. Provinci-alizmustól távol, gyökereivel az európai hagyományban”

Molin Carl professzor

Munkái a Képtár mellékletben láthatók

Csikós Tibor

festő és grafikus

1957-ben születtem Martonos-on (volt YU.) 1981-ben diplomáztam a Magyar Képzőművészeti Főiskola festő szakán Gerzson Pál növendékeként.

1986-87 a francia kormány nyolc hónapos művészeti ösztöndíja - Párizs.

1987-88 grafikai tanulmányok "Atelier 63" és a híres "Atelier 17" S. W. Hayter mesternél Párizsban.

Fotó: Ghannen Miklós dr.

Egyéni kiállítások: (válogatás)

- 1984 - Temerin (YU) TAKT
- 1985 - Szezsana (slovénia) Mala Galerija
- 1987 - Párizs Bernanos Galeria
- 1990 - Szabadka Városi könyvtár
- 1996 - Budapest FMK galéria
- 1997 - Budapest Duna galéria
- 1997 - Szeged IH galéria
- 1998 - Budapest Merlin Színház
- 1999 - Budapest Újlipótvárosi Klub - Galéria
- 2000 - Magyarok Munkásegyetem
- 2003 - Budapest Galéria IX.

Csoportos kiállítás: (válogatás)

- 1987 - Párizs Cité Internationale des Arts
- 1994 - Eger Akvarell biennálé
- 1996 - Miskolc XVIII. Országos Grafikai Biennálé
- 1997 - Prága III. PRAHA GRAPHIK
- 1998 - Salgótarján IX. Országos. Rajzbiennálé
- 1999 - Budapest „Káosz és rend” Vigadó galéria
- 2000 - Budapest „Dialógus” festészet az ezredfordulón Műcsarnok
- 2001 - New York The National Arts Club
- 2002 - Rijeka 15. Nemzetközi Rajzkiállítás Modern Galéria
- 2003 - Göteborg Cosmopolitan Galleri

Elismerés:

- 1990 Budapest II. Digitart nemzetközi számítógép-művészeti pályázat

Munkái a Képtár mellékletben láthatók

Gyulai Farkas Sándor önmagáról

Amióta az eszemet tudom firkáltam, rajzoltam, fúrtam-faragtam. Nagy örömeire öreganyámnak, s mérsékelt örömeire öregapámnak, akinek beretváját az igényesebb darabok kicifrázásához néha használtam. Hát még, amikor karszékének támlájába új, kalotaszegi mintákat cizelláltam. Na, akkor lett nagy haddelhadd! Kilenc esztendőskoromban, az '54-es mohácsi árvíz után nagybátyám, eredetileg Szamosújvárból való M. Mihály Gyula, festőművész és rajztanár, öregapám házába hozzánk költözött. Az ő segédelmével azután hamar vége szakadt ennek a kezdeti, "vad" periódusomnak. Nem kellett már az ajtófélfába faragnom vagy a szőttes abroszt, annak megfakult színeit kiegészítendő, itt-ott megfestenem, sem a tüzes piszkavassal a padlót díszítenem, mert azontúl ellátott megfelelő és elégséges matériával. Valósággal védelmébe vett, megtanított az anyagok, az eszközök használatára. Elmagyarázta s megmutatta az örökérvényű alapszabályokat, szavaival élve "az át- és meghághatatlan" törvényeket. Értő módon levagdosta a vadhajításokat, ahol azt kellett, végtelen türelemmel igazgatott az üdvöztőnek tartott ösvény felé. A többi azután az én dolgom lett. Mármint, hogy miből, mit, hogyan csinálók.

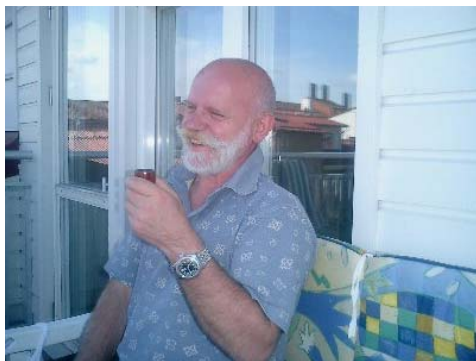
Apám, akinek eredeti mestersége az üvegfestés volt, sokkal céltudatosabban próbálta meg terelgetni, irányítani a témaválasztásomat, több kevesebb sikerrel.

Ők ketten voltak igazi Mestereim. Később azután, már fiatalemberként, egy rövid, de intenzív periódus alatt sokat tanultam Nagy Lászlótól, és roppant nagy hatással volt reám Kondor Béla.

A figurális ábrázolást elhagyva, úgy harminc esztendeje, félfigurális majd nonfiguratív rajzolásra és festésre tértem át, ezt folytatom ma is. Elsősorban formai, de tartalmi szempontból is, jobban tudom ezt alkalmazni mondandóm megjelenítésére.

Jelentősnek mondható kiállításokkal, harsogó sikerekkel nem dicsekedhetem. Néhány alkalommal résztvettem csoportos kiállításokon. Egyéni kiállításaimra pedig többnyire kis kiállítótermekben, szórványosan került sor. Elvéve egy-egy újság közölte grafikáimat, legtöbb responziákat azokra kaptam, legnagyobb visszhangot azok keltették. Nem művészként keresem a kenyeremet.

Munkái a Képtár mellékletben láthatók

Fotó: Pálfi Zsolt

Móritz Livia önmagáról

Már kiskorom óta vonzott a természet szépsége. Kritikusabb helyzetekben helyrebillentette lelki egyensúlyomat. 1995-ben érkeztem Magyarországból Stockholmba. A tájfestészetet kedvelem, ezt gyakorlom. A színek, a fény és a természet által kínált hangulatokat örökítem meg festményeimben..

Munkái a Képtár mellékletben láthatók.

Csíkzsögödi Szabó Zoltán

kutatóorvost versei közlésekor mutattuk be lapfolyamunk 183. oldalán. Mostanában képzőművészeti alkotásokban keresi az önkifejezés lehetőségeit.

Munkái a Képtár mellékletben láthatók.

Kasza Imre: Svéd-magyar arcok 8-9.

Kovács katáng Ferenc

Oslói séta*

Ha az ember utcára lép, ellenőrzi pénztárcáját, bankkártyáját, lábán az azonos színű zoknikat. A legelső helyen újságot vesz. A pénztárnál hosszú sor áll, de várakozás közben szívesen nézelődik. Háborítatlanul fürkészheti a közelben állók arcát, sminkjét, frizuráját. Ellesheti az apró hangfoszlányokat, a mini élettörténet-darabkákat. Nem kell a televízió vagy a rádió szappanoperáira fanyalodnia. Itt zajlik az igazi életshow a pénztárgépek árnyékában, s túl a pénzrabló automaták körül, a kijáratban áruikat, szolgáltatásaikat reklámozó vigécek körül, az utca forgatagában, a keskeny járdán, amit még a reklámtáblák, a gyümölcsös rekeszek, s a kijáratához kötött apró(?) kutyasok is leszűkítenek. Az ember kint van az utcán, sétál tovább, üzletről üzletre jár, amik folyton tönkremennek, gazdát cserélnek, s azonnal a legújabb designba öltöznek, kerül, amibe kerül, futja az alaptőke csak erre a célra elkülönített részéből. Posztizé stílusban tökegyformán másmilyen mind. A divatcégek koncepciótervezői fittyet hánynak a nőmozgal-misok határozott, sőt, fenyegető tiltakozásaira, s hirdeteikben fiatal, csinos, érettségizett eladólányokat keresnek – s találnak is. Többnyire egyetemi hallgatókat, rész- vagy hétvégi munkaidőben. Akik pár évig a tanulmányi kölcsön kiegészítésére vállalnak munkát. S itt nem kell hajnal hatkor kelni, a vevők után takarítani, ablakot mosni. Frissen sminkeltek, magas homlokukból hátra, lófarokba fésülik, vagy valamivel lazábbra kötik a hajukat, a cég legújabb ruháit reklámozzák magukon. Kellemes zene szól, vagy a célközönséghez, divatáruhoz éppen passzoló rap, techno, vagy metál. Az embert e helyekről kinézik, itt csupa tini turkál a szakadt, tépett, ilyen-olyan festékbe mártott, majd mesterségesen koszolt, koptatott, meggyúrt rongyok között. Összesúgnak a háta megett, vihognak, kihívóan viselik meztelen köldökük, csokin-kólán növesztett hasuk, szolárium-barna húsuk. Az ember mosolyog magában, mert nem tudja igazán megbotrántkoztatni, hiszen ő is volt fiatal. Kevesebb, szinte semmi pénzből ő is feltűnősködött. Hamiskás mosollyal az arcán megy tovább. Egy új kirakat szolidabb árut ígér. Spanyol Dutti. Kézzel kivarrt fazon a férfiöltönyön, kézzel felvarrott zsebek, karcsúsított modellek. Üres az üzlet, vevőköre szűk, szombat dél és kettő között van csak némi forgalom. Az anyagok első osztályúak, az árak nem kevésbé. Pedig ma már ilyen nemes anyagokból sem egy életre szánnak öltönyt. Divatcikk lett, egy év alatt kifut a keskeny fazon, jövőre már kétsoros, egygombos modellt reklámoz a Fashion TV.

Férfi eladót évek óta csak a számítógépes, mobiltelefonos üzletekben lehetett

* Megjelent Az ember kilép az utcára címmel az Irodalmi Jelen (A világ legnagyobb példányszámban megjelenő irodalmi havi lapja) III. évfolyamának 25-26. számában.

látni, s elvétele még a sportboltokban. Most újra felkapottak, főleg a női osztályokon. Jó szagúak, zselézett, tépett-tüskés a hajuk. Lámpázott arcuk már kicsit puhány, de kellemesen bánnak a vevőkkel. Don-Donna topánkába szuszakolnak 39-es, 40-es lábukat. Ismerik az anyagok összetételét, a nemzetközi számozásokat. Az ember áll és csodálkozik, hogy lám, működik ez a furcsa, rohanó világ így, szakértelem, udvariasság, kellemes közérzetteremtés ellenére is.

Látszólag mindenki tart valahová. Nyüzsgés van, de nincs könyöklés, tolakodás. Az autók lépésben haladnak, de ha valaki egy járőkelővel pár szót akar váltani, megteheti. Türelemmel várakoznak a mögötte állók.

Az ember derűs. A napsütés teszi, bár szemből jön, vakít, de a rolók árnyékából így is kifigyelheti a sétálókat. Rájuk mosolyog, mert szép ez a nap. Színes műanyag fogantyús Max-Mara feliratú papírzacskók, DKNY feliratúak, néhány Mango, Kookaï, Sand, Tatler sétál a tömegben.

A Palota parkjában, a nyírott fűvön labdázni szabad. Egyszer használatos grill-sütőkön virsli, csirkecomb sült. Aprók, nagyok kergetik egymást. Az idén a fadobálás a divat. Felállított hasábokat kell hasonlókkal felborítani. Ahány csoport, annyi a szabály. A frisbee, a kutyafuttatás, úgy látszik, sosem megy ki a divatból. S a félmeztelenül napozás sem. Bár a legújabb statisztikai adatok szerint a 15-18 éves lányok idegenkednek a szüleiknek annak idején oly természetes – de bevalottan is lázadó – magamutogatásától. A mai fiatalok nemcsak a tenyérrnyi, testhez simuló top-ok alatt viselnek melltartót.

A Palota előtt a szokásos turista csoportosulás. Az őrségváltás amúgy unalmas, csöppet sem látványos ceremóniájára várakoznak. A gárda öltözete nem valami fényes, nincs óriási kucsmájuk sem, mint, például, a „szegény” angoloknak. De sorkatonaságból válogatott szép szál legények (újabb példa az amúgy hivatalosan, törvényileg elítélt diszkriminációra). A szél port és salakot kavart Karl Johann szobra körül. Az éjszakai eső mély árka s a lefolyt hordalék nem éppen felemelő látvány, de még az előző király határozott kívánsága volt, hogy ne vegye körül cifra kövezet, hivalkodó pompa. Halála óta a Palota közvetlen védelmére egy keskeny, lánckordonnal elzárt biztonsági sáv létesült. Ennyi változott. De a köznép királya mítosz tovább öröklődött. A meglehetősen korban trónra került jelenlegi király ha nem is síelésben, mint az apja, de vitorlázásban jeleskedik, s rendre versenyez, tisztességes helyezéseket ér el „civil” legénységével. Sűrűn járja az országot, bár nem úgy, mint a mi álruhás Mátyásunk. Kultúra pártoló, igen művelt és bájos felesége balján bárki által könnyen elérhető, tegezhető, viccekkel megnevethető.

Az embernek szinte nincs kedve tovább menni. Jó lenne letelepedni a piknikező, játszódo családok közé, sütkérezni a hétágról tűző napon, ami perzsel a kristálytisztá levegőt át. Az árnyékban mégis borzongatóan hűs van.

A sétálóutcára nem ismerne rá, aki tíz évvel ezelőtt járt itt. Apró asztalkák mel-

lett szorongva nemcsak turisták söröznek, de őslakos fiatalok, s még meglepőbb, szüleik is. Az én házam, az én váram csigaházából kinőtt fiatalok tódultak elébb a nyilvános helyek kínálta, dél-európai nyaralóparadicsomoktól ellesett teraszokra. Majd szüleik hagyták cserben a szombat délelőttökre percnyi pontosságra beállított fűnyíró, sövényvágó, festékszóró alkalmatosságaikat. Kertes házuk garázsába állítják a háziasszonyok ma már korántsem kicsi és kisigényű autóit, s a családi batárral nem a legközelebbi bevásárlóközpontba hajtanak, hogy feltöltsék az elkövetkező hétre a hűtő- és fagyasztószekrényeiket (ma már szinte naponta vásárolnak az újból népszerű, többnyire idegen ajkúak vezette, családiás légkörű sarki kisboltokban), hanem a városközpontba mennek „shoppingolni”. Aztán valamilyen egzotikus vendéglőben esznek (nem húspogácsát barna szósszal és esztergályozott főtt krumplival), majd elsétálnak a régi-új kikötőbe, zenét hallgatnak egy állandóra kikötött komphajón, s a világ legdrágább csapolt sörét isszák hab nélkül, garantáltan mércéig töltött négy decis poharakból.

Egy angol nyelvű artista bohóc kedvesen évődik a köréje sereglett kicsikkel, nagyokkal. Égő fáklyát, labdát dobál ördögi ügyességgel egy keréken, két méter magasságban. Pénzért kalapoz, az emberek arcáról lefagy a barátságos mosoly, elszélednek. Innen a fjord, a közeli szigetek s az erődtmény látványa lenyűgöző. Észak különleges fényeit, színeit hatványozottan élvezheti, tanulmányozhatja az ember. Nincs olyan napszak, ami ne szolgálna meglepetéssel. Leszámolva az esős, a világon mindenütt egyformán szürke, lehangoló alkalmakat. Az ember háttal áll a csödbe ment, egykor prosperáló, a világ minden tájára hajókat gyártó, s 1956 után sok magyar menekültet foglalkoztató gyárból szórakoztató-, vásárló- és vendéglátó negyedde átalakított ízlésficammal. A látvány más léptékben ugyan, de Nyíregyháza szedett-vedett emeletes épületeit, tervezőinek tehetségtelen kivagyiságát idézi. Itt még szörnyűbb, mert ráadásul jó anyagokból, nemes acélból, finom márványból, szinte tökéletes nyílászárókból áll össze ez a kotyvaszt. Szerencsére csak a várból s a városháza lépcsőiről lehet igazán rálátni, leleplezni összevisszaságát.

A város ütőere a Palotától a nagyállomásig húzódó sétálóutca. Bája mára megkopott. Külön tanulmányt igényelne, mitől lett durvább a hang, közönségesebb a viselkedés, rossz arcúbb az utca népe. Pedig a hatóság egyre távolabbra űzi a Parlament, az állomás és a Dómtemplom környékéről a kábítószereket. Ez utóbbiban volt két éve a királyfi világra szóló, rangjához méltatlan esküvője egy minden lébe kanál, szereplési viszketegségben szenvedő püspök közreműködésével. Legújabbban az utcai zenészeket is üldözik, mert elállják az utat, s ezzel csökkentik az üzletek forgalmát. A civil rendőrök a szám közepén is képesek megszakítani, például, a chilei zenészeket, mert lejárt az a fél óra, amit egy helyen tölthetnek. Mert mások is várnak sorukra kipakolt hangszereikkel. Aki CD-t, vagy kazettát árul számla nélkül, azt örökre kitiltja innen a város. Nagy a forgatag, állítólag kelet-

európai zsebes bandák fosztogatják a kék szemű (nálunk úgy mondanák, hogy naiv, óvatlan) járókelőket. S az üzleteket is. A drága arckrémek, a márkás nap-szemüvegek, a habkönnyű, egyedi ruhadarabok a legkapósabbak (a riasztó kapun különleges béléssel ellátott sporttáskákkal jutnak át). A bolti őrzésre felfogadott, egyenruhás, URH készülékkel felfegyverzett hölgyeknek és fiatalembereknek nincs joguk feltartóztatni, megmotozni a tettenérteket sem. A rendőrök vagy időben érkeznek, vagy ilyesmiért ki sem szállnak. A boltok biztosítva vannak, a vevő pedig megfizet mindenért, ha nem várja ki az idenyvégi kiárusítást. Bár már ez sem igaz, TILBUD van folyton, csak a feliratok stílusa változik időről időre. Az áru sem bővli, mint régen, amikor egy-egy olcsóságra csábították be a hiszékeny vevőt (aki így a drágábból is vett ezt-azt). A kereskedő ma nem kap bizományba semmit, amit rendel, kezdetben nagy nyereséggel, majd a választék csökkenésével egyre olcsóbban adja, végül felmosórongy árában, csak ne foglaljon helyet az új kollekciók előtt. Raktára nincs, ne várd hát kedves fogyasztó, hogy a tavaly megszeretett kényelmes cuccot idén is megtalálod! Nem ritka, már botrányt is kavart, hogy egyes áruházak szemetes konténeireibe felbontatlan dobozokban selyem al-sóneműk, férfi ingek, pólók tömkelege kerül. De így jutnak szemétkébe a tönkrement butikok, elköltöző irodák egy-két éves bútorai, berendezési tárgyai is. Vajon nem tartanak attól, hogy az emberek elhordják, s piacot rontva, ingyen jutnak használati tárgyakhoz? De nem ám, szándékkal teszik, hátha reggelre kiürülnek a konténekek, s a szemétszétválasztásra specializálódott szolgáltatóknak nem kell tetemes óradíjat, az elszállítókknak súlydíjat, a tárolóknak köbméter díjat fizetni. Egy gurulós irodaszék elemei a műanyag szövet, a habszivacs, a keményplasztik karfák s görgők, valamint a vasváz s a faalkatrészek mind-mind más szemétszortba sorolandók. A 3-4 éves, kiöregedett számítógépért egy másik társaságot kell igénybe venni (extra drága, mert aprólékos kézimunkát követel az alkatrészek kiforrasztása, a nemesfémek kiolvasztása stb.). A falburkolatban asztma- és rákkeltő azbeszt és festékanyagok lehetnek, erre álarcos, szkafanderbe öltözött brigád érkezik zárt elszívó rendszerű masinákkal, dupla falú tartályokkal.

Az ember sétál az utcán, egyik ámulatból a másikba esik. Büszke lehet kormányára, jogrendszerére, az olaj biztosította anyagi jólétére. De nem mer unokáira, dédunokáira, a kiapadt gáz- és olajmezőkre gondolni, s bánja már azt is, hogy családot alapított, s önző módon szaporította az amúgy is túlnépesedett Föld lakóit. De akkor mitől van itt munkaerőhiány? A főváros kórházaiban, iskoláiban, szociális otthonaiban nincs elég orvos, ápoló, tanító s tanár. Pedig az egyetem évről-évre ontja a diplomásokat. A szakmák, hivatások szerinti szelekciót nem az állambácsi, vagy a felvételi ponthatár szabályozza, hanem a piac. A fiatal a középiskola végéig, ha mást nem is, azt megtanulja, hogy mi lesz jó neki, mik a jogai, mit kell ki-követelnie a társadalomtól. Oda megy, ahol kis munkával is sokat kereshet. S a diplomás tanár – bár örökké farigcsálják, még mindig hosszú nyara – fizetése a

mérnökével vetekszik. Az egészségügyben fantasztikus eszközpark teszi majdnem játékosá az amúgy valóban felelősségteljes és nehéz munkát. Persze jutalékrendszere miatt minden ügynöki, banki, közvetítői állá csábítóbb, mint például az egyetemi, a kutatói. Ez utóbbira egyébként – mint az állami adminisztrációs állásokba is – a rossz nyelvek szerint olyan élehetetlenek pályáznak csak, akik nem boldogulnának a privát szektorban. Zajlik a nagy szakmai népvándorlás keletről nyugatra. Pillanatnyilag még mindenki jól jár, kivéve talán a kiinduló országokat, ahová – a kört bezárandó – csak a nyugati missziók, segélyszervezetek viszik hiányos tapasztalataikat, na és az országukban felhalmozódott, felesleges raktárhéscsövet.

Az ember utazik a metrón. Valójában T-bane a neve, s jórészt zárt pályán ugyan, de föld felett halad. Itt is feltűnik néhány egyenruhás biztonsági ember, mert fiatalok inzulálják napközben is az utasokat. Tíz év körüli társaikat fosztogatják, elszedik mobiltelefonjaikat, zsebpénzüket, télen márkás kabátjukat. A metró öt vonala nagyon különböző. Meglátni, hogy ki hova tart, honnan jön, „miben utazik”. Nem stigmák ezek, csak arcok, vonások, öltözetek. Szemek, a lélek tükrei. Az ember ül és olvas. Polgári, baloldali, vagy bulvár napilapokat. Esetleg színes családi újságot, vagy képregényt. Könyvet csak a helyközi vasúton

Kasza Imre: Svéd-magyar arcok 10.

ingázók kezében látni, többnyire krimit, vagy ponyvát. Az egyetem, s tovább, a diákváros felé utazók jegyzeteiket lapozgatják, s leginkább csak ők szólnak egymáshoz. Itt még az is kifigyelhető, ki kihez tartozik. Máskülönbén házaspárok sem igen árulják el viszonyukat, még ha egymás mellett ülnek sem. Van, hogy leszállásig a beszállóajtó mellet hagyott gyerek kocsiiban ülő baba szülejére sem derül fény. A jólét hideg sugarai, mint sündisznó tüskéi, tartják őket egymástól távol. Ha kitartóan nézel a szemükbe, egy idő után ráéreznek, hogy külföldi vagy, mosolyra fakadnak, s azonnal segítségre sietnek. Ha megszorulsz, nem sajnálnak jó szót, anyagi áldozatot sem. TV-akciókban, jól reklámozott gyűjtőhadjáratokban, mintegy tömeghipnózis alatt, szívesen adakoznak. De amint lett annyi, mint nekik, vagy fényes-hivalkodóra pucolod az ócska autódat, féltékenyen hátat fordítanak. Nem tesznek direkt keresztbe, de az ellentmondást nehezen tűrik.

Sétál az ember tovább, s naná, hogy megáll a Nemzeti Színház hirdetményei előtt. Az idén sajnos, páratlan év lévén, nem lesz Nemzetközi Ibsen Fesztivál, de lesz Oscar Wilde, Holberg, Karen Blixen, Lars Norén, Marie Jones előadás, és két hazai szerző darabja. A főváros másik nagy színháza több hazai szerzőt kínál, mint a Nemzeti. Vajon így van ez a világon mindenütt? S ha már a központban jár az ember, a mozik plakátjain hirdett előadásokról is készít egy gyors statisztikát. Egy augusztusi hetet kiragadva a főváros 29 vetítőtermében 25 amerikai film mellett az összes többi náció 18 filmmel szerepel, ebből 5 a hazai. A Jazzfesztiválon viszont, neves vendégelőadók mellett, rengeteg a hazai zenekar. Szabadtéren, kocsmákban, koncerttermekben teltház előtt zajlik minden évben a tradicionális és minden más irányzatot is felölelő koncertsorozat. S amint ennek vége, máris a Kamarazene Fesztivál résztvevői foglalják el a pódiumokat.

Nyár közepén a magángalériák ajtaja zárva, pedig a legizgalmasabb kiállításokat ők rendezik 2-3 hetes periódusokban. Az ember elindul a város egyik végéből, s mire a másik végébe ér, megnézhetett 15-20 kiállítást. Legközelebb érdemes cikk-cakkban haladni, felkeresni a maradék 15-20 galériát. Ember legyen a talpán, aki eligazodik a szín- és stíluskavalkád e dzsungelében. Mégis megéri, mert valószínűleg a világon sehol nem látni ilyen őszinte, kitarulkozó, felszabadult alkotókedvet, természetes önmegmutató-készséget. Évente két hétvégén műterem-túrát is rendez a város. Kisbuszok szállítják a nyitott műtermekbe az érdeklődőket, ahol a művészek fogadják, vezetik körbe őket, majd a következő kisbusszal mehetnek tovább.

S ha elfáradt az ember, hazabandukol. Megint szembe sűt a nap, most is nagy a forgalom, esteledik. A kezekben már nem bevásárlótáskák, hanem vendégségbe, társaságba menet apró ajándécsomagok, vagy össze-össze koccanó üvegeket rejtő zacskók libegnek. Otthon foteljába roskad a nap vándora, nagy sóhajrással a laptopjába pötyögi frissen szerzett élményeit, majd hálóra csatlakozva, néhány szerkesztőségnak elküldi azt. Jó estét nyár...

Csikós Tibor: "Folyamat O598"
olaj-vaszon, 1998.
100x70 cm

A Svéd Írószövetség magyar tagjai

A Svéd Írószövetség (Sveriges Författarförbund) nyilvántartásában szépírói, gyermek- és ifjúsági valamint műfordítói tevékenységüket is jelölve sorjáznak a nevek. A hozzávetőlegesen mintegy kétezer ötszáz tag közül, a nevük után ítélve tizenegy magyar vagy magyar származású író és fordítót találtunk a névsorban.

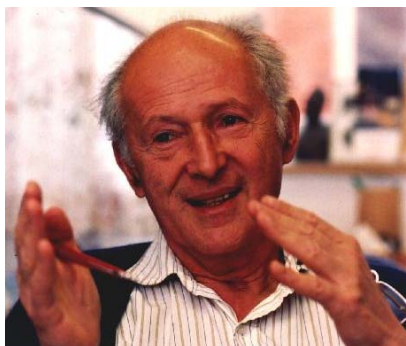
Dóri Tibor, 1936.06.21., Luleå, műfordító.
Inczédy-Gombos Ádám, 1940.01.04., Lima, műfordító
Klein Georg (György), 1925.07.28., Lidingö, szépíró
Márky Ildikó, 1940.06.11., Göteborg, szépíró
Molnár István, 1950.12.19., Stockholm, szépíró
Ortman Mária, 1937.04.07., Lund, műfordító
Rosenberg Ervin, 1935.09.30, Stockholm, műfordító
Svéd Frans, 1923.01.07, Stockholm, gyermek- és ifjúsági író és műfordító
Szabó Petra, 1951.11.10, Djursholm, gyermek- és ifjúsági író
Tamás Gellért, 1963.02.17, Stockholm, a Minerva írószövetségi fiók tagja
Tar Károly, 1935.08.30, Lund, szépíró, gyermek- és ifjúsági író, valamint műfordító

Svédországban a bejegyzett egyesületek között Jugoszláv Íróegyesület és Dán - Svéd Íróársaság is van. Lehetne – a Svéd Írószövetség keretében – magyar csoport is. Néhány magyarországi és erdélyi magyar íróval kiegészülve, tekintélyes csoportban, hídszerepük hangsúlyos kifejezésével teremtenének ezzel is, számos kínálkozó alkalommal, mindkét ország hasznára eredményes közösségi jelenlétet.

Folyóiratunknak szándékában áll bemutatni mindnyájukat, ismertetni munkásságukat, terveiket.

Tar Károlyt az Ághegy 18. oldalán olvasható életrajzi adatok összefoglalójával, Ortman Máriát, a 256. oldalon közölt interjúban, Molnár Istvánt pedig e számunkban, regényrészlete végén, mutattuk be olvasóinknak.

Az alábbiakban Klein György és Rosenberg Ervin munkásságáról nyújtunk rövid összefoglalót.

Klein Georg (György)

1925. július 28-án született Budapesten. Özvegyen maradt édesanyjával hat éves korában Mezőkászonból költöztek Budapestre. Középiskoláit a Berzsenyi Gimnáziumban végezte. 1943-ban érettségizett. 1944-ben jogi tanulmányokba kezd, majd a német megszállás után a később gettóvá vált Zsinagóga közeli területen a Zsidó Tanács tagjának, Kohn Zoltán rabbinak a segédtitkára. Ez év

novemberében Békásmegyeren szönik meg arról a vonatról, amely valamelyik munkatáborba tart. Kardos György néven bujkál. Orvosegyetemi tanulmányait a Szegedi egyetemen kezdi, a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen folytatja. 1947-ben hat hetet Svédországban tölthet, a következő évben a Karolinska Egyetem Sejtkutató Intézetében segédgyakornok, 1951-ben ugyanott kap orvosi diplomát, 1957-től professzor, 1993-ig ugyanott a Tumorbiológiai Osztály vezetője, huszonnégy éven át a Nobel Bizottság tagja, 1993-tól a Karolinska Mikro- és Tumorbiológiai Központjának kutatócsoport-vezetője. Több évig amerikai vendégkutató és két évtizedig vendégprofesszor. Chicagóban, Debrecenben, Nebraskában, Tel Avivban, Osakában kap egyetemi tiszteletbeli doktor címet. A Svéd Tudományos Akadémia tagja. Akadémiai tiszteletbeli tag az Egyesült Államokban, Finnországban, Magyarországon és az Európai Akadémián. Fontosabb kutatási területei: a tumor-vírusok, a tumor szupresszor gének a tumor-immunológia és szomatikus sejt genetika. 1280 tudományos mű szerzője.

Irodalmi munkái többnyire a stockholmi neves Bonniers Kiadónál láttak napvilágot, de kiadták angol kiadók is: ... is stället för Hemland (... haza helyett), 1984. **Esszé kötetei:** Ateisten och den Heliga Stadens (Az ateista és a szent város), 1987, Piéta, 1989; Uttägen (A kiút); Den sjunde djävulen (A hetedik ördög), Korpens blick (A holló tekintete), 1998, Så jag kan svara döden, när den kommer (Hogy válaszolni tudjak a halálnak, amikor megérkezik) 2001. **Levelezőkönyvek:** 1991 Motståndet (Ellenállás). Társ szerzőségben Per Ahlmark-ral, 1993: Hack i häls på Minerva (A múzsa sarkára hágva), társ szerzőségben Lars Gyllensten-nel.

Magyarul megjelent: 1994: A tudomány körül, Gondolat Kiadó, 2001: Vak akarát és az önző DNS, Magvető Kiadó. **Esszéek:** Anya Holmi 12, Harmadik látogatásom Peter Nollnál, 2000/10.

Rosenberg Ervin

Kertész Imre elismert svéd fordítója. Munkásságát a Svéd Akadémia fordítói díjjal ismerte el.

Rosenberg Ervin fordította a legtöbb Kertész Imre kötetet svédre (Kudarc, Kaddish a meg nem született gyermekért, Gályanapló), a Sorstalansággal mégsem ő büszkélkedhet, hanem Ortman Mária.

– A Sorstalanságot az összes közül először éppen svédre fordították, akkor, 87-ben én még nem voltam fordító, hanem tanárként dolgoztam. Fordítói pályafutásom 1991-ben kezdődött. Egyébként nem magyar könyvvel, egy izraeli író regényét fordítottam le először.

– Szokatlan, hogy a Sorstalanság ilyen gyorsan megjelent svédül.

– Általában a fordításokban a svédek mások után mennek, tehát, ha már világsiker, akkor kezdenek csak hozzá Van egy svéd író, Lenard Frikk, volt akkoriban egy kis kiadója, és remek könyveket adott ki, csupa értékes és többnyire kelet-európai művet. Azóta különben abbahagyta, nem bukott bele, egyáltalán nem ment tönkre mint kiadó, hanem elege lett abból, hogy nincs ideje a saját alkotásokra. Gergely Ágnes volt az, aki felhívta Lenard Frikk figyelmét a Sorstalanságra és végül Ortman Mária fordította le.

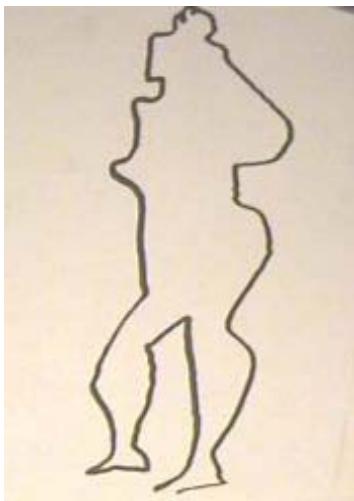
Fiatalon, 56-ban, 21 évesen kerültem Svédországba. Világéletemben nyelvekkel foglalkoztam, olaszt, franciát és orosz tanítottam. 1991-ben úgy éreztem, hogy 30 év gimnáziumi tanítás elég volt. Nem azért különben, mert a gyerekek kikészítettek, hanem mert meguntam. Elköltöztem Stocholmba, és többé-kevésbé új életet kezdtem. Műfordításból Svédországban sem lehet különösen jól élni, nekem tanári nyugdíjam van, abból élek, a fordítás mondjuk most már talán életforma? Az ember elkezd olvasni egy könyvet, és azonnal azon gondolkozik, hogy is szól, majd ez a mondat svédül. Ez egy komoly szakma, és rengeteg összetevője van annak, hogy egy fordítás végül jól sikerül vagy sem. Egy fordító nem dolgozhat úgy, hogy megpróbálja úgy, ahogy olvas, visszaadni. Le kell bontani a szöveget, és újra felépíteni azon a nyelven, amelyikre átültetjük. Nyilvánvalóan ragaszkodni kell a tartalomhoz, sem jobbra, sem rosszabbá nem szabad tenni a mondatokat. És meg kell őrizni minden nemzetiségnek a stílusát, de úgy, hogy ezen egy svéd ne akadjon fönny. Az sem árt, ha az ember valamelyest ismeri azt az anyagot, azt a korszakot, azt a társadalmi közeget, amiről az író ír. Csak olyan írókat jó fordítani, akikhez van a fordítónak köze.

Bizonyos értelemben ugyanabban a cipőben járok, mint Kertész Imre. Zsidó származású vagyok, de ez egy kívülről rám kényszerített identitás, attól vagyok zsidó, mert mások annak látnak. Persze ha eljártsszunk a gondolattal, mondhatjuk, hogy nekem az élethelyzetem is idegen, hiszen beköltözött állampolgár vagyok. Bár a svéd társadalom valóban befogadja azokat, akik erre törekszenek, csodálato-

san fogadtak bennünket, 56-os magyarokat.

Kertész Imre persze nálam sokkal alaposabban és tudatosabban dolgozta fel ezt az identitás problémát. Jó, mondhatni baráti viszonyban vagyunk Imrével. A műveit olvastam előbb. Azután neki kezdtem a fordításnak. Egy fordítóval gyakran előfordul, hogy töpreng a szövegen, szeretné tökéletesen visszaadni, de nem biztos benne, hogy jól érti. Ilyenkor a lelkiismeretes fordító ír a szerzőnek, és megkérdezi. Így történt ez Kertész Imrével is, így ismerkedtünk össze. Hamarosan megjelenik a legújabb fordítás, a Valaki más.

Szente László

Kasza Imre rajza

Winter XXXIII. to K.B. 2001. Oslo

**Kovács Ferenc: Winter XXXIII.
tus,montázs, 2001.
képméret 9x17 cm, papírméret 15x23 cm**

Kovács katáng Ferenc

Hazafelé

Könyvbemutató, Nyíregyháza, 2003. dec. 15.

Szeretettel köszöntöm a szerzőt, Kovács Ferencet és a könyve iránt érdeklődőket.

Megtisztelő és örömteli feladatra kaptam felkérést az írótól: lektoráljam új kötetét. Visszaemlékeztem a három évvel ezelőtti könyvbemutatóra, ahol nagy hatással volt rám az akkor megismert Kovács Ferenc személye, majd ezután az elolvasott könyv: A napok maradéka XXXIII, amelyet Margócsy Klára mutatott be a megyei könyvtárban.

A kötetben a Magyarországon eltöltött 33 év hozadéka, hatása és kitörölhetetlenül jelenvaló emlékei tűnnek elő. Meghatott ez a múlthoz kötődés.

Az utolsó novellában utalás van arra, hogy lesz folytatása az emlékek megjelenítésének. Mert a 22. éve Norvégiában élő Kovács Ferenc a magyarországi 33 évet nem tudja, és úgy látszik, nem is akarja elfelejteni. A múlt emlékei, megélt vagy hallott eseményei, ismert vagy kitalált szereplői ott rejtőznek az író lelkében vagy tudatalattijában. S mivel sürgetőek, nem lehet őket megállítani, elhallgattatni. Az írónak belső kényszere-késztetése a meghatározó múlt kivetítése és átszűrése önmagán.

Ehhez kapcsolódik az említett könyv néhány sora: „Megfojt az emlék, ha nem hagyom feltörni.” „Védekezésül mondom talán, csak az érdekes, ami szinte magától elraktározódik, s ha kell, előjön, persze egész váratlan formában.” Az új kötetből aztán kiviláglik, hogy az idő múlásával még nagyobb értéke van annak, amit maga mögött hagyott. Hol a kisgyermek hallotta-látta élmények, hol az idő- és térbeli távlatból, a felnőtt szemszögéből érzékelt-értékelt emlékek tárulnak elénk. Az elbeszélő a történet szereplőjét szűkülő és táguló perspektívából ábrázolja: hol azonosul vele, hol eltávolodik tőle, és kritikusan szemléli. Önmagát újra meg újra megteremti, a különböző helyzetekben más és más elemekből építi fel.

Az új kötet négy ciklusból áll: „apák és fiúk I-III”, „egy fiú és egy lány I-VII”, „a napok maradéka 33 töredék” és a „négy évszak”. A kötetben az az életre szóló élményanyag tárul az olvasó elé, amelyet a szülőváros, Nyíregyháza, majd Budapest és Dunaújváros kínál. Azok a kapcsolatok, amelyek születésünk pillanatától kezdve fontosak mindannyiunk számára, mert alakítják egyéniségünket: a család, a szerelem, a barátság. A történetek forrásanyagát alkotják a nagypapa házában összegyűlt rokonok, ismerősök meséi, anekdotái is a hajdan volt temetőbe menet. Az írások hangsúlyos részei az élőbeszéd közösséget, emléket összetartó és felidéző erejéből táplálkoznak.

Az első rész, „apák és fiúk I-III” mesék, helyek, figurák, színek megfigyelése; benyomások és érzések újrateremtése. Emberi sorsok és hangulatok villannak meg egy-egy pillanatra. A rongyos, keszeg amerikás, az élni tudás és a túlélés nagy mestere, aki Munkácsról gyalog indul el szerencsét próbálni. Humorral és derűvel ábrázolja Zsófia nagyasszonyt, akinek megjelenése tiszteletet parancsoló, s akit – testes nő léte – a férje, Bakó János kútúr és ezermester a tenyerén hordoz. Hol egy füstös presszó hangulatát varázsolja elének a verseit áruló középkorú férfival, virágáros öregasszonnyal, a felszolgálóval. Máskor a Károlyi-kert vén platánjai alatt sétálók között látjuk, mintha Krúdy is velük lenne. Ott, ahol „A járókelők finom főhajtással, kalaplevéve üdvözlik egymást”, és ahol „Varjak felhőnyi serege csapatokban húz a kiserdő lombtalan fái közé.” Ahol a szerelem kivirágzik vagy ellebben, de nem felejthető, és ahol a beszélgetések sok év múlva is felidéződnek. Ebben a részben központi helyen van az apa és fiú – talán hiányérzetből fakadó – harmonikus kapcsolata. Az egyik apa – az idősebb, a tapasztalt jogán – őszinte tanácsadó, aki intelmeivel, túlélési technikáival útravalót kínál gyermekének: Itt a múlt nem teher, amit cipelünk életünk során, hanem olyan tarisznya, amely megőrzésre érdemes értékeket rejt. Idővel aztán előkérezkodnek, megírásra biztatnak. Eszünkbe juthat Sütő András édesanyja, aki könnyű álmot ígér fiának, ha megírja sorsukat.

Kovács Ferencet maguk az emlékfoszlányok, élménytöredékek sürgetik. A gyermek- és ifjúkor egyéniségünket, felnőttiségünket meghatározó emlékei. Máshol az apától elég – vagy a legtöbb – egy meleg tekintet, egy apró gesztus, egy kis odafigyelés. Lehet, hogy a hallgatás vagy a „fiam” megszólítás mindennél többet jelent. Ahol a gyerek-szülő, gyerek-nagyszülő viszony derűje árad még a fegyelmezésből is, ott is előfordul, hogy néhány év múlva szívszorító a helyzetkép az elhídegült szülők közt villámhárító szerepet betöltő gyerekekkel.

A novellákban a jellemek és a leírás hitelességét az érzékletes, szabatos jelzők, a gazdag szókincs, az alakokat és a körülményeket jól ismerő író gördülékeny, az élőbeszédhez hasonlatos stílusa adja.

A kötet második ciklusa, „egy fiú és egy lány I-VII” a szerelem törékeny pillanatait és útvesztőit: vonzását-taszítását, a kezdeti állandóságát, izgalmát, szépségét mondja el hol a lány, hol a fiú szemszögéből. Olykor írásjelek nélküli prózában vagy versprózában, ahol szabadon áradnak, hömpölyögnek a sorok, akár az érzelmek. A vágy és a félelem, a bizonytalanság és a bizonyosság, az örök ellentét egyszerre van jelen. Az egymásra találás gyönyöre, a kapaszkodás, majd a „hajszáltrepedések a szívek zománcborításán” és a szakítás fájdalma: minden együtt van, ami kell a szerelemhez és az eltávolodáshoz, az oldáshoz és kötéshez. A szeretetvétség –és hiány, az otthon melege utáni vágy nyomasztó teherre válik. A túlélést a versek olvasása-írása biztosítja.

A harmadik mű „a napok maradéka 33 töredék”. Ezek az írások apró, visszatérő novellarészletek a korábbi kötetből kiemelve. A múlt tükörcserepei, az emlékek

foszlányai újra meg újra felerősödnek, előtörnek az itthon eltöltött 33 évből. Sze-
relem, kapaszkodás, az otthon melege és gyötrelmei, a barátság, a ritkuló hazalá-
togatások, a halottakat őrző láng. A kávézók, a kocsmák, a zene, a könyvek és az
írás. A tévedések, a vétkek, amelyek emberlétünk tartozékai, de amelyek talán
itthon megbocsátatnak, mert megértetnek.

A kötetet záró mű a „négy évszak” címet kapta, és szorosan kapcsolódik az elő-
ző háromhoz. Minden időben, minden évszakban volt-van elraktározni- vagy fel-
idéznivaló emlék, kifogyhatatlanul, amíg tart az élet. A „négy évszak” négy no-
vellát, régi és majdani emlékeket foglal magába; 80 évet ölel át, az 1948 és 2029
közötti időt. Még a történelem nyomása alatti fojtogató bezártságba is beszökik a
fény, oldódik a feszültség, ha dédi finom főztjével belépve megtöri a csendet. Az
összetartozás, a közös ünnep, a játék és a derű, a titok megszépíti a legnehezebb
időket is.

Az utolsó, meghatóan szép novellában éppen egy majdani december 24-én, a
szeretet ünnepén az öreg és magányos önmagát láttatja meg velünk az író. Zavar-
ba ejtő ez az őszinte kitárulkozás, a lélek zugainak megmutatása. A mindennapok
emlékeiben az azóta eltelt idő is benne van, de mindig oda tér vissza, a torzóban
maradt múlthoz. Van, ami nem változik meg soha: a vágy a melegségre, a szere-
tre.

Az olvasót saját emlékei rohanják meg olvasás közben, rádöbbenhet, mennyire
hasznoltunk egymásra, hiszen mindannyian azt szeretjük a múltban, ami lehetősé-
get ígért, ami kapaszkodót jelentett.

Hazafelé...? Vagy inkább újra itthon. Megérkeztél, kedves Feri! Hiszen ott sé-
táltál megint a platánfák alatt, megbizsergetett az emlékek sora. Hallottad újra a
bicikli csengőjét, megérintett annak a régi szempárnak a fénye még 2002 októbe-
rében is, a hajdani Károlyi-kert avarjában lépegetve.

Vágyaid elröpítettek, de visszatérsz mindig. Bevallásod szerint gondolatban sok-
szor itthon vagy, és írsz, amióta nem töröd a fejed, és a nagy mozdulatait követve
főzöl. Kell-e ennél nagyobb bizonyosság, hogy remélhetünk újabb írásokat. Itthon
vagy, és itt jelenik meg szép, új köteted, ami nekünk is öröm. Úgy érezhetjük, he-
lyettünk is üzensz, mert neked „könnyű”, segít a távolság, és nemcsak időben, tér-
ben is. Emlékeid elevenebben, élesebben őrződtek meg, hiszen többet gondolsz
vissza, jobban kapaszkodsz a múltba, emlékekbe. A jól ismert helyek újdonságai-
ban is a régi hangulat tér vissza. Lehet, hogy ezt hívják honvágnak, hazaszeretet-
nek?

Hazafelé tartottál, megérkeztél. De tudnod kell: nem vagy egyedül. A veled egy-
ívásúak, a téged értők itt vannak. És bizony lehet, hogy 2029-ben mi már nem le-
szünk, de kívánjuk, hogy – „új fénybe” mártózva – te visszatérj! Szóljtsd meg em-
lékeid: az utcát, a fákát, a régi házat, mindent, ami kedves volt neked! A többi ak-
korra már úgyis megszépül, ne félj!

Abonyiné Antal Anna

Versek és rajzok – innen, onnan

Kolbein Falkeid-Kovács Ferenc-Vasadi Péter könyvéről

Különös kötetet tartok a kezemben: három szerző közös alkotását két nyelven. Két kultúra, műfaj és nép találkozását. Kolbein Falkeid norvég költő, műfordító versei, Kovács Ferenc Norvégiában élő magyar író, festő grafikái és Vasadi Péter magyar költő, író, esszéista versei a különbözőség ellenére egységet alkotnak. Olyanok, mint egy-egy szál virág, amelyet távoli kertekből, égtájokról, innen-onnan szakítottak, de az elkészült csokor gyönyörködteti az olvasó szemét. Talán ezért kapta a könyv az „innen, onnan” (Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2003) címet. Sokszínűsége egy régi-új világ jól ismert és ismeretlenül izgalmas tájaira vezet.

Gyermekkoromban sokszor álmodoztam arról, hogy utazgatok; meglátogatok messzi vidékeket; csodaszép, regényes, titokzatos tájakat. Olyan helyeket, ahol még nem jártam, s amelyek éppen ezért csak arra várnak, hogy felfedezzem őket. Aztán, mikor nagyobb lettem, és valóban ellátogathattam néhány országba, mindig alaposan felkészültem. Könyveket gyűjtöttem, hogy minél jobban megismerjem látogatásom célját, és a tapasztalataim általában meg is feleltek az előre alkotott képnek. Pedig egy rövid kirándulás során, amikor az ember turistaként belecsöppen egy új országba, csak azt az arcot látja, amit egy ilyen alkalmi látogatónak mutatni szokás. Ha nem tudsz szót érteni a helyiekkel, ha nem sétálsz végig azokon az utcákon, ahol turista még sohasem járt, és nem hallgatod meg az ottani híreket, akkor nem ismered igazán őket. Csak egy érdekes nép marad számodra, amelyet ismerősnek gondolsz. Úgy hiszem, Falkeid szívéhez közel állhat az afrikai táj, hiszen több verse is a fekete kontinenshez fűződő élményeiről szól, melyek egyikében a magát felkészültnek érző utazó magabiztosságáról ír. *„Afrikába utaztam / öt úti könyvvel a hónom alatt. / Na, gondoltam, alaposan fölkészültem. / Útközben találkoztam egy csádi férfival, / aki Angliába tartott. / Európáról öt úti-könyvet vitt magával, / s azt gondolta, alaposan fölkészült.”* (Találkozás, Et møte, 7. old.)

Az útra kelés persze mindig búcsúzással jár; azzal, hogy magam mögött hagyok valamit vagy valakit. Örökké megőrizhetek emlékeimben egy-egy kedves helyet, fát, virágot vagy az éjszakában ciripelő tücskök énekét. S mondhatok agyó-t egy öreganyónak is, *„kinek lombárnyéktól súlyos / kunyhójában / nem csak a parázs füstje marta könnyesre / szememet”*. (Búcsú Kongótól, Adjø Kongo, 8. old.) A búcsú azonban nem mindig végleges, hiszen egymás mellé sodorhat még bennünket az élet. Elmúlhatnak évek, évtizedek, amikor váratlanul felbukkan egy ismerős arc a múltból. Egy gyermekkori jó barát, akitől talán már egy országhatár választ el, egy évfolyamtárs az egyetemről vagy valaki, akivel egy nyári táborban együtt

ültük körül a tábortüzet. Lehet, hogy nem is emlékszem már a nevedre, s arra sem, hogy ki vagy, de a tekinteted ismerős! „Milyen különös évek után újra találkozni. / Egy 'hogy vagy' és egy 'kösz, megyeget'. / Kapásból nem tudok mondani többet, / de arcodról, a hajadról leolvasok ezt-azt. // Elmegy mellettünk sok idegen. / Árnyaikat látom. Nincs más néhány / pillanatig, csak te; s ez, mint a / madárszárny, meghorzsolja a szívet. // Oly gyors és tűnékeny. Hirtelen vége szakad, / s megyünk a magunk útján. De talán / ezernyi szó tülekedett bennünk, mit / kár lett volna ki-mondani mégis. / A magunkfajták közt, kik oly / közel álltak egymáshoz, a tengeren / parttól partig híd vezet át / láthatatlanul; ez köti össze őket.” (A viszontlátás, Gjensyn, 14. old.)

A tenger sok költő, festő fantáziáját elindította már. Sokszor hittem azt a horizontot kémelve az alföldi rónaságon, hogy az egymásnak ütköző hullámok csak a művészek és az utazók számára jelentenek valami egészen különlegeset; valamit, amit legalább egyszer az életben látni kell, vagy megörökíteni az utókornak; pedig egy 'átlagember' is hazaérkezhet hozzá. Egy norvég például szinte naponta említi, hiszen a másnapi időjárást kutatva rögtön a tenger felé tekint, az étteremben a különféle tengeri herkentyűk közül válogat, és csónakján piknikezni indul az egyik lakatlan szigetre. „Mint tékozló gyermeked / térek vissza hozzád tenger. / Te az idillt langyos fjordcsúcsok / közé üződ s öblökbe ölöd; (...) Szemrebbenés nélkül nyeled le a Napot, / mint nyers tojássárgáját vacsorára, / és pirkadatkor súlyos felhőket / göngyölítesz, / téltve viharral, esővel, vizes borogatásként / álombafűlt szemre, lüktető / halántékra. / Homlokod éke a horizont. / Irsz rajta a partnak sós sorokat. / Változik a föld, / állatok s emberek járkálnak föl-alá. / Csak te / húzódsz vissza, bolygónknak kék szeme, / s rendíthetetlenül nézed a csillagokat. // Ha van lelke a földnek, // benned úszik.” (Haza a tengerhez, Hjemkomst til havet, 10. old.)

A reggel mindig különleges. Múlik a sötét, s előbb csak egy parányi fény jelenik meg valahol napkeleten, majd egyre növekszik és beborítja az egész égboltot. Páratlan élményben részesül, aki kibújik a meleg takaró alól, és felnéz ilyenkor az égre, kémlelje akár magyarhonban, akár a távoli északon a messzeséget. A tavaszi napfelkelte azonban még különlegesebb. A hosszú hideg téli éjszakák még emlékeimben élnek, a kelő nap mosolya viszont már melegséget, ragyogást sejtet. Ahogy búcsút int a sötét, előtűnik az ébredező város. „A kovácsolt vas / erkély csipkéi fölött nézek / lefelé: Oslo ébredszik. / Telik, megürül nagy tüdeje, / és frissre mosott levegőben / fölűnnek az ismert, idegen dolgok, / ezen az úton, ott is, azon is: Buszok, / személyautók, gyalogosok. / Tyű-héj! Ott egy motorbiciklit köhögtetnek! // Na, szép; túllicitálom a várost: / harákolva ébredek az új napra, / kávéval, cigarettával. / Jó reggelt, jó reggelt!” (Oslói reggel májusban, Oslomorgen, mai, 20. old.)

„Időnként a lét sűrű ködében / csónakba ülök, és hátrahagyott / életemre gondolok. / Hova tűnt? Nem tudom. Itt semmi sem világos. / Ami mögöttem van, lehetne

akár előttem / vagy mellettem is; / berozsdált minden irány. (...) Egész életemben a valóságot kerestem, / meg a most-ot. / A dolgoknak nevet adtam, ahogy azt / tanították. / A nevek deszkafalával ellene álltam / a mélynek, / hová lehúztak a gondolatok az alultáplált / nappali fényben.” (Egy másik nap, En annen sol, 24-26. old.) Eszembe jut egy alak a Bibliából, néhány ezer év távolából. Valaki, aki egy nagy birodalom gazdag, hatalmas és bölcs királya volt, mégis mikor végigtekintett szerzeményein, hiábavalóságnak ítélte mindent. Kérdéseket tett föl és válaszok után kutatott. Hiszen mi haszna az embernek minden fáradozásából, ha munkája gyümölcsét mások élvezik? Mi haszna a sok gyűjtögetésnek, ha nem az én javamat, kényelmemet szolgálja?

Általános emberi örökség, hogy a lét értelmét kutatom, a napokat vizsgálom, keresem az állandót, a megbízhatót, amire építhetek. A biztos pontot, amely megvár, míg én hosszú utakat teszek meg, vagy életem az álom és valóság hullámain lebeg. Talán hihetetlen, ha van valaki, akire mindig számíthatok. *„Mégis, ha mindaz, ami volt, / nem létezik, miért érzem kezedet? / Húzol magadhoz engem, ki nem vagy már velem. / És ha sosem voltál, / miért hiányzol nagyon, és hogy szeretlek, / honnan tudom? / S ha minden csak árny volt, / s ma is árnyék, miért hallom / a nevetésed egy éles kanyarban a nyári / utcán? / Tölcseért formálok tenyereimből, / s kívánva makacsul, hogy halljad, kiabálok: / Megyek már!”* (Egy másik nap, En annen sol, 30. old.)

Persze, nem mindig értek egyet a művészekkel, sőt vitatkozom is velük. Bár lehet, hogy ugyanazt mondjuk, csak máshogy fogalmazunk, de én még nem hagytam fel a prédikálással. Tisztázzuk viszont, mit is értünk prédikáláson. Az értelmező szótár szerint a vallásos szóhasználat az egyházi beszédet érti alatta, pejoratíven viszont jelenthet oktató, dorgáló jellegű, hosszas eszmefuttatást. *Á løfte pekefingeren* – adja meg a címben a norvég költő, azaz felemeli a mutatóujját. Akkor hát a kioktatásnak, okoskodásnak, a másokra mutogatásnak lenne vége? *„Az egyetlen helyes válaszban nem hiszek. / A világ / átgázol rajtam, mint mindenki máson / anélkül, / hogy fêkezne, lassítana, megállna. Nem hibázik / az élet. / Céloz és pontosan talál, s lánccal hullnak / ölébe aranyérmek.”* (Fölhagytam a prédikálással, Jeg har sluttet í løfte pekefingeren, 35. old.)

Igenis, hiszek az egyetlen igaz válaszban, a jóban, és abban, hogy a világ nem kell, hogy áttaposson rajtam, s ha vannak is életemben mélypontok, Valaki mindig felemel. Ezt – sok egyéb mellett – bátran hirdetem, prédikálok, mert hiszek benne, hogy életed szebbé válhat, ha életszemléleted megváltozik.

KÉP (791 old.): Valahol egyszer azt olvastam, nem az az igazi szeretet, ha két ember egymás szemébe néz, hanem az, ha mindketten ugyanabba az irányba néznek. Igazán szeretlek, ha kölcsönösen megismerjük egymást, ha tudom apró mozdulataidból, hogy mire gondolsz, hogyan érzel. Akkor valódi összhanggal tudunk tenni valamit, s képesek vagyunk egy irányba nézni. Ehhez azonban idő kell. Egy

élet, az egymás mellett töltött évek hosszú sora, az egymásra figyelés, sőt a nem-szeretlem pillanatok is. Gyerekként gyakran azon kaptam magam, hogy figyelem a felnőtteket, elsősorban a szüleimet, és utánozni próbálom őket. Megtanultam, mi az, amit szeretnek és mikor lesznek szomorúak, így aztán nem volt nehéz megjósolni, hogy nem dicsérnek meg, ha például felmászom a háztetőre, és vagy leesek onnan vagy nem... Ma már egy irányba nézünk. (Kovács Ferenc: Winter I-1. to É. & I., 13. old.)

KÉP (661 old.): A nő még egy utolsó pillantást vetett a tükörbe, mielőtt kisietett volna a lakásból. Megtorpant, és farkasszemét nézett tükörképével. A tekintet ismerős volt, az arc azonban valahogy idegennek tűnt. Mintha töredéke lenne önmagának! Az évek szinte észrevétlenül suhantak tova, s magukkal vitték fiatalságát, sok örömteli pillanat emlékét és a küzdelmes percekét. Milyen csodálatos is volt az az este ott a Duna-parton, amikor halkán dúdolván nézték a csillagokat, és úgy szerettek volna megálljt parancsolni a múló időnek! Vagy amikor kislánya először mondta: mama, s ezért hatalmas ölelés, mosoly és puszi volt a jutalom! A homokórán azonban egyre csak pereg a homok... S jól van ez így, mosolyog viszsza hirtelen az arc a tükörből. (Winter IV. to K. Á., 27. old.)

KÉP (813 old.): A kereszt jelképpé vált a nyugati civilizáció országaiban. Sokan viselik ékszerként a nyakukban, a hívők számára viszont Isten közeledését jelképezi. Költők használják metaforaként, amikor az emberi élet nehézségeiről, terheiről szólnak. A kereszt misztériumáról azonban nehéz bármit is mondani, hiszen értelmemmel soha nem tudom felfogni, csak hittel láthatom, amint magasan és diadalmasan fénylik. A sötétből, a nehézből, a fájdalomból jön és a magasba emelkedve hívogat. Nyílik egy ajtó. Üzeneted érkezett. A kereszttel, hiszem, üzen az Isten. (Winter IX. to V. P., 61. old.)

A hangok és a csend létünk alappillérei közé tartoznak. Jelentést hordoz, ha hallatom a hangom, s ezzel kifejezem érzéseimet, gondolataimat, igényeimet, mint ahogy jelzésértéke van annak is, ha társaságban nem kapcsolódom be a beszélgetésbe. A hangok azonban sokszor zenévé állnak össze, és szavak nélkül beszélnek az alkotó legbensőbb gondolatairól. „*Nem hallom a zenét egy idő óta / túl közel engedtem magamhoz a / falat, túl mély az a repedés rajta / belevész a szemek lángja, befelé / mélyül a keskeny éj, hiába / kutatom az alját*” – írja a kötet második részében Vasadi Péter (A fal, 56. old.). A mérhetetlen magány kiált ezekben a sorokban. Zene nélkül, falak között, önkéntes száműzetésben, örök csendben – biztosan megőrülnék, hiszen a hangok kötnek össze másokkal (közeliakkal és távoliakkal) amikor kifejeznek valamit, ami személyes vagy egyetemes, de mindekelőtt nagyon emberi.

Sokféle hivatás közül választhat az ember, de választani sohasem könnyű. Ifjúként – az iskolapadban – még nem sok fogalmunk van az Életről, s a lehetőségek skálája szinte végeláthatatlan. Okos ez a gyerek, jó feje van, legyen hát ügyvéd –

tanácsolja a bölcs szülő, vagy jól beszél nyelveket, menjen hát idegenvezetőnek, tolmácsnak. Legyél könyvelő, tanár, számítógépes szakember vagy mindegy, csak olyan foglalkozást válassz, ahol jól fogsz keresni! De ami a legfőbb, örömmel és lelkesedéssel végezd munkádat, különben kár is elkezdened. Vannak szakmák, amelyek kedveltebbek a többinél, s talán valóban azt hisszük, milyen könnyű az ott dolgozóknak. Pedig minden hivatásnak megvannak a maga nehézségei, amelyeket csak az ismer, aki gyakorolja. Az idős bácsi, aki naphosszat kapál a szőlőben, úri dolognak tartja a pedagógusi pályát, míg a tanár, aki százhuszonötödsszörre is hiába szól rá a diákra, talán a közgazdászt irigyli. Aki fizikai munkát végez, azt hiszi, a szellemi munka olyan, mint a sétagallopp, míg az íróasztala fölé görnyedő tudós talán éppen egy kis testmozgásra vágyik. Akinek nem szenvedélye az írás, az el sem tudja képzelni, hogyan kerül papírra egy-egy mondat; hogyan érlelődik napokon, heteken keresztül, s keresi a legmegfelelőbb kifejeződési formát. „*Nem lehet csak úgy belecsöppenni / a versírásba. Hogy na, most leülök, / oszt jöjjék az a mûsa!... Nem jön. / Előbb verssé kell lennie. Valahogy. / (vers írja a verset, mondtam imént) / A sugarat átengedni magunkon, / lombtól / venni a példát. Megremegni benne, / mint / a levelek.*” (Átengedni magunkon, 57. old.)

Az ember mindig a magasba vágyott. A mondabeli Daidalos szárnyakat készített magának és fiának, hogy hatalmába kerítse a teret; a modern ember azonban – ha kedve támad – repülön egykettőre szédítő magasba jut. Komoly erőfeszítések árán nekivág a legmagasabb hegyeknek, és csak a csúcs meghódítása lebeg szeme előtt. S sikeresnek, boldognak érzi magát, ha lép egyet a ranglétrán, és karrierje a fellegekben szárnyal. „*A 'fönt' határtalan. / Egyetlen innen-partja van. (...) 'fönt' szikrázva szétesünk, / utak futnak belőlünk / mindenfelé, majd / újra össze, újra föl, / szoros felhő magányban, / és mint a víz szökése, / újra le, ragyogva, zúgva, / félelemben. Légszomjtól / szenvedünk ugyan, / hánykódni 'fönt'-ért / lent már megtanultunk.*” (Fönt, 53. old.)

Sírva vígad a magyar, mondják, akik úgy vélik, népünk hajlamos a mélabúra. Bizonyára lelkesen helyesel néhány honfitársunk, s már sorolja is indokait a történelem lapjairól, személyes életéből. Okot persze mindenki könnyedén találhat a búsulásra, hiszen mindig vannak utunkon akadályok, torlaszok, sőt kudarcok is.

„*Nem könnyű haladni, ha az ember / mindig abba szorul bele, ami épp / van. / Ami a talpa alá lenyilaz. / És bár moccanni se tud / bent mégis csupa cselekvés. / Pedig a miért, a kinek, a hová / a hogyan rejtve marad, holott / mindennél bizonyosabb. Át- / fújnak rajta a háborgások, de / bugyra alján gyűlik a drága / szemét. / Áll az ember, elnehezülten. / Ráesteledik. Ha nincs kint / csillag, bent néhány mindig / akad.*” (Kint, bent, 68. old.) Ha ugyanis nemcsak arra van érzékem, hogy a rosszat vegyem észre, hanem inkább azt keresem, minek örülhetek, akkor megszépülhetnek napjaim. Akkor nem azon sopánkodom, miért csillagtalan az égbolt, inkább szobámban keresek egy csillogó fénysugarat. Akkor nem azt ér-

zem, hogy kollégám szándékosan bántott meg, inkább felidézem azt a percet, amikor valaki önzetlenül segített nekem. Ha nem engedem elhatalmasodni körülöttem a sötétséget, akkor a parányi csillag fényözönné válik.

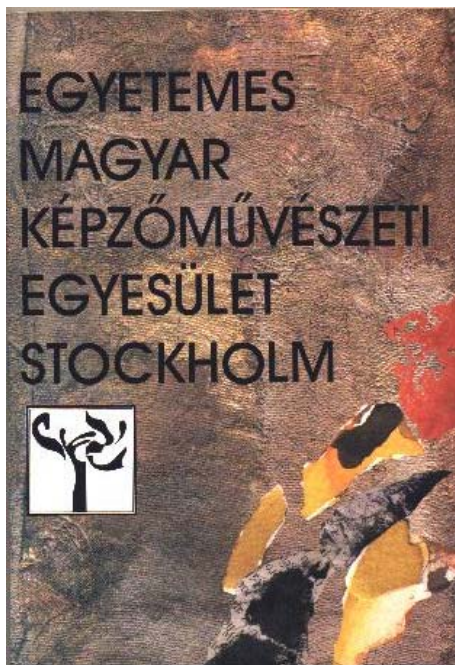
„Azt hitted, farönk vagy, / kintfeledve mezőn. / Verjen eső, rájga / ki fereg a belsőd, / hullj szét, omladozó, / hasadjon le a kérged. // Mégis gyökered nőtt. / Lombot eresztettél. / Valahogy fölemeltek / az oldalágak. Vastag / a törzsed, egyedül állsz, / csupazöld, a mezőben. // Ágtöveidben madarak / fészkelnek. Hálódban / a Nap. Titkon gyarapodsz.” (Retro II, 74. old.) Számomra ez az alapja ennek a kötetnek – a mégis-gyökereken nőtt, innen-onnan szakított virágok. Az, hogy ezekben a virágokban a ma embere mutatkozik be, és kezét nyújtja. Örülök, hogy megismertelek!

Hulej Enikő

A Stockholmi Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesület

Írta összeállította: Tar Károly

A borító Damó István munkája

Tartalom:

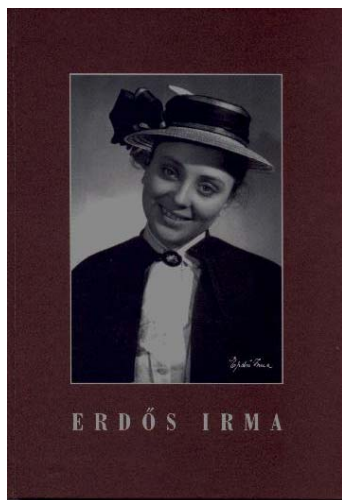
Előszó: Takács Gábor

I. Az EMKES. Alapszabályzat. A tagok névsora. Az egyesület által támogatott kezdeményezések és könyvek.

II. Messzeség csinálta mester – beszélgetés Tamás Györggyel, az EMKES alapító-elnökével. Tamás György műgyűjtő önmagáról. A csoportkiállítások alkalmával a következő képzőművészek munkáiból válogatott a rendező. Kiállítások jegyzéke. Szemelvények a kiállításokon elhangzott megnyitóbeszédekből. Katalógusok

III. Szemelvények az egyesületről megjelent írásokból. A könyvben szereplő képek jegyzéke. Könyvészet.

Megjelent az Egyesület 10. éves évfordulójára, Tamás György magánkiadásában.

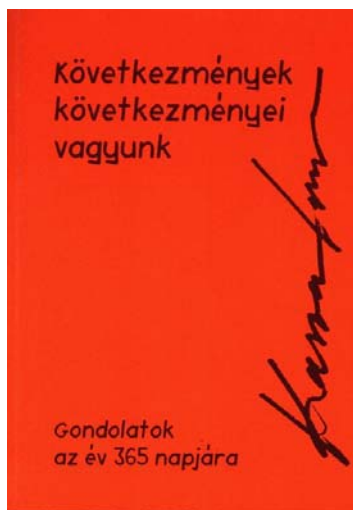

Erdős Irma

Jeles színművésznünk életpályáját mutatja ebben a könyvben élettársa: Dr. Erdős Bartha István. A svédországi magyarok által is ismert és szeretett művésznő hagyatékából válogatott írások (naplórészletek, levelek, beszélgetések, neves emberek visszaemlékezései, lapokban megjelent méltatások), fényképek és dokumentumok sorakoznak ebben a tetszetős, a kiváló tehetségű művésznőnek méltó emléket állító nagyon szép könyvben, amely nemrég a marosvásárhelyi Prisma Kiadónál látott napvilágot.

Erdős Irma Emlékház Marosvásárhelyen „Mint hajdani templomépítők, körüljáróm magam is a nyugati magyarlakta területeket azzal

a tiszteletteljes kéréssel, hogy támogassátok a neves erdélyi színművésznő emlékének megörökítését. Elsősorban azokhoz fordulok, akik Erdős Irmát ismerték, de mindenkihez, aki szívén viseli a magyar művelődés sorsát, hogy tehetségükhöz mértén járuljanak hozzá az emlékház létrehozásához. Adományokat köszönettel a POSTGIRO 63 10 15-5 SEK S. Bartha számlaszámon várok.”

Kasza Imre:

Következmények következményei vagyunk

Gondolatok az év 365 napjára

Az ismert képzőművész magánkiadásában megjelent kiskönyv borítóján a következő szöveget olvashatjuk:

Amit írok, szeretném ha olyan lenne, mint egy újszülött, amit természetesnek, magától értetődőnek fogtok fel.

Ébresztő óra.

Igen, azt szeretném, ha lelkiismeretünk pirkadni kezdene, mint fagyos

hideg hóban a dermedt víz, ahogyan megpuhul a napsugarak szeretett melegétől.

Híradó

A Svédországi Magyarok Országos Szövetségének negyedévenként megjelenő lapja tavaly, decemberi száma mellékleteként irodalmi összeállítással örvendeztette meg olvasóit, amelyben a következő svédországi szerzőket vonultatta fel:

Gergely Tamás, Lipcsey Emőke, Neufeld Róbert, Sall László, Szabó Zoltán, Sente Imre, Telegdi Magda, Tar Károly, Tölgyessy B. Zoltán, Újvári Tünde, Veress Zoltán. Norvégiából Sulyok Vince szerepel az irodalmi mellékletben.

Felelős kiadó: Bihari Szabolcs.

Szerkesztette: Újvári Tünde.

Megjelent 2000 példányban.

Kiadta az SMOSZ.

Tar Károly:

Svédországi magyarító szószedet

Kiadta a Lélektani Szaknyelv Megújításáért (LSZM) közhasznú alapítvány

Szeretettel üdvözlöm a messzi északon, Svédországban, Skandináviában élő magyart, aki kezébe veszi e füzetecskét. Sokak együttműködésével Tar Károly gyűjtötte hozzá a címszavakat, kereste ki a megfelelő tiszta szókinálatot különböző forrásokból és nem csekély mértékben saját gazdag erdélyi magyar szókincstárából, amit szívében, lelkében hordoz. Rám csupán az a feladat hárult, hogy munkája külalakját hozzáigazítsam a *Magyarító könyvecské*hez, hiszen ezzel együtt válna igazán hasznossá. E füzet végén megtalálható ez utóbbi-nak ismertetője.

Kívánom, hogy a kedves olvasó ugyanannyi örömet leljen e két kiadvány használatában, mint amennyit nekünk elkészítésük jelentett. Kívánom, hogy e füzetecske a Kárpátokon túl is erősítse csodálatos, ősi nyelvünk mély tiszteletét és szeretetét, a határokat és nemzedékeket átívelő egygúvé tartozás tudatát és picike lámpásként jelölje a távolra szakadtaknak a hazatérés útját.

Molnos Angéla

A Dévai Szt. Ferenc Alapítvány szárnyai alatt működő gyermekotthon (közel 400 gyermeknek ad bentlakást és oktatást) javára Kiss Pál László, Oslóban élő festőművész ajánlotta fel egy alkotását, melyet a március 15-i sorsoláson Isobel Russell nyert meg.

*

A Norvégiai Magyarok Baráti Köre Szent István napi rendezvényein előbb egy kiállítást tekinthettünk meg Gudbrand Gregersen norvég ácsmester budapesti építészeti munkásságáról. Krausz György, a Magyar Köztársaság új oslói nagykövete mondott megnyitó beszédet. Ezt követően a székesfehérvári Kákics együttes adott népzene és néptánc műsort.

*

A budapesti Magyar Színház vendégszerepelt a norvégiai Magyarok Baráti Köre meghívására 2003. szeptember 27-én Oslóban a *Det Norske Teatret*-ben. Marit Tusvik norvég szerző *Kétágyas szoba* (Mugg) c. darabját mutatták be Czeizel Gábor rendezésében. A két szerepet Hámori Ildikó és Császár Angéla alakította. A darabot Kunos László fordította magyarra.

*

2003. október 11-én volt a Norvégiai Magyarok Baráti Köre rendezésében Boga Emese Lujza és Kovács Ferenc magyar filmestje a 45 éves Balázs Béla Stúdióról az *Üzenetek a BBS dokumentum- és kísérletező-film műhelyből* címmel. Bemutatásra került többek között Szabó István, Sára Sándor, Huszárik Zoltán, Novák Márk, Timár Péter egy-egy kisfilmje.

*

Októberben jelent meg a Szondi György igazgatta magyarországi NAPKÚT Kiadónál a Jan Erik Vold norvég költő életművéből válogatott, 50 versből álló kötet. Válogatta, fordította és utószóval ellátta: Sulyok Vince.

*

A *Napút – Irodalom, művészet, környezet* című folyóirat novemberi száma Jon Fosse norvég költő, drámaíró mellékletével jelenik meg. Az összeállításban 20 vers szerepel Jon Fosse legújabb kötetéből (s egy 1995-ben írott drámája. Válogatta, fordította s a bevezetőt írta: Kovács Ferenc.

*

A Norvég-Magyar Egyesület s az oslói Magyar Nagykövetség közös rendezésében zajlott az 2003. október 23-i emlékest. Üdvözlőbeszédet Krausz György oslói nagykövet tartott. Az 1956-os forradalom és szabadságharc szomszéd népekre gyakorolt következményeiről Asbjørn Eide professzor tartott előadást. Az esten közreműködött Knut Risan előadóművész, Wolfgang Plagge zongoraművész és Annar Follesø hegedűművész.

*

Drottningholms Slottsteater

SÄSONGEN 2004

Kastrater
 Opera i tre akter av Miklós Maros
Libretto: Lasse Zilliacus efter Sven Delblancs berättelse.
 Konst och makt – är de oförenliga?
 Brukar och missbrukar de varandra?
 Gustaf III möter inkognito två av
 1700-talets största sångare i en nattlig
 seans hos en landsflyktig brittisk
 tronpretendent. Oskulden krossas av
 maktens arrogans i en tid då väljudets
 förutsättning var skammens kniv.

Dirigent: Joakim Unander Regissör: Ann-Margret Pettersson
Scenograf: Lennart Mörk Ljussättare: Hans-Åke Sjöquist
I rollerna: Jonas Degerfeldt, Per-Arne Wahlgren, Susann Végh,
Katarina Nilsson, Gabriel Suovanen, Martti Wallén, Silvia Moi,
MariAnne Häggander
Kungliga Operans Kör Kungliga Hovkapellet
Produktion: Kungliga Operan
Uppremiär 3 juni kl 20.00, 5 juni kl 16.00, 7, 9 juni kl 20.00, 12 juni kl 16.00, 15, 17 juni kl 20.00, 19 juni kl 16.00

Biljettförsäljningen öppnar torsdag den 12 december kl 12.00 via BiljettDirekt hos ATG-ombud, på telefon 077-170 70 70 eller www.ticnet.se och i Operans biljettkassa vardagar 12-18 och lördagar 12-15 (tom 19 juni 2004). Gruppbokningar (minst 15 bilj) endast per brev eller fax till Drottningholms Slottsteater, Box 15417, 104 65 Stockholm, fax 08-556 931 01. Programfoldern finns på Operan och kan beställas på tel 08-660 82 25. Hela programmet finns också på www.drottningholmsslottsteater.dtm.se.

KAUPTHING BANK SVERIGE

Maros Miklós
 stockholmi zeneszerző
Kaszttráltak című
 háromfelvonásos operá-
 jának ősbemutatójára
 készül a Királyi Opera-
 ház.

A szövegkönyvet
 Delblancs Sven elbeszélése
 alapján Zilliacus
 Lasse írta. Rendező:
 Pettersson Ann-Margret.
 Karmester: Unander Jo-
 akim. A neves előadó-
 művészek sorában ma-
 gyar operaénekes: Végh
 Zsuzsa is fellép az ope-
 rában.

A III. Gusztáv svéd
 király idején játszódó
 darab cselekményéről és
 a megzenésítés körülmé-
 nyeiről lapfolyamunk
 394-395. oldalán részle-
 tesen vall a zeneszerző.

Egy többször elhalasztott kiállítás

Az eredetileg még budapesti korszakomban októberre kitűzött időpontot galériánk vezetősége novemberre elhalasztotta, végül megállapodtunk: 2003. december 30-án este, 18.30-kor nyílt meg grafikai kiállításom Budapesten, a Ráday u. 27. szám alatt lévő GALÉRIA IX-ben *Színes folyamatok-képesség* címmel.

Abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy Gyurkovics Tibor író vállalta a kiállítás megnyitását. Előzőleg Göteborgból küldtem neki levelet, amelyben felvázoltam a számomra legizgalmasabb problémákat a féműcsos grafika területén, és egy kisméretű nyomatot is mellékeltem. A kiállítás-rendezés folyamán sajnos nem tudtunk találkozni, de a megnyitó így is nagyszerűen sikerült. Miután röviden megismertettem törekvéseimmel, Gyurkovics Tibor a helyszínen rögtönözve, közvetlen és közérthető modorban beszélt a számára nagyon kedves festészetéről, a festő szeméről, felolvasott egy verset Weöres Sándortól, majd rátért grafikáim szóbeli interpretálására és nagy megtiszteltetésemre felolvasott egy hozzám írott verset is. Ezután Vásárhelyi Antal a Magyar Rézkarcolók és Lithográfusok Egyesületének elnöke meginvitálta a megfelelően felvillanyozott közönséget a Ráday könyvesház pinchelyiségébe (ugyanis a belső helyiségek grafikai műhelyből átalakultak könyvesházzá), ahol elbeszélgettünk. Pogácsával, üdítővel és borral kínáltuk vendégeinket. Régen nem látott kedves emberekkel tudtam ekkor beszélgetni és így számomra nagy meglepéssel zárult az este.

Megjegyzésként még csak annyit, hogy úgy érzem éppen ideje volt bemutatni munkáimat abban a grafikai galériában, melynek létrejöttében egy szemernyi magam is közreműködtem. Ugyanis a galéria létrejötté a Pesterzsébeti Grafikai Műhely központba kerüléséhez kötődik. Négy-öt évvel ezelőtt, ha a grafikusművészek nyomtatni szerettek volna, Pesterzsébetre vagy Vádra kellett utazniuk. Néhány grafikus társammal együtt arra törekedtünk a Magyar Grafikusművészek Szövetségében, hogy a pesterzsébeti műhelyt áthelyezzük Ferencvárosba. Kollé-

gáim megérdemlik, hogy név szerint is említsem őket: többek között Ábrahám Rafaell, Prutkay Péter vállaltak oroszlánrészt a műhely költöztetésében, újraindításában. Természetesen köszönet illeti a budapesti IX. kerületi önkormányzatot is, mivel műhelyünknek helyet adott a Ráday utca közepén, és támogatta a szakma elgondolásait, így az utcai helyiség galériává alakítását is.

Egyébként a Ráday utca csak ezek után vált fényes sétálóutcává, olyannyira, hogy kiállításra menet hallottam amint az egyik járókelő azt mondta mobiltelefonjába, hogy éppen a Váci utcán sétál.

Csikós Tibor

Göteborg, 2004. január 21.

Rügyek az Ághegyről

Aki a skandináviai magyar irodalommal és művészettel kíván ismerkedni, biztosan örömmel veszi kézbe a közelmúltban megjelent Ághegy c. lapfolyamot (Nis Kiadó, Kolozsvár), amelynek 1-5. száma (1-644. oldal) a korábbi Internetes hozzáférhetőség után már kötet formában is elérhető.

„Az ág hegyén rügy fakad, virág pompázik és gyümölcs terem. A magyar életfa életi nyelvünket. Egyik, törékeny ága mi lennénk. Messzire esett gyümölcsként is, az előttünk járók példájára, minden új hajtásunkkal megmaradásra buzdítjuk a mellettünk állókat” – írja Tar Károly szerkesztő beköszöntő gondolatként a kötet első oldalán. Csodálatos dolognak tartom, hogy a nagyvilágban járva honfitársainkkal találkozhatunk, és új országban élve is művelhetjük anyanyelvünket. Az Oslóban eltöltött két év során magam is éreztem azt a belülről fakadó késztetést, hogy nemzeti identitásomat, magyarságomat őrizzem és ápoljam. A magyar közösség életébe való bekapcsolódás, és a kulturális rendezvények, filmestek, kötetlen beszélgetések által még inkább tudatosult bennem, milyen nagy kincs birtokosai vagyunk, amelyet különleges módon tudunk kamatoztatni egy idegen, adott esetben a skandináv kultúrával való találkozás során. Úgy érzem, ez az elgondolás vezette az Ághegy szerkesztőjét és munkatársait is a lapfolyam elindításakor, hogy ne csupán egy kulturális est hangulatát vagy egy-egy értékes gondolatot vigyenek magukkal a résztvevők, hanem az előadások írásban is széles körben hozzáférhetőek legyenek, tájékozódhassunk a magyarokat érintő eseményekről, valamint a skandináviai magyar írók, művészek munkái közkinccsé váljanak. Egy pici rügy jelenjen meg az ág hegyén, amelyből reménységünk szerint egyszer majd gyönyörű színekben pompázó virág fakad.

A kötet az irodalom és a művészet széles skáláját mutatja be. Állandó rovatai mellett teret nyújt egy-egy aktuális téma alapos bemutatásának is, így például a 3-4. szám a Nobel-díjjal kitüntetett *Kertész Imre dicséretével* kezdődik, míg egy Kaliforniában rendezett magyar filmkurzus a *Képfény* rovatban kap helyet. A má-

sodik szám *Sulyok Vince* köszöntésével indul, mintegy születésnap ajándékként a Norvégiában élő költő-műfordítónak; az 5. szám pedig *Szente Imrét* a „citerás tanár urat” köszönti.

Állandó rovatait az *Irodalom*, *Észak hírnökei*, *Rügyek*, *Páholy*, *Járkáló*, *Könyvek*, *Akik mellettünk járnak*, *Vendégoldal*, *Megjegyzések* és *Képtár* címet viselik. E rövid cikk keretében nem áll módomban kialakítani egy komplex képet és bemutatni valamennyi szerzőt, ezért élve a választás szabadságával néhány rügyet választottam ki ízelítőül.

Az *Irodalomban* kizárólag magyar költők, írók munkái kapnak helyet. Megszólalnak itt norvég és svéd környezetben élő alkotók, beszélnek érzésekről, emlékekről, s figyelmeztetnek, hogy „*kihűlt nyomokba lépsz / a múlt kifogy / hátad megett / két kezeden elfér / a jelen / tenyeredbe rejtéd / hogy őrizd s / elereszted*” (Kovács katáng Ferenc: nincs annyi kötelék). Az emlékek keverednek; honvágy, a kék tenger csodája, megkésített sorok apának, nagymamának csokrot alkotnak. A témák változatosak, a versek hangulata azonban hasonló életérzést tükröz. Kimondva és kimondatlanul érzem a szomorúságot, a hazától hosszú időre távol került ember világlátását, a vándorbotot ragadottak szívós munkáját, új környezetük otthonná alakítása közben edződött lelki erejüket. A versek mellett regényt, novellát, esszét is találunk. Anders Lindeberg, Wesselényi, Széchenyi, Farkas Sándor egyszer csak nebulókká válnak egy képzeletbeli iskolában, dolgozatot írnak a nyári vakációról, miközben szerzőnk a magyar nyelv irodalmi szinten való ismeretét vizsgálja. Szomorúan állapítja meg, hogy „*a magyarok messze a svéd mögött vannak*”. Felmerül bennem a kérdés, hogy modern korunk emberei vajon hová kerülnének egy hasonló rangsorolásnál? Egy vallomás őszinte szavaira találok rá. Majdnem fél évszázad távolából elevenednek meg egy hosszú út emlékei; a határállomás, amelyen túl egyszerre rejtőzik az ismeretlen ígérete és fenyegetése. Egy világ, egy élet (a sok másik mellett), amely szinte pillanatok alatt változik meg. A valóság a hihetetlennek tűnőben. Az „*apró lépések zsarnoksága. Valahol olvastam ezt. Ha egy kis lépést megtettünk egy bizonyos irányba, a következő lépést már az diktálta. És a rákövetkezőt az előző. És így tovább. Ha egy folyamat egyszer elindult, akkor apró mozzanatok, lépések vezérlik a fejleményeket. Visszaút nincs.*” (Neufeld Róbert: A deszkapadon)

„*Milyen lehetőségünk van arra, hogy az anyanyelvi környezettől távol épségben megőrizhessük anyanyelvünket és át is adhassuk gyermekeinknek?*” – teszi fel Fáskerti Mária a fájdalmasan aktuális kérdést, amelyre Sulyok Vince így válaszol: „*Ez mindenkin magán múlik. Fontos, hogy legalább 'a kerítésen belül' a szűkebb családi környezetben magyarul beszéljünk. Ahogy Illyés Gyula mondta ittjártakor: az a fő kérdés, hogy milyen nyelven játszik a gyermek. Saját tapasztalatom alapján is mondhatom, a gyermek csak nyerhet a kétnyelvűséggel.*”

Az *Észak hírnökeiben* a skandináv írók lépnek közel a műfordítások által. A Ka-

levala hagyománytörően prózai fordítása mellett svéd, dán, norvég, sőt lapp szerző is feltűnik a kötetben, közelebb hozva és magyarra ültetve egy-egy rügyet a skandináv kultúrából. A munka azonban kétirányú, hiszen magyar alkotások is napvilágot láttak már svéd, norvég fordításban. Ennek különleges jelentőségét Sulyok Vince műfordító az alábbiakban látja: *„Általában a kis népek nem egymást fordítják, hanem a nagyokat. Ez többek között kisebbségi érzésből fakad, holott a kis népek gondolatvilága közelebb állhat egymáshoz, többet tudnak mondani egymásnak. A norvég és a magyar történelemben sok párhuzamot találhatunk. A pogány vikingek és a pogány magyarok szinte ugyanazokat az európai városokat sarcolták. Szent István és Szent Olav szinte egyszerre keresztelte meg országát, a két állam a középkorban egy időben volt nagyhatalom, de sorolhatnám tovább is. A történelem pedig, tudjuk, alakítja az emberek gondolkodásmódját, ezért áll a két nép mentalitása közel egymáshoz, bár ez nem zárja ki a különbségeket sem. Itt szeretném még idézni Kosztolányit, aki szerint a germán nyelvek közül a norvég áll a legközelebb a magyarhoz.”* Érzem én is e hasonlóságot – elsődlegesen persze nem a történelemben, hanem az egyéni lét, az emberi önértelmezés, önértékelés, világlátás kontextusában. Magamra ismerek egy-egy vallomásban, míg másoknál szívesen vitába szállnék az alkotóval. *„Nagy lóköítő voltam fiatal koromban, de azért utólag sok mindent megbántam én is. (...) Tulajdonképpen rajtam múltott minden. A Teremtő az ő kiszámíthatatlanságában írói vénával is, zenei érzékkel is megáldott, és gimnáziumi éveim alatt képtelen voltam eldönteni, egy új August Strindberg vagy egy új Liszt Ferenc legyen-e belőlem.”* (Hans Alfredson: Csillagpálya, ford. Mervel Ferenc)

Az Ághegy persze nem csupán bennfenteseknek szánt, „magyar dolgokkal” foglalkozik, hanem napjaink eseményeire is reflektál. Lázár Ervin Járkáló szeptember 11. után tanulságot keres. Különböző, egymásnak sokszor ellentmondó véleményeket talál. A szenvedésről, borzalmakról gondolkodik. A technika fejlődésében paradox következményeket lát, hiszen *„a repülőgép, a komputer és az Internet nem csak eszeveszett terrortámadásokra adja meg a lehetőséget, hanem ez tette és teszi lehetővé az emberiség régóta esedékes egymásra találását is. Még ha egyelőre meglehetősen aránytalanul is oszlanak meg a lehetőségek.”*

A Páholyból kiváló kilátás nyílik a színházi életre. Kovács katáng Ferenc részletes tudósítása az oslói Kortárs Dráma, valamint az Ibsen Fesztiválról kitűnő ízelítőt nyújt a bemutatott darabok tartalmából, hangulatából, a színi megformálásból. Közelebb kerül általuk egy nép, amelynek állítólagos hidegségét, zárkózottságát sokszor szembeállítják a déli népek temperamentumával, pedig egy ízig-vérig északinak mondható darabban is lehet a tangó az egyik legfőbb ’kellék’, hiszen *„az északiak igyekeznek ugyan elzárkózni környezetüktől, lakásaikba húzódva, gondolataikba fordulva magányosan őrlődnek, de ha kizseretnék táncolni magukból azt, ami a fejükben jár, arra a tangót választanák. Mert a norvégok alapjában vé-*

ve, lelük mélyén melankolikusak, szentimentálisak és romantikusak.” (Kovács Ferenc idézi Per-Olav Sørensen rendezőt)

Számomra e kötetnek különleges jelentősége van, s talán kissé elfogult is vagyok minden iránt, ami Skandináviára emlékeztet. Az *Ághegy* is mintha a szimbóluma lenne egy fantasztikus időszaknak, amelyet egy északi országban tölthettem, ezért képeit, grafikáit, irodalmi alkotásait egyéni tapasztalataim fényében látom. Örömmel és hálával emlékszem vissza és érzéseimet nagyon jól tükrözik a 19. századi színésznő, Bulyovszky Lilla szavai: „*Phantáziámat a valóság ritkán szokta felülmúlni, de a mit Norvégiában láttam és tapasztaltam, túlszárnyalta minden fogalmamat, mellyel a természet csodáiról bírtam. – Álmodni véltem gyakran, vagy egy tündérországban képzeltem magam, és – kivált míg megszoktam – néma áhítattal néztem, csodáltam és sokszor szívemben imádkoztam.*”

Hulej Enikő, Budapest

A szerző írása az **Európai kulturális füzetek 11.** számában jelent meg.

Az **Erdélyi Könyv Egylet (EKE)** 1990 őszén alakult, akkor még segélyszervezetként, az otthon élő erdélyi magyar írók és általában az erdélyi magyar irodalom támogatása céljával.

Kiadott kötetek:

1990: *Vándor idő balladája. Krónika* 89-90, 1992: *Bajor Andor: Ima az üldözökhért*, 1993: *Kék álhalál. Mai erdélyi elbeszélők*, 1994: *Gazda József - Tófalvi Zoltán: Kövek egy siratófalhoz*, 1995: *Sokszemközt. Emigráns és otthon élő erdélyi magyarok dialógusa*, 1996: *Győzni humorra*, 1998: *Lászlóffy Aladár: A Seregek Ura*, 1999: *Kozma Mária: Asszonyfa*, 2000: *Határtalan*

hazában. Ezredfordulós töprengések, 2001: *Kuszálík Péter: Leveleskönyv*, 2002: *Évek az ezerszázból. Kortárs erdélyi történészek*, 2003: *A szétszórtság arénája. Négy égtáj magyar irodalmából*

Az EKE tagságának 2000. szeptember 3-i stockholmi közgyűlése elhatározta, hogy a könyvklub, magyar és svéd neve megtartásával, ezentúl az *összes Kárpát-medencei magyar kisebbségi írókat és irodalmakat* s részben a nyugatiakat is érdeklődési körébe vonja, könyveiben tőlük származó műveknek is helyet ad.

Elvileg az anyaországi írók publikálása elől sem zárkózunk el, valahányszor ennek egy-egy kötetünk összeállításában célja és értelme van. Erre a példa *Határtalan*

lan hazában című könyvük.. A továbbiakban a könyvklub honlapjáról megújult idézzük.

„**Felismerés.** Munkánk közben, annak fogadtatása nyomán rájöttünk arra is, hogy eredetileg segélyszervezetként indult könyvklubunk gyakorlati hatékonysága csekély. Évente egy könyv megjelentetésével nem lehet egyetlen magyar kisebbség, nemzetrészt vagy diaszpóra irodalmát sem „megmenteni”, sőt még csak lényegesen segíteni sem. Ez nem jelenti azt, hogy összefogásunknak, évente újrakezdett könyves kalákainknak, általában működésünknek nincs jelentősége. Van! De első sorban a mi számunkra van, akik részt veszünk benne, akik egy-egy könyv előfizetésével tanúsítjuk, hogy őrizzük önazonosságunkat, hogy – legalábbis lélekben – nem idegenedtünk el saját magunktól, hogy mi is polgárai vagyunk egy közös szellemi hazának, amelyben mindnyájan otthon vagyunk. Ezért adtuk 2003-ban indult új sorozatunknak a *Határtalan hazában* címet. Legutóbbi kötetünk egyben az új sorozat első kötete, címe: *A szétszórtság arénája*. A könyv tizenkét tanulmányban mutatja be tizenkét kisebb-nagyobb, Magyarországon kívüli terület magyar irodalmát, amelyek – felfogásunk szerint – az egy és egyetemes magyar irodalom szerves részei. Minden tanulmányt egy (néhány esetben több) szépprózai írásmű követ, az illető területen keletkező magyar irodalom valamelyik ismert alkotója (néhány esetben több alkotója) tollából.

Az ily módon áttekintett tizenkét terület a következő: Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Szlovákia, Ukrajna (Kárpátalja), valamint Izrael, Ausztrália, Dél-Amerika (Argentína és Brazília), Egyesült Államok, Kanada és Nyugat-Európa. A kötet egyik irodalomelméleti és – ha úgy tetszik – nemzetpolitikai érdekessége, hogy a kanadai magyar irodalom bemutatója, Miska János, tanulmányában felveti azt a kérdést: a magyar irodalom részének tekinthetők-e a nyugati világban keletkező, magyar szerzők által magyar témákról, de más nyelven, például franciául, angolul írt művek?

2004-re tervezett kötetünk ideiglenes címe: *Láthatatlan emlékműveink*. Ebben szintén az egész Kárpát-medencére tekintünk ki, sőt ezúttal az anyaországra is, és olyan emlékműveinkről közlünk benne részben olvasmányos riportokat, részben tanulmány értékű írásokat, amelyek azért láthatatlanok, mert felrobbantották, lebontották, raktárakba száműzték vagy más módon tették láthatatlanná őket. Sajnos ilyen objektum nagyon sok van – pontosabban: volt – a Kárpát-medencében, úgyhogy nem mindegyiknek tudunk külön írásban emléket állítani. Kiválogatjuk a legjelentősebbeket és a legmostohább elbánásban részesülteket, amilyen például a losonci Kossuth-szobor; bemutatunk néhányat, amelyet épp napjainkban akarnak újra láthatatlanná tenni, amilyen például az aradi Szabadság-szobor, és ha lesz rá lehetőségünk, katalógust állítunk össze azokról is, amelyekről még tudunk. Szeretnénk, ha e könyvünk megjelentetésében minél többen velünk tartanátok, ezért kérünk, hívjátok fel rá minél több ismerősötök, barátotok figyelmét, különös te-

kinttettel a nyugaton élőkre.

Terveinkhez tartozik még az EKE eddig csak olvasókként „működött” tagjainak aktivizálása, alkotó munkára készítése.

Olyan nemzedék vagyunk, amelynek nemcsak a szeme előtt zajlottak le a huszadik század második felének nagy menekülései vagy kivándorlásai Magyarországról, Erdélyből és más magyarok is lakta területekről, hanem sokan közülünk személy szerint is részt vettünk benne. Tanúi és átélői vagyunk ennek az egyelőre nem tudni hova vezető, hol végződő történelmi folyamatnak, és sokan úgy érezzük: kötelességünk az utókorra hagyni egyéni sorsunk és általános tapasztalataink hiteles leírását.

Ezt kezdeményezi – egyelőre tagsága körében – az EKE.”

*

Pro Cultura Hungarica-díjat adományozott a kulturális miniszter Lennert Frick svéd írónak, a Fripress Könykjó volt tulajdonosának, aki többek között Füst Milán, Galgóczi Erzsébet, Gergely Ágnes, Kertész Imre, Nádas Péter és Thinsz Géza könyveit adta ki.

Elismerésben részesült Ortman Mária műfordító is, aki Fejes Endre, Gergely Ágnes, Kertész Imre, Konrád György, Márai Sándor, Nádas Péter, Németh László és Ottlik Géza műveit fordította le svéd nyelvre. A kitüntetést karácsony előtt nyújtották át a díjazottaknak a Stockholmi Magyar Követségén illetve Lundban.

*

Hasonló díjban részesült Mervel Ferenc, aki több antológiában (Északi verscsokor – 1994, Légyott északi fénnel – 1997, Kék fjord, ezüst sirály – 1998, Fehér éjszakák -1999) és más kötetekben mutatta be a skandináviai (svéd, dán, norvég, finn, izlandi és fürjszk) szerzők műveit. Mervel Ferencet az elmúlt év végén fogadta soraiba a Magyar Írószövetség.

*

Kovács Ferenc (Oslo) Hazafelé című új novellás-verses kötetének bemutatójára várták az érdeklődőket december 15-én Nyíregyházán, 16-án a pesti Spinoza Kávéházban. A 19-i dunaújvárosi bemutatón Kálnay Adél ismertette a könyvet.

*

Sulyok Vince (Oslo) volt a vendége a Magyar Köztársaság oslói nagykövete rezidenciáján rendezett irodalmi teadélutánnak január 14-én. A beszélgetést Kovács Ferenc vezette.

*

A Norvég-Magyar Egyesület január 10-i családi ünnepségén Krausz György oslói nagykövet átadta Kunszenti-Kovács Dávidnak – a matematika versenyen elért – a Magyar Köztársaság oktatási minisztere elismerő oklevelét. Dávid jelenleg a budapesti ELTE elméleti matematika I. éves hallgatója.

*

Még egy lovag

Támás Gábor táncdalénekest a Magyar Kultúra Napján ünnepélyes keretek között a Magyar Kultúra Lovagjává avatták. Ilyenformán immár ketten viselik Svédországban ezt a megtisztelő címet.

A szerkesztő több évtizede, még kolozsvári indulása idejéből ismeri és nagyra becsüli Tamás Gábor énekes, előadóművész és zeneszerző munkásságát. A Rómán Rádió és Televízió szerkesztő-rendezőjeként jelentősen hozzájárult a magyar

kultúra megőrzéséért vívott küzdelmünkhöz. Svédországi munkássága mellett, immár több mint, egy évtizede, vissza-visszatér szülőföldjére, ahol nagysikerű turnéi, arany- és platinalemezei bizonyítják, hogy dalai továbbra is közkedveltek.

A svédországi magyar egyesületek meghívására Svédországban is számos jótékonyági koncertet tartott többek között Ljunby, Kristianstad, Växters, Göteborg

városokban, nemrég pedig a stockholmi Magyar Ház javára tartott koncertet az ABF stockholmi nagytermében és a Magyar Házban is.

Művészi tevékenysége mellett kiemelkedő jelentőségűek jótékonyági kezdeményezései, amelyekkel többek között az árva gyermekek sanyarú helyzetén kíván segíteni.

*

Az *Ághegy* következő kötetének nyomtatására az előzetes számítások szerint legalább 3000 euróra lesz szükségünk.

A gyűjtést 2004. március 27-én, a stockholmi Óvárosban (Gamla Stan), Patachich Csilla (City Art) galériájában megnyíló tárlatunkon kezdjük. A néhány napig tartó kiállításon a skandináviai magyar képzőművészek által felajánlott alkotások jutányos áron, az *Ághegy* javára megvásárolhatók. Eddig a következő művészek küldtek munkáikból: Benczédi Ilona, Bodoni Lindh Anikó, Csikos Tibor, Dániel Éva, Dusa Helga, Gyulai Sándor, Kasza Imre, Kovács Ferenc, Mórítz Livia, Páhi István, Patachich Csilla. Sulyok Vince és Tar Károly írók dedikált könyvet ajánlottak fel.

További küldeményeket a következő címre várjuk:

Mórítz László Sättraengvägen 110, 182 37, Danderyd, telefon: 08 7559084.

Támogatóink pénzzadományait a Postgirot 404 86 10-2 SEK bankszámlára küldjék.

A skandináviai országokban élő magyar alkotók névsora

Írók

(prózaírók, költők, fordítók, tanulmányírók, kritikusok, közírók)

Arvidson Sára, Balogh Beáta, Bartal Klári, Bartha István, Békássy N. Albert, Bendes Rita, Benedekné Szőke Amália, Bíró István, Bitay Zsolt, Blénessy Zoltán, Bodoni-Lindh Anikó, Bodoni János, Bodor Attila, Bozsodi László, Burányi Gyula, Csák János, Csíkzsögödi Szabó Zoltán, Deák Csaba, Dobos Éva, Dohi Alexandru, Domonkos István, Dőri Tibor, Dusa Ödön, Farkas Jenő, Fáskesti Mária, Fodor Béla, Fodor Imre Fülöp Éva, Gaál Zoltán, Garam Katalin, Gergely Edit Edo, Gergely Tamás, Gulyás Miklós, Hegedűs Zsolt, Horváth Attila, Homoki Mária, Hulej Enikő, Hunyadi Viktória, Inczédi Gombos András, Járai János, Jankovics Irén, Jávorszky Béla, Juhász Gyula, Kádár György, Kemény Ferenc, Kesselbauer Gyöngyvér, Klein Éva, Klein György, Kovács Ferenc, Kulich Károly, Lahováry Pál, László Patricia, Lázár Ervin, Lázár Oszkár, Lipcsey Andersson Emőke, Lukács Zoltán, Márky Ildikó, Mervel Ferenc, Mihály Ferenc, Molnár Attila, Molnár-Broander Éva, Molnár István, Mórítz László, M. Veress Mária, Molnár Veress Pál, Neufeld Róbert, Ortman Mária, Pál Zsolt, Palotai Mária, Perger Dénes, Poeschl Mari, Rosenberg Ervin, Rozmann Ákos, Sall László, Schapira Székely Zoltán, Sebestyén Éva, Solymossy Péter, Stuber György, Szalontai Éva, Sulyok Vince, Svéd Frans, Szalay Sándor, Sente Imre, Szilágyi László, Szöllösi Antal, Szűcs András, Tanító Béla, Tanító Béláné, Tar Károly, Tatár Mária Magdolna, Thurman Zoltán, Tóth Ilona, Tóth Károly Antal, Újvári Tünde, Veress Biborka, Veress Zoltán, Vető János, Vető Jenő, Vincefi Sándor, V. Telegdi Magda, Zsigmond Gyula

Zeneművészek

(zeneszerzők, zenei előadóművészek, könnyűzenészek)

Bercelly Montág Mária, Bukovinszky Dávid, Bukovinszky Marianna, Bukovinszky Valéria, Hentz Helga, Juhász Gyula, Marina Cristian, Maros Ilona, Maros Miklós, Molnár Dávid, Molnár Tibor, Sólyom János, Stuber György, Szirányi László, Szirányi Mária, Tamás Gábor, Ungváry Tamás, Urbán Imre, Vas Tamás, Vásárhelyi Melinda

Előadóművészek

(rendezők, színészek, énekművészek, mozgásművészek)

Benyő Krisztina, Bíró János, Bokány Ferenc, Dálnoki Dániel, Deák Dénes, Domonkos István, Dusa Ödön, Fábián Mihály, Eszterhás Péter, Fodor Béla, Misurák János, Rajta Erzsébet, Schapira Székely Zoltán, Sólyom János, Staser Boglárka, Stuber György, Székely Ágnes, Szolnoki Zoltán, Tamás Gábor, Tálás Ernő, Tompa Anna, Wolf Judit

Film- és fotóművészek

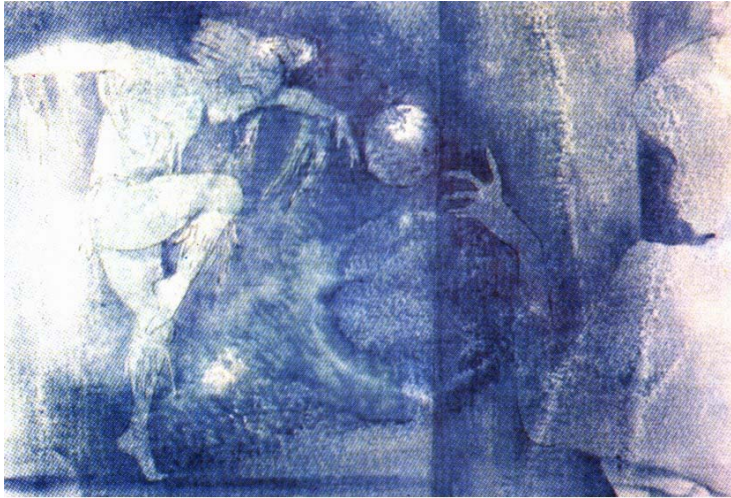
Balogh László, Buday Károly, Dusa Ödön, Farkas István, Márton Zoltán, Páhi István, Tiglezán József

Képzőművészek

(festőművészek, grafikusok, szobrászok, műkedvelő képzőművészek)

Benczédi Ilona, Birincsik József, Csíki Levente, Csikós Tibor, Csíkzsögödi Szabó Zoltán, Dániel Éva, Dohi Alexandru, Drúz György, Dusa Hella, Erzsébet Røkenes, Kasza Anna, Kasza Imre, Kiss Pál László, Kovács Ferenc, Lisztes István, Löffler Ervin, Mikudin István, Mikola Nándor, Mocos Ádám, Mórítz Livia, Patachich Csilla, Poeschl Mária, Rébner-Widengård Krisztina, Szabó Magdolna, Szinnyei Kiss Ildikó, Tompa Anna, Várkonyi Erika

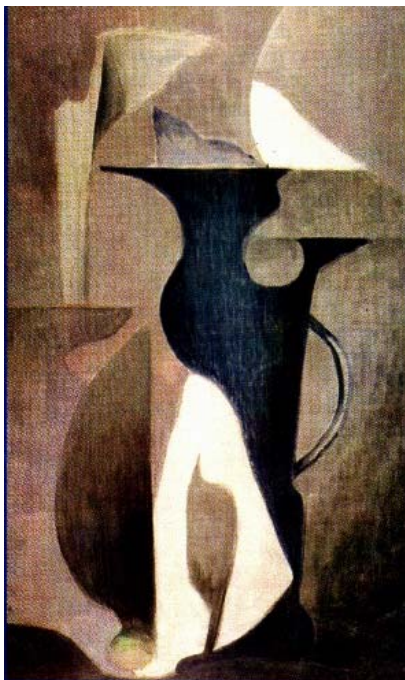
**Kérjük az érdekelteket és olvasóinkat, hogy bővítsék,
helyesbítsék, pontosítsák a névsort.
(Távbeszélő: 46 (0) 46 145 364, villámposta: k.tar@comhem.se)**

Halász-Szabó Sándor: Tánc

Halász-Szabó Sándor: Collioreetching

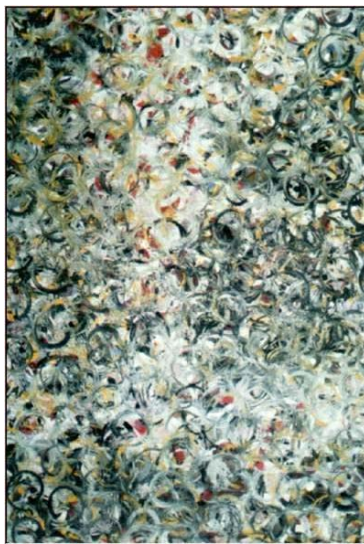
Halász-Szabó Sándor: Váza

Halász-Szabó Sándor: Kapuk

Csikós Tibor: "A la rue de Seine"
gouache, 1994.
70x40 cm

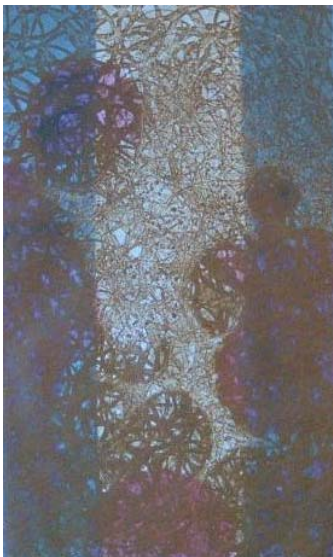
Csikós Tibor: "Folyamat o498"
olaj-vászon, 1998.
100x70 cm

Csikós Tibor: "Folyamat, teng.G203a"
rézkarc, repesztés-foltmaratás,
rézmetszet, 2003.
49x40 cm

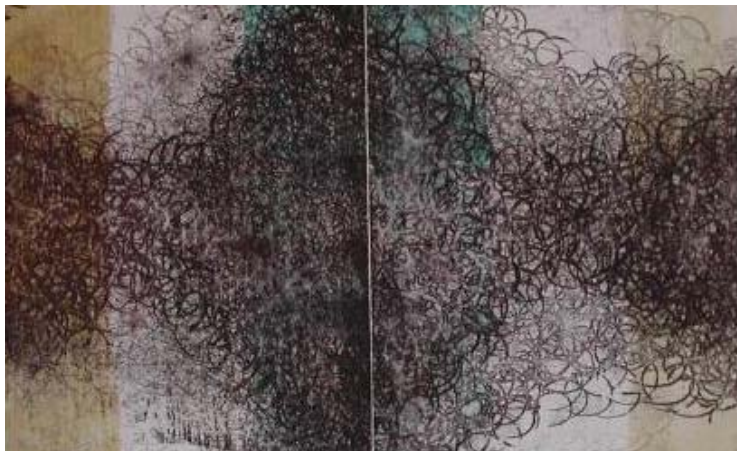
Csikós Tibor: "Folyamat G403"
rézkarc, repesztés-foltmaratás,
2003.
27.3x22 cm

Csikós Tibor: "A Tóth Menyhért"
rézkarc-repezstés, 2003.
26x16 cm

Csikós Tibor: "Folyamat G189-03"
rézmetszet, lágyalap, nyílt maratás,
hídetű, 2003.
60x49 cm

Csikós Tibor: "Folyamat G 401"
rézkarc, repesztés-foltmaratás, 2001.
40x60 cm

Gyulai Farkas Sándor: "Hadesz és a Csusingura XXVII"
tus és tempera, papíron, 2000.
21x38 cm

Gyulai Farkas Sándor: "Hadesz és a Csusingura XI"
tus és tempera, papíron, 1997.
12 x 18 cm

Gyulai Farkas Sándor: "Triptichon kevés áthatással"
olaj vásznon, 1984.
90x180 cm

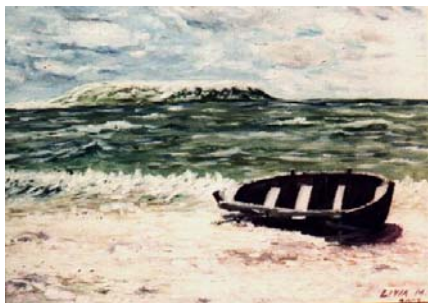
Gyulai Farkas Sándor: "Lebegő formáció árnyékkal"
olaj farostlemezen, 1982.
70x100 cm

Móritz Livia: Vadvirágok
olaj, 2003.
40x30 cm

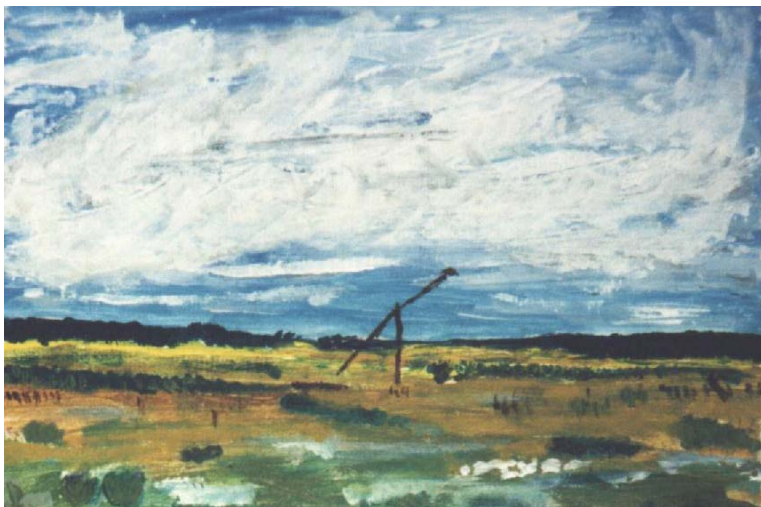
Móritz Livia: Orgonák az ablakban
olaj, 2003.
30x28 cm

Móritz Livia: Csónak a parton
olaj, 2003.
50x40 cm

Móritz Livia: A borgen-i part
olaj, 2003.
40x30 cm

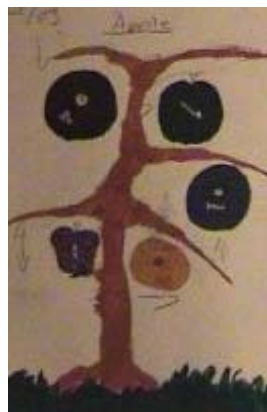
Csikzsögödi Szabó Zoltán: Hortobágyi emlék
akryl falemezen, 2003.
34x25 cm

Csikzsögödi Szabó Zoltán: Gotlandi táj
papíron akryl akvarell, 2003.
28x19 cm

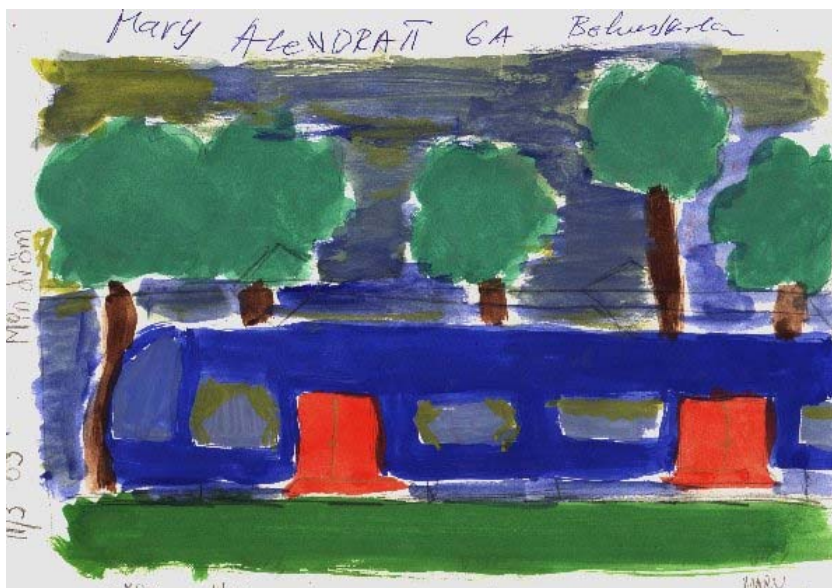

Csikzsögödi Szabó Zoltán: Őszi erdő
papíron akryl akvarell, 2003.
30x41 cm

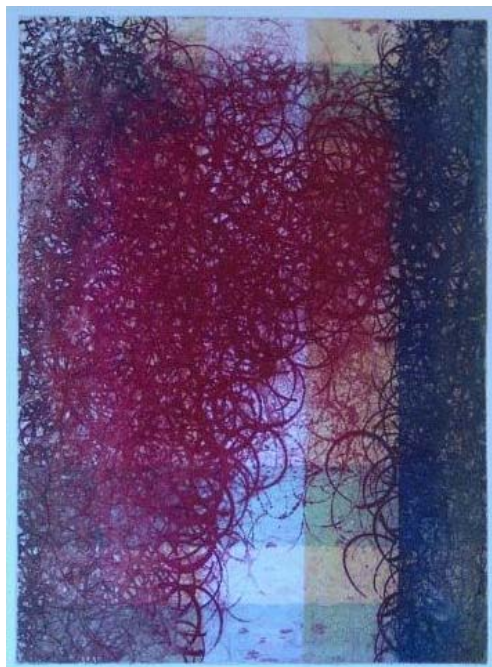
Gyermekrajzok
a göteborgi
gyűjtésből

Gyermekrajzok a göteborgi gyűjtésből

Csikós Tibor: "Folyamat G102"
rézkarc, repesztés-foltmaratás, 2003.
49x39 cm

Ághegy

Skandináv magyar irodalmi és művészeti lapfolyam

6-7. szám – 645-878. oldal.

ISSN 1650 – 8483

Megjelenik félévenként

Honlap: www.hhrf.org/aghegy

Számítógépes tanácsadó: Kónya Balázs

Honlapszerkesztő: Balázs Viktória

Ügyintéző igazgató: Mórítz László laszlo.moritz@spray.se

Intézőink: Budapest: Szűcs András andrasszucs@hotmail.com

Helsinki: Nagy Gábor nagy.bigus@dnainternet.net

Oslo: Kovács Ferenc ferenc.kovacs@media.uio.no

Szerkesztőség: 222 40 LUND, Landsdomarevägen 1, Svédország

Telefon / fax: 00 46 (0) 46 145 364

k.tar@comhem.se